



Antti Malinen

# Lapsen asialla aikuisten maailmassa

Jyväskylän perheneuvolan maakunnallinen historia 1952–2012



Lapsen asialla  
aikuisten maailmassa



Etukannen ja päälukujen kuvat: Esikouluiikäisten lasten näkemyksiä siitä, millainen on perheneuvola (kuvat vuodelta 2002).

Kuvalähde: Jyväskylän perheneuvola.

Copyright © 2012

Antti Malinen

Graafinen suunnittelu ja taitto

Juho Jäppinen

Painettu

Edita Prima Oy

ISBN 978-952-5847-23-9



Antti Malinen

# Lapsen asialla aikuisten maailmassa

Jyväskylän perheneuvolan maakunnallinen historia 1952–2012







## Esipuhe

Jyväskylän kaupungin juhlavuosi 175 vuotta tarjosi oivan tilaisuuden tarkastella perheiden hyvinvoinnin ja palveluiden historiallista kehitystä myös maakunnan tasolla. Käynnistimme tämän kirjahankkeen yhteistyössä Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksen kanssa keväällä 2011. Aloite kirjan tekemiselle nousi Jyväskylän perheneuvolan työyhteisön sisältä. Hankkeen tavoitteena on ollut hyödyntää 60 vuoden aikana kertynyt tieto ja kokemus kasvatusta ja perheneuvonnasta keskisuomalaisten lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukemiseen myös jatkossa.

Valtakunnallinen kasvatustieteiden tutkimuskeskus alkoi Suomessa 1940-luvun loppupuolella ja virallisen perustan toiminnalle loi valtioneuvoston päätös 2.2.1950 kasvatustieteiden tutkimuskeskuksesta.

Kunnallisen perheneuvonnan alkamisesta lähtien perheet ovat kohdanneet mullistavia muutoksia, kuten sodat ja niistä aiheutuneet henkiset vauriot, niukuuden ajasta siirtyminen yltäkylläisyyteen, maan sisäiset muutot ja maastamuutot, naisten koulutus ja osallistuminen palkkatyöhön, peruskoulu ja päivähoido, sosiaaliturvan lisääntyminen perheille, perhelainsäädännön muutokset liittyen mm. avioeroihin ja lastensuojelulain muutoksiin, maahanmuuttajien kysymykset, tietotekniikan kehitys ja asenneilmaston muutokset. Erityisesti on huomioitava muutokset,

jotka näkyivät 1990-luvun laman jälkeen lapsiperheiden eriarvoistumisen vahvistumisena. Yhteiskunnallisesti olemme parhaillaan merkittävien palvelurakennemuutosten äärellä. Taloudellinen epävarmuus ohjaa myös vahvasti 2000-luvun toisen kymmenen hyvinvointitratkaisuja.

Palatkaamme kuitenkin vuoden 1953 annetun ohjesäännön mukaan perheneuvonnan syntyhetkiin ja perustaan. Kasvatus- ja perheneuvonnan työtehtävät olivat psykiatrinen, psykologinen ja sosiaalinen tutkimus sekä niihin perustuvat ohjeet ja hoito. Tuolloisen ohjesäännön mukaan kasvatustieteiden tutkimuskeskus ja perheneuvola lääkäriä, psykologia ja sosiaalityöntekijää edellytettiin työskentelemään kiinteässä yhteistyössä lapsen ja perheen kanssa. Vuonna 1950–1955 Suomeen perustettiin 11 uutta kasvatustieteiden tutkimuskeskusta. Kannatusyhdistyksen tukemana toimintansa vuonna 1952 aloittanut Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskus (nykyinen Jyväskylän perheneuvola) on yksi Suomen vanhimmista kunnallisista kasvatustieteiden tutkimuskeskuksista ja perheneuvoloista.

Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen kuntainliitto kattoi kaikki entisen Keski-Suomen läänin kunnat. Vuodesta 1972 alkaen Jyväskylän neuvola toimi lakisääteisen kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen erikoistumiskoulutuksen koulutuspaikkana. Nykyisin kasvatustieteiden tutkimuskeskus ja perheneuvola palveluja järjestävät itsenäisesti alueelliset perheneu-



volat Jämsässä, Äänekoskella, Saarijärvellä, Keuruulla ja Viitasaarella. Jyväskylän osalta perheneuvolatoiminta siirtyi vuonna 1994 Jyväskylän kaupungin hallintaan ja se palvelee nykyisin myös kahdeksaa lähikuntaa ostopalvelusopimusten kautta.

Tämän kirjan nimi on *Lapsen asialla aikuisten maailmassa – Jyväskylän perheneuvolan maakunnallinen historia 1952–2012*. Teos avaa näkymän yhden työyhteisön työkuultuureihin ja nostaa esiin lapsen ja perheen hyvinvoinnista huolehtimisen merkityksen. Kasvatus- ja perheneuvolapalvelut ovat lasten ja perheiden arkea lähellä olevaa auttamista. Työ kohdistuu lapsiin ja heidän perheisiinsä ja palveluiden merkittävänä tehtävänä on tuoda lapsen kokemus näkyväksi. Lapsen auttaminen tapahtuu vanhempien ja perheen kautta. Perheneuvolatyön perustehtävä on tarjota mahdollisuus vanhemmille ja lapsille saada asiantuntevaa apua oikea-aikaisesti, maksuttomasti ja helposti erilaisissa vaativissa elämän eteen tuomissa kysymyksissä.

Auttamistyön historiallinen tarkastelu haastaa tämän päivän palvelut pitämään edelleen vahvasti esillä lapsen ja lapsuuden arvoa. Kuulemmeko vaimeat viestit? – oli vuosituhannen vaihtuessa teemana perheneuvolan järjestämissä tapahtumissa.

Kasvatus- ja perheneuvonnan historian kokoaaminen on tärkeää ja ajankohtaista myös tulevia sosiaali- ja terveystalouden muutoksia ennakoiden. Historiaa tutkimalla saamme perspektiiviä perheiden palveluiden asiakaslähtöiseen suunnitteluun myös tulevaisuutta ajatellen. Tämä mahdollistaa myös yleisemmän sosiaalishistorian ymmärtämisen ja siihen liittyvän lasten ja perheiden aseman muutoksen Suomen lähihistoriassa.

Jyväskylän perheneuvola (aik. Keski-Suomen kasvatusneuvolan kuntainliitto ja kuntayhtymä) on vuosikymmenten aikana tarvinnut lasten ja perheiden kanssa tehtävän työn tueksi monia maakunnallisia

toimijoita ja yhteistyötahoja. Haluamme jatkossakin kehittää palveluamme yhdessä palveluiden käyttäjien ja eri toimijoiden kanssa.

Tämän kirjan tekemisessä on ollut merkittävässä osassa Jyväskylän perheneuvolan koko henkilöstö sekä entiset perheneuvolatyöntekijät ympäri Suomea. Heille esitämme suuren kiitoksen tästä vaikuttavasta työpanoksesta. Professori Pirjo Markkola, Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksen johtaja Jari Ojala, tutkija Antti Malinen ja historian harjoittelijat Viliina Jyrinki ja Konsta Kajander ovat antaneet vahvan sosiaalishistorian asiantuntijuutensa käyttöömmä ja saattaneet sen kirjan muotoon. Erityisen kiitoksen haluamme antaa Antti Maliselle huolellisesta, osaavasta ja yhteiskunnallisesti ymmärtävästä työotteesta.

Edelleen kiitämme FT, graafinen suunnittelija ja valokuvaaja Jussi Jäppistä ja graafinen suunnittelija ja valokuvaaja Juho Jäppistä luotettavasta kuvan käytöstä, taitosta ja innovatiivisesta yhteistyöstä. Edellä mainittujen lisäksi ohjausryhmään ovat kuuluneet dosentti, strategiajohtaja Sakari Möttönen, vastuualuejohtaja Ulla Kuittu, tiedotuspäällikkö Emmi Hyvönen ja allekirjoittaneet. Kiitos ohjausryhmäläisille esiintuoduista asiantuntevista ja syvällisistä näkökulmista. Tämän kirjan valmistumisen taloudellisesta tuesta kiitämme: Jyväskylän kaupunkia, Jyväskylän yliopistoa, Keski-Suomen Liittoa, Niilo Mäki Säätiötä ja Psykologiliittoa.

Jyväskylässä lokakuun 22. päivänä vuonna 2012

Päivi Kalilainen

*perheneuvolan johtaja*

Sirpa Klemola

*johtava sosiaalityöntekijä*

Leena Rantasila,

*johtava psykologi*



## Lukijalle

Jyväskylän perheneuvola on toimintavuosiensa kuluessa vaikuttanut suoraan tai välillisesti kymmenien tuhansien keskisuomalaisten elämään. Asiakastyö on painottunut lapsiperheiden kanssa tehtävään työskentelyyn ja yksistään lapsiasiakkaita on vuosina 1952–2011 ollut yli 50 000. Asiakkaat ovat hakeutuneet tai ohjautuneet perheneuvolaan tiettyjen lasten ikävaiheisiin, kehitykseen ja oppimiseen liittyvien huolenaiheiden takia. Tulokset ovat säilyneet vuosikymmenestä toiseen pitkälti samanlaisina, mutta myös muutoksia on ollut havaittavissa: 1970-luvulta lähtien perheneuvolan puoleen on käännytty yhä yleisemmin myös parisuhteeseen ja perhe-elämään liittyvissä ongelmissa.

Vaikka vanhempien ongelmat ovat nousseet yhä useammin asiakastyön kohteeksi, on kasvatusta ja perheneuvonnassa aina kiinnitetty erityistä huomiota lapsiin. Työssä on haluttu jo lainsäädännönkin velvoittamana tukea ja suojella arvokkaaksi nähtyä lapsuutta. Lapset syntyvät maailmaan erilaisina ja hyvin moninaisiin perhe- ja kehitysympäristöihin. Auttamistyössä on myös pitkään kiinnitetty huomiota siihen, että aikuisten maailmassa lasten ääni ja huolenaiheet eivät tule aina kuulluksi kovin hyvin. Kasvatusta ja perhe-

neuvolassa on nostettu keskeiseksi lasten kuunteleminen ja lasten kokemuksista hahmottuvat tarinat.

Tämä edellä kuvailtu auttamistyön painotus nostettiin myös kirjan otsikkoon. On huomattava, että yhtä lailla työntekijöille on eri vuosikymmeninä kertynyt kokemuksellista tietoa myös vanhemmuudesta, lasten muista kehitysympäristöistä (päivähoidosta, koulusta) ja perheiden arkihaasteista. Tämä kirja kertoo paitsi lasten ja perheiden auttamistyöstä, myös laajemmin (keski)suomalaisen perhe-elämän muutoksista ja haasteista.

Kuluneiden 9 kuukauden kuluessa olen saanut kannustusta ja apua monilta ihmisiltä. Tulevan työn kannalta tärkeäksi tilaisuudeksi muodostui perheneuvolassa 14.11.2011 pidetty historia-workshop, jossa perheneuvolatyön eri vaiheisiin osallistuneet henkilöt jakoivat kokemuksiaan ja tietojaan. Tutkimusaineiston keräämisessä sain arvokasta tukea Konsta Kajanderilta ja Viliina Jyringiltä, jotka perehtyivät syksyllä 2011 perheneuvolan nykytoimintaan ja arkistointiin Jyväskylän yliopiston Historian ja etnologian laitoksen harjoittelijoina. Harjoittelijoiden panos näkyy myös heidän kirjoittamissaan tietolaatikko-osuuksissa.



Kirjahankkeen ohjausryhmän jäseniä Päivi Kalilaista, Sirpa Klemolaa, Ulla Kuittua, Pirjo Markkolaa, Sakari Möttöstä ja Leena Rantasilaa haluan kiittää heidän antamastaan palautteesta ja korjausehdotuksista sekä ennen kaikkea saamastani tuesta. Tutkijana olen voinut tukeutua ohjausryhmän jäsenistön laajalaiseen kokemukseen, ja tämä on luonut turvallisen ympäristön kirjoittamistyölle. Tutkimuksen eri vaiheissa olen käänntynyt myös monien perheneuvolan nykyisten ja entisten työntekijöiden puoleen ja kiittän heitä saamistani tiedoista. Perheneuvolan johtajan Päivi Kalilaisen antama tuki oli tärkeitä erityisesti työn viimeistelyvaiheessa.

Kirjan kuvituksessa on hyödynnetty muun muassa perheneuvolan arkistoon tallennettuja valokuvia, diakuvia sekä asiakaspiirustuksia, joiden käyttämiseen on hankittu asiaan kuuluvat luvat. Valokuva- ja

dia-aineiston kartoitustyöhön osallistui monia perheneuvolan työntekijöitä ja tästä heille kiitos. Perheneuvolalla ei ollut sen alkuvuosina varaa edes valokuvien ottamiseen, joten tämän johdosta 1950-luvun kuvituksessa on turvauduttu muihin kuvälähteisiin. Arvokasta apua sekä kuvituksen että arkistolähteiden suhteen olen saanut muun muassa Jyväskylän yliopiston museolta (Marja-Liisa Hyvönen), Keski-suomalaisen Irmeli Toivaiselta, Keski-Suomen liitolta (Mari Saalamo) ja Keski-Suomen museolta (Virpi Mäkinen, Susanna Terho). Lopuksi lämmin kiitos tekstin tarkistamisesta YTM Minna Leinoselle.

Tampereen Kyttälässä 2.10.2012

Antti Malinen



## SISÄLLYSLUETTELO

4	Esipuhe
6	Lukijalle
9	1. JOHDANTO
17	2. KANNATUSYHDISTYKSEN AIKA, 1952–1973
18	2.1. Kasvatusneuvola lastenpsykiatrisen ja -psykologisen tutkimuksen kehtona
30	2.2. Psykologin ja sosiaalityöntekijän työ toiminnan alkuvuosina
40	2.3. Maantieteellinen työkenttä laajenee
42	2.4. Koko perhe huomion ja auttamisen kohteeksi
51	3. KUNTAINLIITON VUODET, 1974–1993
53	3.1. Suomalainen yhteiskunta ja perheet rakennemuutoksen pyörteissä
61	3.2. Kasvatusneuvolan asiakastyön muutokset
66	3.3. Työyhteisö laajentuu, hajautuu ja kriisiytyy
71	3.4. Kohti uutta muutosvaihetta ja lamaa
79	4. KAUPUNGIN PERHENEUVOLA, 1994–2012
81	4.1. Perheneuvola muuttuvassa toimintaympäristössä
90	4.2. Lapsiperheiden aseman ja vanhemmuuden muutokset
97	4.3. Asiakastyön uudet haasteet
104	4.4. Perheneuvolatyön tulevaisuudesta
109	5. PERHENEUVOLAN MAAKUNNALLINEN JA KANSALLINEN ROOLI
111	5.1. Jyväskylän perheneuvola koulutusneuvolana, 1972–2008
119	5.2. Lastentutkimuslinikka – kouluikäisten lasten oppimisvaikeuksien tutkija ja kuntouttaja
128	Viitteet
136	Lähteet
144	Liitteet

# 1. Johdanto

Keski-Suomen kasvatusneuvola vietti 30-vuotisjuhliansa perjantaina 15.10.1982. Päivä tarjosi mahdollisuuksia paitsi menneiden vaiheiden tarkasteluun, myös ajankohtaisten haasteiden pohdintaan. Palvelujen nopea kysyntä loi paineita toiminnan tehostamiseen, ja lisäongelmia aiheuttivat avoimeksi jääneet lääkärinvirat. Monien työntekijöiden mieltä askarrutti siirtyminen uuden sosiaalihuoltolain alaisuuteen. Silloisen liittovaltuuston puheenjohtaja Antti Kettunen korosti puheessaan, kuinka kasvatusneuvolalla oli kaikki edellytykset selvittää senhetkisistä ja tulevista haasteista. Puheenjohtaja perusteli näkemystään seuraavasti:

*”Kasvatustyössä mukana olevien on helppo löytää kasvatusneuvolatoiminnalle monia kestäviä perusteita. Yhteiskunta elää koko ajan voimakkaiden muutosten aikaa. Tämä luo jatkuvasti ongelmatilanteita, joissa perheet eivät välttämättä selviä yksin. Perheet tarvitsevat kasvatusneuvolan apua jo silloin, kun tilanne ei ole vielä selvittämättömässä umpikujuksa. Kasvatusneuvolaan on ollut helppo hakeutua.”<sup>1</sup>*

Kettusen esille nostamat kestävät perusteet ovat todella osoittautuneet kestäviksi. Keski-Suomen kasvatusneu-

volan nimi on muuttunut Jyväskylän perheneuvolaksi, mutta sen ydintehtävä on säilynyt samana: tarjota matalan kynnyksen asiantuntijapalveluja lapsille ja perheille. Kuluneet vuosikymmenet eivät myöskään ole olennaisesti muuttaneet avuntarpeen perussyitä: huolia aiheuttavat erityisesti lasten ja nuorten kehitykseen, tunne-elämään ja käyttäytymiseen liittyvät ongelmat sekä perheiden vuorovaikutukseen liittyvät kysymykset. Pyrkimys ongelmien ennaltaehkäisyyn on periaate, joka on antanut leimansa kasvatus- ja perheneuvolatoiminnalle koko sen toimintahistorian ajan. Lapsille, nuorille ja perheille riittävän ajoissa annettavan tuen on nähty edistävän paitsi ihmisten hyvinvointia, myös vähentävän julkisen vallan kokonaistaloudellisia kustannuksia. Vaikka toimintaperiaate on intuitiivisesti houkutteleva, on sen käytännön toteuttaminen muodostunut usein ongelmalliseksi.

Koko sotienjälkeisen ajan paikalliset toimijat (yhdistykset, järjestöt, kunnat) ovat olleet päävastuussa laaja-alaisen hyvinvointipalvelujen tuottamisesta. Palvelujen saatavuutta ovat omalta osaltaan säädelleet jatkuvassa liikkeessä olleet niukkuustekijät. Resurssien jaon suhteen mielenterveyden ja henkisen hyvinvoinnin palvelut ovat pitkään olleet haastavas-



sa asemassa. Mielenterveyden häiriöihin on liittynyt häpeää, pelkoja ja ennakkoluuloja ja tämä on osin heijastunut myös poliittiseen päätöksentekoon.<sup>2</sup> Lasten ongelmien kohtaaminen on vaikeaa niin vanhemmille kuin laajemmalle ympäristölle, ja vääranlaisella suhtautumisella voidaan entisestään vaikeuttaa lasten asemaa. Kasvatusneuvolan alkuvuosina esimerkiksi kehitysvammaisuuteen liittyvien stereotyyppien muokkaukseen käytettiinkin paljon aikaa ja vaivaa.

Toinen kasvatus- ja perheneuvolatyön kestävä peruste kumpuaa sen humanisesta ihmiskuvasta ja -käsituksesta. Tutkimuksen ja asiantuntemuksen varaan rakentuvia palveluita on haluttu tarjota kaikille ihmisille. Keski-Suomen kasvatusneuvolan perustajiin kuuluva Niilo Mäki lausui vuonna 1953, että ”nykyaikaisen yhteiskunnan“ oli ”huolehdittava miten hyödyttömästä yksilöstä tahansa, koska jokainen on ihminen.“<sup>3</sup> Mäen ajatus heijastelee moraalifilosofiaa, jossa pyritään näkemään kaikki yhteisön jäsenet arvokkaina, ei ainoastaan ne, joilla on jokin asema ja kyky.<sup>4</sup> Koulutusjärjestelmät ja terveydenhoitopalvelut ovat kuitenkin usein virittyneet tavallisten oppilaiden ja potilaiden tarpeille. Esimerkiksi erilaisista neurologisista ja kehitykseen liittyvistä häiriöistä kärsiville lapsille ei ennen 1950-lukua ollut juurikaan kuntouttavia palveluita ja heidät ohjattiin usein laitoshoitoon. Avohuollon ja kuntoutuksen puolestapuhijat halusivat integroida laajemmat ihmisjoukot osaksi tavallista yhteiskuntaelämää.<sup>5</sup> Kasvatusneuvolan piirissä tehdyssä tutkimuksessa neurologinen ja psykiatrinen ote kietoutuivat pitkään yhteen. Tämä asetelma synnytti osaamista, joka edelleen elää Niilo Mäki Instituutin ja Lastentutkimuskeskuksen toiminnassa.

Edellä kuvailut periaatteet ja moraalifilosofiset painotukset ovat vuosien ja vuosikymmenten myötä institutionalisoituneet osaksi perheneuvolatyön identiteettiä ja käytäntöjä. Inhimillinen toiminta antaa

kuitenkin käytännöille aina oman ilmeensä ja käytännöillä on alkunsa ja pioneerinsa.

Tämän Jyväskylän perheneuvolan 60-vuotishistorian tavoitteena on nostaa esille eri vuosikymmeninä tehdyn auttamistyön tekijät ja tukijat. Kukin kasvat- ja perheneuvolan työntekijä ja luottamushenkilö on omalla panoksellaan vaikuttanut siihen, mikälaisia palveluita keskisuomalaiset lapset, nuoret ja perheet ovat eri vuosikymmeninä saaneet. Kasvatusneuvolatyössä on kuljettu pitkä matka siitä, kun yksi psykiatrin, psykologin ja sosiaalityöntekijän muodostama työryhmä vastasi lähes koko Keski-Suomen kasvatusneuvolapalveluista. Nyt Keski-Suomen maakunnassa toimii Jyväskylän perheneuvolan lisäksi omat perheneuvolat Jämsän, Keuruun, Saarijärven, Äänekosken ja Viitasaaren kaupunkien alueella.

Jyväskylän perheneuvolan historiaa ei voi kirjoittaa irrallaan muiden kunnallisten palveluiden muuttamisesta ja kasvusta. Perheneuvola on vuosiensa varrella joutunut useaan otteeseen määrittelemään ja asemoimaan omaa paikkaansa suhteessa muihin perheiden ja perheenjäsenten hyvinvoinnista vastaaviin tahoihin, esimerkiksi lastensuojelu-, mielenterveys- ja koulupsykologipalveluihin. Yhteistyö eri viranomaisien kanssa on koko kuudenkymmenen vuoden ajan ollut tiivistä. Viime vuosikymmeninä pysyvänä huolenaiheena on ollut palvelujen kokonaisuuden hallinta. Yhteiskunnalliset kriisit, murrosjaksot ja yhteiskuntaelämän muodot ovat tuottaneet avuntarvetta, johon vastaaminen ei ole helppoa. Lapsiperheiden suhteellinen köyhyys on jälleen lisääntynyt 2000-luvulla ja lastensuojelun asiakasmäärät ovat kasvaneet. Köyhyyden rinnalla perhe-elämän ongelmiin ovat vaikuttaneet sekä työelämän vaatimukset että vanhempien elämäntapaan liittyvät valinnat; aikaa ei aina löydy vanhemmuuden ja kasvatuksen ylläpitämiseen.



## Kasvatusneuvolatyön varhaisvaiheista

Keski-Suomen kasvatusneuvolan perustaminen vuonna 1952 voidaan liittää osaksi suomalaisen kasvatusneuvolatoiminnan toista tai kolmatta aaltoa. Kasvatusneuvolatyön ensimmäinen toimipiste oli kenraali Mannerheimin lastensuojeluliiton Helsinkiin syksyllä 1925 perustama Vaikeiden lasten tutkimuksen ja kasvatuksen neuvonta-asema. Neuvonta-aseman ensimmäinen työntekijä Helvi Haahti (myöhemmin Booth) oli saanut oppinsa Yhdysvalloissa, jossa hän oli suorittanut psychiatric social worker-kurssin. Koekiluluontoisena perustettu yksikkö lopetettiin maaliskuussa 1930, mutta työstä saadut kokemukset olivat rohkaisevia.<sup>6</sup>

Vuonna 1934 Mannerheimin lastensuojeluliitto, Sielunterveysseura ja Suomen Kriminalistiyhdistys asettivat yhteisen toimikunnan neuvottelemaan, miten vaikeasti käsiteltävien ja normeihin ja sääntöihin sopeutumattomien lasten tutkimus- ja huoltotyö olisi järjestettävä. Toimikunnan työn tuloksena vuonna 1937 eduskunnalle jätettiin toivomusaloite, jossa ensimmäisen kerran tuotiin esille suunnitelma eri paikkakunnille luotavasta neuvonta-asemien verkostosta.<sup>7</sup> Seuraavina vuosina kasvatusneuvoloita perustettiin melko tasaiseen tahtiin eri puolille Suomea, mutta toiminnan pyörittäminen jäi yksityisen tai kunnallisen yritteliäisyyden varaan.<sup>8</sup>

Vuonna 1950 annettiin asetus kasvatusneuvoloille myönnettävästä valtionavusta, jota hieman muutettiin vuonna 1957.<sup>9</sup> Näiden päätöksien voidaan nähdä käynnistäneen kasvatusneuvoloiden perustamisessa kolmannen aallon. Muutamassa vuodessa neuvolat perustettiin Ouluun (1951), Poriin (1951), Tammisaareen (1952), Keski-Suomeen (1952), Kuo-

pioon (1953), Kotkaan (1953), Järvenpään (1953) ja Mikkeliin (1954).

Vaikka kaikkien edellä lueteltujen kasvatusneuvoloiden työmuodot ja -tavat erosivat hieman toisistaan, yhdisti niitä moniammatillisuus, joka rakentui lääkärin, psykologin ja sosiaalityöntekijän suorittaman tiimityön varaan. Moniammatillisuus heijasteli sitä oivallusta, että lasten ja perheiden ongelmien ymmärtämiseen ei riitä vain yksi professionaalinen näkökulma. Lasta tutkittaessa pyrittiin tiedostamaan kehityksellisten, rakenteellisten ja elimellisten sekä erilaisten ympäristötekijöiden monimutkainen vuorovaikutus. Amerikkalaisen mentaalihygienisen liikkeen heijastumaa oli työn ennaltaehkäisevän luonteen korostaminen. William Healy (1869–1963) ja muut varhaiset lastenpsykiatrit kykenivät murtamaan rikollisuuden periytymistä koskevia käsityksiä. Liikkeen edustajat uskoivat, että mitä varhaisemmin lasten käytökseen ja sopeutumattomuuteen liittyvät oireet havaittiin ja tutkittiin, sitä parempiin tuloksiin uskottiin päästävän hoidossa.<sup>10</sup>

Ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen idean toteuttaminen on ollut haasteellista. Asiakastyötä tekevät sosiaali-, koulu- ja terveydenalan viranomaiset joutuvat usein autiopaikalta näkemään, miten erilaiset yhteiskunnalliset kriisit ja murrosjaksot vaikuttavat perheiden elämään. Kasvatus- ja perheneuvoloiden työntekijät eivät muodosta tästä poikkeusta. Päivittäiset ja viikottaiset asiakaskontaktit ovat tuoneet työntekijöille kokemuksellista tietoa siitä, miten erilaiset yhteiskunnalliset ongelmat ja jännitteet heijastuvat perheiden elämään. Kukin aikakausi luo omat erityisongelmansa, ja käytännön auttamistyössä onkin jouduttu tekemään asiakkaiden hoitoa koskevia priorisointeja ja valintoja.

Raskaaksi työ on muodostunut silloin, kun ulkoiset, usein toiminnan rahoittamiseen liittyvät tekijät, ovat vaikeuttaneet työn tekemistä tyydyttävällä taval-

la. 1990-luvun laman myötä julkinen valta leikkasi lapsille ja nuorille suunnattuja mielenterveyspalveluita. Tuoreen tutkimuksen mukaan säästöpäätökset näkyivät kallistuvina erikoissairaanhoidon menoina vuosien päästä.<sup>11</sup> Yhteistyö eri tahojen kanssa on välttämätöntä, jotta ongelmiin voidaan vaikuttaa. Erilaiset palvelujärjestelmät ovat kuitenkin rakentuneet eri tahtiin ja kukin oman sisäisen logiikkansa mukaan. Vuosikymmenten mittaan erilaisten komiteamietintöjen ja lakiuudistusten jatkuva teema on ollut tarve tiivistää yhteistyötä; ideoiden käytäntöön vieminen on kuitenkin ollut vaikeata.<sup>12</sup>

Voidaan myös kysyä, missä määrin vastaus tyydyttävämpään hyvinvointiin on löydettävissä palveluiden organisoinnin ja työnjaon eri muodoista ja asetelmista. Paremmen aineellisen hyvinvoinnin tavoittelu on itsessään tuottanut sosiaalista pahoinvointia; julkisen mielenterveyskeskustelun pysyvän teeman ovatkin muodostaneet pohdinnat siitä, missä määrin yhteiskunnalliset ongelmat johtuvat yhteiskunnallisista arvopäämääristä ja prioriteeteista.



## Kasvatusneuvolan perustamisvaiheet

Keski-Suomen kasvatusneuvola avasi ovensa asiakkaille 26.11.1952. Palvelu osoittautui hyvin tarpeelliseksi, sillä muutamassa päivässä kasvatusneuvolan kaikki tutkimusvuorot tilattiin tammikuun puoliväliin saakka. Kunnallisviranomaisille osoitetuissa kirjelmässä työntekijät luonnehtivat kasvatusneuvolaa paikkana, joka tarjosi mahdollisuuden ”perusteellisesti tutkituttua henkisesti vajaakykyinen tai muuten poikkeuksellinen lapsi.” Psykologin ja psykiatri-lääkärin

suorittamaa, noin ”1–2 tuntia” kestävää tutkimusta markkinoitiin jäsenkuntien asukkaille maksuttomana.<sup>13</sup> Ennen kuin avajaisiin päästiin, oltiin neuvolan perustamiseksi tehty työtä lähes puolitoista vuotta.

Keski-Suomen maakuntapäivillä 9.–10.3.1951 oli lääninlääkäri Onni Hokkasen alustusluennon „SPR ja kunnat“ johdosta virinnessä keskustelussa tullut voimakkaana esiin maakunnallisen kasvatusneuvolan tarve.<sup>14</sup> Keskustelussa kuntien edustajat korostivat, kuinka varsinkaan syrjäseuduilla ei niin vanhemmilla kuin opettajillakaan ollut mahdollisuuksia saada neuvoja vaikeissa kasvatuskysymyksissä. Huolta aiheutti lisäksi tuleva kansakouluasetus, joka velvoitti maaseudunkin kuntia järjestämään lievästi älyllisesti kehitysvammaisten opetus. Kasvatusneuvolan perustamiskysymystä pohdittiin maakuntaliiton parissa kesän ajan ja keskusteluissa päädyttiin siihen, että tositoimiin ryhdytään loppukesästä.<sup>15</sup> Alustaviin perustamiskeskusteluihin osallistui maakuntaliiton sihteeri Lauri Väisänen, Mannerheim-liiton Keski-Suomen piirin toiminnanjohtaja Veikko Tuominen ja professori Arvo Lehtovaara.<sup>16</sup>

Elokuussa 1951 Mannerheimin lastensuojeluliiton Keski-Suomen piiri ja Keski-Suomen maakuntaliitto jättivät määräraha-anomuksen Jyväskylän kaupungille kasvatusneuvolan perustamistoimia varten, mutta tähän kaupunki ei katsonut voivansa lähteä mukaan. Periaatteellisesti kaupunki kyllä kannatti toiminnan käynnistämistä.<sup>17</sup> Lauri Väisänen esitti tällöin maakuntaliitolle, että kasvatusneuvolaa lähdetään ajamaan kannatusyhdistyksen pohjalta.<sup>18</sup> Keski-Suomen maakuntaliitto päättikin 1.9.1951 järjestetyssä kokouksessa lähteä virallisesti ajamaan kasvatusneuvolan perustamista. Maakuntaliiton työvaliokunta piti kasvatusneuvolaa erittäin tarpeellisena ja pyysi professori Lehtovaaraa selostamaan asiaa maakuntaliiton kunnallispäivillä marraskuussa. Kuntien sosiaalilautakunnille lähetettiin lisäksi suunnitelmaa kuvaavat

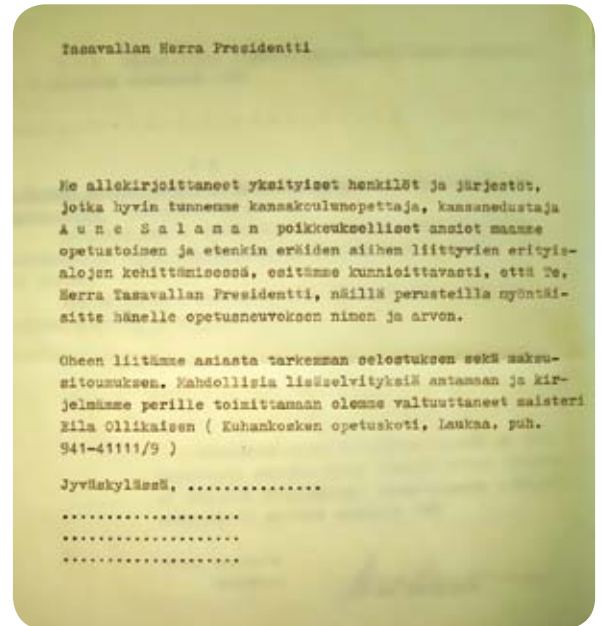


selostukset ja kuntia pyydettiin jo huomioimaan perusmiskustannukset talousarvioissaan.<sup>19</sup> Varsinaisen valmisteluvastuun neuvolan perustamisesta kantoi toimikunta, jonka koostumus oli erittäin laaja-alainen. Toimikuntaan kuuluivat Arvo Lehtovaara, professori Niilo Mäki, maisteri Hillevi Kiviluoto, lääninterveysisäri Iida Nenonen, huoltoasiamies rouva Kaisa Aarniluoto, huollontarkkailija Antti Leinonen, toiminnajohtaja Veikko Tuominen, varatuomari Veikko Hyytiäinen ja maisteri Lauri Väisänen.

Toimikuntaan kerätty asiantuntemus toi hankkeelle uskottavuutta ja kantavuutta. Kunnille lähetetyissä kirjeissä korostettiin, kuinka ”Keski-Suomella olisi nyt ainutlaatuinen tilaisuus kasvatuseuvolan perustamiseen, sillä täällä toimivat maan ainoa suojelu- ja parantamiskasvatusopin professori Niilo Mäki ja Tampereen kasvatuseuvolan monivuotinen psykologi, maisteri Hillevi Kiviluoto.“ Paitsi asiantuntemusta, korostettiin kirjeissä myös sitä, että kasvatuseuvolan menot aiotaan pitää pieninä.<sup>20</sup> Kasvatuseuvolan perustamishanke saikin nopeasti kannatusta. Keski-suomalaisen pääkirjoituksessa 8.10.1951 nostettiin esille, kuinka lapsiin investointi on hyvä ja tarpeellinen panostus. Äitiys- ja lastenneuvoloiden ansiosta pikkulasten kuolleisuutta oli saatu alennettua merkittäväällä tavalla. Pääkirjoituksessa nähtiin, että nyt oli aika kiinnittää huomiota myös lasten henkiseen terveyteen. Vaikka kuntien talous oli erittäin tiukoilla, nähtiin lapsien terveyttä edistävä rahalliset sijoitukset järkevinä – ne kasvoivat ”korkoa korolle paremmin kuin missään rahalaitoksessa.”<sup>21</sup>

Loka- ja marraskuussa niin Arvo Lehtovaaran, Hillevi Kiviluodon kuin kansanedustaja Aune Salaman kasvatuseuvolatoimintaa koskevat selostukset julkaistiin useissa maakunnallisissa lehdissä.<sup>22</sup> Marraskuussa 1951 vietettiin lisäksi Mannerheim-liiton yleistä lastensuojeluviikkoa, mikä osaltaan lisäsi kiinnostusta lastensuojelutoimintaan.<sup>23</sup> Lehtikirjoitusten

ohessa mielenkiintoa hankkeeseen pidettiin yllä luennoilla. Hillevi Kiviluoto piti kasvatuseuvolatoiminnasta esityksen 8.10.1951 Mannerheim-liiton Keski-Suomen piirin syyskokouksessa. Arvo Lehtovaara



Keski-Suomen kasvatuseuvolan perustamiseksi tarvittiin monien ihmisten tukea ja vaikutustyötä. Eräs aktiivisimpia kasvatuseuvolatyön tukijoita oli Aune Salama, joka toimi Säynätsalossa kansakoulunopettajana, ja joka vuonna 1966 valittiin myös kansanedustajaksi. Keski-Suomen kasvatuseuvola oli yksi niistä tahoista, jotka anoivat vuonna 1972 Aune Salamalle opetusneuvoksen nimeä ja arvoa. Kuvalähde: Perheneuvolan arkisto.

puolestaan luennoi samasta aiheesta Keski-Suomen maakuntapäivillä 10.11.1951.

Joulukuun puolivälissä päätettiin lopulta järjestää Keski-Suomen kasvatuseuvolan perustava kokous ja lähettää siitä kunnille kutsu, jonka liitteinä olisivat seuraavat selostukset: 1) Mikä on kasvatuseuvola, 2) K-S:n Kasvatuseuvolan kannatusyhdistyksen säännöt, 3) K-S:n Kasvatuseuvolan ohjesääntö

ja 4) talousarvio.<sup>24</sup> Selostuksien laadinnassa päävastuu oli professori Lehtovaaran silloisella assistentilla Hillevi Kiviluodolla. Kiviluodolla oli vankka kokemus kasvatustieteiden toiminnasta, sillä hän oli Tampereen kasvatustieteiden entinen psykologi. Kannatusyhdistyksen sääntöjen lopullinen laadinta oli maakuntaliiton puheenjohtajan, varatuomari Veikko Hyytäisen vastuulla.<sup>25</sup>

Kaikkia yli kolmeakymmentä maakuntaliiton jäsenkuntaa kehoitettiin liittymään kannatusyhdistykseen, mutta aluksi ainoastaan viisi jäsenkuntaa osoitti kiinnostusta perustamiseen. Jyväskylässä pidettiin 19.12.1951 kuntien edustajien kokous, johon tuli osallistujia Jyväskylän kaupungista, Korpilahdelta, Laukaalta, Toivakasta ja Äänekoskelta.<sup>26</sup> Puheenvuoroissaan edustajat toivat esille, että niin opettajat kuin huoltoviranomaisetkin kaipasivat usein työssään kasvatustieteiden kaltaisen tahon tarjoamaa tukea. Kasvatustieteiden perustamiseen aktiivisesti osallistuneen

Lauri Väisäsen arvion mukaan kunnissa pelättiin kasvatustieteiden mukanaan tuomia kustannuksia.<sup>27</sup>

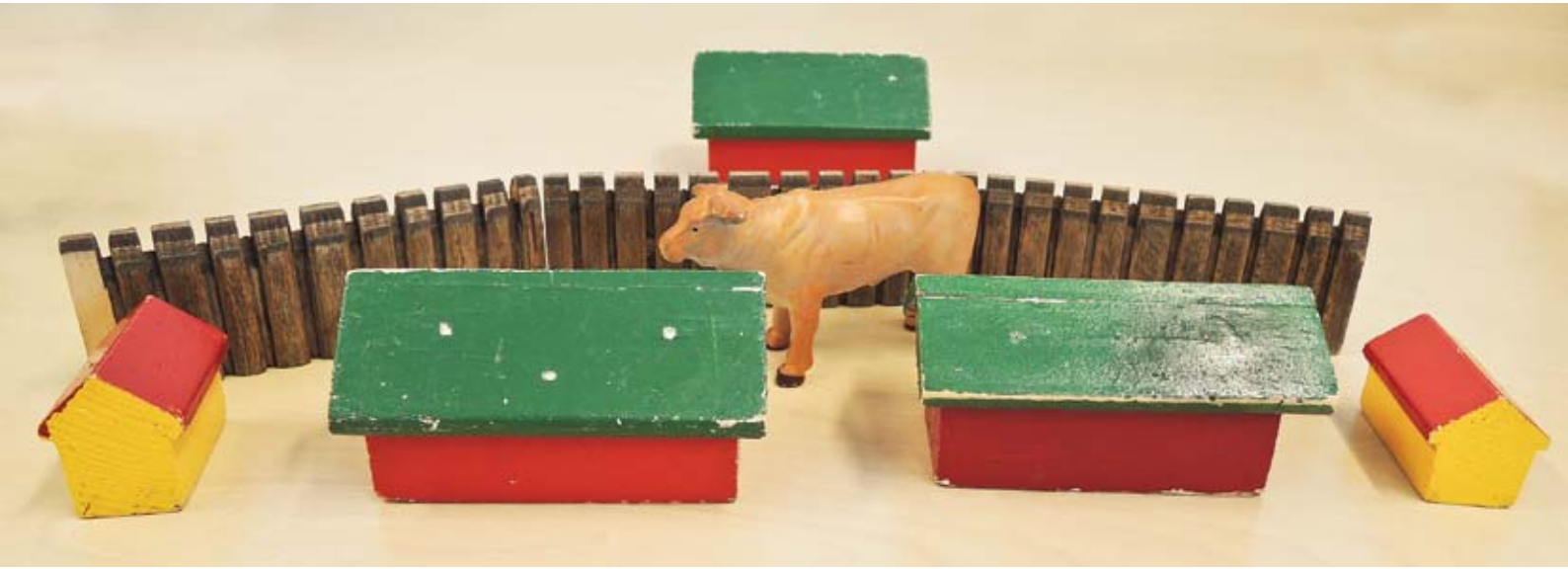
Vähäinen alkukiinnostus ei kuitenkaan lannistanut toimikunnan jäseniä. Toimikunta ehdotti, että Keski-Suomen kasvatustieteiden kannatusyhdistyksen perustava kokous pidettäisiin maakuntapäivien



Kasvatustieteiden ensimmäiset tilat löytyivät Jyväskylän työväenopiston suojista. Tilat järjesti työväenopiston rehtorina toiminut Lauri Väisänen, joka hoiti myös kasvatustieteiden asioita johtokunnan puheenjohtajan roolissa. Kasvatustieteidenolalla oli käytettävissään tilava odotushuone, psykologin huone sekä rehtorin huone, jonka jakoivat psykiatri ja sosiaalityöntekijä. 50 m<sup>2</sup>:n tilat olivat melko ahtaat, ja asiakkaiden kanssa jouduttiin työskentelemään usein tyhjissä luokkahuoneissa. Taulumäellä sijainnut rakennus, joka aiemmin oli toiminut maalaiskunnan kunnantalona, oli talviaikaan kylmä, ja usein tapaamisissa niin asiakkaat kuin työntekijät joutuivat istumaan takit päällä. Kuvälähde: Jussi Jäppinen.







Kasvatusneuvolan alkuvuosina osa työvälineistä piti teettää erikseen. Erica-menetelmässä käytetyt miniatyyriesineet tilattiin Niilo Mäen neuvosta Jyväskylässä asuvalta kuvanveistäjä Pauli Koskiselta. Niilo Mäen ja Pauli Koskisen välisen tuttavuuden taustalla oli potilassuhde, sillä Niilo Mäki oli kuntouttanut heinäkuussa 1942 Seesjärvellä vaikeasti päähän haavoittunutta Koskista. Miinan räjähdys aiheutti Koskiselle vaikean vamman päähän, mistä seurasi hänelle 75 prosenttinen invaliditeetti. Pitkään kestäneen kuntoutuksen kuluessa Mäki huomasi Koskisen lahjakkaaksi veistäjäksi, ja lähetti hänet sotasairaalan potilaana Ateneumiin kuvanveistäjälinjalle. Koskinen valmistui kuvanveistäjäksi, ja hänen töitään on muun muassa Jyväskylän Kirkkopuistossa sijaitseva Minna Canth-patsas. Kuvalähde: Jyväskylän perheneuvola, kuvaaja Jussi Jäppinen.

yhteydessä. Samalla kunnille päätettiin lähettää uusi kirjelmä ja neuvolan talousarvioehdotus ajaksi 1.9.–31.12.1952. Lisäksi kunkin kunnan sosiaali- ja kansakoululautakunnille nähtiin tarpeelliseksi lähettää kaikki kasvatusneuvolan perustamiseen liittyvä materiaali.<sup>28</sup> Näin myös tehtiin ja 7.3.1952 kannatusyhdistys perustettiin ja sen säännöt vahvistettiin.<sup>29</sup>

Perustamiskirjan allekirjoitustilaisuus päätettiin pitää hieman myöhemmin, 26.5.1952, ja tällä siirrola haluttiin varata aikaa vielä muille kunnille liittyä toimintaan mukaan.<sup>30</sup> Ensimmäisiksi jäseniksi lopulta liittyivät Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän maalaiskunta, Jämsänkoski, Korpilahti, Laukaa, Muurame, Saarijärvi, Säynätsalo ja Viitasaari.

Kannatusyhdistyksen väliaikainen hallitus kokousti ensimmäisen kerran 9.8.1952, jolloin valittiin muiden päätöksien ohessa kasvatusneuvolan ensimmäinen johtokunta. Kannatusyhdistyksen hallituksen puheenjohtajaksi valittiin V. A. Niininen ja neuvolan toimintaa aktiivisemmin ohjaavan johtokunnan puheenjohtajaksi Lauri Väisänen.<sup>31</sup> Seuraavassa johtokunnan kokouksessa valittiin asiantuntijajäseniksi professori Niilo Mäki, lääninterveysisäri Iida Nenonen ja kansakouluntarkastaja Toivo Mäkinen. Samassa kokouksessa anottiin neuvolan väliaikaiseksi huoneistoksi opiston kansliahuoneistoa. Henkilökunnan rekrytoinnissa päätettiin aluksi julistaa haettavaksi psykologin toimi ja turvautua psykiatrin löytämisessä Niilo Mäen asiantuntija-apuun.<sup>32</sup>





୧୦୩

2.

Kannatusyhdistyksen

aika

1952–1973

୧୦୪

## 2.1. Kasvatusneuvola lastenpsykiatrisen ja -psykologisen tutkimuksen kehtona

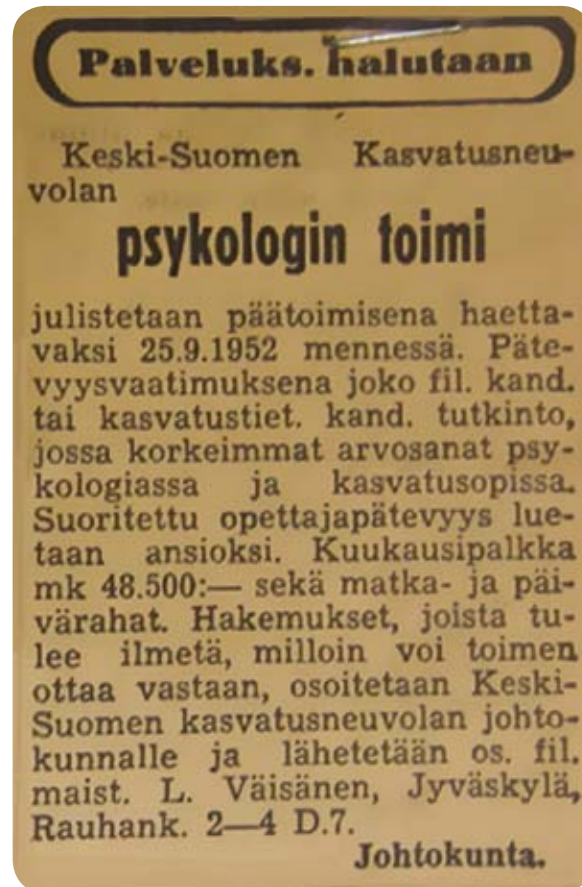


### Ensimmäinen työryhmä syntyy

Kasvatusneuvolan ensimmäiseksi psykologiksi johtokunta valitsi 9.10.1952 filosofian maisteri Ritva Tuomisen (myöhemmin Hiekkänen) Vaasasta. Hän oli professori Lehtovaaran psykologian opiskelijoita ja sai Lehtovaaran suositukset virantäytössä. Toimi alkoi 1.11.1952, ja Hiekkänen ryhtyi heti hakemaan neuvolan perustamisen vaatimia tietoja niin Kasvatusneuvolain liitolta kuin jo olemassa olevista kasvatusneuvoloista.<sup>33</sup> Marraskuussa Hiekkänen matkusti Hämeenlinnaan ja osallistui kasvatopsykologisille päiville (14.–15.11.1952), joilta hän jatkoi suoraan matkaansa Tampereen kasvatusneuvolaan (17.–18.11.1952). Hiekkänen oli tyytyväinen saamaansa apuun, sillä Tampereelta hän sai tarvittavat tiedot hankittavista tavaroista, kortistoista ja muista käytännön seikoista.

Psykologin viran tavoin myös sosiaalityöntekijän virkaan oli useita hakijoita, ja valinta osui Maija Haukkamaahan, joka astui virkaansa 1.12.1952. Eniten vaikeuksia tuotti työryhmän kolmannen jäsenen, eli lääkärin hankinta. Suomessa oli vielä 1950-luvulla varsin vähän psykiatriaan erikoistuneita lääkäreitä ja psykiatripula jatkui vielä myöhempinäkin vuosikymmeninä. Niilo Mäen monien neuvottelujen tulokse-

na kasvatusneuvolan lääkäriksi saatiin kuitenkin LT Heikki Kalpa Pitkäniemen sairaalasta.<sup>34</sup> Heikki Kal-



Ensimmäiseksi kasvatusneuvolaan pyrittiin palkkaamaan psykologi. Kuvassa sanomalehdessä julkaistu psykologin hakuilmoitus vuodelta 1952. Kuvalähde: Perheneuvolan arkisto.



pa ei kuitenkaan ehtinyt hoitaa tointaan kuin kolme kuukautta ennen yllättävää kuolemaansa. Väliaikaisista apua vaikeasti täytettävään lääkäriinvirkaan saatiin Kuopiosta, josta tehtävään löytyi huhti-toukokuun ajaksi tohtori Gunnar Lindqvist.<sup>35</sup> Pysyvemmän ratkaisun löytymisessä tarvittiin paitsi henkilösuhteita myös tuuria. Lääkäriin rekrytoinnista vastuun ottanut Niilo Mäki törmäsi Helsingin rautatieasemalla nuoreen lääkäriin, LT Aito Ahtoon, joka kertoi suunnitelmistaan muuttaa Jyväskylään. Keskustelu johti lopulta siihen, että Ahto suostui ottamaan vastaan avoimen viran ja näin neuvolan toiminta ja työryhmä saatiin vakinaiselle kannalle vuoden 1953 syksyllä.

Kasvatusneuvolan työryhmätyöskentelyn tavoite ja peruskulku pysyi pitkään samankaltaisena.<sup>36</sup> Suoritettavien tutkimusten tarkoituksena oli yksinkertaisesti selvittää, mistä lapsen oireilu ja ongelmat johtuivat ja miten lasta sekä perhettä ja viranomaisia voitaisiin auttaa.<sup>37</sup> Lapsen tutkiminen oli psykologin vastuulla ja sosiaalityöntekijä haastatteli vanhemmat ja keräsi tarvittavat taustatiedot eli suoritti niin sanotun anamneesin. Esitutkimusten jälkeen Hiekkanen ja Haukkamaa esittivät saamansa tiedot Ahdolle, jonka johdolla pidettiin yhteinen neuvottelutilaisuus. Yhteisneuvottelun jälkeen Ahto kutsui lapsen luokseen, keskusteli hänen kanssaan ja tutki häntä. Tutkimus sisälsi sekä somaattisen tilan kliinisen tarkistuksen että neurologisen ja psykiatrisen tutkimuksen.<sup>38</sup> Tutkimusjakson jälkeen Ahto kertoi vanhemmille ja lapselle tutkimustuloksista ja hoitoehdotuksista, minkä jälkeen perheen kanssa keskusteltiin vielä mahdollisesta jatkotyöskentelystä. Alusta lähtien toiminnassa korostettiin palvelujen käyttämisen vapaaehtoisuutta, maksuttomuutta ja luottamuksellisuutta. Kuntalaisille suunnatussa viestinnässä korostettiin erityisesti sitä, että ilman asianomaisten suostumusta eivät työntekijät saaneet antaa tietoja palveluja käyttäneestä asiakkaasta tai hänen perheestään.



## Auttamistyön reunaehdot ja resurssit

Kasvatusneuvolan päivittäinen arki toi nopeasti esille, että lapsien ja heidän perheidensä auttamisessa jouduttiin tekemään vaikeita priorisointeja ja valintoja. Toiminnalle reunaehdot asettivat Keski-Suomen maantieteelliset etäisyydet, taloudelliset vaikeudet ja perheiden avuntarpeen luonne. Pienellä henkilökunnalla jouduttiin kattamaan hyvin laajan alueen tarpeet (kts. Liite 2, kartta). WHO ja vuoden 1967 kasvatusneuvolakomitea suosittelivat, että yhden työryhmän vastuulla olisi korkeintaan 45000 asukkaan väestöpohja.<sup>39</sup> Keski-Suomessa yksi työryhmä vastasi vuoteen 1966 saakka keskimäärin noin 120 000 asukkaan tarpeista (kts. liite 3). Kasvatusneuvolatutkimuksiin tulevien lasten yläikärajaksi asetettiin 16 vuotta, mutta jonkin verran asiakkaita otettiin myös tätä vanhempia (kts. liite 1, taulukko 2a).

Pitkät etäisyydet aiheuttivat sen, että jäsenkunnissa oli järjestettävä erillisiä vastaanottoja. Matkoja tehtiin aluksi etupäässä vain Keski-Suomen etäisimpiin kuntiin kuten Jämsänkoskelle, Kannonkoskelle, Saarijärvelle ja Viitasaarelle.<sup>40</sup> Esimerkiksi matka Viitasaarelle kesti 1950-luvulla 4 tuntia, ja tästä johtuen sivuvastaanotto jaettiin kahdelle päivälle. Koska työnantaja ei korvannut yöpymiskustannuksia, joutuivat työntekijät yöpymään tuttaviensa luona.<sup>41</sup> Sivuvastaanottoja varten saatiin väliaikaisia tiloja muun muassa paikallisista äitiys- ja lastenneuvoloista, terveystaloista ja kouluista.<sup>42</sup> Pitempiin terapeutisiin hoitosuhteisiin ei järjestelyjen puitteissa kyetty sitoutumaan. Hoidollisesti Jyväskylän kaupungin ja maalaiskunnan asiakkaita olikin muita jäsenkuntia paremmat mahdollisuudet hyödyntää kasvatusneuvolan palveluita. Aito Ahto joutui toteamaan, että suuren

Vertailtava taulukko eri kasvatusneuvoloiden menoista:

Kasvatusneuvola:	Lasta kohden tu- kinnus maksanut:	Jäsenkunnassa asuvista kohdista
Keski-Suomen v.1955	4,040:-	
Porin v.1952	8,000:-	28:-
Tampereen v.1952	5,500:-	35:-
Tampereen v.1953	6,800:-	31:-
Tampereen ympäristö- kuntain v.1952	5,900:-	ei tiedossa
Jämsänlinnan v.1952-53	11,000:-	n.76:-
Oulun v.1952	6,500:-	ei tiedossa
Oulun v.1953	7,000:-	"
Tammisaaren v.1953	9,100:-	"
Mikkeli		120:-



Kasvatusneuvolan vuoden 1955 talousarvioehdotukseen liitettiin laskelma, jonka avulla jäsenkunnille todisteltiin toiminnan kustannustehokkuutta. Kuvälähde: Keski-Suomen kasvatusneuvolan kannatusyhdistys ry:n arkisto, Jyväskylän maakunta-arkisto.

työmäärän takia kasvatusneuvola oli joutunut työskentelemään lähinnä ”poliklinikka luontoisesti (sic)”, missä potilas tutkitaan ja hoidetaan, mikäli siihen on ilmeisiä mahdollisuuksia ja ”myönteistä tulosta odotettavissa.”<sup>43</sup> Alkuvuosina neuvolan piirissä pohdittiin, pitäisikö potilaiden vastaanottoa supistaa ja siirtyä enemmän terapeuttille linjalle, mutta maakunnan tarpeisiin nähden hoidollista ”ensiapua” tarjoava toiminta nähtiin tarkoituksenmukaisempina.<sup>44</sup>

Vaikuttavuuteen työssä tähdättiin siis lääkäriveitoisella, tutkimuspainotteisella ja viranomaisia konsultoivalla työmuodolla. Ahto piti tärkeänä, että niin tutkimus- kuin hoitovastuunkin kantaa lääkäri, mikä näkyy myös hänen toimintavuosiensa (1954–1967) kuluessa vastaanottamien asiakkaiden määrässä (kts.

TAULUKKO 1A. PSYKIATRIN/LÄÄKÄRIN  
VASTAANOTTAMAT  
POTILAAT VUOSINA 1954–1970

Vuosi	Potilaat
1954	750
1955	742
1956	770
1957	828
1958	1010
1959	1330
1960	1327
1961	1202
1962	1232
1963	1147
1964	1157
1965	685
1966	1152
1967	647
1968	520
1969	384
1970	289

Lähde: Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomukset 1959–1970.

taulukko 1a).<sup>45</sup> Lääkärin vastaanottopäiviä oli viikossa 2–3 ja päivän kuluessa Ahto kykeni hoitamaan noin 8–10 asiakasta. Vaikka työryhmätyöskentely muodostui lääkärikeskeiseksi, tunti esimerkiksi Maija Haukkamaa olleensa työryhmän tasaveroinen jäsen siinä missä muutkin.<sup>46</sup>

Kuntien heikon taloudellisen tilanteen aiheuttamien vaatimusten takia toiminta jouduttiin pitämään taloudellisesti suppeana. Kunnalliset päättäjät pelkäsivät kasvatusneuvolatoiminnan nostavan kunnallista verotusta, ja tämän johdosta Ahto ja kannatusyhdistyksen hallituksen jäsenet korostivat viestinnässään toiminnan taloudellisuutta. Kuntapäättäjiä varten laadittiin jopa taulukko, jossa vertailtiin eri kasvatusneuvoloiden kustannustasoja.<sup>47</sup> Mahdollisuudet lisähenkilökunnan palkkaamiseen olivat pit-



kään hyvin heikot ja osin tästä syystä alkuvuosina ei kyetty ottamaan vastaan uusia jäsenkuntia. Kasvatusneuvola pystyi vuosina 1953–1971 hoitamaan vuodessa keskimäärin yli 700 lapsiasiakasta ja tätä määrää voidaan pitää suurena (kts. liite 1, taulukko 1).<sup>48</sup> Osaltaan suuret asiakasmäärät auttoivat myös tasa-painottamaan kasvatusneuvolan taloutta, sillä myös kannatusyhdistykseen kuulumattomat kunnat ostivat palveluita, joista he maksoivat hieman suurempia asiakasmaksuja.

Omat hankaluutensa toimintaan toivat Jyväskylän työväenopistolla sijainneet pienet ja epäkäytännölliset tilat. Kun taloudellinen tilanne saatiin vakiintumaan, nousi ajankohtaiseksi tarkoituksenmukaisempien työtilojen hankinta. Helmikuun alussa vuonna 1955 kannatusyhdistys tiedusteli kasvatusopillisen korkeakoulun opettajaneuvostolta, olisiko mahdollista

saada huonetiloja korkeakoulun vanhoista rakennuksista. Toiminnan kannalta riittäviksi katsottiin noin 60 m<sup>2</sup>:n suuruiset tilat.<sup>49</sup> Myöhemmin tarkennettiin haettavan juuri Korkeakoulun instituuttirakennuksen siipiosaa.<sup>50</sup> Halutut tilat saatiinkin Educa-rakennuksesta, ja ratkaisu muodostui monessa suhteessa kasva-



Vuosina 1956–1965 kasvatusneuvola toimi Kasvatusopilliselta korkeakoululta vuokratuissa 90 m<sup>2</sup> tiloissa. Kasvatusneuvolan tilat sijaitsivat Educa-rakennuksen sittemmin puretussa siipiosassa. Rakennuksen tiloissa toimivat kasvatusneuvolan lisäksi kasvatustieteen, psykologian ja erityiskasvatusopin laitokset, ja laitosten fyysinen läheisyys tiivisti entisestään kasvatusneuvolan kanssa tehtävää yhteistyötä. Kasvatusneuvolasta muodostui suosittu harjoittelupaikka ja tämän lisäksi laitokset hyödynsivät neuvolan EEG-laitteistoa omissa tutkimuksissaan. Kuvälähde: Jyväskylän yliopiston museon kuva-arkisto.



tusneuvolalle hedelmälliseksi ratkaisuksi.<sup>51</sup> Samassa rakennuksessa sijaitsivat kasvatustieteen, psykologian, erityiskasvatusopin ja suomen kielen laitokset.<sup>52</sup>

Lauri Väisäsen näkemyksen mukaan yliopistolta saatu tuki oli toiminnan alkuvaiheissa elintärkeää.<sup>53</sup> Työryhmän työskentelyssä panostettiin erityisesti lääketieteelliseen ja psykologiseen tutkimukseen ja apuna käytettiin aikakauden uusinta tekniikkaa, muun muassa aivojen sähköistä toimintaa rekisteröivää ja kuvaavaa EEG-laitteistoa (englanniksi electroencephalography). Suomen kielen laitokselta saatiin tarvittaessa lainaan myös audiometri kuulon tutkimista varten.<sup>54</sup> Huomiota kiinnitettiin koko ajan myös psykologisen tutkimusvälineistön kehittämiseen ja tässä suurena apuna olivat kasvatusopillisen korkeakoulun tutkijat.

Yhteistyö korkeakoulun eri laitosten kanssa sai monipuolisia muotoja ja tuotti hyödyllistä yhteistutkimusta: alkuvuosien yhteistyökumppaneita olivat erityispedagogiikan professori Niilo Mäki (1902–1968), psykologian laitoksen professori Arvo Lehtovaara (1905–1985) sekä Annika Takala (1921–1996) ja Martti Takala (1924–2012) psykologian ja kasvatustopin puolelta. Korkeakoulun piiriin kuului myös psykologian professori Anna S. Elonen (1904–1982), joka teki päätyönsä Michiganin yliopistossa professorina. Elonen vieraili 1950-luvun alussa usein Jyväskylässä ja antoi kasvatusneuvolan työntekijöille vuosina 1953–1954 työnohjausta.<sup>55</sup> Kasvatusneuvolan käytettävissä olikin ajan mittapuilla arvioituna erittäin korkeatasoista asiantuntija-apua, ja yhteistyötä kiiteltiin jälkikäteen<sup>56</sup>. Yliopiston kanssa tehtävä yhteistyö tuli lisäksi jatkossakin näyttelemään tärkeitä roolia palvelutoiminnan kehittämisessä.

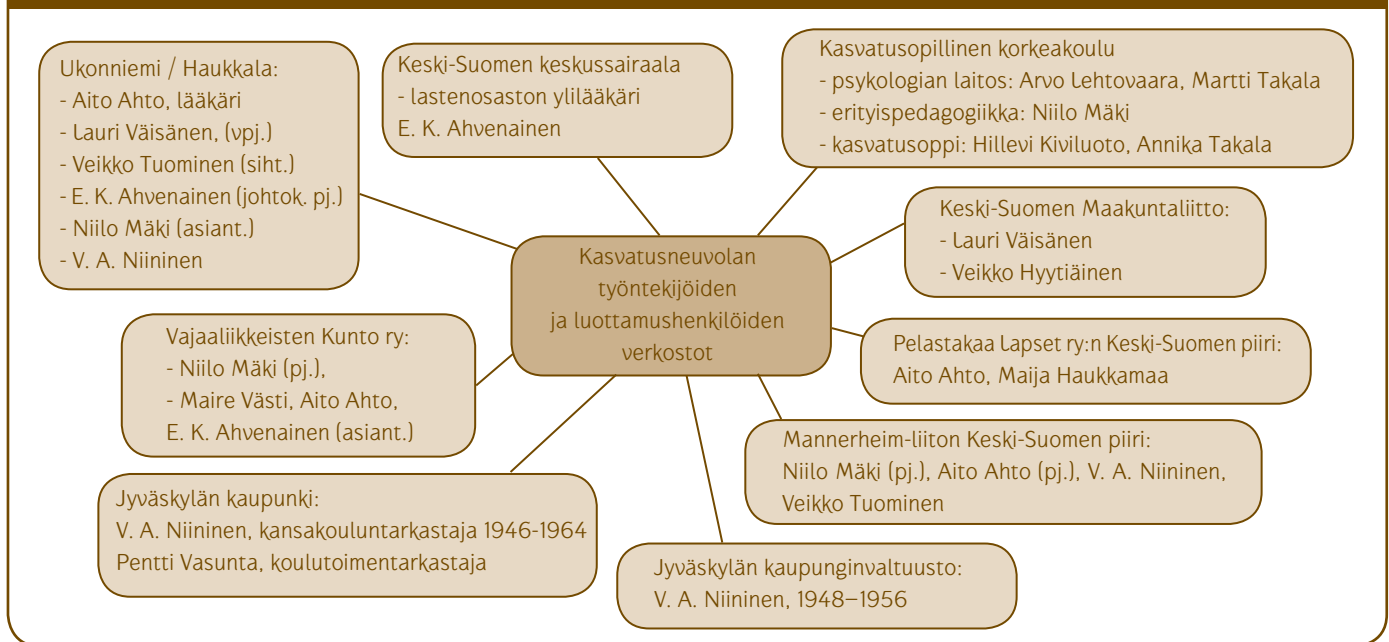


## Painopiste polikliiniseen tutkimukseen ja konsultaatioon

Kasvatusneuvola joutui toimintansa alkuvuosina paikkaamaan monien palveluiden puutetta. Perus- ja erikoissairaanhoido ei saavuttanut vielä kaikkia jäsenkuntalaisia, minkä johdosta kasvatusneuvola oli usein ensimmäinen paikka, jossa erilaisia somaattisia ja erityisesti neurologisia ja kehitykseen liittyviä sairauksia ja häiriöitä todennettiin.<sup>57</sup> Erityisen heikko tilanne oli kehitysvammaisia koskevan tutkimuksen ja hoidon alalla. Alkuvuosina eri tavoin kehitysvammaisten lapsiasiakkaiden määrä oli huomattava.<sup>58</sup> Tilanne muuttui vasta kun Suojarinteen kehitysvammalaitos aloitti toimintansa vuonna 1965.

Palveluiden puutetta kyettiin paikkaamaan erilaisten yhteistyökuvioiden avulla (kts. kuvio 1). Keskeistä roolia lasten ja nuorten terveyteen liittyvien palvelujen rakentamisessa näyttelivät Kasvatusopillinen korkeakoulu, Jyväskylän kaupunki, Keski-Suomen maakuntaliitto, Keski-Suomen keskussairaala ja Mannerheimin lastensuojeluliiton Keski-Suomen piiri.<sup>59</sup> Kasvatusneuvolan kannatusyhdistyksen hallituksen puheenjohtajana toimi vuosina 1952–1964 kansakouluntarkastaja V. A. Niininen, mikä loi erinomaiset yhteydet Jyväskylän kaupunkiin ja sen kansakouluihin.<sup>60</sup> Kasvatusneuvolan johtokunnan asiantuntijajäsenenä toimi vuosina 1952–1956 professori Niilo Mäki, mikä loi hyvät yhteydet erityispedagogiikan kysymyksiin. Tämän jälkeen asiantuntijana toimi Martti Takala psykologian laitokselta.<sup>61</sup> Keskussairaalan lastenosaston ylilääkäri, lääket. ja kir. tri. Eino Kalevi Ahvenainen valittiin kasvatusneuvolan johtokunnan asiantuntijajäseneksi vuoden 1955 lopussa.<sup>62</sup>

KUVIO 1. KASVATUSNEUVOLAN TYÖNTEKIJÖIDEN JA LUOTTAMUSHENKILÖIDEN VERKOSTOT



Vuosina 1953–1973 uusista asiakkaista keskimäärin 65–70 prosenttia oli viranomaisten ilmoittamia. (kts. liite 1, kuvio 1) Erityisesti kansakoulut tarvitsivat apua oppilaiden kehitystason määrittelyyn sekä asiantuntija-apua oppilassiirtojen tueksi. Asiakkaista noin 72 prosenttia oli kansakouluikäisiä, alle kouluikäisiä 25 prosenttia ja yli kuusitoistavuotiaita vain 3 prosenttia (kts. liite 1, taulukko 2a). Keski-Suomen lukemat olivat samoja kuin muissa suomalaisissa kasvatusneuvoloissa.<sup>63</sup> 1960-luvun lopussa vanhempien ilmoittamien asiakkaiden määrä alkoi kuitenkin nopeasti kasvamaan, ja tämä muutos toi uudenlaisia asiakkaita kasvatusneuvolaan. Lisääntyvä tietoisuus kasvatusneuvolan tarjoamista palveluista toi asiakkaiksi yhä useammin vanhempia, jotka huolestuivat lasten erilaisista tunne-elämän ongelmista kuten masentuneisuudesta, itkuisuudesta ja unihäiriöistä (kts. liite 1, kuvio 3a).<sup>64</sup>

Ennen palvelujärjestelmien laajenemista hoitopolun rakennettiin tapauskohtaisesti. Kuvaavan esimer-

kin muodostaa kasvatusneuvolan ja keskussairaalan välinen yhteistyö. Lastenosaston ylilääkäri E. K. Ahvenainen totesi eräässä haastattelussa, että kasvatusneuvola toimii sairaalan näkökulmasta lastenpsykiatrisena poliklinikkana.<sup>65</sup> Kun asiakkaat olivat yhteisiä, saatiin tutkimukseen ja hoitoon etua siitä, että hoidon tarpeesta ja hoitomuodoista kyettiin neuvottelemaan molempien laitosten henkilökunnan yhteisissä kokouksissa. Kerran kuukaudessa lastenlääkärit kokoontuivat kasvatusneuvolaan, jossa neuvoteltiin potilaiden tilanteesta ja hoitotoimenpiteistä.<sup>66</sup> Yhteiset potilaat kärsivät muun muassa osin psykosomaattisiksi katsotuista sairauksista (vatsahaavasta, astmasta) ja migreenistä, pakkoliikkeistä ja erilaisista kohtauksista kuten epilepsiasta. Kasvatusneuvolan Ahdon vastuulla oli erityisesti EEG-käyrien analysointi (kts. tietolaatikko 1).<sup>67</sup>

Älyllisesti syvästi tai vaikeasti kehitysvammaiset lapset ohjattiin usein erilaisiin hoitolaitoksiin, joita Keski-Suomen alueella toimi muutamia. Aito Ahto

## TIETOLAATIKKO 1. KASVATUSNEUVOLAN EEG-LAITTEISTO JA SILLÄ TEHTÄVÄT TUTKIMUKSET

Kasvatusneuvolassa käytettiin lääkäri Aito Ahdon vuosina asiakastutkimusten apuna EEG-laitteistoa. Aivojen sähköistä toimintaa rekisteröivää EEG-tutkimusta hyödynnettiin erityisesti silloin, kun asiakkaan oireiden taustalla epäiltiin vaikuttavan orgaaniset, aivoperäiset tekijät. Ahto oli perehtynyt neuropsykologiseen tutkimukseen ja hän tarkasteli laitteen hyötyjä erityisesti tarkentuvan ja nopeutuvan diagnostiikan näkökulmasta. Suoranaista diagnoosia EEG-tutkimuksilla ei saatu kuin epilepsian ja sen eri tyyppien suhteen, mutta laitteisto antoi kuitenkin tärkeää lisäinformaatiota monien muidenkin oireiden ja sairauksien tutkimukseen. Ahto näki EEG-tutkimusten nopeuttavan myös lääkemääräysten soveltamista, sillä ennen EEG-laitteistoa asiakkaalle sopivan lääkkeen löytäminen saattoi kestää parikin kuukautta.

Laitteisto otettiin käyttöön ensimmäisen kerran 1.10.1957 ja se tuli tarvittavine lisäosineen maksamaan noin kaksi miljoonaa markkaa. Koneen hankkiminen mahdollistui tohtori E. K. Ahvenaisen myöntämän alkupääoman sekä 17 Keski-Suomen kunnan myöntämän korottaman lainan turvin. Tämän lisäksi hankintaa tukivat Pieksämäen Vaalijalan hoitolaitos sekä Ukonniemen Lastenpsykiatrisen Hoitolaitoksen kannatusyhdistys. Koneen käyttöä ja huoltoa varten kasvatusneuvolaan perustettiin erillinen virka, jota aluksi hoiti diplomi-insinööri Tuulikki Pietiläinen ja hänen jälkeensä diplomi-insinööri Anja Selin.

Tutkimuslaitteisto sijaitsi vuosina 1957–1965 Jyväskylän yliopiston Educa-rakennuksen kellaritiloissa, jonne rakennettiin erityiset kone- ja tutkimushuoneet. EEG-laitteisto oli hyvin herkkä ulkopuolisille häiriöille, ja tämän johdosta tutkimushuonetta ympäröi niin sanottu Faradayn-häkki, joka suojaasi lait-



Kuvan EEG-laitteisto sijaitsee Kuopion yliopiston ja yliopistollisen sairaalan ylläpitämässä sairaalamuseossa. Kuvälähde: Helsingin yliopistomuseo, kuvaaja Henna Sinisalo.

teistoa sähkömagneettiselta säteilyltä. Tutkimuksen ajaksi potilaan päähän laitettiin 16 elektroidia sisältävä elektrodipanta, joka yhdistyi koneeseen. Potilaan tehtävänä oli maata tutkimuksen aikana mahdollisimman rentoutuneena pöydällä.

Kasvatusneuvolan hallussa kone oli vuoteen 1965 saakka, jolloin kone lahjoitettiin Haukkalan lastenpsykiatriselle hoitolaitokselle. Tieteelliseen tutkimukseen EEG-laitteistoa hyödynsivät muun muassa professori Niilo Mäki, professori Martti Takala sekä Keski-Suomen keskussairaalan lastenosaston tohtori E. K. Ahvenainen.

Lähteet: Auvinen 2000, 17–19, 32; Piilinen 1996, 103; Kallio-puska 1996, 197; Jyväskylän Sanomat 10.10.1957 "Keski-Suomen kasvatusneuvolaan saatu aivotoimintaa tutkiva kone"; Keski-suomalainen 10.10.1957 "Kasvatusneuvola sai EEG:n. Potilaita on jo nyt jonotuslistalla."



toimi asiantuntijalääkärinä sekä Laukaan Kuhankosken tyttökodissa että Vaalijalan hoitolaitoksessa.<sup>68</sup> Vaikeista psyykkisistä häiriöistä kärsivien lasten ja nuorten tilanne oli hoidon suhteen usein vaikea. Sosiaalityöntekijä Maija Haukkamaan arvion mukaan monia psykoottisia potilaita jouduttiin hoitamaan liian pitkään avohoitona.<sup>69</sup> Kinkkomaan lastensairaala aloitti toimintansa vasta 1960-luvun puolivälissä, joten Keski-Suomen alueella sitä ennen ainoastaan Ukonlinnan/Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitos kykeni tarjoamaan laitoshoidoa sitä tarvitseville.<sup>70</sup> Törnävän piirimielisairaalassa Seinäjoella oli lastenpsykiatrisen osasto, mutta sinne paikkojen saaminen tuotti vaikeuksia.



## Lastensuojeluviranomaisten tarvitsema konsultaatio

Lastensuojeluviranomaisten kautta tulevien asiakkaiden suhteellinen osuus kaikista asiakkaista oli vuosittain reilu kymmenen prosenttia. (kts. liite 1, kuvio 1) Kasvatusneuvolan apua kaivattiin erityisesti silloin, kun viranomaiset selvittivät minkälaiset hoito- ja sijoitusmahdollisuudet sopivat parhaiten kullekin lapselle.<sup>71</sup> Lastensuojeluviranomaisten ja kasvatusneuvolan välistä yhteistyötä ohjasivat osaltaan vuoden 1936 lastensuojelulakiin kirjatut velvoitteet.<sup>72</sup> Ennen kuin lapseen tai nuoreen henkilöön sovellettiin huoltotoimenpiteitä, oli hänen huolto- ja kasvatustarpeidensa määrittämiseksi toimitettava asiassa alustava tutkimus.<sup>73</sup>

Kasvatusneuvolan toiminta suhteessa sosiaaliviranomaisiin oli etupäässä lausuntojen ja ohjeiden antamista. Kun huolto- tai sosiaalilautakunta sai tietoonsa tai huolsi lasta tai nuorta, jonka epäiltiin kärsivän kehitykseen tai terveyteen liittyvistä ongelmis-

ta, kääntyivät asianomaiset tahot kasvatusneuvolan puoleen. Jos lapsen tai nuoren katsottiin olevan erikoishoidon tarpeessa antoi kasvatusneuvola ohjeita sijoittamista koskeviin kysymyksiin.<sup>74</sup> Työryhmätyöskentelyyn perustuvien tutkimusten nähtiin antavan tietoa siitä, oliko lapsi esimerkiksi kotikasvatusta tulevien toimenpiteiden tarpeessa, riittikö mahdollisesti koulusiirto tai oliko mahdollisesti suojeluvalvonta tarpeellista.

Kasvatusneuvolan apua kaivattiin myös silloin, kun lastenkotien lapsia haluttiin sijoittaa perheeseen. Tästäkin toiminnasta Aito Ahdolle kertyi paljon kokemusta, sillä hän toimi Pelastakaa lapset ry:n Keski-Suomen piirin ylläpitämän sijoitustoimiston psykiatrisena neuvonantajana<sup>75</sup> Ahdon mukaan tärkeätä oli saada jo ennakolta selville lapsessa esiintyvät poikkeavat piirteet ja antaa uudelle huoltajalle tarvittavia neuvoja tulevaisuudessa mahdollisesti ilmeneviä sopeutumisvaikeuksia ajatellen.<sup>76</sup> Ahdon näkemyksen mukaan suuret lastenkodit eivät olleet hoidollista tukea tarvitseville lapsille parhaita sijoituspaikkoja. Parempia ratkaisuja olisivat tarjonneet erilaiset sijoituskodit ja perheryhmäkodit, mutta aina näihin ei ollut mahdollista päästä.

Lastensuojeluviranomaisten kautta saattoi tulla myös palvelupyynnöitä tapauksissa, joissa yksityiskoteihin sijoitetut lapset olivat muuttuneet vaikeasti hallittaviksi tai muuten käytöksessään epänormaaleiksi. Työntekijöiden yhdeksi tärkeäksi työalueeksi muodostuikin sijaishuoltajien tukeminen ja neuvonta. Entistä systemaattisemmaksi työ sijaishuollon alueella muuttui vuonna 1979, jolloin kasvatusneuvolaan perustettiin sijaishuollon sosiaalityöntekijän virka (kts. tietolaatikko 3, luku 3.1)

Lastensuojelun alueella toisen tärkeän yhteistyökumppanin muodosti Ukonniemen (myöhemmin Haukkalan) lastenpsykiatrisen hoitolaitos.<sup>77</sup> Ukonniemi / Haukkala oli tarkoitettu ensisijaisesti lapsil-





le, jotka kärsivät huonosta kasvatuksesta, tai joiden elinympäristö oli aiheuttanut heille tavalla tai toisella tunne-elämän häiriöitä ja sopeutumisvaikeuksia. Potilaat tulivat hoitolaitokseen pääosin kasvatusterveystieteiden neuvola toimi sen poliklinikkana. Yhteistyöstä kasvatusterveystieteiden ja Ukonniemen kanssa sovittiin virallisesti jo vuonna 1954, ja keskeiseen rooliin nousi Aito Ahto, joka toimi molempien laitosten lääkäriinä.<sup>78</sup> Mannerheim-liiton Keski-Suomen piirin vuoden 1954 lopulla perustama hoitolaitos oli vuoteen 1968 asti sosiaaliministeriön ja myöhemmin sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön alainen erityislasterenkoti. Koska Timo Auvinen on vuonna 2009 kirjoittanut lastenpsykiatrisesta hoitolaitoksesta erillisen historiikin, ei Ukonniemessä / Haukkalassa annettavaa hoitoa käsitellä tässä sen laajemmin.<sup>79</sup> Keski-Suomen alueella ei ollut muita lapsille soveltuvia hoitopaikkoja, joten Ukonniemestä muodostui tärkeä hoitopaikka niille



Perheneuvolatyöhön on asiakkaitten kohtaamisten lisäksi sisällynyt aina myös välillistä asiakastyötä, kuten tapaamisten dokumentointia ja muiden viranomaisten kanssa käytäviä neuvotteluja. Vuonna 1965 otetussa valokuvassa sosiaalipsykologian tutkija Maija Haukkamaa hoitaa asioita puhelimen välityksellä ja kalenteria tarkastelee psykologi Ritva Hiekkänen. Kuvan huone oli Maija Haukkamaan työhuone ja raollaan oleva ovi johti kasvatusterveystieteiden Aito Ahdon työhuoneeseen. Lasten kliiniset tutkimukset tehtiin Ahdon työhuoneessa ja siellä kokoontui myös työryhmä yhdessä vanhempien kanssa. Kuvallähde: Jyväskylän yliopiston museon kuva-arkisto, kuvaaja Olavi Nöjd .

lapsille, joita kasvatusterveystieteiden neuvola ei kyennyt avohoidollisiin toimiin auttamaan.

Oman erityiskysymyksensä muodostivat nuorisorikollisuuteen liittyvät tutkimukset. Nuorista rikoksentehtävistä annettu laki, joka astui voimaan 1.1.1943 velvoitti tekemään henkilötutkimuksen, ja tässä hyödynnettiin usein kasvatusterveystieteiden neuvoloita.<sup>80</sup> Kas-

vatusneuvolat antoivat sosiaalilautakunnille tutkimusapua ja jakoivat siten vastuuta lastensuojelutyöstä.<sup>81</sup> Asiantuntemusta nuorisoriikollisuutta koskevien asioiden hoitamiseen toi osaltaan oikeuspormestari Aaro Häkkinen, joka toimi kasvatusneuvolan johtokunnan asiantuntijajäsenenä ja oli erikoistunut raastuvanoikeudessa juuri nuorisoriikollisuuteen.<sup>82</sup>



## Psykiatrinen ja psykologinen tutkimus humanistisena projektina

Kasvatusneuvolan toiminnassa erityistä huomiota kiinnitettiin erilaisista kehityksen ongelmista ja vaurioista kärsineiden lasten tutkimukseen ja hoitoon. Priorisoinnin perusteet lähtivät siitä havainnosta, että kasvatus- ja huoltoviranomaisten nähtiin tekevän lasten ja nuorten elämään syvästi vaikuttavia päätöksiä usein vajavaiseksi katsotun tiedon varassa.<sup>83</sup> Minna Harjula on väitöskirjassaan (1996) käynyt lävitse vammaisuutta ja poikkeavuutta käsittelevien ajattelutapojen historiallisia muutoksia. Harjula on todennut, kuinka Suomessa hyvin pitkään ihmisarvoa mitattiin työnteon kriteerein ja tavoiteltavaksi tuli ihmistyyppi, josta ei aiheutunut muille taakkaa.<sup>84</sup> Normaalisti poikkeavat ryhmät ajautuivat helposti marginaaleihin ja ryhminä heistä tuli yhteiskunnallisia vähemmistöjä. Paitsi työelämässä, myös opetus- ja terveystalveissa korostuivat normaaleiksi katsottujen lasten, nuorten ja perheiden tarpeet.

Erilaisista hahmotusvaikeuksista (puhe-, lukemista ja kirjoittamishäiriöt) kärsivät lapset saattoivat vielä 1950-luvulla joutua puutteellisen päätöksenteon kohteeksi. Esimerkiksi puheen häiriöiden perusteella lap-

si saatettiin tuomita älyllisesti vajavaiseksi tai jotenkin luonteeltaan rakenteellisesti poikkeavaksi. Sekä Mäki että Ahto jakoivatkin vielä 1950-luvulla melko radikaalin näkemyksen siitä, että jokaisella ihmisellä oli oikeus asiantuntevaan tutkimukseen, mahdollisimman varhaiseen avunsaantiin ja kuntoutukseen. 1950-luvulla pitämässään julkisissa puheenvuoroissa Ahto totesi suoraan, ettei Suomessa juurikaan voitu puhua kehitysvammaisuuden lääketieteellisestä tutkimuksesta. Syyt liittyivät Ahdon mielestä asenteisiin: erityisesti älyllisesti kehitysvammaisten diagnostiikkaa ja hoitoa pidettiin toisarvoisina ja „vajaamielisyys” katsottiin huolto-ongelmaksi.<sup>85</sup> Lääkärinä hänen oli vaikea ymmärtää sitä, kuinka

*”eteemme [tulee] jatkuvasti mitä karkeimmin laiminlyötyjä, väärin hoidettuja tai virheellisen diagnoosin perusteella hoitamatta jääneitä tapauksia. Ei se, että potilas esim. on sairautensa vuoksi leukaniveliään myöten täysin liikuntakyvytön tai että häntä vaivaavat ympäristöä kummasuttavat ja peittoavat mitä vaikeimmat pakkoliikkeet suinkaan todista tai edes anna aiheutta olettaa, että potilas silti olisi esim. syvästi vajaamielinen tai muuten täysin kehityskyvytön. On epäinhimillistä ja suorastaan henkistä kidutusta sijoittaa tällainen henkilö esim. vajaamielislaitokseen.”<sup>86</sup>*

Kasvatusneuvolatyön piirissä olleet työntekijät, luottamusmiehet ja viranomaiset panostivat asenteiden ja käsityksen muokkaukseen.<sup>87</sup> Niilo Mäki korosti sitä, kuinka vanhempien rooli erilaisista vammoista kärsivien lasten hoitajana oli usein muutenkin riittävän raskas, mutta heidän huoliaan lisäsi usein ympäristön välinpitämätön ja vääriä ennakkoluuloja heijasteleva käytös.<sup>88</sup> Aito Ahto kritisoi erityisesti julkisen vallan haluttomuutta antaa rahaa tärkeäksi pitämäänsä lastenhoidolliseen työhön. Kasvatusneuvola sai valtiolta vuosittain noin 2,5 prosenttia tukea



toiminnalleen, mutta aikuisten kunnallista terveydenhuoltoa tuettiin 50 prosentin valtionosuudella.<sup>89</sup> Ahto olikin kiitollinen niille Keski-Suomen kunnille, jotka halusivat panostaa lasten tutkimus- ja hoitotyöhön.<sup>90</sup> Mielenterveyden palvelujen puute ajoi paitsi potilaat myös heidän lähimmäisensä kestävämpiin tilanteisiin. Koko maassa lastenpsykiatristen hoitopaikkojen tarve olisi Ahdon näkemyksen mukaan ollut 1000-1200 paikkaa, mutta vuonna 1960 niitä oli vain 125.<sup>91</sup> Ahto näki, että

*”sairaana ihmisen ruumiillinen ja henkinen hyvinvointi ei ole eikä saa olla riippuvainen rahasta ja työllisyysnäkökohdista vaan etusijalla on sivistyneessä yhteiskunnassa pantava humanitaarisuus ja sosiaalinen, kärsivää lähimmäistä auttamaan pyrkivä ajattelu ja toiminta.”*<sup>92</sup>

Taloudelliset vaikeudet turhauttivat paikallisia toimijoita, sillä he näkivät liian monien potilaiden jäävän paitsi ansaitsemastaan tutkimuksesta, hoidosta ja kuntoutuksesta. Ahto joutui vuoden 1960 toi-



Viisitoistavuotiaan pojan piirros vuodelta 1961. Poika oli asiakkaana kehityksen- ja oppimisen ongelmien vuoksi. Kehitystason määrittämisen pohjalta hänelle suositettiin oppivelvollisuudesta vapauttamista. Kuvallähde: Perhe- ja neuvolan arkisto.

mintakertomuksessa toteamaan, kuinka yli 200 lapsen tutkimus ja hoito jouduttiin siirtämään seuraavalle työkaudelle.<sup>93</sup>

Vajaakykyisten lasten huoltokomitean puheenjohtajana toiminut Niilo Mäki kiinnitti huomiota erityisesti lukemis- ja kirjoittamisvaikeuksisten lasten opetukseen. Erityisopetuksen nähtiin luovan vajaakykyisille edellytykset ”käyttää vähäisiäkin kykyjään myöhemmässä elämässä heille ja yhteiskunnalle mahdollisimman hyödyllisellä tavalla”.<sup>94</sup> Kuntouttaminen ja erityisopetuksen toteuttaminen oli myös V. A. Niinisen mukaan ainut tapa integroida erilaiset vähemmistöryhmät osaksi yhteiskuntaa.<sup>95</sup> Julkisten puheenvuorojen ohella CP-vammaisten lasten asiaa

## ASIAKASTAPAUKSET KANNATUSYHDISTYKSEN AJALTA: TYTÖN VAKAVAT KOULUNKÄYNTIVAIKEUDET

Kansakoulun ensimmäinen luokka alkoi tytöltä heikosti ja kevätlukukauden alkaessa hän oli jäänyt huomattavasti jälkeen muista ikätovereistaan. Lisähuolta tuottivat lapsen päivittäiset kohtaukset, joita lääkäri epäili kaatumataudin oireiksi ja näki tarvetta jatkotutkimuksille. Hän muisti, että kasvatusneuvolan työskentelytilojen yhteydessä oli EEG-laboratorio ja kehotti tytön viemistä sinne. Opettaja oli jo aiemmin ilmoittanut tytön kasvatusneuvolaan apukouluun siirtämisen selvittämiseksi ja lausunnon saamiseksi.

Kannatusyhdistyksen ajalle tyypilliseen tapaan kasvatusneuvolaan saapuivat ongelmista kärsinyt lapsi (”potilas”) äitinsä kanssa. Joskus saattajaksi saattoi tulla muukin aikuinen, esimerkiksi kunnan sosiaalisihiteeri, mutta lasten isiä ei vastaanotolla juuri näkynyt. Odotushuoneessa istui jännittyneen lapsen ohella hermostunut äiti: naapuri oli todennut hänelle ennen lähtöä, että ”sinne kasvatuslaitoksen esikartanoon menevät vain sairaat ja hullut”. Oman lapsensa kasteluongelman naapuri aikoi kuulemma selvittää itse.

Odotushuoneesta äitiä tuli noutamaan sosiaalityöntekijä, ja psykologi otti samalla tytön testattavakseen. Äidiltä kysyttiin yksityiskohtaisia tietoja raskauden ajasta ja synnytyksestä, lapsen varhaisesta kehityksestä, neuroottisista oireista, ravinnosta, kunnosta, kodin olosuhteista, koulunkäynnistä ja kasvuympäristöstä. Myös suvusta oltiin kiinnostuneita: sosiaalityöntekijä kirjasi ylös tiedot isän ja

äidin syntymäajoista, ammasteista, terveydentilasta sekä sisaruksista ja heidän luonteestaan. Kävi ilmi, että lapsi oli kiltti luonteeltaan ja välit sisaruksiin kunnossa, mutta raskauden aikana oli tapahtunut komplikaatioita. Psykologi puolestaan mittasi lapsen älykkyyttä TML-, Goodenough- ja Bender -testeillä. Lisäksi hän tarkkaili lapsen työskentelynopeutta, keskittyneisyyttä, kestävyyttä ja harkintaa tämän antaessa vastauksia sekä teki muistiinpanoja lapsen ulkoisesta olemuksesta ja suhtautumisesta testajaan. Lapsen hahmotuskyky oli testien mukaan pahasti pirstounutta ja aivovaurio tuli esille.

Neuvoteltuaan ensin sosiaalityöntekijän ja psykologin kanssa tuloksista, kasvatusneuvolan lääkäri käytti tyttöä vielä EEG-laboratoriossa epilepsian varmistamiseksi. Lääkäri teki lapselle vielä tarkastuksen, katsoi laboratoriotulokset, laati diagnoosin ja kutsui äidin paikalle. Lapsella todettiin aivovaurionpohjalla oleva älyllinen jälkeenjääneisyys sekä epilepsia. Lääkäri suositteli lapsen siirtämistä apukouluun ja piti jatkuvaa lääkehoitoa tarpeellisena. Syksyn uusintakäynnillä tyttö sai psykologin testissä paremman tuloksen, jonka ohella lääkäri saattoi todeta koulumenestyksen parantuneen ja kohtausten harventuneen. Hän suositteli kuitenkin edelleen tytön lääkehoidon jatkamista.

*Fiktiivisen tyypiesimerkin on koostanut ja kirjoittanut Konsta Kajander. Aineistona on käytetty kasvatusneuvolan psykologiharjoittelijoiden laatimia harjoittelukertomuksia.*

edistettiin yhdistystoiminnan avulla. Vajaaliikkeisten Kunto ry perustettiin helmikuussa 1957 ja ensimmäiseen toimikuntaan kuuluivat professori Niilo

Mäki puheenjohtajana, maisteri Maire Västi sihteerinä, tohtorit Aito Ahto, Ensio Lehtovaara ja E. K. Ahvenainen sekä johtaja Liisa Kasurinen.<sup>96</sup>



Kuntoutuksen nähtiin parantavan paitsi lasten elämänlaatua, myös estävän mielenterveyden häiriöitä. Huonon liikuntakyvyn vuoksi esimerkiksi moni aivovauriolapsi vetäytyi tai jätettiin pois normaalilasten seurasta, jolloin yksinolo ja pilkatuksi tulemisen pelko vaikuttivat kielteisesti lapsen henkiseen hyvinvointiin.<sup>97</sup> Keskussairaalan lastenosaston ylilääkäri E. K. Ahvenainen toi kirjoituksissaan esille mielen ja ruumiin ykseyden ja sairauksiin ja vammoihin liittyvien syy-seuraussuhteiden kaksisuuntaisuuden. Ruumiillisista sairautta tarkasteltaessa oli aina huomioitava kokemukselliset tekijät. Kroonisilla sairauksilla ja kehityksen ongelmilla oli myös psykososiaalisia seurauksia.



Kasvatusneuvolan ensimmäiset nukket tilattiin Ester Railakalta, joka oli tunnettu nukketaitelija. Railakka työskenteli Turussa Martta-nukketeollisuuden palveluksessa. Kuvalähde: Jyväskylän perheneuvola, kuvaaja Jussi Jäppinen.

## 2.2. Psykologin ja sosiaalityöntekijän työ toiminnan alkuvuosina



### Psykologin rooli ja yhteistyö vanhempien ja koulujen kanssa

Suurin osa kasvatusneuvolan alkuvuosien asiakkaita oli kansakouluikäisiä, 7–15-vuotiaita lapsia, joista enemmistö, reilut 60 prosenttia oli poikia. Tämä ryhmä on säilynyt myös myöhempinä vuosina kas-

vatus- ja perheneuvolan keskeisimpänä asiakasryhmänä (kts. liite 1, taulukko 2a ; liite 1, taulukko 3). 7–15-vuotiaiden asiakkaiden painottuminen johtui paitsi kouluviranomaisten ilmoitusaktiivisuudesta myös siitä, että monet lasten kehityshäiriöt huomattiin vasta koulunkäynnin alkaessa. Koulunkäynnissä vaadittiin tiettyä älyllistä kehitystasoa ja sopeutumiskykyä. Teollistuvan ja modernisoituvan yhteiskunnan voidaan nähdä vaatineen myös oppilailta yhä enemmän.<sup>98</sup> Koulupsykologiset ja kehitystason määrittelyyn



liittyvät tehtävät muodostivatkin kasvatusneuvolan psykologille 1970-luvun alkuun saakka vahvan toiminta-alueen.<sup>99</sup> Niin vanhempien kuin kouluviranomaisten yleisimmät huolenaiheet liittyivät selvästi lasten oppimiseen ja kehitykseen liittyviin ongelmiin (kts. liite 1, kuvio 3a).

Kouluvalmiuteen ja -kypsyyteen liittyvät testit rytmittivät psykologin vuosittaista työarkea ja kevät muodostui aina kiireiseksi ajanjaksoksi. Koulukypsuskokeiden pääasiallinen tavoite oli tutkia, minkälaisia edellytyksiä ennen varsinaista oppivelvollisuuskäytäntöä kansakouluun pyrkivillä lapsilla oli selviytyä koulukäynnistä. Sujuva koulunaloitus nähtiin tärkeänä lapsen psyykkisen hyvinvoinnin kannalta, sillä vaikean alun pelättiin vaikuttavan kielteisesti lasten käyttäytymiseen ja koulunkäyntiasenteisiin.<sup>100</sup> 1950- ja 60-lukujen Suomessa Lehtovaaran koulukypsyysoesarja oli ainoa standardoitu ja saatavilla oleva testi. Koulukypsyyttä lähestyttiin tutkimalla erityisesti lapsen

havaintovisuaalista kehittyneisyyttä vertaamalla sitä samanikäisten lasten keskimääräiseen kehitykseen.<sup>101</sup> Testit suoritettiin keväisin, jotta kouluille ja vanhemmille jäi aikaa valmistella lapsen liittyä päätöksii. Osaltaan kiireitä lisäsivät käynnit, joissa vanhemmat halusivat saada selville oliko lapsi kyllin lahjakas oppikouluun pantavaksi. Oppikouluun haettiin kansakoulun neljännen tai viidennen luokan jälkeen, joten testattavat lapset olivat noin 11–12-vuotiaita. Kesäkuun alussa pidettiin pääsykokeet, ja ne muodostuivat melko vaativiksi ja stressaaviksi.<sup>102</sup>

Kehitystason määrittely oli yleisin tilastoiduista kasvatusneuvolaan tulemisen syistä, ja tätä seikkaa selittää muutama tekijä. Edellämäinittuun kategoriaan asiakkaat merkittiin silloin, kun neuvolassa suoritettiin esimerkiksi pelkkä älykkyys- tai koulukypsyysoesarja. Tämän lisäksi kehitystason määrittely suoritettiin tilanteissa, joissa vanhemmat totesivat lapsessaan lievempää tai syvempää kehitysvammaisuutta ja sen vuoksi pyysivät kasvatusneuvolan tutkimusta esittämättä mitään erityisiä oireita. Tähän ryhmään saatiin joskus merkitä myös tapauksia, joissa ilmoittamisen syyt liittyivät heikkoon koulu- ja oppimiseen.<sup>103</sup> Psykologin arkityössä korostuivatkin vuosina 1955–1970 älykkyystutkimukset (kts. taulukko 1b).

Jo kasvatusneuvola perustettaessa luotiin alueen kansakouluihin tiiviit yhteydet. Kansakoulujen johdokunnalle lähetetyissä kirjeissä korostettiin, kuinka kasvatusneuvola voi auttaa erilaisissa oppilassiirtoihin liittyvissä kysymyksissä.<sup>104</sup> Tutkimuspyyntöjen määrä kasvoi hyvin suureksi, mikä teki psykologin työpainet melko koviksi. Lausuntojen pyytämistä kasvativat myös lainsäädännölliset muutokset. Kehityksen häiriöitä ja viivästymistä koskevan psykologisen tiedon kasaantuminen johti osaltaan siihen, että myös kansakoulun piirissä oli jo 1940-luvulla alettu kiinnittää huomiota oppimista tukeviin toimiin. Apukouluopetus käynnistyi Jyväskylässä vuonna 1942, kun kasva-

TAULUKKO 1B. PSYKOLOGIN SUORITTAMAT TUTKIMUKSET  
VUOSINA 1955–1970

Vuonna	Psykologiset esitelmät ja kokeet	Kokeista älykkyystutkimuksia
1955	839	433
1956	1270	515
1957	1457	902
1958	1636	623
1959	1467	604
1960	1628	638
1961	1741	696
1962	2072	1125
1963	1719	1480
1964	1905	1582
1965	1805	1512
1966	2807	2085
1967	3130	1932
1968	3918	2052
1969	4023	2098
1970	2180	1493

Lähde: Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomukset 1955–1970.

tusopilliselta korkeakoululta saatiin väliaikaiset tilat kahta luokkaa varten.<sup>105</sup> Ensimmäinen kansakoulun erityisopetusta ja samalla erityisopettajuutta tarkemmin määrittelevä säädös oli vuoden 1952 apukouluasetus.<sup>106</sup> Asetuksessa määrättiin lievästi kehitysvammaisten opetuksesta. Asetuksella määrättiin myös niin tarkkailuluokilla kuin kuulo- ja näkövikaisten sekä sairaiden ja vajaaliikkeisten erityisluokilla annettava opetus. Vuoden 1958 kansakouluasetuksessa edellytettiin, että koulussa menestymättömyyden lisäksi oppilaan henkisen kehityksen viivästyminen tai lievä vajaamielisyys oli todettava.<sup>107</sup>

Testien suorittaminen oli vastuullista työtä, sillä ne loivat pohjaa päätöksille, jotka saattoivat vaikuttaa hyvin syvästi lapsen elämänpolkuun. Kehitystason määrittelyyn liittyvissä toimenpiteissä korostui myös psykologin ja sosiaalityöntekijän välinen yhteistyö. Kehitystason määrittelyn jälkeen kyettiin tarkentamaan vanhemmille annettavien kasvatuseuvojen luonnetta, ja tässä vaiheessa sosiaalityöntekijän rooli tuli erityisesti esille. Myös lasten psykologisessa tutkimuksessa pyrittiin koko ajan tarkentamaan ymmärrystä lasten kehityksen ongelmista. Lapsi kehittyi monisuuntaisesti kehityksen eri osa-alueilla: fyysinen, motorinen, kognitiivinen ja emotionaalinen kehitys saattoivat tapahtua eri tahtiin. Niilo Mäki kiinnitti huomiota erityisesti siihen, että yhden osa-alueen viivästyminen ei saanut vetää liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Mäen mukaan pelkästään lukemis- ja kirjoittamisvaikeuksien perusteella oli vaarallista päätellä lapsen olevan vajaamielinen eli älyllisesti kehitysvammainen.<sup>108</sup> Aito Ahto toi esille, että apukouluihin siirretyissä oppilassa oli ainakin 20 prosenttia sellaisia, jotka kärsivät vain puhe- ja kirjoitushäiriöistä.<sup>109</sup>

Kehitystason määrittelyssä moniammatillisesta työskentelytavasta oli hyötyä. Kehityksen häiriöt saattoivat johtua erilaisten neurologisten tekijöiden lisäksi myös erilaisista somaattisista sairauksista tai

ympäristöön liittyvistä tekijöistä. Merkittävää roolia lapsen kehityksessä näyttelivät hänen elinympäristönsä ja siihen sisältyvät leikkimisen ja oppimisen mahdollisuudet. Esimerkiksi sotienjälkeisen asuntopulan oloissa monet perheet asuivat erittäin ahtaasti, mikä rajoitti jo fyysisesti lasten liikkumisen mahdollisuuksia. Kun tähän yhdistyi vanhempien elämäntilanteestaan kokema stressi, saattoi vauvan ja pikkulapsen kanssa tapahtuva vuorovaikutus vähentyä niin, että lapsi ei päässyt käyttämään kaikkea kehityskapasiteettiaan. Seurauksena saattoi olla myöhempiä oppimisvaikeuksia, jotka tulivat näkyviin kouluun siirryttäessä.

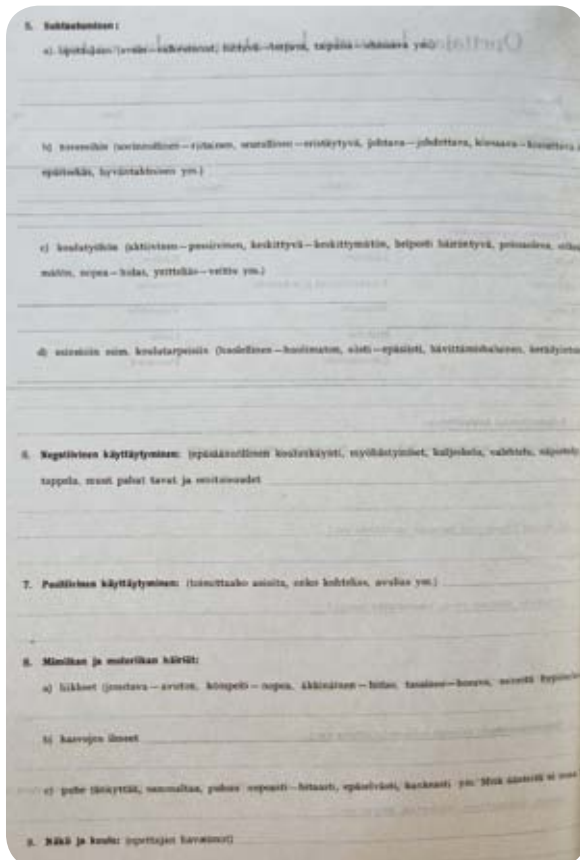


Lasten psykologisen tutkimuksen eräs varhaisimpia menetelmiä on ollut leikkijarkkailu. Kuvassa istuvan psykologi Ritva Hiekkänen takana on nähtävissä leluja täynnä oleva kaappi, joka muodosti olennaisen osan niin sanotusta Erica-menetelmästä. Erica-menetelmässä psykologi tarkkaili lapsen leikkiä, ja myös lasten tekemiä leluvalintoja saadaksesen tietoa hänen psyykkisestä tilastaan. Osana menetelmän standardisointia Erica-kaapissa tuli olla 12-hyllyä ja tiettyihin paikkoihin sijoitetut lelut. Kaapin miniatyyriesineet Hiekkänen oli teettänyt kuvanveistäjä Pauli Koskisella. Kuvälähde: Perheneuvolan kuva-arkisto.



## Kehitystason määrittely ja siihen liittyvät lausunnot

Psykologi Ritva Hiekkänen aprikoi marraskuussa 1984 tehdyssä haastattelussa rooliaan lasten kehitystason määrittelijänä. Kehitystasoon liittyvien testien perusongelmana on pysynyt se, että vaikka useimmat testit pystyvät antamaan arvokasta ja tietyissä rajoissa objektiivista tietoa tutkimuksen kohteesta, nousevat menetelmien reliabiliteettia ja validiteettia koskevat



Taustatietojen keräämiseksi kasvatustieteiden työntekijät pyysivät myös opettajilta asiakkaita koskevia tietoja. Kuvälähde: Perheneuvolan arkisto.

kysymykset aina esille.<sup>110</sup> Hiekkasta vuosina 1953–1954 sijaistanut Maire Västi korosti sitä, että monet menetelmät olivat vielä siinä määrin kokeilun alaisia, että niillä saatuihin tuloksiin oli aina suhtauduttava kriittisesti.<sup>111</sup> Esimerkiksi Arvo Lehtovaara teki merkittävää työtä koulukypsyyskokeiden standardoinnin suhteen, mutta kasvatustieteiden psykologit toivat esille, että kokeet mittasivat vain tiettyjä älykkyyden osa-alueita.<sup>112</sup>

Koulupsykologisessa tutkimuksessa määriteltiin sekä lapsen kehitystaso että otettiin selvää hänen koulussa suoriutumisestaan. Älyllisen suorituskyvyn lisäksi psykologi otti selvää siitä, miten lapsi selviytyi tavaamisesta tai lukemisesta, kirjoituksesta ja laskennasta verrattuna samanikäisten keskimääräiseen suoriutumiseen. Joissakin tapauksissa oli tarpeen täydentää edellä mainittuja kokeita tutkimuksilla, joiden tarkoituksena oli antaa tietoa lasten tunne-elämästä, sosiaalisesta kehityksestä ja persoonallisuuden rakenteesta yleensä.<sup>113</sup> Taustatietoja psykologi sai myös opettajilta, jos lasten vanhemmat antoivat luvan tietojen keräämiseen. Kasvatustieteillä oli omat opettajalausuntokaavakkeensa, jotka opettaja sai täyttää ja siten tuoda ilmi oman käsityksensä lapsen menestymisestä eri kouluaineissa, käyttäytymisestä toveripiirissä, luonteenpiirteistä ja kotioloista.<sup>114</sup>

Toiminnan alkuvuosina käytettävien testimenetelmien kirjo oli melko suppea, sillä jo tiukka taloudellinen tilanne rajoitti testivälineistön hankintaa. Alusta saakka käytössä oli kuitenkin leikin tarkkailu, lapsen haastattelu, erilaiset älykkyydestit ja projektiiviset testit (kts. tietolaatikko 2). Testauksen aikana psykologi tarkkaili lapsen työskentelynopeutta, keskittyneisyyttä ja harkintaa vastauksia antaessaan. Samalla psykologi saattoi tehdä lyhyitä muistiinpanoja lapsen ulkonaisesta olemuksesta.<sup>115</sup> Lapset saivat myös piirtää lyijy- ja värikynillä. Leikkitarkkailun ideana oli antaa lasten toteuttaa itseään rakentamalla

TIETOLAATIKKO 2. ESIMERKKEJÄ VUOSINA 1954–1957 KASVATUSNEUVOLASSA  
KÄYTETYISTÄ JA KÄYTTÖÖN OTETUISTA TESTAUSVÄLINEISTÄ

1950	Terman-Merill-Lehtovaara	T-M-L testillä arvioitiin yleistä älykkyyttä ja testin tehtävät oli järjestetty ikätasoisin neljännen vuoden loppupuolesta aikuisiin saakka.
1954	Marble-board, Bühler-Hetzer	Käytettiin lapsen kehitystason ja persoonallisuuden arviointiin. Testisarjoissa lapselle esitetään lukuisia eri esineitä ja materiaaleja, joihin reagoimalla lapsen oletetaan osoittavan mahdollisimman luonnollista, kehitystasoaan ilmentävää käyttäytymistä.
1955	Michigan Picture test	Testi oli tarkoitettu erittelemään emotionaalisesti hyvin ja huonosti sopeutuneet lapset. Neljän peruskuvan avulla pisteytettiin monia emotioalueita.
1956	Bender	Testiä käytettiin keskushermostovaurioihin liittyvien oireiden diagnosoinnissa. Koehenkilön tehtävänä oli kopioida testin yhdeksän kuviota.
1956	Rosenzweigin kuvafrustraatiotesti	Testi sisältää sarjakuvamaisia kuvia kahdesta henkilöstä frustraatiotilanteissa, ja koehenkilön tehtävä on täydentää frustroituneen henkilön puhekuplia.
1957	Wartegg -testi	Toimi projektiivisena apuvälineenä kliinisessä psykodiagnostiikassa ja oli luonteeltaan verbaalis-temaattinen testi. Testissä koehenkilön tuli keksiä kertomus kolmeen kertomuksen alkuun.

Lähteet: Psykonet 2012; Kellerman & Burry 2007, Kamphaus & Campbell 2006, Exner 2003.

tai piirtämällä, ja samalla leikki vapautti lapsia testaus-tilanteen luomasta jännityksestä.<sup>116</sup> Psykologille tarkkailu antoi lisäinformaatiota lapsen kehitystason ja luonteen määrittelyyn. Maaseudun sivuvastaanottojen yhteydessä ei vesivärimaalaukseen ja leikkitarkkailuun ollut mahdollisuutta, sillä tarvittavia välineitä ei kyetty ottamaan matkoille mukaan.<sup>117</sup>

Vaikka tietyt perusvaiheet psykologintutkimuksesta on löydettävissä, eteni tutkimus sitä myötä kun lapsesta saatiin uusia hypoteeseja testattavaksi. Jos lapsen epäiltiin kärsivän aivovauriosta, käytettiin testaukseen aluksi Marble Board -testiä ja hahmotuksen ongelmia selvitettiin Bender-testin avulla.<sup>118</sup> Kouluikäisten yleisenä testivälineenä käytettiin Terman-Merrill-Lehtovaara -testistöä.<sup>119</sup> Mahdollisimman tarkkojen tulosten saamiseksi johtopäätöksiä pyrittiin todentamaan useiden menetelmien avulla.

Psykologin suorittamien testien tarkoituksena oli

tutkia lapsi ja tarkastella, minkälaisia tulosten valossa olivat lapsen mahdollisuudet selviytyä eteenpäin elämässä. Lausunnoissa nousivat usein esille oppilassiirtoa koskevat suositukset<sup>120</sup> tai jopa siirrot erilaisiin hoitolaitoksiin. Jyväskylässä oli jo 1950-luvulla mahdollista suositella myös erilaisia oppimiseen liittyviä tukitoimia, kuten erityisopetusta tai puheterapiaa.<sup>121</sup> Lisäksi opettajille tai muille viranomaisille lähetettiin usein lapsesta kirjallinen lausunto, jonka tarkoituksena oli luoda lapsesta uudenlaista ymmärrystä ja edistää kuntoutusta tukevan ympäristön rakentamista.

Julkisuuteen suunnatuissa puheenvuoroissa kasvatusterveystieteiden työntekijät ja luottamushenkilöt korostivat opettajien vastuuta oppimisen tukemisessa. Niilo Mäki näki, että myös koulun on kyettävä joustavasti sopeutumaan lapseen eikä aina päinvastoin.<sup>122</sup> Jyväskylässä tämänkaltaista ajattelua tuki kansakoulutarkastaja V. A. Niininen. Kaupungissa alkoikin melko





Kymmenenvuotiaan pojan piirros vuodelta 1953. Poika oli asiakkaana kouluhaluttomuuden, vilkkauden ja käyttäytymisen pulmien vuoksi. Koulun suosituksista huolimatta isä kieltäytyi kurittamasta lastaan fyysisesti. Vapaa-ajan harrastuksina olivat lukeminen, piirtäminen ja isän kanssa hiihtäminen. Kuvälähde: Perheneuvolan arkisto.

varhain tiivis yhteistyö koulujen, kasvatusneuvolan ja kasvatusopillisen korkeakoulun kanssa. Kasvatusneuvola teki toukokuussa 1955 aloitteen erikoisluo-

kan perustamisesta erilaisista hahmotus-, puhe- ja kirjoitushäiriöistä kärsiville lapsille.<sup>123</sup> Syksyllä 1955 Jyväskylässä aloitettiin puhehäiriöistä kärsivien lasten opetus. Lukuvuoden 1962–1963 alussa kansakoululaitoksen yhteyteen perustettiin luku- ja kirjoitusvaikeuksista kärsiviä oppilaita varten erityinen luku- ja kirjoitusneuvola. Neuvolan opettajaksi valittiin kasvatusneuvolan entinen työntekijä filosofian maisteri Maire Västi. Neuvola toimi yhteistyössä kasvatusneuvolan sekä korkeakoulun psykologian laitoksen kanssa.<sup>124</sup>



## Esitutkimus eli anamneesin otto sosiaalityöntekijän vastuualueena

Sosiaalityöntekijän vastuulla oli ensisijaisesti vanhempien haastattelu ja tutkimuksia varten tarpeellisten taustatietojen kerääminen. Lääkärivetoisessa työryhmytyöskentelyssä nähtiin, että lapsen ymmärtämiseksi on tunnettava hänen elämänsähistoriansa. Tietoa tarvittiin muun muassa siitä, miten lapsi reagoi elämän normaalikriiseihin (rinnasta vierotus, päivähoidon aloitus, sisaruksen syntymä) ja mahdollisiin vaikeisiin elämäkokemuksiin (kuten erot, sairastumiset, kuolemantapaukset). Olennaista oli ymmärtää myös lapsen asema perheessä.<sup>125</sup> Kasvatusneuvolan ensimmäinen sosiaalityöntekijä Maija Haukkamaa koki esitutkimuksen eli anamneesin oton vaikeaksi, sillä spesifien taustatietojen antamisen sijaan useimmat äidit olisi halunneet puhua mielummin ajankohtaisista ongelmistaan.<sup>126</sup>

Esitutkimusten laadinnalle keskeistä oli, missä määrin kyettiin luomaan luottamukselliset suhteet perheeseen, käytännössä siis perheen äitiin. Luottamuksellisten suhteiden luomisessa apua saatiin siitä, että sekä neuvola-nimitys että idea olivat tuttuja jo äitiys- ja lastenneuvoloitten kautta. Vuonna 1944 säädettiin laki kunnallisista äitiys- ja lastenneuvoloista.<sup>127</sup> Neuvolajärjestelmä perustui siihen, että palveluihin hakeutuminen oli vapaaehtoista ja maksutonta, ja sama periaate säilytettiin kasvatusneuvolatoiminnassa. Alkuaikoina ongelmia aiheutti enemmän kasvatus-nimi, joka saattoi liian herkästi herättää vanhemmissa sen käsityksen, että vaikeuksien syynä oli ollut heidän kykenemättömyytensä kasvattajina.<sup>128</sup> Maaseutukunnissa kasvatusneuvolan vastaanotot järjestettiin usein jopa fyysisesti äitiys- ja lastenneuvo-

TAULUKKO 1C. SOSIAALITYÖNTEKIJÄN TEKEMÄT ESITUTKIMUKSET (1961–1970) SEKÄ UUSINTAHAASTATTELUT JA HOITOKESKUSTELUT (1962–1970)

Vuosi	Esitutkimukset	Uusintahaastattelut ja hoitokeskustelut
1961	427	
1962	403	183
1963	398	147
1964	355	175
1965	340	160
1966	457	854
1967	386	1045
1968	465	1957
1969	482	1977
1970	403	1772

Lähde: Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomukset 1955–1970.

loissa. Kaupungissa asiakkaisiin saatiin usein kontakti helpommin kuin hieman syrjäisemmillä seuduilla. Maaseutumatkoihin osallistunut harjoittelija on kuvannut raportissaan vastaanoton kulkua seuraavasti:

*”Oven avautuessa lapset vetäytyvät lähemmäksi äitiä tai isää ja katsovat ihmeissään ja tutkivasti tulijoi-ta. Kun vähän on juteltu sekä lasten että aikuisten kanssa, ryhdytään työhön. Joku entisistä potilaista kutsutaan psykiatrin huoneeseen, missä psykiatri tutkii häntä sekä keskustelee hänen huoltajansa kanssa annettujen hoitotoimenpiteiden vaikutuksesta sekä neuvottelee niiden jatkamisesta tai muuttamisesta.”<sup>129</sup>*

Työntekijöiden ja vanhempien kohtaamiset olivat aina herkkiä tilanteita, mutta erityisen vaikeita ne olivat juuri silloin, kun ilmoittajana oli jokin viranomai-nen tai naapuri.<sup>130</sup> Kaikista tutkimuksista ilmoitettiin vanhemmille ja niiden suorittamiseen pyydettiin aina lupa.<sup>131</sup> Sosiaalityöntekijä Maija Haukkamaan mukaan vanhempia huolettivat erityisesti vaitiolovel-vollisuuteen liittyvät kysymykset. Vanhempien tietä-



Työryhmätyöskentelyssä sosiaaliryöntekijän rooliin kuului vanhempien haastattelu ja lääkärin tutkimusta varten vaadittavien taustatietojen kerääminen. Kuvassa esitutkimuslomake vuodelta 1954. Kuvalähde: Perheneuvolan arkisto.

mättä ei neuvolasta kuitenkaan annettu lapsista tietoja eteenpäin.<sup>132</sup> Keski-Suomen kasvatusneuvolassa vs. psykologina 18.11.1953–31.3.1954 työskennelleen Maire Västin mukaan hyvän anamneesin saaminen vaati ”esitutkinnan laatijalta taitoa käsitellä erilaisia ihmisiä, kykyä luottamuksellisen kontaktin luomiseen, tahdikkuutta ja kriittisyyttä annettujen tietojen suhteen.”<sup>133</sup>



## Kasvatusneuvontaa ja henkistä tukea

Kasvatusneuvolatyön painopiste suuntautui alkuvuosina neurologisten ja kehitykseen liittyvien ongelmien tutkimiseen, mutta koko ajan perheitä pyrittiin auttamaan myös muissa lapsen kehitykseen liittyvissä kysymyksissä. Vuosina 1953–1968 keskimäärin hieman alle kolmannes lapsiasiakkaista tuli kodin piiristä eli vanhempien ilmoittamina (kts. liite 1, kuvio 1). Jo pelkästään toiminta-alueen laajuus johti siihen, että kasvatusneuvolatyössä jouduttiin kohtaamaan hyvin monenlaisia perheitä. Keski-Suomessa elettiin hyvin eri tavoin. Monien mielenterveyden ongelmien nähtiin johtuvan suoranaista kasvatuksen virheistä.<sup>134</sup> Vanhemmat eivät välttämättä itse huomanneet lapsensa tunne-elämän oireita, mutta koulussa ne tulivat viimeistään esille.

Oppimiseen liittyvien kysymysten rinnalla vanhemmissa huolta aiheuttivat erityisesti lasten sopeutumishäiriöihin ja tunne-elämään liittyvät ongelmat (kts. liite 1, kuvio 3a). Jo aiemmin viitattiin siihen, kuinka tunne-elämän häiriöt saattoivat ilmetä muun muassa nukkumisen ongelmina, mutta myös levottomuutena, arkuutena, pelokkuutena ja ahdistuneisuutena. Sopeutumisvaikeudet liittyivät esimerkiksi lasten ja nuorten uhmakkuuteen, näpistelyyn tai koulunkäynnin epäsäännöllisyyteen. Yksittäisistä kotien ilmoittamista syistä suurin osa liittyi kasteluun.

Kasvatusneuvoloiden vuositilastot tuovat esille, että eniten käytetty hoitomuoto oli kasvatusneuvojen antaminen. Usein tilanteeseen toi parannuksen jo se, että vanhemmille selitettiin kodissa vallitsevat ristiriidat ja niiden vaikutus lapsen kehitykseen. Lapsilla oli tiettyjä oikeutettuja tarpeita, ja vanhemmille annettiin ohjeita siitä, miten lapsi sai tarpeensa tyy-



dytetyksi ja miten lasten oma luonteenlaatu kyettiin ottamaan huomioon.<sup>135</sup> Sosiaalityöntekijä otti asiakkaiden asioissa yhteyttä myös muihin viranomaisiin ja jakoi heille tarpeellista tietoa. Vuosittain Maija Haukkamaa suorittikin puhelimitse satoja neuvotteluja ja hoitokeskusteluja.<sup>136</sup>

Monille vanhemmille lapsia koskevat tutkimustulokset saattoivat muodostua järkytykseksi. Tieto oman lapsen sairaudesta tai vammaisuudesta ei ollut helppoa kuultavaa, vaikka erilaiset lapsen terveyttä koskevat epäilyt olivat perheen jo kasvatuseuvolaan tuoneet. Osa vanhemmista saattoi helpottua kuultuaan asiantuntijan näkemyksen lapsensa tilasta, mutta toisille tilanteen hyväksyminen saattoi muodostua vaikeaksi. Kasvatuseuvolan työntekijöiden tärkeänä tehtävänä olikin antaa niin lapsille kuin perheenjäsenille tietoa ja tukea tutkimustulosten kertomisen yhteydessä.



Neljätoistavuotiaan pojan piirros vuodelta 1955. Poika oli asiakkaana unissakävelyn, levottomuuden ja tottelemisen haasteiden vuoksi. Hän oli liikunnallinen ja urheilusta kiinnostunut. Kuvälähde: Perheneuvolan arkisto.

Vammaisuuteen ja mielenterveyden häiriöihin liittyy voimakkaita ennakkoluuloja ja myös häpeän tunteita, ja virallinen diagnoosi saattoi muovata merkittäväällä tavalla perheen sisäisiä suhteita.<sup>137</sup> Toisaalta kasvatuseuvolatyön piirissä katsottiin, että monesti vanhemmilla ei ollut mahdollisuuksia eikä taitoakaan hankkia tietoa tavalla tai toisella ”poikkeuksellisen lapsen” kasvatusta varten. Tämänkaltaisissa tilanteissa vanhemmat olivat usein tuntemattoman edessä, ja vaikka he yrittivät parhaansa mukaan kasvattaa lasta, saattoivat he vain pahentaa asiantiloja. Vaikeuksia ai-



TAULUKKO 2. PSYKOLOGIEN JA SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN SUORITTAMAT TUTKIMUKSET  
 SEKÄ PSYKOLOGIN, SOSIAALITYÖNTEKIJÄN JA LÄÄKÄRIN TERAPIATYÖ VUOSINA 1971–1976

Vuosi	Tutkimuskäynnit (sisältää ohjauksen ja neuvonnan)		Terapiakäynnit (lyhyt-, yksilö-, perhe- ja ryhmäterapia)		
	Psykologi	Sosiaalityöntekijä	Psykologi	Sosiaalityöntekijä	Lääkäri
1971	1440	1066	810	912	16
1972	1281	1236	980	819	6
1973	1049	898	1124	967	52
1974	1535	1393	1959	1861	325
1975	1892	1928	2357	2220	464
1976	1811	1545	2340	2277	559

Lähde: Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomukset 1971–1976.

heutti erityisesti johdonmukaisuuden säilyttäminen lasten hoidossa ja kasvatuksessa.<sup>138</sup>

Usein vanhempia, käytännössä äitejä, auttoi jo se, että he saivat puhua asioista ja joku oli valmis kuuntelemaan heitä. Maija Haukkamaa kertoi, että työn alkuvaiheessa he eivät osanneet ajatella, että ”tämä olisi jotain hoitoa”.<sup>139</sup> Kasvatusneuvola tarjosi kuitenkin äideille paikan ja tilan, jossa he saivat kokea saavansa tukea ja huolenpitoa. On huomioitava, että Suomessa on nähty sodan jälkeen vallinneen pitkään ”hiljaisuuden kulttuuri”, mikä merkitsi voimakasta painetta olla puhumatta omista kärsimyksistä ja vaivoista.<sup>140</sup> Sosiologisesti virittynyt tunnehistoriallinen tutkimus on nähnyt sotakokemusten muovanneen merkittäväällä tavalla suomalaista tunneilmastoa. Kotien tunneilmasto saattoi muodostua kylmäksi ja pidättyväksi. Äideille kasvatusneuvola saattoi muodostua parhaimmillaan ”terapeuttiseksi yhteisöksi”. Kun äidit pystyivät kertomaan erilaisista tunteistaan, odotuksistaan, toiveistaan ja haluistaan, sosiaalityöntekijä toimi tietynlaisena peilinä, joka auttoi asiakas-

ta ymmärtämään paremmin omia kokemuksiaan ja käyttäytymismallejaan.

Sosiaalityöntekijälle vanhempien kanssa keskustelu ja heidän ongelmiansa kuuntelu muodostui luontevaksi osaksi työtä. Tiivis yhteistyö vanhempien kanssa tuotti Maija Haukkamaalle kokemuksellista tietoa siitä, kuinka paitsi perheen vuorovaikutussuhteet myös laajemmat yhteiskunnalliset tekijät heijastuivat perheiden hyvinvointiin. 1960-luvulla Maija Haukkamaa olisi halunnut ottaa tiimityöhön mukaan yhä tiivimmän perheterapian, mutta tämä synnytti jonkin verran kiistoja Aito Ahdon kanssa.<sup>141</sup> Sosiaalityöntekijän roolissaan Haukkamaa pystyi kuitenkin tarjoamaan monille äideille tärkeätä tukea pelkästään keskustelemalla heidän kanssaan ja antamalla lisätietoa poikkeuksellisten lasten kasvatuksesta. Sosiaalityöntekijä auttoi lisäksi vanhempia lasten kuntoutukseen ja jatkohoitoon liittyvissä kysymyksissä.<sup>142</sup> 1970-luvun alusta alkaen yleistyi myös sosiaalityöntekijöiden hoidollinen työ (kts. taulukko 2).

## 2.3. Maantieteellinen työkenttä laajenee

Vuosi 1965 muodostui kasvatusneuvolan tulevan toiminnan kannalta murrosvuodeksi. Jo pitempään kasvatusneuvolan työn laajentamiseen oli kohdistunut voimakkaita paineita, mutta taloudellisten tekijöiden johdosta lisähenkilökunnan palkkamiseen ei ollut mahdollisuuksia. Perustellessaan lisäresurssien tarvetta Ahto oli jo aiemmin viitannut monissa yhteyksissä kasvatusneuvolan työmäärien suurin eroihin. Vuonna 1960 Keski-Suomen kasvatusneuvolassa yhden työryhmän toimesta tutkittiin 473 uutta lasta kun taas Helsingissä, jossa työntekijöitä oli puolet enemmän, jäi asiakasmäärä 246 lapseen.<sup>143</sup> Kasvatusneuvoloiden työpaine tunnettiin muuallakin Suomessa ja Kasvatusneuvolain liitto vaati valtionavun kasvattamista. Valtioneuvostolle lähetetyssä kirjeessä tuotiin esille, että suhteessa harjoitetun työn yhteiskunnalliseen merkitykseen olisi valtionapu kymmenkertaitettava.<sup>144</sup>

Rahoituspohjan laajentuminen tapahtui vasta vuoden 1971 kasvatusneuvolalain myötä, mutta Keski-Suomessa toimintaa laajennettiin jo ennen sen tuloa. Kasvatusneuvolan hallitus teki vuonna 1965 päätöksen toisen työryhmän perustamisesta, mikä puolestaan mahdollisti neuvottelujen aloittamisen uusien jäsenkuntien ottamisesta.<sup>145</sup> Tärkeään rooliin neuvotteluissa nousivat Aito Ahto ja kannatusyhdistyksen hallituksen puheenjohtajana toiminut johtaja Keijo Keravuori, jotka maakuntakierroksilla informoivat kuntien johtohenkilöitä kasvatusneuvolatyön merkityksestä.<sup>146</sup> Vuonna 1966 kannatusyhdistyksen jäseneksi hyväksyttiin yhdeksän uutta jäsenkuntaa, mikä laajensi toiminnan väestöpohjan vähän alle 130 000

hengestä lähes 200 000:een (kts. liite 3). Työkentän laajentuminen vaati uusien työryhmien perustamista, ja toisen työryhmän lisäksi (1966) uusia työryhmiä perustettiin kannatusyhdistykseen vuosina vielä kolme (1968, 1969 ja 1970). Lisähenkilökunnan palkkaamisen teki puolestaan mahdolliseksi suuremmat tilat, jotka saatiin kasvatusneuvolan muuttaessa Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen tiloihin. Aiemmista tiloista kasvatusneuvola joutui luopumaan korkeakoulun käynnistämien mittavien remontointihankkeiden johdosta.



Keski-Suomen kasvatusneuvola toimi vuosina 1965–1970 Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen tiloissa. Vuonna 2008 otetussa kuvassa poliklinikkarakennusta valmistellaan jo purkukuntoon, mutta lokakuussa 1965 kasvatusneuvolan työntekijöitä odottivat vielä valoisa ja hyväkuntoiset tilat. Muuton myötä kasvatusneuvolan käytettävissä olevat tilat moninkertaistuivat, mikä tulikin tarpeen kasvatusneuvolaan perustettavien uusien työryhmien johdosta. Kuvälähde: Keski-Suomen sairaanhoitopiiriin Sairaalamuseo.



Osaltaan toiminnan laajentamiseen vaikuttivat tiedossa olleet tulevat lainsäädännön muutokset. Vuodesta 1962 toimineen kasvatustieteiden neuvolakomitean mietintö julkaistiin vuonna 1967, mutta jo työn kes-

täessä tuli selväksi, että tulevaisuudessa valtion rahoitusosuus tulee kasvamaan. Keski-Suomeen tieto kulki hyvin komitean jäsenistöön kuuluneen Niilo Mäen välityksellä. Myös niin sanotun väliportaan hallin-

#### HENKILÖKUVA 1. LÄÄKÄRI AITO AHTO (1913–1967), ALKUVUOSIEN VOIMAHAHMO

Kasvatustieteiden neuvolan pitkäaikainen lääkäri ja johtaja Aito Ahto oli voimahahmo, jonka tekemä työ jätti pysyvät jäljet keskisuomalaiseen kasvatustieteiden ja mielenterveystyöhön. Ahto toimi pitkään paitsi kasvatustieteiden neuvolan, myös Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen lääkärinä ja edellisten lisäksi hän toimi asiantuntijalääkärinä sekä Laukaan Kauhankosken tyttökodissa että Pieksämäen Vaalijalan hoitolaitoksessa. Ahdon koulutus oli hyvin laaja-alainen: vuonna 1943 hän valmistui lääketieteen lisensiaatiksi, ja hermo- ja mielitautilien erikoislääkärin oikeudet hän sai vuonna 1950 ja sisätautien erikoislääkärin oikeudet vuonna 1953. Hän väitteli lääketieteen ja kirurgian tohtoriksi vuonna 1951 otsikolla ”Habitual dangerous criminals.“ Ennen Jyväskylään tuloa Ahto oli työskennellyt muun muassa vankilapsykiatrina, ja tämä työ herätti hänessä kiinnostuksen niihin syihin, jotka vaikuttivat nuorten käyttäytymisen taustalla.

Tutkimustyön ja kliinisen työn ohessa Ahto vaikutti lukuisissa ammatillisissa yhdistyksissä kuten Duodecimissa, neuropsykiatrisessa yhdistyksessä, endokrinologisessa yhdistyksessä sekä oikeuslääketieteen yhdistyksessä. Vuosien 1956–1962 aikana hän toimi Mannerheimin Lastensuojeluliitossa Keski-Suomen piirin puheenjohtajana, liittovaltuuston jäsenenä sekä keskushallituksen jäsenenä. Samoin hän kuului Pelastakaa lapset ry:n Keski-Suomen piirihallitukseen vuodesta 1954 lähtien.

Keski-Suomen sairaalassa ja kasvatustieteiden neuvolassa työskennelleen lääkärin Hannu-Olavi Piilisen näkemyksen mukaan Aito Ahdon ote psykiatriaan oli hyvin biologisesti suuntautunutta. Ahdon mielenkiinto kohdistui erityisesti psyykkisten ilmiöiden neurologisiin ja neuropsykologisiin selitysmalleihin. Lääkärin työssään Ahto korosti voimakkaasti myös varhaisen puuttumisen merkitystä ja ongelmien ennaltaehkäisyä. Väitöskirjaansa tehdessään hän perehtyi syvällisesti vankilatuomion saaneiden nuorten vaikeisiin elinoloihin, mikä sai hänet vakuuttumaan siitä, että vanhempien lisäksi myös viranomaiset jättivät valitettavan usein nuoret heitteille. Sekä Aito Ahto että hänen työkollegansa Niilo Mäki jakoivatkin vielä 1950-luvulla melko radikaalin näkemyksen siitä, että jokaisella ihmisellä oli oikeus asiantuntevaan tutkimukseen, mahdollisimman varhaiseen avunsaantiin ja kuntoutukseen.

Aito Ahto kuoli marraskuussa 1967 pitkän ja vaikean sairauden jälkeen. Kasvatustieteiden neuvolan muistokirjoituksessa todettiin, että hänen ”monet kirjoituksensa ja puheensa sisälsivät aina tutkijan, parantajan ja innostajan hätkähdyttävää sanomaa tältä alalta, jota maassamme yleisesti tunnetaan valitettavan vähän.“

Lähteet: Auvinen 2000; Kalliopuska 1996, 194-197; Piilinen 1996, 190-193; Keski-Suomen kasvatustieteiden neuvolan toimintakertomus 1967; Keski-suomalainen 12.9.1959.

non kehittyminen vaikutti osaltaan toiminnan saamiin muotoihin. Keski-Suomen lääni aloitti toimintansa 1.3.1960 ja hiljalleen kehittyvä lääninhallitus alkoi osaltaan vaikuttaa kasvatuseuvolan työhön.<sup>147</sup> Lääninhallinnon kehityksen kanssa rinnakkaisen kehityspolun muodostivat palvelujen kuntainliittopohjainen organisointi.<sup>148</sup> 1960-luvulla yhteiskuntapolitiikan nähtiin tarvitsevan hallinnollista tehokkuutta ja palvelukykyä ja vaatimus kohdistui ennen kaikkea paikallishallintoon. Keski-Suomessa terveydenhuollon alalla suuntaa näytti Vajaamielislaitoksen kuntainliitto, joka perustettiin 5.4.1962.<sup>149</sup> Kuntainliittoon tulivat jäseniksi kaikki silloisen Keski-Suomen 31 kuntaa. Ahdon suunnitelmissa oli luoda Keski-Suomeen oma mielisairaanhoitopiiri, jonka alaisuudessa kasvatuseuvola olisi toiminut, osana lastenpsykiatrasta osastoryhmää.<sup>150</sup>

Kasvatuseuvolan lääkärielle Aito Ahdolle vuosi 1965 muodostui henkilökohtaisesti raskaaksi. Ahto oli tehnyt erittäin voimakkaasti työtä luodakseen Kes-

ki-Suomeen laajan lastenpsykiatrisen osaamisen keskittymän, ja työ alkoi vihdoinkin kantaa hedelmää.<sup>151</sup> Jo aiemmin Ukonniemen lastenpsykiatrisen hoitolaitos oli muuttanut Haukkalaan rakennettuihin uusiin tiloihin, ja nyt kasvatuseuvola laajensi entisestään alueen toimintaa. Ahto iloitsi erityisesti siitä, että muutosta huolimatta yhteys korkeakouluun säilyi; Haukkalan alueella sijaitsevat myös kasvatustieteellisen korkeakoulun psykologian laitoksen työtiloja. Vakava sairastuminen pakotti kuitenkin Ahdon sairauslomalle elokuun puolestavälistä vuoden loppuun. Seuraavan vuoden alusta hän kuitenkin pystyi palaamaan vielä kerran takaisin työelämäänsä. Paluu työelämäänsä ei muodostunut helppoksi, sillä uusien jäsenkuntien tulo kiihdytti asiakasvirtoja. Jonot neuvolaan muodostuivat useiden viikkojen pituisiksi, ja Ahto totesi tilanteen haittaavan jo potilastyötä.<sup>152</sup> Uutta virtaa, mutta myös jännitteitä toimintaan toi puolestaan uusi työryhmä, joka aloitti toimintansa vuoden 1966 alussa.

## 2.4. Koko perhe huomion ja auttamisen kohteeksi

Vuoden 1967 kasvatuseuvolakomitean mietinnössä käsiteltiin laaja-alaisesti neuvolatyön nykytilannetta ja olemassaolevia haasteita. Monet mietinnön havainnot kuvasivat hyvin myös Keski-Suomen kasvatuseuvolan tilannetta. Komitean jäsenten silmiin

kasvatuseuvoloiden työryhmien eri jäsenten työpanos ei aina vaikuttanut kovin tasapainoiselta. Asian tuntijoiden mukaan tiimityöskentelyssä ei kyetty aina täysin toteuttamaan työmuotoon sisältyviä ideoita; osaltaan tähän nähtiin vaikuttavan työryhmien ko-



kema kova työpainne.<sup>153</sup> Keski-Suomessa lääkärivetoisen, tutkimuspainotteinen ja viranomaisia konsultoi-va työmuoto tuotti hyviä tuloksia, ja asiakaskunnassa korostuivat kasvatusterveystoimien ohjatut asiakkaat. Komiteamietinnön keskeinen viesti kasvatusterveystoimille oli, että niiden tulisi kouluikäisten lasten lisäksi huomioida laajemmin työssään myös perheiden eri-ikäiset lapset ja lasten vanhemmat.

1960-luvun puoliväliin saakka merkittävä osa kasvatusterveystoimien asiakkaista ohjattiin neuvolaan Keski-Suomen keskussairaalan lastenosastolta, jonka ylilääkärinä toimi E. K. Ahvenainen. Kasvatusterveystoimien ja keskussairaalan kanssa tehtiin myös tutkimuksellista yhteistyötä: Ahto ja Ahvenainen tutkivat yhdessä muun muassa lasten psykosomaattisia sairauksia ja Ritva Hiekkänen teki pitkään sairaalasta lähetettyjen keskoslasten jälkitutkimusta.<sup>154</sup> Vuosina 1956–1963 terveydenhoitoviranomaisten lähettämät asiakkaat muodostivat yli 30 prosentin osuuden kasvatusterveystoimien kaikista asiakkaista (kts. liite 1, kuvio 1).<sup>155</sup> Vuonna 1964 ylilääkäri Ahvenainen muutti Tampereelle, mikä näkyi seuraavina vuosina terveydenhoitoviranomaisten ohjaamien asiakkaiden määrän vähenemisenä.<sup>156</sup>

Terveydenhoitoviranomaisten ohjaamien asiakkaiden lisäksi auttamistyö kohdistui erityisesti kouluikäisiin lapsiin ja lasten koulunkäyntiongelmisiin. Eri viranomaistahojen ohjaamien asiakasryhmien korostuessa vähemmälle huomiolle jäivät lasten ja nuorten tunne-elämän ongelmat. Kasvatusterveystoimien mietinnössä huomiota kiinnitettiin erityisesti murrosikäisten asiakkaiden vähäiseen määrään.<sup>157</sup> Keski-Suomen kasvatusterveystoimien tilastojen valossa kansakouluikäisistä lapsista korostuivatkin 7–12-vuotiaat asiakkaat. (kts. liite 1, taulukko 2b.) Vanhempien, 13–15-vuotiaiden lasten ja nuorten osuus kasvatusterveystoimien asiakkaista oli vuosina 1979–1990 noin viidennes. Alkuvuosina syntyneet hoitopolut näyt-

tävätkin synnyttäneen toimintaan tietynlaista polkuriippuvuutta.<sup>158</sup> Kasvatusterveystoimien, kansakoulun sekä myöhemmin päivähoiton välille syntyi luonteva yhteys, mikä ansioistaan huolimatta jähmetti uusien työmuotojen kehittämistä erityisesti suhteessa kansakouluikäisten lasten hoitoon.



## Lastentarhat ja äitien työssäkäynti

Vuoden 1967 kasvatusterveystoimien yksi monista suosituksista oli kehoitus tehostaa alle kouluikäisten lasten kanssa tehtävää työtä.<sup>159</sup> Suositus toteutuikin 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa, jolloin palkkatyö-äitiys ja lasten päivähoito lisääntyivät. Kaupunkilaisnaisten työssäkäynti oli lisääntynyt jo 1950-luvulla, mutta vasta 1960-luvulta eteenpäin työmarkkinoiden muutos nopeutui. Vuonna 1970 ammatissa toimivien 15–64 vuotiaiden osuus kaupungeissa oli naisten keskuudessa 61 prosenttia ja miehillä 92 prosenttia. Erityisesti kaupan ja palvelualojen suhteen naisten työvoiman määrä kasvoi miehiä nopeammin.<sup>160</sup> Naisten palkkatyön normaalistuminen lisäsi myös lasten päivähoiton tarvetta, ja 1960-luvun lopulla palvelujen kysyntä ylitti voimakkaasti päivähoitopaikkojen tarjonnan. Helpotusta tilanteeseen toi vasta vuoden 1973 päivähoitolaki, joka mahdollisti kunnallisten palvelujen laajentamisen ja kehittämisen.

Ennen päivähoitolakia kunnilla oli ollut lastensuojelulain perusteella velvoite tarpeen mukaan perustaa ja ylläpitää kotikasvatusta tukevia ja täydentäviä laitoksia tai avustaa vastaavia yksityisiä toimintamuotoja. Suomessa toimi tällöin kahdentyyppisiä lasten päivähoitolaitoksia, lastentarhoja ja seimiä. Lastentarhojen valtionavusta annetun lain mukaan lasten-



tarhat oli tarkoitettu 3–7-vuotiaille lapsille.<sup>161</sup> Seimet oli puolestaan tarkoitettu alle 3-vuotiaille, mutta yli 6 kuukauden ikäisille lapsille. Hoito oli seimissä kokopäiväistä ja sosiaaliset syyt olivat ratkaisevia paikkoja myönnettäessä.<sup>162</sup> Muun maan tavoin esimerkiksi Jyväskylässä paikkojen riittämättömyyden vuoksi hoitoon otettiin sosiaalisin ja kasvatuksellisin perustein valittuja lapsia.<sup>163</sup>

Lasten päivähoidon palvelujen laajentuessa muodosti lastentarhanopettajien konsultaatio ja asiantuntija-apua kasvavan työalueen.<sup>164</sup> Monet seimien ja lastentarhojen lapsista olivat hoidollisen tuen tarpeessa, mutta kovan työpaineen johdosta lasten tutkimus- ja hoitotarvetta ei kyetty täysin tyydyttämään. Kasva-



Äiti lähdössä aamulla töihin. Kuvälähde: Kasvatus- ja perheneuvolan dia-sarjasta "Timolla on vaikeuksia", perheneuvolan kuva-arkisto.

tusneuvolan työntekijät kannustivatkin lastentarhoja perustamaan omia psykologin virkoja.<sup>165</sup> Yleisellä tasolla huolta tunnettiin lisäksi siitä, että monet kokopäiväosastot muodostuivat suuriksi ja tällöin opettajille ja hoitajille ei jäänyt riittäviä mahdollisuuksia ottaa huomioon esikouluikäisten kasvatustarpeita.<sup>166</sup> 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa päivähoidon haasteisiin liittyvät jutut nousivat sanomalehtien vakioaiheiksi.<sup>167</sup>



## Huomio vanhemmuuteen ja kasvatukseen: enemmän aikaa ja läheisyyttä lapsille

Kasvatus- ja perheneuvoloiden perustehtäviin on koko ajan kuulunut alan vaikuttamis- ja tiedotustoiminta. Tämä tehtävä otettiin vakavasti myös Keski-Suomen kasvatustieteiden keskusneuvolassa. Alkuvuosina tiedotuksen tavoitteena oli tehdä kasvatustieteiden palveluja tunnetuksi. Asiakastyön kiireistä huolimatta työntekijät tiedottivat kasvatustieteiden toiminnasta kirjoittamalla lehtikirjoituksia, antamalla radiohaastatteluja ja osallistumalla vanhempainiltoihin ja muihin kasvatustieteiden tilaisuuksiin. Apua tiedotustoimintaan saatiin muun muassa Arvo Lehtovaaralta, joka oli 1950-luvun alussa Yleisradion Jyväskylän toimituksen päällikkö.<sup>168</sup>

Tiedottaminen on ollut myös eräs ennaltaehkäisevän toiminnan väline. Kasvatustieteiden yksi tehtävistä on ollut paikallisten olojen seuraaminen ja sosiaalisten näkökohtien esille tuominen. Julkisessa keskustelussa kasvatustieteiden työntekijät ovatkin usein ottaneet kantaa ajankohtaisiin ongelmiin. 1960-luvulla huomiota kiinnitettiin erityisesti lastentarhojen ja päivähoiton ongelmiin, mutta myös nuorison ja murrosikäisten kasvattamisen haasteisiin. Sanomalehtiin suunnatuissa kirjoituksissa otettiin usein kantaa myös yleisiin kasvatukseen liittyviin kysymyksiin. 1950-luvulta lähtien kirjoitusten yleinen huolenaihe on liittynyt vanhempien kasvatustieteisiin ja toisaalta perheen ajankäyttöön.

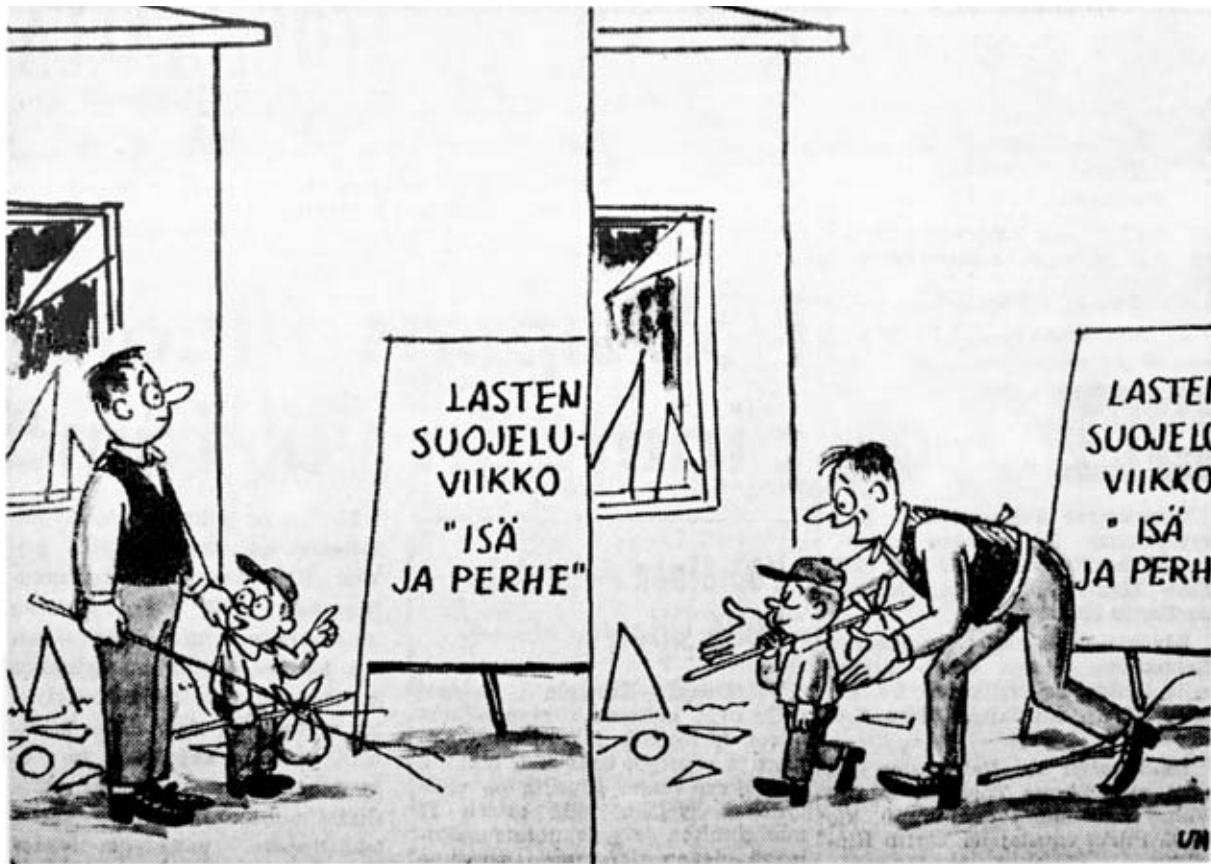
Jo 1960-luvulla julkaistavissa perheiden asemaa käsittelevissä sanomalehtikirjoituksissa on nähtävissä perhekeskeisen näkökulman yleistymisen. Yksilökeskeisen ja lapsen kohdistuvien tutkimus- ja hoito-

käytäntöjen sijaan huomiota pyrittiin suuntaamaan koko perheeseen ja lapsen kasvuympäristöön. Vanhemmille suunnatussa kasvatustieteiden keskustelussa pyrittiin korostamaan myönteisten kasvatustieteiden tuloksellisuutta ja herättämään vanhemmat tarkastelemaan omaa vanhemmuuttaan ja ajankäyttöään. Kirjoituksissa on nähtävissä myös kasvatusta koskevien ongelmien ”sosiologinen” tarkastelutapa, sillä vanhempien syyllistämisen sijaan asiantuntijat pohtivat usein kysymystä, minkälainen vanhemmuus on mahdollista palkkatyön yhteiskunnassa.

Keskeisen taustan vanhemmuuden haasteita käsittelevälle keskustelulle loi nopea yhteiskunnan modernisaatio ja teollistuminen. Lasten kasvatukseen liittyviä ongelmia ja haasteita tarkasteltiin pitkälti perheiden elämäntapojen ja arvojen muutoksen näkökulmasta. MLL:n liiton mentalihygienisen toimiston johtajan Martti Paloheimon analyysi vuodelta 1958 tiivistää hyvin ajanjakson keskeisimmät huolenaiheet:

*”Silloinkin kun perhesiteiden hölymisen seuraukset eivät ole näin järkyttäviä [nuorisorikollisuus, AM], tiedämme monien hajaantumislähtöjen olevan perheissä jokapäiväisiä tosiasioita. Näiden hajaantumislähtöjen syistä on jo paljon kirjoitettu. Siirtyminen omavaraisuudesta palkkatyöhön, äitien lisääntyvä ansiotyö, asuntojen ahtauteen, sivistys ja muiden harrastusten lisääntyminen, luottamustehtävät kansalaistoiminnoissa jne. aikuisten maailmassa sekä pidentyneet koulupäivät, eri aikoihin sattuvat sisarusten kouluaikat, lasten hovit, kodin ulkopuolisten hyvien harrastusten tulva, kilpailu nuorisosta jne. lasten piirissä eivät ole omiaan lujittamaan perhesiteitä.”<sup>169</sup>*

Lasten mielenterveystyötä tekevien asiantuntijoiden puheenvuoroissa korostettiin sitä, että aineellisen hyvinvoinnin saavuttaminen ei hyvittänyt kotikasvatuksessa tehtäviä laiminlyönnejä. Huomiota kiinnitettiin



yhtä lailla ansioitiin kuin pitkiä työpäiviä tekeviin isiin. 1960-luvun lopulla sanomalehdissä pohdittiin yhä useammin sitä, minkälaisia kasvatusmahdollisuuksia uudenlaiset kaupunkimaiset olosuhteet ylipäänsä loivat. Lähielämän tulkittiin edistävän perhekeskeistä elämäntapaa, minkä johdosta arjessa koetut paineet patoutuivat perheen sisälle.<sup>170</sup>

Vanhemmuutta käsittelevissä jutuissa tarkasteltiin paitsi lasten kasvatuksen (ja kasvatusympäristöjen) muutoksia, myös kasvatuskäytäntöjen jatkuvuuksia. 1960-luvun lopulla julkaistuissa kirjoituksissa vanhempia kehoitettiin pidättäytymään vielä varsin yleisesti käytössä olleesta ruumiillisesta kurituksesta.<sup>171</sup> Tutkimuksissa on nähty alttiuden käyttää ruumiillista kuritusta olevan sukupolvelta toiseen periytyvä,<sup>172</sup> ja 1960- ja 1970-lukujen vanhemmissa oli nähtävissä



Mannerheimin lastensuojeluliiton aloitteesta on vuodesta 1938 alkaen vietetty marraskuussa lastensuojeluviikkoa, jonka myöhemmin on korvannut 20.11. vietettävä Lasten oikeuksien päivä. Lastensuojelujärjestöt ovat jo pitkään puhuneet ohjaavan kasvatuksen puolesta, johon ei nähdä kuuluvan kuritus. Tätä sanomaa kommentoi Keski-suomalaisen pilapiirtäjä Uuno Nieminen 2.10.1968 Keski-suomalaisessa julkaistussa piirustuksessaan. Kuvallähde: Keski-suomalainen 2.10.1968 "Tärkeä viikko taas menossa", pilapiirtäjä Uuno Nieminen.

vielä sotienjälkeisen sukupolven tunne- ja kasvatuserintö. Monissa perheissä isät ja aviopuolisot palasivat sodasta muuttuneina miehinä, ja entiset rintamasotilaat joutuivat elämään loppuelämänsä erilaisten fyysisten ja psyykkisten ongelmien kanssa. Sodan uu-



uttamien kotien tunneilmasto saattoi jäädä köyhäksi, eikä vaikeista kokemista ei puhuttu.<sup>173</sup> Useimmat sotiasta halusivat unohtaa sodan ja siihen liittyvät kokemuksensa nopeasti, ja hieman kärjistäen miesten on nähty hukuttaneen murheensa työntekoon tai viinaan tai molempiin. Keinovalikoima ei kuitenkaan riittänyt aina sotakokemuksista toipumiseen.



## Muutospaineista työtapojen muutoksiin

Uusien työryhmien perustaminen vuosina 1966–1970 haastoi kasvatustieteiden vakiintuneet työtavat. Lääkärivetoisen tiimityöskentelyn vahvuutena oli ollut hyvin suurien asiakasmäärien käsittely, mutta uusien työntekijöiden mukaantulo nosti esille myös monia kriittisiä kysymyksiä. Diagnoosiin tähtäävään ja tutkimuspainotteiseen asiakastyöhön haluttiin tuoda entistä monipuolisempaa hoidollista osaamista. Jatkuvasti kasvavat asiakasjonot loivat paineita tuoda intensiivisen yksilöterapiain rinnalle perhe- ja ryhmäterapiaan pohjautuvia tutkimus- ja hoitomuotoja.

Vuonna 1971 kasvatustieteiden ilmoittautuneet joutuivat odottamaan 1–2 kuukautta ennen kuin saivat vastaanottoajan.<sup>174</sup> 1970-luvulla muun muassa perhetutkimusten osuus nousikin nopeasti (kts. taulukko 3). Uusien työryhmien mukaantulo vaikutti merkittäväällä tavalla kasvatustieteiden toimintaan, sillä jännitteet käynnistivät melko laajan työtapoja koskevan keskustelun.<sup>175</sup> Työtapoja koskevan keskustelun yhteydessä tarkasteltiin myös työntekijöiden jatkokoulutuksen tarpeita.

Ensimmäisen työryhmän psykologi Ritva Hiekkänen ja sosiaalityöntekijä Maija Haukkamaa olivat täydentäneet vuosittain osaamistaan osallistumalla erilaisille kursseille ja seminaarilaisuuksiin. Tärkeitä koulutustilaisuuksia olivat muun muassa Kasvatustieteiden liiton järjestämät opinto- ja neuvottelupäivät. Varsinainen työnohjaus alkoi vuonna 1969, jota toteutettiin kerran kuukaudessa Pirkko Siltala.<sup>176</sup> Työnohjauksen tarvetta lisäsivät asiakasmäärien kasvun lisäksi erityisesti työn hoidollisen puolen (henkilökohtainen hoito, psykoterapia) monipuolistuminen ja toisaalta uusien työryhmien nopea syntyminen. 1970-luvun alusta niin psykologit kuin sosiaalityöntekijät alkoivat antaa enenevässä määrin asiakasterapiaa: psykologit lapsille ja sosiaalityöntekijät vanhemmille.<sup>177</sup>

TAULUKKO 3. ASIAKASTUTKIMUSTEN MUOTOJEN KEHITYS VUOSINA 1978–1987, PROSENTTEINA

Vuosi	Yksilötutkimus	Paritutkimus	Perhetutkimus	Ryhmätutkimus	Tutkimuskäynnit
1978	45	12	42	2	4781
1979	43	13	41	3	5228
1980	32	8	38	1	5893
1981	29	7	42	1	7234
1982	32	7	58	2	6094
1983	28	9	60	3	6333
1984	27	11	60	2	5361
1985	28	9	60	3	7477
1986	30	10	58	3	7182
1987	24	8	63	5	8660

Lähde: Keski-Suomen kasvatustieteiden ja perheneuvolan toimintakertomukset vuosilta 1978–1987.





Keski-Suomen kasvatusneuvola muutti vuonna 1970 osoitteeseen Kauppakatu 26. Kasvatusneuvola muutti takaisin keskustaan parantaakseen työedellytyksiään. Monille asiakkaille Haukkala oli liian vaikeiden liikenneyhteyksien päässä ja sijainti vaikeutti myös lähiseudun viranomaisten kanssa tehtävää yhteistyötä. Uusissa tiloissa avautuivat lisäksi paremmat mahdollisuudet toteuttaa esimerkiksi ryhmäterapiaa. Kuvälähde: Jussi Jäppinen.



Uusille työntekijöille työnhjaus antoi mahdollisuuden työtaidon syventämiseen, ja kokeneemmille työntekijöille työnhjaus oli tärkeätä erityisesti työsäjäksamisen näkökulmasta. Työnhjauksen merkitys oli myös siinä, että se auttoi ja tuki työntekijää havaitsemaan omia virheitään tilanteissa, joissa omat henkilökohtaiset ongelmat muodostivat esteitä hoidon edistymiselle.<sup>178</sup> Vuonna 1971 kasvatusneuvolan piirissä esitettiin ajatus työpaikkakoulutuksen tehostamisesta, ja yhdeksi ratkaisuksi esitettiin erityistä ”koulutusneuvola”. Jo seuraavana vuonna idea kyettiin muuntamaan käytännöksi ja Keski-Suomessa aloitettiin ensimmäisenä Suomessa yhdessä Pirkanmaan kasvatusneuvolan kanssa koulutusneuvolatoiminta.<sup>179</sup> Laajemmin koulutusneuvolatoimintaa ja siellä annettavaa erikoistumiskoulutusta tarkastellaan luvussa 5.1.



Vuonna 1954 tai 1955 otetussa kuvassa kasvatusneuvolan psykologi Ritva Hiekkänen (kasvot kameraan päin) suorittaa paritutkimusta. Yhden työryhmän vastuulla oli pitkään 120 000 asukkaan väestöpohja, joten asiakkaista ei ollut pulaa. Vuonna 1966 kasvatusneuvolaan perustettiin toinen työryhmä, mutta työtahti säilyi tästä huolimatta kiireisenä. Henkilökunnan kasvun myötä kannatusyhdistykseen kyettiin ottamaan mukaan yhdeksän uutta jäsenkuntaa, ja kasvatusneuvolan väestöpohja kasvoi lähes 200 000 asukkaaseen. Kuvälähde: Keski-Suomen museo, kuvaa ja Kauko Kippo.









3.

Kuntainliiton vuodet  
1974–1993



Kuntainliiton vuosista tuli kasvataneuvolan näkökulmasta lähes jatkuvan muutoksen aikaa. 1.1.1972 voimaan astunut kasvataneuvolalaki paransi merkittäväällä tavalla kasvataneuvolatoiminnan taloudellisia edellytyksiä. Lakiin sisältyi valtionapu-uudistus, jonka myötä kasvataneuvolan menoista korvattiin vuosittain noin 60 prosenttia.<sup>180</sup> Koska valtionapu suoritettiin vain kunnallisille kasvataneuvoloille, siirryttiin toiminnan organisoinnissa kannatusyhdistyksestä kuntainliittopohjaiseen organisaatiomalliin. Rahoituspohjan parantuminen näkyi välittömästi kasvataneuvolatyön alueellisena ja määrällisenä laajenemisena. Yhdeksässä vuodessa Keski-Suomeen perustettiin viisi uutta sivuneuvolaa, mikä samalla lisäsi työryhmien kokonaismäärän viidestä yhteentoista. Kasvu toi mukanaan uusia työntekijöitä, ajatuksia ja työvälineitä.

Uutta virtaa ja refleksiivisyyttä toimintaan toi myös koulutusneuvolatoiminnan aloittaminen 1.9.1972. Kasvataneuvolalaissa säädettiin uudet pätevyysvaatimukset kasvataneuvoloiden työntekijöille, ja koulutusneuvolassa annettiin psykologeilta ja sosiaalityöntekijöiltä vaadittava erikoistumiskoulutus. Toiminnan laajentuminen ja työnohjauksen kehittyminen tulivat tarpeeseen, sillä rajun yhteiskuntamurroksen myötä perheiden avuntarve kasvoi nopeasti. Palvelujen kysyntä näkyi paitsi kasvataneuvolan omien asiakkaiden lisääntymisenä, myös muiden perheiden hyvinvoinnista ja huollosta vastaavien viranomaisten yhteydenottoina. Eri viranomaisten välistä yhteistyötä pyrittiin tiivistämään tavoitteellisesti, ja sosiaalihuolto ohjasi muun muassa yleiskirjeiden välityksellä aktiivisesti kasvataneuvoloiden toiminta-

taa.<sup>181</sup> Viranomaisyhteistyötä tarkastelemalla luodaan luvussa 3.1 samalla kuvaa siitä, miten Keski-Suomen alueella muun muassa muuttoliike ja kaupungistuminen heijastuivat perhe-elämän arkeen.

Luvussa 3.2 käsitellään asiakastyön luonteessa tapahtuneita muutoksia. Luvussa keskitytään asiakastyön hoidollisten aspektien muutokseen, erityisesti perhekeskeisyyden esille nousuun ja terapiamuotojen laajenemiseen. Kuntainliiton vuosista muodostui Keski-Suomen kasvataneuvolan näkökulmasta dynaaminen ja jännittävä, mutta myös raskas ajankausko. Muutokset ja uudistukset kuluttivat henkilökunnan voimavaroja. Luvussa 3.3 huomion kohteeksi nostetaan työyhteisön jaksaminen ja hyvinvointi. Eri suunnista tulevat työ- ja muutospaineet loivat erityisesti Jyväskylän toimiston sisälle jännitteitä ja ristiriitoja, jotka kuitenkin onnistuttiin ratkaisemaan ulkopuolisen konsultin johdolla. Projektin vapauttamat voimavarat tulivat tarpeen, sillä 1980-luvun lopussa perheneuvola joutui jälleen tarkastelemaan omaa asemaansa perheiden auttamistyön kunnallisessa kentässä. Kuntainliittopohjainen palvelujen organisointi alkoi 1980-luvun puolivälin jälkeen näyttää vanhanaikaiselta ja epätaloudelliselta ratkaisulta, kun hallinnon kehittämiseen nousi uusia vaatimuksia. Oma vaikutuksensa oli myös siirtymisellä sosiaalihuoltolain alaisuuteen, mikä heikensi osaltaan toiminnan rahoituspohjaa; 1980-luvun lopulla palvelujen kehittämisen iskusanoiksi nousivat paikallisuus, asiakaskeskeisyys, lähidemokratia ja taloudellisuus. Suomen ajautuessa taantumaan ja lamaan vuonna 1991 iskusanoista painottui taloudellisuus.

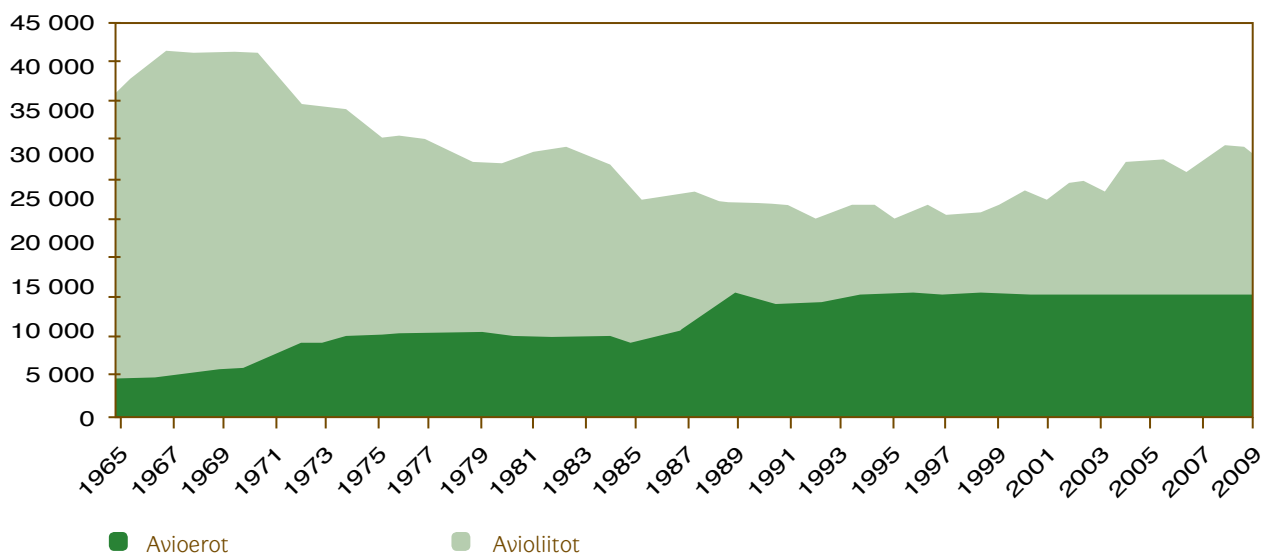
## 3.1. Suomalainen yhteiskunta ja perheet rakennemuutoksen pyörteissä

Suomessa rakenteellinen muutos maatalousvaltaisesta yhteiskunnasta teolliseksi yhteiskunnaksi oli voimakkaimmillaan 1960-luvulla ja 1970-luvun alkuvuosina. Sopeutuminen kaupunkimaiseen elinympäristöön, ahtaisiin lähiökoteihin ja uuteen naapurustoon ei aina sujunut toivotulla tavalla. Naisten työssäkäynnin yleistymisen nähtiin lisäävän rasisusta perheissä lastenhoidon ja kasvatuksen suhteen. Perheiden nähtiin tarvitsevan yhä enemmän tukea yhteiskunnallisten muutoksien luomien elämänriskien kohtaamiseen – huolta aiheuttivat erityisesti nopeasti kohonneet avioeroluvut. Kun vielä vuosina 1966–1970 myönnettiin koko maassa vuosittain vajaat 5500 avioeroa, oli vastaava luku vuosina 1976–1979 jo yli 10 000. Seuraavan kerran avioerojen määrä alkoi ko-

hota avioliittolain muuttuessa (1988) ja eroprosessin helpottuessa (kts. kuvio 2 ja luku 4.2).

Jotta perheet selviäisivät kohtaamistaan kriiseistä, kehoitettiin lukuisissa eri mietinnöissä lisäämään perheille annettavaa neuvontaa. Kasvatusneuvoloiden antaman neuvonnan kehittämistä esitettiin muun muassa Suojelukasvatustoimikunnan (1972), Sosiaalihuollon toisen periaatekomitean (1973) ja perhekasvatustoimikunnan (1976) mietinnöissä. Kasvatusneuvolatyön kontekstissa perheneuvonnalla tultiin tarkoitamaan palvelua, jonka tarkoituksena oli edistää perheiden toimivuutta ja tunneilmastoa antamalla tietoa ja emotionaalista tukea vanhemmille.<sup>182</sup> Perheneuvonnan toimintamuodot vaihtelivat ennaltaehkäisevästä perhekasvatuksesta ja -valmennuk-

KUVIO 2. AVIOLIITTOJEN JA AVIOEROJEN MÄÄRÄ SUOMESSA VUOSINA 1965–2009



Lähde: Suomen virallinen tilasto (SVT): Siviilisäädyn muutokset [verkkojulkaisu]

ISSN=1797-6413. 2009, Avioliittojen ja avioerojen määrä vuosina 1965–2009. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 4.5.2012].

sesta hoidolliseen työhön, jota edusti erityisesti perheterapia.

Yhteiskuntamurroksen vaikutukset ja siten perheiden avun tarpeet erosivat alueellisesti. Keski-Suomen kohtaama rakennemuutos koski erityisesti läänin reuna-alueen pieniä kuntia, mutta kokonaisuudessaan 1960-luku muodostui muuttotappion vuosikymmeneksi.<sup>183</sup> Teollisen kehityksen ja työllisyyden suhteen suotuisan alueen muodostivat Jyväskylän alue ympäristöineen, Jämsän Jokilaakso sekä osittain Äänekosken – Suolahden alue. Keski-Suomen pohjoisosan talous perustui pienviljelyvaltaiseen maatalouteen ja siellä koettiin jatkuvasti rakenteellista työttömyyttä. Kasvatusneuvolapalvelujen kysynnän jakautumisesta pääteltiin kysynnän tarpeen olevan suurin sen väestön keskuudessa, joka asuinpaikan ja työn muuttamisen seurauksena joutui irralleen ”yhteisön tukeantavasta vaikutuksesta.”<sup>184</sup>

Kaupunkiin ja asutuskeskuksiin muutto merkitsi usein äidin siirtymistä kokopäiväiseen ansiotyöhön, mikä muutti samalla miehen roolia isänä. Tutkijat puhuvat ”avustavasta isästä“, joka hoiti kotitöitä ja auttoi lastenhoidossa, useimmiten kuitenkin vain pyydettyä.<sup>185</sup> Elämäntapattutkimuksissa nähtiin suomalaisten perhekeskeisyyden, ”familistisen” elämäntyylin kasvaneen. Samanaikaisesti perhe-elämän nähtiin joutuvan yhä kovempaan puristukseen; perheistä tuli huonosti suojattuja turvasatamia, joihin ulkomaailman myrskyjä koetettiin paeta.<sup>186</sup>

Asiakastyön kerryttämää kokemuksellista tietoa erilaisista riskiryhmistä pyrittiin välittämään muun muassa terveydenhoitajille. Eräänä kohderyhmänä olivat muun muassa maalta kaupunkiin muuttaneet nuoret monilapsiset äidit.<sup>187</sup> Alueellisesta eroista johtuen Jyväskylän keskustoimistossa ja sivuneuvoloissa perheiden hätä näkyi eri tavalla. Viitasaaren ja Saarijärven toimipisteiden raporteissa tuotiin esille tyhjenevän maaseudun ongelmat. Työttömyydestä kär-

sivää ja perhesiteistään luopumaan joutuvaa väestöä nähtiin vaivaavan ”avuttomuuden, surun ja häpeän tunteet”.<sup>188</sup> Jämsässä ja muissa teollisissa yhdyskunnissa muuttoliike näkyi puolestaan asuntopulana, päivähoito-ongelmina ja asumiskustannusten nousuna.<sup>189</sup> Entisten ystäväverkostojen hajotessa suomalaisista tuli entistä useammin yksinäisiä. Uusissa lähiöissä vapaa-ajanviettomahdollisuuksia tarjosivat lähinnä pubit.<sup>190</sup> Paikallisten olojen tunteminen nähtiin 1970-luvulla yhä tärkeämpänä, ja kasvatusneuvolan työntekijät keskittyivät tiettyjen alueiden ja kuntien palvelemiseen.<sup>191</sup>

1970-luvun lopulla alkaneille joukkotyöttömyyden vuosille tyypillistä oli alle 25-vuotiaiden työttömyys.<sup>192</sup> Kehitys näkyi kasvatusneuvolan asiakaskunnassa erityisesti yli 16-vuotiaiden asiakkaiden määrän kasvuna (kts. liite 1, taulukko 2b). Peruskunnista saadun palautteen pohjalta nuoret kärsivät työttömyyden ja toimettomuuden lisäksi liiallisesta alkoholinkäytöstä.<sup>193</sup> Yhteiskuntamurroksen synnyttämiin ongelmiin reagoitiin uudistamalla ja lisäämällä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. 1970-luvun alussa tulivat voimaan muun muassa kansanterveyslaki, laki lasten päivähoitosta ja kasvatusneuvolalaki.<sup>194</sup>



## Rakennemuutos ja viranomaisyhteistyön kehittyminen

Yhteiskunnallinen rakennemuutos vaikutti kahdella eri tavalla kasvatusneuvolan yhteistyökumppanien toimintaan. Perheiden paineita pyrittiin helpottamaan ensinnäkin yhteiskunnallisten palvelujen, kuten lasten päivähoitolain keinoin. Tämän lisäksi



vuoden 1972 kansanterveyslain pohjalta kehitettiin voimakkaasti terveydenhuollon avopalveluja. Kasvatuseuvolan toiminnassa kehitys näkyi siten, että asiakkaiden tutkimus, seulonta ja haravointi tapahtui yhä enemmän terveyskeskuksissa, päiväkodeissa sekä kouluissa. Esimerkiksi ikäkausitarkastukset jäivät terveyskeskuspsykologien harteille, ja tämän toiminnan kautta ohjautui asiakkaita myös kasvatuseuvoloille.<sup>195</sup> Perheiden auttamiskenttään syntyi uudenlaista osaamista terveyskeskus-, päiväkoti- ja koulupsykologien virkojen perustamisen myötä. Tämänkaltaiset tekijät lisäsivät viranomaisten ohjaamien asiakkaiden määriä, esimerkiksi päiväkodissa koulutettu henkilökunta kykeni tunnistamaan entistä herkemmin lasten lievemmätkin oireet.<sup>196</sup>

Asiakkaiden ohjautumisessa näkyivät jälleen Keski-Suomen suuret alueelliset erot. Pienissä maaseutupaikkakunnissa koulujen rooli asiakkaiden ohjaajana oli merkittävä. Koska opettajat tunsivat hyvin oppilaiden vanhemmat, heidän oli mahdollista päästä melko nopeasti keskusteluyhteyteen vanhempien kanssa. Sama päti myös terveydenhoitajiin, jotka olivat tutustuneet perheiden äiteihin jo heidän odottaessaan lasta ja jotka muutenkin tunsivat alueensa perheet hyvin.<sup>197</sup> Sen sijaan Jyväskylässä ja isommissa kuntakeskuksissa sosiaalitoimi ja erityisesti lastensuojelun työntekijät olivat aktiivisia asiakkaiden ohjaajia.<sup>198</sup>

Asiakastyöhön käytetystä ajasta pääosa meni edelleen tutkimus- ja hoitovaiheiden suorittamiseen, mutta asiakastapauksiin liittyvien neuvottelujen määrä kasvoi rajusti. Viranomaisten kanssa suoritettavan konsultaation määrä kolminkertaistui vuosien 1972–1977 välisenä aikana (kts. liite 1, kuvio 2). Lähes koko kuntainliiton ajan tapausneuvotteluista noin puolet käytiin kouluviranomaisten kanssa. Sosiaalitoimen osuus asiakkaita käsittelevistä tapausneuvotteluista vaihteli noin 25–30 %:n välillä, mutta lamavuosiin tultaessa osuus kasvoi.

Konsultaatiotyön kehittämiseen kannusti 1970-luvulla erityisesti sosiaalihalitus. Yleiskirjeissään sosiaalihalitus suositti kasvatuseuvoloita käyttämään työajastaan noin viidenneksen konsultaatioon ja avohuollon peruspalveluita tuottavien tahojen työhönjaukseen. Ideana oli, että kasvatuseuvoloitten työntekijät välittäisivät muille lasten ja perheiden kanssa työskenteleville viranomaisille työssä ja koulutuksessa hankkimaansa erityistietoa lapsista ja lapsiperheistä. Kasvatuseuvoloissa uutta palvelumuotoa ryhdyttiin toteuttamaan vakavalla mielellä, ja tavoitteena oli parantaa perustason palvelujen valmiutta käsitellä osa ongelmista jo paikan päällä. Tapausneuvotteluissa työntekijöitä yhdisti yhteinen työongelma, mutta työhönjauksen harjoittamisessa törmättiin moniin ongelmiin.<sup>199</sup>

Työhönjauksen yhtenä keskeisenä päämääränä oli edistää työntekijöiden ammatillista itseymmärrystä. Tuloksellisen työskentelyn yhtenä esteenä saattoivat olla työntekijän omat tiedostamattomat tunteet ja ongelmat, ja muun muassa tämänkaltaiset kysymykset saatettiin nostaa työhönjauksilanteessa.<sup>200</sup> Työhönjauksityöskentely jouduttiin kuitenkin aloittamaan hyvin vähäisellä koulutautumisella.<sup>201</sup> Työhönjauksilanteita olisi edellyttänyt oman ammattiosaamisen lisäksi tietoa ja kokemusta työhönjauksilanteen hallitsemisesta, ryhmädynamiikasta ja muiden työyhteisöjen toiminnasta. Koulutusneuvolatoiminnan aloittaminen ja siihen liittyvä työhönjauksilanteiden paransivat kuitenkin kasvatuseuvolan työntekijöiden valmiuksia antaa myös muille viranomaistahoille työhönjauksilanteita. Haasteeksi muodostui vielä se, että myös työhönjauksilanteiden saamiseen tuli totutella. Esimerkiksi lastensuojelun viranomaisilla ei resurssipulan takia ollut juuri aiempaa kokemusta työhönjauksilanteiden saamisesta, minkä johdosta kasvatuseuvolan vetämät työhönjauksilanteet saattoivat tuntua vaikeilta. Työhönjauksitoiminnan alkuvaiheissa saattoi syntyä tilanteita, joissa

kumpikaan osapuoli ei oikein tiennyt, miten tilanteessa edetä ja menetellä.<sup>202</sup>



## Yhteistyö koulujen kanssa pysyy tiiviinä

Koulujen toiminnassa aiemmin kuvattu yhteiskuntamurros näkyi levottomuuden ja lasten sopeutumiso ongelmien lisääntymisenä. Elämäntilanteiden muutokset, kuten muutot (kuntien väliset, maasta- ja paluumuutot) lisäsivät stressitilanteita ja kuormittivat sekä vanhempia että lapsia psyykkisesti. Koululaisille siirtymä pienestä kyläkoulusta kaupungin suurempiin kouluihin saattoi olla vaikea.<sup>203</sup> Monia opettajien havainnoimia koulukäyttäytymisen piirteitä (eristäytyminen, aggressiivisuus, poissaolot) voidaan tarkastella elämänmuutoksiin liittyvinä stressireaktioina.<sup>204</sup>

Kasvatusneuvolaan hakeutumisen syissä korostuivat 1970-luvulla sopeutumisen ongelmat (kts. liite 1, kuvio 3b).<sup>205</sup> Koulujen osalta sopeutumiso ongelmia lisäsi peruskoulu-uudistus, joka muutti luokkien kokoja ja rakennetta. Oppimisvaikeudet muodostivat edelleen hyvin yleisen ilmoitusssyn, mutta tässäkin asiassa kasvatusneuvolan piirissä huomattiin alueelliset erot. Osassa kunnista ei ollut omia koulupsykologeja eikä koulukuraattoreja, mikä näkyi kasvatusneuvolaan otetuissa yhteydenotoissa.<sup>206</sup> Kasvatusneuvolan ja koulun välistä yhteistyötä tehostamaan perustettiin vuonna 1972 yhdysopettajaverkosto. Yhdysopettajatoimintaa suunniteltiin yhdessä lääninhallituksen kouluosaston kanssa ja sen ideana oli luoda taho, jonka puoleen opettajat voivat aluksi ongelmiensa kanssa käännyä.<sup>207</sup> Uusi verkosto tiivistä entisestään yhteistyötä koulujen kanssa.

Konsultaation ja lausuntojen kohteet eivät juurikaan muuttuneet 1960-luvulta. Opettaja, koulupsykologit ja kuraattorit pysyivät edelleen tukea koulu- ja luokkasiirtojen tekemiseen sekä lapsen kehitystason määrittelyyn.<sup>208</sup> Myöskin koulujen kanssa tehtävän yhteistyön ruuhkahuiput säilyivät samankaltaisina; keväisin kasvatusneuvolan työntekijöitä työllistivät luokkasiirrot.<sup>209</sup> Uutena piirteenä kouluihin suunnatussa viestinnässä näkyi perhekeskeisyys. Opettajille annetussa ohjeistuksessa korostettiin, että lapsen vaikeudet olivat aina yhteydessä perheeseen. Vanhempia oli kannustettava tulemaan mukaan lapsen tutkimuksiin.<sup>210</sup> Koulujen vanhempainilloissa annettavat luennot jatkuivat, mutta muiden työpaineiden puristuksessa niidenkin määrää oli rajoitettava.<sup>211</sup>



## Laajeneva päivähoito

Rakennemurroksen näkyvimpiä ja keskustelluimpia tekijöitä oli palkkatyöäitien lisääntyminen ja siihen liittyvä päivähoiton laajentuminen. Tutkijat kävivät vilkasta keskustelua siitä, missä määrin lasten kasvatukseen liittyvät ongelmat olivat yhteydessä äitien ansiotyön lisääntymiseen. Monissa puheenvuoroissa tuotiin esille, kuinka äitien pidentyvät työpäivät ja erityisesti vuorotyö rikkoivat haitallisella tavalla perhe-elämän rytmiä.<sup>212</sup> Toisaalta päivähoitopaikkojen puute toi lasten elämään lyhytkestoisia hoitosuhteita. Vaihtuvien elämänmuutosten nähtiin aiheuttavan lapsille stressiä, jonka tasapainottaminen kulutti koko perheen voimia.<sup>213</sup>

Päivähoitopaikkojen puutetta helpotti vuonna 1973 voimaan astunut päivähoitolaki, joka lisäsi paitsi kuntien velvoitetta myös mahdollisuuksia jär-

## ASIAKASTAPAUS KUNTAINLIITON AJALTA: HUOLENA POJAN SOPEUTUMISVAIKEUDET

Aikaisemmin hyvin koulussa pärjänneestä pojasta oli tullut vuoden aikana tunneilla levoton ja poissaoleva. Opettaja oli huomannut oppilaansa pahan olon, mutta koululla ei ollut vielä kuraattoria, jonka kanssa poika olisi voinut jutella. Koululla käydyssä palaverissa opettaja ehdotti vanhemmille ja pojalle käyntiä kasvatusneuvolassa, jonne opettaja oli jo ehtinyt ottaa yhteyttä. Yritys kuitenkin kaatui isän vastustukseen: ongelmat johtuivat hänen mukaan pojan alkavasta murrosiästä ja opettajan puutteellisesta kurinpidosta.

Keväällä kasvatusneuvolan asiakaspäivystyksen puhelin soi. Luurin toisessa päässä puhui hätäntynyt äiti, joka toivoi pikaista aikaa pojalleen. Kun päivystäjä kysyi asiakkaaksi tulon syitä ja aikaisempia ratkaistuyrityksiä, äiti kertoi poikansa kouluongelmista ja koulun neuvottelusta. Hän lisäsi, että hiljattain tapahtunut näpistys oli saanut ”hälytyskellot soimaan” ja vauhditti harkinnan alla ollutta yhteydenottoa. Vaikka kuntainliiton ajan kasvatusneuvolassa jonotusaika saattoi venyä pariksi kuukaudeksi, sai perhe kiireellisen ajan seuraavalle viikolle.

Ensimmäiseen tapaamiseen saapuivat äiti, poika ja hänen pikkusiskonsa. Heidän kanssa juttelemaan tulivat psykologista ja sosiaalityöntekijästä koostunut työpari, jotka kyselivät aluksi perheen odotuksista kasvatusneuvolalta. Äiti toivoi saavansa selville syitä pojan käytökseen ja neuvoja tilanteen parantamiseksi. Poika oli vaitonainen: hän ei osannut kertoa mitään odotuksista tai tilanteen muuttumisesta paremmaksi.

Kuultuaan osapuolia tiimi vetäytyi keskinäiseen neuvotteluun, perhe leikki sillä aikaa odotushuoneessa. Sosiaalityöntekijä ehdotti systeemis-perhekeskeisen näkemyksen mukaista koko perheen tapaamista ja vuoro vaikutuksen tarkkailua, kun taas tiimiin kuulunut ja peilin takaa tilannetta seurannut psykodynaamista lä-

hestymistapaa edustanut psykologi pohti pojan mahdollista masennusta ja ehdotti rinnalle yksilöterapiaa. Kun asiaa tiedusteltiin äidiltä ja pojalta, äiti piti hyvänä koko perheen yhteistä tapaamiskertaa isä ja pikkusisko mukaan luettuna, kun taas poika halusi mieluiten jutella kahden kesken. Näin perheelle sovittiin neljä kertaa, joissa ensimmäisellä kolmella kerralla poika tapaisi psykologia, isä ja äiti sosiaalityöntekijää ja viimeisellä kerralla olisi mukana koko perhe. Myös opettaja saatiin mukaan ensimmäiselle vanhempien tapaamiskerralle.

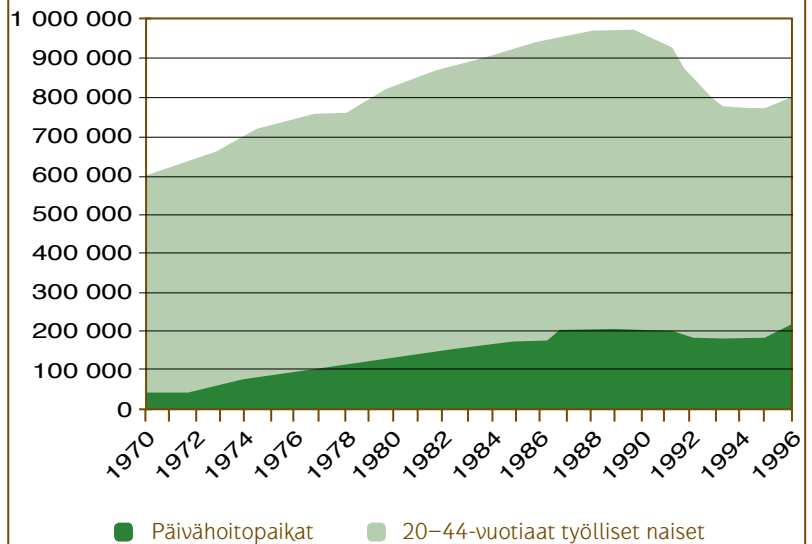
Keskusteluissa kävi ilmi, että poika oli tehnyt näpistuksen ”muiden poikien yllyttämänä, kovuutta näyttääkseen”. Tarkempi selvittely yhdessä isän ja äidin keskustelujen kanssa osoittivat, että poika oli ajautunut perheessä ulkopuolelle. Isä oli valtaosan viikkoa poissa kotoa vuosi sitten saadun uuden työnsä takia, eikä ehtinyt juurikaan viettää aikaa perheensä kanssa. Äiti puolestaan käytti paljon aikaa uhmaikäisen tyttärensä hoitoon ja kurinpitoon ja oli huomaamattaan jättänyt poikaa vähälle huomiolle. Vanhempien parisuhteessa oli myös meneillään huono kausi ja isä myönsi työnteollaan paenneen ongelmaa.

Kasvatusneuvolalla ei ollut vielä tässä vaiheessa tarjota parisuhdetta tukevia terapiaryhmiä, mutta vanhemmille luvattiin suositella terapeutteja ja antaa näiden yhteystiedot, mikäli he sellaista kokivat tarvitsevansa. Perheeltä kysyttiin viimeisellä kerralla ehdotuksia yhteisen ajan löytämisestä toisilleen ja annettiin ohjeita koulunkäynnin seurannasta. Isä lupasi selvittää mahdollisuuksia työn etsimisestä lähempää kotipaikkakuntaa ja äiti lupasi viettää aikaa enemmän myös poikansa kanssa. Poika toivoi käyntiä isän kanssa jääkiekko-ottelussa ja lupasi parantaa kouluarvosanojaan. Isälle ja äidille suositeltiin palkkiojärjestelmää koulumenestyksen kannustamiseksi sekä tiiviimpää yhteydenpitoa koulun kanssa.

jestää lasten päivähoito. Neljänä seuraavana vuotena päivähoitopaikkojen määrä kaksinkertaistui (kts. kuvio 3 ohessa). Kasvatusneuvoloille päivähoidon ja varhaiskasvatuksen työntekijät muodostivat uuden ja nopeasti lisääntyvän konsultaatiokohteen.

Kasvatusneuvolan ja päivähoidon työntekijöiden käymien yhteisten neuvottelujen, niin sanottujen tapausneuvottelujen, kohteeksi nousivat usein lapset, joiden kehityksestä ja ikäkauteen liittyvästä osaamisesta päiväkodin työntekijät olivat huolestuneita (kts. sosiaalitoimen lisääntyvästä konsultaatiosta liite 1, kuvio 2). Kasvatusneuvolan psykologilta saatettiin tällöin pyytää lapsen kehitystason arviointi ja neuropsykologisten tutkimusten suorittaminen. Lapsen tilannetta saatettiin tutkia myös yhteistyössä kasvatusneuvolan lääkärin ja sosiaalityöntekijän kanssa. Sopeutumisen ongelmassa päiväkodin työntekijöiden ja lasten vanhempien kanssa arvioitiin, mitkä olivat lapsen kehityksen vahvat alueet ja mitkä sellaisia alueita, joilla hän tarvitsi erityistä tukea. Tapausneuvottelut edustivat työmuotoa, jota myöhemmin vielä systematisoitiin ja josta 1980-luvulla puhuttiin verkostotyönä. Sujuva viranomaisyhteistyö tuotti parhaimmillaan hyviä tuloksia, mutta toimintaan sisältyi myös sudenkuoppia. Keski-Suomen kasvatusneuvolan sosiaalityöntekijän Helmi Munukan näkemyksissä keskeisimmät haasteet liittyivät kommunikaatioon. Vuonna 1970 Lastentarha-lehdessä julkaistussa artikkelissaan Munukka näki, että neuvotteluissa eri ammattiryhmien edustajien kannatti säilyttää ”oma ammatillinen näkökulmansa“, mutta tavalla, jossa toisten mielipiteitä, tietoa ja osaamista arvostettiin.<sup>214</sup>

KUVIO 3. JULKISESTI TUETTujen PÄIVÄHOITOPAikkojen JA NAISTEN (20–44-VUOTIAAT) TYÖLISYDEN MÄÄRÄT VUOSINA 1970–1996



Lähde: Kajanoja 1999, 110.



## Lastensuojelu ja moniongelma-perheet sosiaaliviranomaisten erityishaasteena

1970-luvulla uudistettiin voimakkaasti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, mutta kaikki sosiaalipalvelut eivät päässeet osalliseksi kasvavasta resurssien jaosta. Erityisesti lastensuojelu ja vanhustenhuolto joutuivat ylläpitämään palvelutarjontaa niukkojen resurssien varassa. Lastensuojelutyön rahoitus jäi pääosin kuntien vastuulle, sillä valtionrahoitusta kunnat saivat lastensuojelun menoihinsa keskimäärin vain 17 %. Tästäkin tuesta valtaosa meni lasten sijaishuollon järjestämiseen.<sup>215</sup> Ongelmia ehkäisevään tai yh-



teisöjen kanssa tapahtuvaan työskentelyyn ei myönnetty juuri lainkaan määrärahoja.

Kasvatusneuvolan asiakkaiden joukossa oli paljon sijaishanhempia, jotka tarvitsivat sekä kasvatusneuvoja että henkistä tukea. Kasvatusneuvolan psykiatri Kirsti Knuuttila oli omassa työssään huomannut, että monet sijoitetut lapset olivat kokeneet elämässään kovia kriisejä, minkä johdosta he aluksi kokeilivat sijaishanhempiansa voimia ja kiintymystä.<sup>216</sup> Toisen sijaishuoltoon liittyvän työalueen muodosti sijoitusten valmistelu, johon kasvatusneuvola tarjosi asiantuntija-apua. Toiminnan aloitti Aito Ahto jo 1950-luvulla, jolloin hän työskenteli muun muassa Pelastakaa Lapset ry:n Keski-Suomen piirin ylläpitämän sijoitustoimiston psykiatrisena neuvonantajana.<sup>217</sup>

Sosiaalhallitus valmisteli jo vuonna 1976 sijaishuollon kysymyksistä vastaavan työntekijän palkkaamista. Huolenaiheeksi koettiin erityisesti suuret kunnalliset erot lastensuojelun ja sijaishuollon toteuttamisessa.<sup>218</sup> Toiminnan ei aina nähty noudattavan lastensuojelulainsäädännön henkeä. Huostaanoton käytäntöjä selvitelty tutkimus toi esille dramaattisia seikkoja. Ajalla 1.1.1979–21.5.1979 kodin ulkopuolelle sijoitettuiden lapsista (n=606) huostaanotto oli 26 %:lle ensimmäinen sosiaalihuollollinen toimenpide.<sup>219</sup> Sijaishuollon laadun parantamiseksi kasvatusneuvolan yhteyteen perustettiinkin loppuvuodesta 1979 sijaishuollon sosiaalityöntekijän virka (kts. tietolaatikko 3). Virkaan valitun Leea Markkasen työkentästä tuli laaja. Läänitason työntekijän tuli

### TIETOLAATIKKO 3. SIAISHUOLLON SOSIAALITYÖ KASVATUS- JA PERHENEUVOLASSA VUOSINA 1979–1993

Kasvatus- ja perheneuvontatyöhön kuului vuosina 1979–1993 sijaishuollon sosiaalityö. Ensimmäiseksi viranhoitajaksi tuli 21.1.1979 Leea Markkanen ja vuoden 1984 elokuussa Paula Pollari (nyk. Pollari-Urrio) aloitti toisena sijaishuollon sosiaalityöntekijänä. Koko läänin alueelle ulottuvan toiminnan perustehtävänä oli kehittää kuntien lastensuojelutyötä ja sijaishuoltoa. Toiminnasta muodostui pian kasvatusneuvolan vahva erikoisalue. Työhön sisältyi muun muassa

- lastensuojeluun liittyviä neuvotteluja, konsultaatioita, työnohjausta ja koulutusta
- sijaisperheiden etsimis-, valinta-, valmennus-, koulutus ja tukitoimintaa
- läänin lastenhuoltolaitosten kehittämisen ja koulutustoimintaa sekä
- lastensuojelun/sijaishuollon yleistä tiedotus-, valistus- ja kehittämistoimintaa läänin alueella

Työssä tärkeitä yhteistyökumppaneita olivat kuntien sosiaalityöntekijät, mutta merkittäviä yhteistyötahoja olivat myös järjestöt (Perhehoitoliitto, Pelastakaa Lapset ry:n Jyväskylän toimisto, Keski-Suomen Sijaisvanhemmat ry) ja lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosasto sekä läänin lastenhuoltolaitokset. Toiminnan kehittämisen kannalta merkittäviä virstanpylväitä olivat vuoden 1983 lastensuojelulaki ja sen uudistus vuonna 1990 sekä 1992 voimaan tullut perhehoitajalaki, joka toi sijaisvanhemmat sosiaaliturvan piiriin.

Perheneuvolan kuntainliiton lakkauttamisen jälkeen sijaishuollon sosiaalityö organisoitiin uudelleen. Työtä jatkettiin Jyväskylän hallinnoimana maakunnallisena sijaishuoltona.



Sijaishuollon sosiaalityöntekijät Leea Markkanen (vas.) ja Paula Pollari. Kuvallähde: Keski-Suomen sijaishuoltoyksikkö.

koota kuntien lastensuojelutyön pirskoutunut tieto, kokemukset ja toiminta sekä koordinoida sen pohjalta lastensuojelutyö ja sijaishuollon läänikohtaiset kehittämistarpeet.<sup>220</sup>

Sosiaalitoimen konsultaation näkökulmasta haastavimmat tilanteet liittyivät moniongelma-perheiden

auttamiseen. Moniongelma-perheiksi määriteltiin perheet, joiden nähtiin elävän jatkuvassa kriisissä sekä psyykkisten että aineellisten voimavarojensa niukkuuden vuoksi. Perheet olivat myös samanaikaisesti monien eri viranomaisten asiakkaana.<sup>221</sup> ja vaikka asiakkaana olo kussakin toimistossa oli jatkunut pitkään, ei perheen kokonaistilanne ollut sanottavasti parantunut. Moniongelma-perheet asettivat todelliseen testiin sen, kykenivätkö eri viranomaiset yhdessä auttamaan perhettä eteenpäin.

Kasvatusneuvolan ja sosiaalitoimen työntekijöiden välinen yhteistyö tiivistyi usein yhteisen hoitosuunnitelman laatimiseen. Vaikeaksi kysymykseksi muodostui se, kuka ottaa lopullisen vastuun perheen hoitamisesta. Sosiaalitoimen sosiaalityöntekijät saattoivat tehdä hyvin pitkään töitä saadakseen perheen kasvatusneuvolan asiakkaaksi, mutta siitä huolimatta käynti kasvatusneuvolassa saattoi jäädä lyhyeksi.<sup>222</sup> Koska perinteisesti tutkimus- ja terapiatyön nähtiin perustuvan vapaaehtoisuudelle, saattoi sosiaalitoimeen päin kasvatusneuvolan toiminta näyttää passiiviselta tai vastuun väistämiseltä.<sup>223</sup>

## 3.2. Kasvatusneuvolan asiakastyön muutokset

Kasvatusneuvolatyön laajentuminen kuvastuu hyvin asiakasmäärien kasvussa. Vuonna 1972 kasvatusneuvolassa tilastoititiin noin 4600 asiakaskäyntiä, ja vuoteen 1993 mennessä määrä yli nelinkertaistui lähes 19300 asiakaskäyntiin.<sup>224</sup> Asiakaskäyntien luonteet ovat vaihdelleet kuntainliiton vuosina melko paljon. Yksittäisten neuvontakäyntien määrä vaihteli vuosittain 10 ja 20 prosentin välillä. Palvelupisteissä tehtävästä asiakastyöstä 70–90 prosenttia käytettiin tutkimus- ja hoitotyöhön. Kasvatusneuvolain myötä asiakastyön painopiste siirtyi hoidolliseen työhön ja samanaikaisesti käytettävät työmenetelmät monipuolistuivat.<sup>225</sup>

Terapiatyön lisääntymiseen vaikutti paitsi palvelujen kysyntä myös muiden palvelujärjestelmien kehittyminen. Terveyskeskus- ja koulupsykologien lisääntyminen vähensi perustutkimusten tarvetta, mikä osaltaan mahdollisti terapiatyön lisäämisen. Uusien ammattiryhmien mukaantulo näkyi myös asiakkaaksi ilmoittautumisen syiden tilastoinnissa. Terveyskeskuspsykologien työn vakiintuessa erityisesti kasvatusneuvolaan hakeuduttiin yhä harvemmin psykosomaattisten oireiden ja esimerkiksi kastelun takia (kts. liite 1, kuvio 3b). Kasvatusneuvolan sisällä asiakastyön muutokset vaikuttivat myös työryhmätyöskentelyyn ja sen sisäiseen työnjakoon. Asiakastyön päävastuu siirtyi selkeästi sosiaalityöntekijöille ja psykologeille ja lääkärin työnkuva muuttui yhä enemmän konsultoivaksi (vrt. taulukko 2, luku 2.2).<sup>226</sup>

Lastenpsykiatrin ja lääkärin vastuulla oli yhteydenpito terveydenhuollon kumppaneiden, terveydenhoitajien ja lääkärin kanssa.<sup>227</sup> Haukkalan, kes-

kussairaalan ja kasvatusneuvolan välisistä yhteyksistä vastasi lastenpsykiatri, joka huolehti lähtevistä ja tulevista läheteistä. Omassa asiakastyössään lastenpsykiatri Kirsti Knuutila suosi keskusteluhoitoa ja leikkiterapiaa.<sup>228</sup> Muiden tehtävien paljoudesta johtuen tilaa terapiatyölle jäi kuitenkin vähän. 1970-luvun alussa lääkärin vuosittainen osuus asiakastyöstä jäi 4–8 prosentin tasolle.



### Terapia- ja perhekeskeiseen asiakastyöhön

1970- ja 1980-luvuilla asiakastyö käynnistyi entiseen tapaan useimmiten tutkimuksella, jonka tarkoituksena oli kerätä tarpeelliset tiedot mahdollisten jatko-toimenpiteiden arviointia varten. Tutkimusvaiheen osuus asiakastyöstä vaihteli kuntainliiton vuosina 40–60 prosentin välillä. Uutena piirteenä tutkimuksessa korostettiin sitä, että heti asiakastyön alussa oli tärkeää luoda myönteinen tunneside asiakkaiden ja kasvatusneuvolan työntekijöiden välille. Perhetutkimus, jolla tarkoitettiin kahden tai useamman perheenjäsenen yhteistapaamista, yleistyi 1980-luvulla nopeasti ja vakiinnutti myös asemansa (kts. taulukko 4). Yhteistapaamisen nähtiin olevan paitsi tehokas tutkimuksen muoto, sen nähtiin luovan myös parempia työskentelyvalmiuksia niin asiakkaille kuin kasvatusneuvolalle.

TAULUKKO 4. ASIAKASTUTKIMUSTEN JA -HOITOJEN MUOTOJEN KEHITYS VUOSINA 1980–1992, PROSENTTEINA

Vuonna	Ohjaus- ja neuvonta käynnit	Yksilötutkimus- ja hoito	Paritutkimus- ja hoito	Perhetutkimus- ja hoito	Ryhmätutkimus- ja hoito	Tutkimus- ja hoitokäyntejä
1980	10	42	13	31	4	12575
1981	12	36	10	38	4	14095
1982	10	34	7	45	3	12426
1983	15	32	9	41	3	11460
1984	16	28	11	40	5	10547
1985	16	32	10	39	3	12385
1986	16	32	10	40	3	11498
1987	15	26	8	46	5	12592
1988	20	32	9	33	6	12753
1989	19	29	10	37	5	12599
1990	21	32	11	21	7	13093
1991	22	31	9	33	5	14444
1992	23	35	10	28	5	16368

Lähde: Keski-Suomen perheneuvolan toimintakertomukset vuosilta 1987–1992.

Aiempiin vuosiin verrattuna myös isät koitettiin saada osallistumaan kasvatukseen tapahtuvaan työskentelyyn. Perheiden ongelmien ratkaisemisessa haluttiin hyödyntää yhä enemmän perheiden omaa panosta ja asiantuntemusta, ja yhteistyö tähtäsi perheen valtaistamiseen, olemassaolevien vahvuuksien löytämiseen ja niiden hyödyntämiseen.<sup>229</sup>

Asiakastyön eri puolet otettiin jo 1970-luvulla kriittisen itsetarkastelun alaisuuteen. Keskustelun avaajana toimi Sirpa Taskisen tutkimus (1973), jossa hän pohti kasvatustieteiden palvelujen saavutettavuutta. Myös monissa muissa seuraavina vuosina tehdyissä tutkimuksissa käsiteltiin kasvatustieteiden asiakkuuksia, ja muun muassa Keski-Suomea käsittelevässä tutkimuksessa (1975) todettiin, kuinka ali-edustettuja ryhmiä olivat muun muassa vähän peruskoulutusta saaneet sekä maaseudun asukkaat.<sup>230</sup> Tämän lisäksi opinnäytteissä tutkittiin muun muassa syitä, jotka saivat asiakkaat keskeyttämään tutkimus- ja terapiatyön.<sup>231</sup> Kasvatustieteiden toimintaa

ja työtapoja alettiin tarkastella entistä kriittisemmin, ja muutoksen voidaan nähdä heijastavan kasvatustieteiden ja perheneuvonnan kypsymistä; uudenlaista itsekritiikkisyitä toimintaan toi lisääntyvä työhönuhous, koulutusneuvolatoiminta ja ennen kaikkea perhekeskeisen, ”perheneuvonnallisen”, ajattelun yleistyminen.

Perhekeskeisen ajattelun edistämiseksi sosiaalishallitus otti vahvan rooliin. Sosiaalishallitus rahoitti muun muassa Sirpa Taskisen tutkimuksen, jossa vuosien 1975–1978 välisenä aikana selvitettiin, mikä oli perheneuvonnan osuus kasvatustieteen työstä ja missä laajuudessa perheneuvonta olisi tarkoituksenmukaista ja mahdollista.<sup>232</sup> Taskisen määritelmän mukaan perheneuvonta oli palvelua, jonka tarkoituksena oli edistää ”perheiden toimivuutta ja tunneilmastoa antamalla tietoa ja emotionaalista tukea sekä vaikuttamalla asenteisiin.”<sup>233</sup> Kasvatustieteiden asiakastyössä perhekeskeisyys näkyi pyrkimyksenä hahmottaa entistä kokonaisvaltaisemmin asiakkaiden tilanne. Yksittäishaastatteluihin perustuva tutkimusvaihe alkoi



**TAULUKKO 5. TERAPIAKÄYNTIEN MÄÄRÄT JA TERAPIAKÄYNTIEN MUOTOJEN KEHITYS  
VUOSINA 1972–1987, PROSENTTEINA**

Vuonna	Yksilöterapia	Pariterapia	Perheterapia	Ryhmäterapia	Terapiakäynnit
1972	83	0	13	3	1802
1973	75	0	20	4	2129
1974	44	0	50	6	4212
1975	37	0	56	7	5305
1976	44	0	47	9	5653
1977	36	0	39	4	5495
1978	54	18	27	1	5692
1979	58	20	19	3	5236
1980	54	17	21	7	5488
1981	49	14	28	9	5312
1982	43	12	40	4	5081
1983	56	13	26	5	3368
1984	43	16	30	12	3468
1985	63	20	14	3	2869
1986	60	19	20	1	2518
1987	63	11	19	6	2075

Lähde: Keski-Suomen kasvatusta- ja perheneuvolan toimintakertomukset vuosilta 1972–1987. Vuosien 1972–1977 osalta yksilöterapia sisältää sekä alle 10 kerran lyhytterapian sekä pidemmän yksilöterapian. Pariterapian tilastointi alkoi vuodesta 1978. Vuodesta 1974 tilastointia muutettiin myös siten, että aiempaan verrattuna jokaisen perheenjäsenen kohdalle merkittiin yksi käyntikerta; aiemmin koko perheelle merkittiin vain yksi käyntikerta.

näyttää kahdestakin syystä ongelmalliselta: ensinnäkin esitettiin kysymys, missä määrin yksittäishaastattelujen avulla oli mahdollista päästä kiinni perheiden ja perheenjäsenten maailmaan ja mahdollisiin vuorovaikutuksen ongelmiin; toiseksi yksittäishaastattelujen ei nähty motivoivan perhettä kokonaisuudessaan muutostyöhön.<sup>234</sup>

Keski-Suomen kasvatusta- ja perheneuvolassa jo vuoden 1975 toimintakertomuksessa kuvattiin perhekohtainen asiakastyö ”keskeisimmäksi toimintamuodoksi”. Perhekeskeinen orientaatio nousikin merkittävään rooliin erityisesti tutkimusvaiheessa, mutta vähitellen myös terapiatyössä perheterapia yleistyi (kts. taulukko 5). Varsinaisella ”puhtaalla” perheterapialla ymmärrettiin aluksi sellaista koko perheen hoitoa, jossa yksi tai useampi terapeutti hoiti samanaikaisesti aviopuolisoja (huoltajia) ja lapsia perheen yhteisistunnoissa.<sup>235</sup>

Perheterapian tarkoituksena oli auttaa koko perhettä, ja hoidon kohteena olivat ennen kaikkea perheen sisäiset vuorovaikutussuhteet, niissä esiintyvät kitkat ja ristiriidat. Terapeutin tehtävänä oli pyrkiä selventämään perheenjäsenten ilmaisuja ja opettamaan vihamielisestä kommunikaatiosta luopumista.<sup>236</sup> Lisäksi terapeutin tehtäväksi nähtiin tuoda esille ne tiedostamattomat tekijät, jotka vaikuttavat perheessä, mutta joita perheenjäsenet eivät itse huomanneet. Keski-Suomen kasvatusta- ja perheneuvolassa keskeiseksi perheterapian työvälineeksi tuli peilihuone. Ajatuksena oli, että työparista toinen haastattelee ja tutkii perheen vuorovaikutusta tekemällä neutraaleja kysymyksiä. Peilihuoneeseen jääneen työparin tehtäväksi jäi perheen sisäisen sekä perheen ja työntekijän välisen vuorovaikutuksen tarkkailu. Lähtökohtana oli, että tarkkailun avulla perheen ongelmasta kyettiin luomaan



eräänlainen ”perhediatnoosi”. Tulkinat ja interventiot suunnitteli työryhmä tauolla.<sup>237</sup>

Perheterapeuttisen teorian kehittyessä alettiin 1980-luvulla epäillä ulkopuolisen tutkijan tai tarkkailijan roolin tarkoituksenmukaisuutta. Joissakin lähestymistavoissa alettiin korostaa tiimin refleksiivisyyttä ja perhe haluttiin ottaa mukaan tiimikeskusteluihin.<sup>238</sup> Niin sanotun reflektiivisen tiimin idea jäi eloon, ja sitä sovelletaan edelleen perheneuvolan nykyisessä OiVa-työskentelyssä (kts. luku 4.1). Perheterapian rinnalla yleistyi pariterapia, jossa käytännössä hoidettiin perheen vanhempien parisuhdetta. Joskus vanhemmat toivat itse esille parisuhteensa ongelmat, mutta useimmiten polku pariterapiaan avautui lapsen tutkimuksen kautta.



1970-luvulla perheterapeuttinen työskentelyote lisääntyi, ja tämä näkyi myös uudenlaisen refleksiivisyyden muokantulona. Kuvassa työryhmä tapaa perhettä ja pöydälle on sijoitettu keskustelun nauhoittava mikrofoni. Nauhoitettuja keskusteluja voitiin hyödyntää työryhmän omassa kehittämistyössä ja erikoistuvien työnopetuksessa ja työnohjauksessa. Kuvälähde: Kasvatus- ja perheneuvolan dia-sarjasta ”Timolla on vaikeuksia”, perheneuvolan kuva-arkisto.



## Lasten yksilöterapia säilyttää asemansa

Huolimatta perhekeskeisten työskentelytapojen esiinmarssista säilytti yksilöterapia vahvan aseman asiakastyössä (kts. tämän luvun taulukko 4). Keski-Suomen kasvatusneuvolassa leikkiterapialla oli pitkät perinteet ja erityisesti vanhimpien työryhmien psykologit

## TIETOLAATIKKO 4. KASVATUS- JA PERHENEUVOLAN PSYKOTERAPEUTTISIA MENETELMIÄ

**Psykodynaaminen terapia:** hoitomuoto, jossa potilas ja psykoterapeutti tapaavat 1–2 kertaa viikossa. Tavoitteena on selvittää elämänhistorian aikana syntyneitä ongelmia, purkaa niitä ja näin vahvistaa minuutta.

**Kognitiivinen terapia:** tavoitteena on muuttaa ongelmia aiheuttavia ja ylläpitäviä asenne- ja käytäytymismalleja ja lisätä ongelmanratkaisukeinoja.

**Ratkaisukeskeinen terapia:** terapian tavoitteena on saada potilas määrätietoisesti työskentelemään

ongelmallisen tilanteensa ratkaisemiseksi, mikä samalla lievittää masennusta.

**Perheterapia:** perheterapia on ammatillinen ja tietoinen pyrkimys ja keino tutkia, ymmärtää ja hoitaa perheen sisäisessä vuorovaikutuksessa ja yksittäisillä perheenjäsenillä esiintyviä häiriöitä ja niiden aiheuttamaa kärsimystä

Lähteet: Aaltonen et. al. (2009).

kouluttautuivat terapiamuodossa pitkälle. Parhaiten leikkiterapian nähtiin nimensä mukaisesti soveltuvan leikki-ikäisille ja käytännössä alle 9-vuotiaille.<sup>239</sup> Leikkiterapia-nimen käytöstä luovuttiin asteittain 1970-luvulla ja yleisesti alettiin puhua lasten psykoterapiasta.

Hieman vanhempien lasten, nuorten ja aikuisten yksilöterapiassa sovellettiin pääasiassa psykodynaamista psykoterapiaa (kts. tietolaatikko 4). Lähestymistavassa menneisyyden katsottiin vaikuttavan ihmisen nykyiseen kokemusmaailmaan, ja ajattelutavan mukaan jokaisella ihmisellä oli oma yksilöllinen kehityshistoriansa. Psykodynaaminen teoria katsoo monien psyykkisten voimien olevan tiedostamattomia. Psykodynaamisessa psykoterapiassa terapiasuhteet olivat usein pitkiä ja vaativat siten resursseja. Keski-Suomen kasvatuseuvolassa toisen työryhmän mukaantulo vapautti aikaa terapiatyöhön ja samalla työnohjauksen tarve kasvoi. 1960-luvun lopulla Pirkko Siltala ja Risto Fried tulivat mukaan työnohjaustoimintaan ja heidän johdollaan työntekijät alkoivat opiskella pitkäkestoisesta terapian antamisesta.<sup>240</sup> 1970-luvun puolivälistä lähtien myös kasvatuseuvolan psykiatri Kirsti Knuutila alkoi antaa työnohjausta henkilökunnalle.

Edellisten lisäksi ammattiryhmien sisälle syntyi omia työnohjaussuhteita.<sup>241</sup>

Työnohjauksen tarpeellisuutta lisäsi hoidettavien asiakkaiden määrä ja laatu. Keski-Suomen lasten- ja nuorisopsykiatristen laitospaikkojen vähäisyyden johdosta erityisesti 1970-luvun lopulla jouduttiin kasvatuseuvolassa hoitamaan yhä vaikeampia asiakastapauksia.<sup>242</sup> Esimerkiksi Haukkalaan lähetteen saaneet, mutta lievemmistä oireista kärsivät asiakkaat saattoivat joutua odottamaan laitospaikkaa useita kuukausia.<sup>243</sup> Ylipäänsä kasvatuseuvolan palveluiden kysynnän nähtiin ylittävän useina vuosina sen voimavarat. Esimerkiksi vuonna 1979 neuvola joutui kehittämään päivystyspalveluitaan ja tämä auttoi arvioimaan tulon kiireellisyyden ja mahdollistavan välittömän kriisivastauksen antamisen.<sup>244</sup>

1960- ja 1970-luvun vaihteen psykodynaamisessa psykoterapiassa korostettiin asiakkaan ja terapeutin välistä luottamusta ja tunnesuhdetta, niin sanottua transferenssia. Terapian luonteesta johtuen vanhempia hoidettiin erikseen.<sup>245</sup> Psykodynaamisen orientaation ja perheterapeuttisen lähestymistavan välillä oli siis merkittäviä paradigmaeroja, jotka myöhem-

min johtivat kasvatusterveystyön sisällä myös työryhmien välisiin jännitteisiin.<sup>246</sup> Psykodynaaminen terapia saattoi muodostua kuormittavaksi, sillä vastuu terapiasta jäi yhden työntekijän harteille.<sup>247</sup> Helpotusta tilanteeseen toi kuitenkin koulutusneuvolatoiminnan aloittaminen, jonka myötä myös työntekijöiden saama työnohjaus lisääntyi (kts. luku 5.1).

Marjo Kirjonen (1982) on tutkinut vuosien 1978 ja 1979 kasvatusterveystyön terapia-asiakkaita, ja tut-

kimuksessaan hän havaitsi, että neuroosi-diagnoosin saaneet lapset kävivät muita ryhmiä useammin terapiassa ja erityisesti yksilöterapiassa.<sup>248</sup> Ylipäänsä hermostollisten herkkyysoireiden takia kasvatusterveystyöön hakeutuneet asiakkaat ohjautuivat useimmiten yksilöterapiaan. Näyttääkin siltä, että tilanteissa, joissa lapsen oireilu yhdistettiin hänen elinympäristönsä, erityisesti perhesuhteiden ongelmiin, valittiin perheterapeuttinen lähestymistapa.

### 3.3. Työyhteisö laajentuu, hajautuu ja kriisiytyy

Kasvatusterveystyön nopea laajeneminen synnytti uuden työyhteisön. Yhdeksän vuoden rajun kasvuvaiheen aikana työryhmien lukumäärä nousi viidestä yhteentoista ja henkilökunnan kokonaislukumäärä 40 henkeen. Kasvatusterveystyö voimaantulo kolminkertaisti hallinnollisen työn määrän, minkä johdosta toimistotyö oli organisoitava uudelleen ja lisähenkilökuntaa palkattava.<sup>249</sup> Uusia sivuneuvoloita perustettiin nopeaan tahtiin. Vuonna 1974 perustettiin sivuneuvolat Viitasaareen ja Jämsään, vuonna 1975 Saarijärvelle, vuonna 1977 Äänekoskelle ja vuonna 1980 Keuruulle. Kasvatusterveystyön ensimmäinen sosiaalityöntekijä Maija Haukkamaa näki rajun kasvuvaiheen osin ”kaoottisena” jaksana.<sup>250</sup> Lastenpsykiatri Kirsti Knuutila oli 1970-luvulla kolme vuotta poissa kasvatusterveystyöstä, ja paluu muodos-

tui puolestaan hänelle lähes ”shokiksi”, koska ”väkeä oli niin valtavasti”.<sup>251</sup>

Työntekijöiden reaktiot ja tunteet kertovat myllerryksestä, johon Keski-Suomen kasvatusterveystyö joutui lyhyen ajan sisällä. Henkilökunnan nopea kasvu nosti uudella tavalla johtamiseen ja johtajuuteen liittyvät kysymykset esille. Henkilökunnan ja työryhmien kasvuvaiheen aikana työtilojen ahtausta ja kunnallisten toimipisteiden erillisyydet loivat omat ongelmansa. Auttamistyö siihen kytkeytyvine arvoineen muodosti pohjan kasvatusterveystyön toimintakulttuurille. Jo pelkät fyysiset etäisyydet keskustelun ja sivuneuvoloitten välillä vaativat kuitenkin tietoista toimintaa yhteisöllisyyden ylläpitämiseksi. Tähän pyrittiin muun muassa järjestämällä kerran kuukaudessa aluneuvolapäivät, joissa kuntainlii-



ton työntekijät tapasivat toisiaan.<sup>252</sup> Ammattikuntien sisällä yhteishenkeä ja ammattitaitoa ylläpidettiin viikottaisilla tapaamisilla.<sup>253</sup> Lääkärien tai lääkärin asema oli työyhteisössä tietystä miehestä yksinäinen. Virkojen täyttäminen oli vaikeata ja näin ollen lääkärikollegojen puuttuessa tarvittavaa vertaistukea ei aina ollut mahdollista saada.<sup>254</sup>

Jyväskylän toimipisteessä ajaututtiin 1980-luvun alussa tilanteeseen, jossa tilanahtauden johdosta hallinnon ja asiakastyön toiminnot jouduttiin eriyttä-

mään kahteen eri paikkaan, Kauppakadulle ja Asemakadulle.<sup>255</sup> Asemakadun rakennuksessa työryhmät jakautuivat vielä eri kerroksiin.<sup>256</sup> Tilojen jako keskusneuvolassa toi konkreettisella tavalla esille kasvuun liittyvät työnjaollisen eriytymisen: johto, toimistohenkilökunta ja työryhmät loivat organisaatioon omat osakulttuurinsa.<sup>257</sup>



Vuosina 1983–1984 kasvatustieteiden toiminta hajaantui kahteen eri osoitteeseen. Kuvassa näkyvän Asemakatu 2:n toimipisteeseen muuttivat asiakastyötä tekevät työntekijät, mutta hallinnon työntekijät jäivät entisiin tiloihin Kauppakadulle. Väliaikaisten tilojen ahtaus vaikutti osaltaan siihen, ettei erikoistuvien toimia täytetty koulutuskaudella 1983–1984. Kuvälähde: Jussi Jäppinen.



## Kasvatustieteiden johtaminen

Psykologi Ritva Hiekkänen toimi kasvatustieteiden johtajana vuodet 1967–1974. Hänen kautensa suurin haaste oli johtaa kasvatustieteiden kannatusyhdis-



tyksen alaisesta yksiköstä kuntainliittomuotoiseksi ja kasvatustieteelliseksi organisaatioksi. Keskustelut kasvatustieteellisen uudistamisesta ja liittämisestä suurempaan organisaatioon aloitettiin jo maaliskuussa 1969. Siirtymävaiheen aikana henkilökunnan asema muodostui kirjavaksi ja vanhat työntekijät pelkäsivät vanhojen palkka- ja lomaetujensa menettämistä.<sup>258</sup> Työyhteisön kasvaminen asetti uudenlaisia vaatimuksia organisaation sisäiselle viestinnälle, ja kasvatustieteellisen johtajan tueksi nousivat erityisesti johtavat psykologit ja sosiaalityöntekijät.

Hiekkasta pidettiin vahvana asiakastyön osajana ja tekijänä, mutta rooli kasvatustieteellisen ja hallinnollisen työn johtajana jäi hänelle vieraaksi.<sup>259</sup> Tutkimusta varten tehdyissä haastattelussa onkin nähty hänen kaivannaisen takaisin asiakastyön pariin. Hiekkasen johtajakaudella kasvatustieteellisen päätöksentekokulttuurista muodostui keskusteleva ja yhteisöllinen – selkeän päätöksentekijän ja johtajan asemaan hän ei asettunut.<sup>260</sup> Tilanteen myötä kuntainliiton valtuuston ja hallituksen rooli toiminnan ohjaajana korostui.<sup>261</sup>

Hiekkasen seuraajan Kaija Pänkäläisen johtamistyylillä pidettiin määrätietoisena ja henkilöstön puolta pitävänä (kts. henkilökuvaa 2). Eräässä johtajakoulutuksen aikana suoritetussa testissä hän oli saanut määritelmän ”hyväntahtoinen itsevalti”.<sup>262</sup> Määrätietoisuutta tarvittiin, sillä sivuneuvoloiden perustaminen ja niiden toiminnan koordinointi olivat työllistäviä tehtäviä.<sup>263</sup> Pänkäläisen aikakaudella kaikkein haastavimmaksi tehtäväksi muodostui kuitenkin kasvatustieteellisen johtaminen. Jyväskylän toimistoon keskitettiin kuntainliiton hallinnon ja talouden hoito ja erillinen johtajan virka perustettiin 1.10.1985. Asioiden valmistelussa johtajan apuna toimi johtoryhmä, johon kuului liittohallituksen nimeäminä johtavat työntekijät, toimistos sihteeri ja sivutoimistojen edustaja.<sup>264</sup>



## Työyhteisöä rakentavat ja kuluttavat voimat

Perheterapeutin työtteen yleistyminen loi 1970-luvun lopulla tilanteen, jossa työryhmien välille alkoi hiljalleen muodostua jännitteitä. Työryhmien välille nousivat konfliktit liittyivät pitkälti erimielisyyteen siitä, millä keinoin tutkimus- ja terapiatyössä päästään parhaisiin tuloksiin. Käytännössä ongelmat konkretisoituivat psykodynaamisen ja perheterapeutin ajattelun väliseen vastakkainasetteluun.<sup>265</sup> Psykodynaamisissa lähestymistavoissa vanhempia tavattiin usein erikseen; luottamuksen ja tunnesuhteen (transferenssisuhteen) ylläpito asiakkaan ja terapeutin välillä oli tärkeää. Leikkiterapiassa korostui myös vahvasti terapeutin ja lapsen välinen suhde, ja terapiassa pyrittiin tavoittamaan lapsen sisäinen maailma. Perheterapiassa nimensä mukaisesti tarkasteltiin perhetä kokonaisuutena, systeeminä. Työparityöskentelyn merkitys korostui. Kilpailuasetelmaan ajautuneet terapiamuodot perustuivat erilaisille, ja helposti vastakkaisille, teoreettisille oletuksille ja kielille. Sirpa Taskinen on kasvatustieteellisen geneettis-historiallisessa tutkimuksessaan puhunut tiedon erilaisista sukupolvista.<sup>266</sup>

Työmenetelmiä koskevat keskustelut muuttuivat ongelmallisiksi, kun omaa lähestymistapaa alettiin markkinoida ”totuutena”. Vanhemmat työntekijät saattoivat kokea, että heitä vaadittiin liian suoraviivaisesti omaksumaan uudet menetelmät<sup>267</sup> samalla kun heidän vanhoihin työtapoihinsa kohdistettiin kovakin kritiikkiä.<sup>268</sup> Syntyi tilanne, jossa uudet työntekijät pyrkivät todistamaan ja edistämään omaksumiensa uusien terapeuttisten orientaatioiden tarpeellisuutta, ja vanhat työntekijät joutuivat puolustuskannalle.

Vastakkainasettelun syventyessä näkemykset ja puheenvuorot kovenivat puolin ja toisin.<sup>269</sup>

Työyhteisön johtamisen näkökulmasta ongelmaksi muodostui se, että menetelmien joustavan ja tapauskohtaisen käytön sijaan syntyi koulukuntia; tämänlainen kehitys rajoitti ja jopa vaikeutti työryhmien välistä työskentelyä ja viestintää.<sup>270</sup> Vaikka asiakastyöhön ei jännitteillä ollut suoranaista vaikutusta, niin asiakaskohtaamisten valmisteluun ja jakamiseen kuului entistä enemmän aikaa.<sup>271</sup> Lääkäriin asema työyhteisössä vaikeutui entisestään työryhmien konsultatiivipyyntöjen lisääntymisestä.<sup>272</sup>

Vaikka ilmikonfliktit liittyivät työvälineitä koskeviin näkemuseroihin, on nähtävissä, että kiistoihin kiteytyi muitakin nopean kasvu- ja muutosvaiheen aiheuttamia tuntemuksia. Erilaisten tiedon sukupolvien rinnalla esiintyi erilaisia työkulttuurien sukupolvia. Vanhimpien työryhmien työntekijöitä voidaan pitää Keski-Suomen kasvatusneuvolatyön pioneeri- vaiheen kasvatteina. Aiemman luvun valossa voidaan nähdä varsinkin 1950-luvun ja osin 1960-luvun kasvatusneuvolatyöhön sisältyneen sosiaalisen liikkeen piirteitä. Ymmärrys pioneerityön tekemisestä antoi työntekijöille aatteellista energiaa ja tunnetta kutsu- mustyön tekemisestä. Pitkään jatkuneen yhteistyön kuluessa työntekijät loivat omia yhteishenkeä nostattaneita traditioita ja perheiden välisiä ystävyyssuhteita.<sup>273</sup> Nämä kaikki koettiin vaalimisen ja puolustamisen arvoisina tekijöinä.

Kuntainliittoon siirtyminen heikensi osittain vanhojen työntekijöiden etuja, mutta kenties merkityksellisempään rooliin nousi lisääntynyt byrokratia. Maija Haukkamaan näkemyksen mukaan sosiaalishallituksen lisääntyvä ohjaus jäykisti aiemmin vapaammin toteutunutta viranomaisyhteistyötä. Vanhoille työntekijöille paperityön lisääntyminen ei merkinnyt ainoastaan työn painopisteiden muutosta, vaan se koettiin myös työkulttuurin muutoksena, ”ajan hengen

muuttumisena“. Onkin ymmärrettävää, että painostus uusien työtapojen omaksumiseen lisäsi entisestään vanhojen työntekijöiden stressiä; olivathan he jo vuosia panostaneet psykodynaamisten ja leikkiterapiamuotojen lisä- ja täydennyskoulutukseen. Nyt paradigman muutoksen myötä heidän koulutukseensa uhraama aika ja vaiva uhkasi valua tyhjiin. Työntekijöiden ensimmäistä sukupolvea edustanut Ritva Hiekkänen totesikin haastattelussa, kuinka „itsestäni on tuntunut monta kertaa, että on joutunut aloittamaan työnsä ihan alusta“<sup>274</sup>.

Nuoremmat työntekijäsukupolvet pääsivät aloittamaan kuntainliiton aikaisen työn puhtaammalta pöydältä. Monille muutos ja uudistuminen olivat tuttuja jo erikoistumisjaksoilta, joissa henkilökohtaisen työnohjauksen ja terapian avulla ohjattiin työntekijöitä refleksiivisiin työtapoihin.<sup>275</sup> Uusien työryhmien nopea perustaminen johti myös tilanteeseen, jossa yhteisöllisyyttä rakennettiin erityisesti tiimien sisälle.<sup>276</sup> Merkityksellisiksi nousivat lisäksi jo aiemmin mainitun yhdeksän kuukauden erikoistumisjakson kuluessa luodut ystävyysuhteet.



## Yhteisymmärrys löytyy – konsultin avulla

Jännitteet kasvoivat lopulta vuosina 1982–1983 niin suuriksi, että niiden purkamiseen ryhdyttiin ulkopuolisen konsultin avulla. Konsultin käyttöön päädyttiin osittain siksi, että sisäisten työpaineiden lisäksi kasvatusneuvolassa koettiin myös ulkoisia muospaineita. Kasvatusneuvolalaki, joka oli luonut toiminnalle turvallisen pohjan, oli lakkautusuhan alaisena. Tulevaisuuteen kohdistuneet ristiriitaiset ja pelokkaat odo-



tukset lisäsivät henkilöstön kokemaan stressin tuntua. Työongelmia ja tulevan kehityksen suuntaa käsiteltiin keskustuomiston työpaikkakokouksissa, mutta ratkaisevaa apua niistä ei saatu. Kasvatusneuvolan historiasa ei yhtä vakavaan kriisiin ollut aiemmin ajauduttu, ja tämän takia organisaatioon ei ollut kertynyt kokemusta vaikeiden tilanteiden hoitamisesta.<sup>277</sup>

Ulkopuoliseksi konsultiksi valittiin lopulta psykologi Mikael Leiman lääkintöhallituksesta. Kasvatusneuvolan johto kävi Leimanin kanssa ensimmäiset keskustelut kehittämishankkeesta syksyllä 1982, mutta lopullisesti toiminta käynnistyi maaliskuussa 1983.<sup>278</sup> Hankkeen tarkoituksena oli saada ulkopuolista näkemystä kasvatusneuvolan työkäytäntöjen uudistamiseen ja samalla valmiutta uuden lainsäädännön kohtaamiseen. Tärkeää tukea projektille saatiin kuntainliiton hallitukselta, joka antoi luvan käyttää kehittämistoimintaan työaika.<sup>279</sup>

Hanke kesti lopulta kaksi ja puoli vuotta ja ajanjaksoon mahtui kymmeniä tapaamisia ja esseetehtäviä; materiaalia hankkeesta kertyi kasvatusneuvolan arkistoon kolmen mapillisen verran.<sup>280</sup> Leimanin läh-

tökohta kehittämistyöhön oli melko filosofinen ja hän keskittyi työssään muutama teesiin. Ammattitaidon kehittämiseksi työntekijöiden oli kyettävä nousemaan oman työnsä ”yläpuolelle” ja muodostamaan siihen refleksiivinen suhde. Leimanin mukaan Keski-Suomen kasvatusneuvolan kehittämistyötä edisti sen oppimismyönteinen traditio ja historia<sup>281</sup>; vaikka henkilöstö vaihtui, ”institutionaalinen muisti” säilytti tärkeäksi katsotut perinteet.<sup>282</sup>

Leimanin hankkeen eräs keskeisimmistä saavutuksista oli työilmapiirin parantuminen. Kun käytettävät työmenetelmät opittiin hahmottamaan työvälaineiksi, poistui menetelmistä niiden maailmankatsomuksellinen luonne. Hankkeen kuluessa työntekijät tulivat yhä tietoisemmiksi siitä, miten menetelmät vaikutti-



Tapionkadulle kasvatusneuvola muutti lokakuun alussa 1984. Työntekijät pääsivät vaikuttamaan tilaratkaisuihin jo rakennuksen suunnitteluvaiheessa, ja rakennusta pidettiin toimivana. Työhuoneet sijaitsivat kahdessa eri kerroksissa ja ala-aulassa sijaitsi asiakkaiden tilava odotustila. Kuvalähde: Jussi Jäppinen.





vat heidän tapansa nähdä ja hahmottaa todellisuutta. Henkilöstön loppuraportissa kuvattiin muutosta seuraavalla tavalla:

*”Tilanteesta jolloin erilaiset viitekehykset ja niistä käsin tehtävät työmuodot olivat vastakkaisia lähes keskenään kilpailevia leirejä, on päästy tilanteeseen, josta käsin on mahdollista vuoropuhelu erilaisista viitekehyksistä ja teoreettisista suuntauksista käsin. Ollaan päästy yhteisymmärrykseen siitä, että erilaisia työmuotoja ja lähestymistapoja tarvitaan.”<sup>283</sup>*

Uudenlainen ymmärrys vapautti huomattavassa määrin energiaa, joka aiemmin sitoutui ryhmäkuntaisuuteen ja työryhmien välisiin jännitteisiin. Vapautuneempi suhtautumistapa työmenetelmiin auttoi samalla hahmottamaan, minkälaisia voimavaroja kas-

vatusneuvolan sisällä oli. Persoonallisuuden ja suuntautuneisuuden erot nähtiin asiakkaiden etuna, sillä menetelmien kirjosta kyettiin hakemaan soveliainta lähestymistapaa kulloiseenkin asiakastilanteeseen.<sup>284</sup> Tilannetta helpotti lisäksi se, että myös työnohjauksesta vastanneilla henkilöillä, muun muassa Risto Friedillä, Antero Toskalalla, Kirsti Knuutilalla ja Hannu-Olavi Piilisellä oli omat erikoistumisalueensa.<sup>285</sup>

Jälkikäteen tarkasteltuna hankkeen onnistunut läpivienti oli tärkeää kasvatustieteiden tuleville vaiheille. Positiivinen muutuskokemus lisäsi työntekijöiden kykyä kohdata tulevat muutokset ja niiden luomat paineet. Leimanin hankkeen loppuraportissa työntekijät kuvasivat, kuinka hankkeen jälkeen ”[e]mme ole jääneet passiivisina odottamaan, mitä muut työtämme ja hallinnostamme päättävät.”<sup>286</sup>

## 3.4. Kohti uutta muutosvaihetta ja lamaa



### Pelätty ja odotettu sosiaalihoitolaki

Kasvatustieteiden korvaavan sosiaalihoitolain (710/1982) valmisteluun suhtauduttiin auttamistyön kentällä hyvin erilaisin tuntein. Sosiaalihoitolaissa uutta sosiaalihoitolakia odotettiin innolla, sil-

lä se yhdenmukaisti valtionapujen saamista. Kuten aiemmin on tullut ilmi, oli erityisesti lastensuojelun asema kunnissa vaikea. Kasvatustieteiden piirissä muutosta pelättiin jonkin verran. Pirkko Linna jakoi kasvatustieteiden yhteiskunnallista asemaa käsitellessä tutkimuksessaan (1988) kasvatustieteiden piirissä nousseet huoleenaiheet kolmeen eri ryhmään:<sup>287</sup>

- lakimuutosten pelättiin vaikuttavan asiakastyöhön esimerkiksi siten, että terapiatyölle ei jäisi enää ti-

- laa tai että sosiaalitoimi yrittäisi määrätä asiakaskunnalle annettavista palveluista,
- määrärahojen uskottiin uudistusten jälkeen vähenvän, mikä puolestaan vaikuttaisi koulutuksen ja työnohjauksen saatavuuteen ja lopulta heikentäisi työn tasoa
  - pelättiin kuntainliittojen hajoamista, jolloin jäljelle jäävien pienten toimipisteiden työ yksipuolistuisi.

Keski-Suomen kasvatusneuvolan piirissä jaettiin monet edellä kuvaillut huoleenaiheet, ja jo lain valmisteluvaiheessa tiedotuksen ja julkisen kirjoittelun keinoin pyrittiin tuomaan esille kasvatusneuvolalle tärkeät näkökannat.<sup>288</sup> Kasvatusneuvola järjesti myös 29.3.1982 Keski-Suomen kansanedustajille tiedotus- ja keskustelutilaisuuden, jossa kansanedustajille valotettiin toiminnan jatkuvuuden kannalta keskeisiä seikkoja.<sup>289</sup> Reaktiot kertovat osaltaan siitä, kuinka sitoutuneita työntekijät olivat muutoksenalaisiin asioihin. Lain tultua voimaan Linna tiedusteli perheneuvoloiden henkilökunnalta, tulisiko neuvolan olla erillinen, vai tulisiko se liittää osaksi jotain muuta järjestelmää. Henkilökunnasta 92 prosenttia halusi säilyttää erillisen toimipisteen.<sup>290</sup>

Työntekijöiden näkökulmasta uusi lainsäädäntö ei kuitenkaan tuonut asiakastyöhön välittömiä muutoksia.<sup>291</sup> Sosiaalihuoltuskin rauhoitteli kentän tuntoja yleiskirjeellä, jossa mainittiin, että sosiaalihuoltolain perustelujen mukainen ”kasvatus- ja perheneuvonta vastaa toiminnallisesti lähinnä aikaisempaa kasvatusneuvolatoimintaa”. Toimintaa oli tarkoitus lähinnä laajentaa vielä ”yleisemmin perheongelmia käsitteleväksi henkilökuntaa mahdollisuuksien mukaan lisäämällä.” Sosiaalihuoltolain hengen mukaisesti Keski-Suomen kasvatusneuvola vaihtoikin pian nimensä perheneuvolaksi. Toimintakertomuksissa perheneuvola-nimen käyttöön siirryttiin vuonna 1985.<sup>292</sup>

Sosiaalihuoltolaista tuli puitelaki, mikä käytän-

nössä tarkoitti sitä, että kunnille jäi enemmän mahdollisuuksia valita palvelujen organisoinnin tapa. Kasvatus- ja perheneuvonnan järjestäminen tuli kuitenkin kunnan lakisäätteiseksi velvollisuudeksi. Laisa kasvatusneuvolatoiminta kirjattiin kasvatus- ja perheneuvonta-nimikkeellä osaksi sosiaalipalveluja. Sosiaalihuoltolain 19 §:n mukaan „kasvatus- ja perheneuvonnalla tarkoitettiin asiantuntija-avun antamista kasvatus- ja perheasioissa sekä lapsen myönteistä kehitystä edistävää sosiaalista, psykologista ja lääketieteellistä tutkimusta ja hoitoa.“



## Hallinnon tietoiseen kehittämiseen

Perheneuvolatyön toimintaympäristön muutokset eivät jääneet sosiaalihuoltolain voimaantulomiseen. Koko hyvinvointiyhteiskunnan palvelujärjestelmää ryhdyttiin kehittämään tietoisin reformein 1980-luvun puolivälin jälkeen. Kritiikin ja uudistamisen kohteeksi joutuivat keskusvirastojohtoinen normiohjaus, valtionosuusjärjestelmät sekä niihin liittyvät kannustinloukut.

1980-luvun lopulla käynnistetyt lukuisat kehittämishankkeet heijastelivat hallintoideologiassa tapahtunutta laajempaa muutosta.<sup>293</sup> Pääministeri Harri Holkerin hallitus kirjasi vuoden 1987 hallitusohjelmaan, kuinka kansainvälisen työnjaon kehittyminen, *”talouden yleismaailmallinen rakennemuutos ja kansainvälistyminen muuttavat elämäntapamme perustaa. Kansallisen kulttuurin ja identiteetin sekä taloutemme perustan vahvistaminen edellyttävät kykyä vastata rakennemuutoksen haasteisiin ja tarttua sen tuomiin mahdollisuuksiin.”*<sup>294</sup>

Hallittua rakennemuutosta pidettiin välttämättömänä, ja siihen sisältyi joustavuuden ajatus, eli pyrkimys vanhojen ja jäykkien rakenteiden purkamiseen. Hallituksen tavoitteena oli purkaa kuntiin kohdistuvaa norminantoa sekä keventää kuntia koskevia suunnittelujärjestelmiä. Jyväskylässä hallintoreformiajattelu aktualisoitui laajempina paikallisina kehittämishankkeina. Jyväskylän kaupunki oli mukana ensimmäisissä alueellistamiskokeiluissa vuosina 1986–1987 Huhtasuon alueella, jonne perustettiin siis ensimmäinen alueellinen sosiaaliasema syyskuun 1986. Kokeilun keskeisimpänä tavoitteena oli alueellistamiskehityksen käynnistäminen ja vakiinnuttaminen pysyväksi toimintamuodoksi erityisesti suurimmissa kaupungeissa.<sup>295</sup> Sosiaalitoimen alueellistaminen liittyi ajatukseen kehittää sosiaalihuoltoa uudistetun lainsäädännön pohjalta aiempaa alue- ja asiakaslähtöisemmäksi.<sup>296</sup>

Paikallisen demokratian vahvistamisen lisäksi hallitusohjelmassa haluttiin vahvistaa ministeriöiden asemaa ja poliittista ohjausta. Sosiaalihuollon kaltaisia keskusvirastoja purettiin seuraavina vuosina ja kasvatustieteiden arjessa muutokset näkyivät normiohjauksen häviämisenä. Hallinnon hajauttamiskomiteassa oli jo vuonna 1986 todettu, ettei sosiaalihuollon kaltainen ”asiantuntijaviranomainen tarvitse asiantuntemuksensa käyttämisessä lainkaan sitovia normeja”.<sup>297</sup> Aluksi sosiaalihuolto ja lääkintöhallitus yhdistettiin 13.1.1991 asiantuntijavirastona toimivaksi sosiaali- ja terveyshallitukseksi ja uudistusta jatkettiin 1.12.1992 kun virasto muutettiin sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskukseksi (STAKES), jolla ei enää ole hallinnollisia tehtäviä.<sup>298</sup> Samalla lääninhallitusten sosiaali- ja terveysosastot lakkasivat melkein kokonaan ohjaamasta kuntien palvelua.

Demokraattisten ideaalien ja paikallisen kuulemisen ajatukset näkyivät myös kasvatustieteiden kuntainliittoon kohdistetussa kritiikissä. Erityisesti huomiota kiinnitettiin hallinnollisen yhteistyön vähyys sekä virkamies- että luottamusmiestasolla.<sup>299</sup> Keski-Suomen lääninhallitus asetti 6.9.1989 työryhmän, joka selvitti kasvatustieteiden ja perheneuvontatyön järjestämismahdollisuuksia Keski-Suomen läänin alueella ja teki ehdotuksia toiminnan järjestämisestä, sen porrastuksesta sekä yhteistyöstä erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutoimen kanssa. Mietinnössään työryhmä toi esille, että kuntaliittopohjainen hallintomalli takasi kunnille mahdollisuuden saada ”sellaista erityisasiantuntemusta kasvatustieteiden ja perheasioissa, jota useimpien kuntien olisi vaikea muutoin järjestää”.<sup>300</sup> Toimintaa kuitenkin haluttiin kehittää parantamalla muun muassa ”kuntien kuulemisen menetelmiä” ja vuorovaikutusta siten, että ”jatkuvan palautteen tavoite saavutetaan”.<sup>301</sup>

Ideologispainotteisten uudistamisvaatimusten ohessa palvelujen uudelleenorganisointia perusteltiin myös talouden näkökulmasta. Kuntainliiton menoissa tapahtui 1980-luvun alkuvuosin merkittävää nousua. Menojen nousuun vaikuttivat sosiaalialan palkkoihin kohdistuneet korottamistarpeet sekä henkilöstölisäykset; myös toimitilalaajennukset sekä keskus- että sivutoimistoissa vaikuttivat menojen kasvuun. Sosiaalihuollon voimaantulo näkyi kunnissa valtionosuuden laskuna 70 prosentista noin 54 prosenttiin; jäsenkuntien maksuosuuksissa tämä puolestaan aiheutti runsaan 83 prosentin nousun edelliseen vuoteen verrattuna.<sup>302</sup>



## Kuntainliiton purkaminen ja lama

Kuntainliiton purkamista koskevat keskustelut kävivät vilkkaina jo 1980-luvun lopussa. Vuonna 1988 Jyväskylän kaupungin virkamiestyöryhmä selvitti kuntainliiton palveluiden saatavuutta ja merkitystä Jyväskylän kaupungille.<sup>303</sup> Muutospuheen diskursissa kuntainliittojen pohjalta tapahtuva keskittynyt palvelujen organisointi alkoi näyttää vanhakantaiselta. Aiemmin mainittu työryhmä näki, että kaupungin oma perheneuvola voisi käyttää olemassaolevia voimavaroja suunnitellummin ja tehokkaammin hyväkseen, ja silti voitaisiin turvata asiakastyön riit-

tävä taso. Suomen ajautuessa taantumaan ja lamaan vuosina 1990–1991 nousivat kuntien taloudelliset näkökohdat vielä entistä korostetumpaan asemaan.

Niin Jyväskylässä kuin muissakin isommissa kunnissa erityisesti koulu- ja sosiaalitoimi kaipasivat myös tiiviimpää yhteyttä perheneuvolaan. Kyse ei ollut ainoastaan yhteistyön toimivuudesta, vaan vaikutusvaltaa haluttiin myös suhteessa toiminnan painopisteiden suuntaukseen. Osana sosiaalitoimea kasvatusneuvolan käyttöarvon nähtiin olevan suurempi.<sup>304</sup> Peruste-



Videoiden, tietokonepelien ja väkivaltaviihteen lisääntyminen näkyi myös lasten elämässä. Yksinhuoltajaäidin 8-vuotiaan pojan piirros vuodelta 1993. Kuvälähde: Perheneuvolan arkisto.





HENKILÖKUVA 2. PSYKOLOGI KAIJA PÄNKÄLÄINEN (1940–2007).  
KASVATUS- JA PERHENEUVOLAN PITKÄAIKAINEN JOHTAJA



Kuvalähde: Seppo Pänkäläinen.

Kasvatusneuvolan pitkäaikainen johtaja ja psykologi Kaija Pänkäläinen aloitti työuransa opettajana. Muutaman opettajavuoden jälkeen hän siirtyi vuonna 1972 Keski-Suomen kasvatusneuvolaan ja psykologin tehtäviin. Varsin nopeasti, jo vuonna 1975 hän otti vastuulleen myös johtajan tehtävät. Tässä tehtävässä hän toimi menestyksellisesti lähes kolme vuosikymmentä luotsaten perheneuvolan monien vaikeidenkin jaksojen ylitse.

Kaija Pänkäläisen johtajakaudella kasvatus- ja perheneuvontatyö laajentui kattamaan koko Keski-Suomen läänin. Keski-Suomessa Pänkäläinen tunnettiin sinnikkäänä lasten ja perheiden oikeuksien puolustajana. Hän kävi mielellään puhumassa ja keskustelemassa lasten asioista ja vanhemmuudesta muun muassa päiväkotien ja koulujen tapahtumissa

ja hän myös tuki, osin työnhajaajan roolissa, työntekijöiden jaksamista erilaisissa työyhteisöissä. Vuonna 2002 hänet palkittiin työstään työhyvinvoinnin edistämiseksi Jyväskylän kaupungin työsuojelupalkinnolla. Oman työyhteisönsä sisällä Pänkäläinen oli arvostettu johtaja, joka arvosti työntekijöitään ja pyrki kuuntelemaan ja kannustamaan heitä. Kaija Pänkäläisen ihmisläheisyydestä kertoo jotakin se, että hän perheneuvolan juhlissa halusi aina henkilökohtaisesti sanoa muutaman sanan niille uusille kuin lähteville työntekijöille – tulevan tai päättyvän työuran kestosta riippumatta. Työyhteisön ristiriitatilanteissa hän pyrki löytämään ongelmiin perusteltuja ja rakentavia ratkaisuja. Johtajana Pänkäläinen oli valmis ottamaan myös kritiikkiä vastaan ja koulutuksen keinoin hän pyrki syventämään myös omaa johtamisosaamistaan.

Perheneuvolan hän näki asiantuntijaorganisaationa, jonka työntekijät olivat pitkälle itseohjautuvia, ammattitaitoisia ja parhaansa yrittäviä. Johtajana hän näki tehtävänään luoda työntekijöille puitteet, joissa he pääsisivät toteuttamaan osaamistaan. Työntekijän ja johtajan roolissa hän käynnistikin ja tuki monien uusien työmuotojen ja toimintamallien kehittämistä. Näitä olivat esimerkiksi sijaisperheiden tukeminen ja kouluttaminen, oppimisvaikeuksien tutkimus ja henkisen kriisiavun aloittaminen Keski-Suomessa. Perheneuvolan kohdatessa organisaatiouudistuksia Pänkäläinen pyrki pitämään huolen ”omistaan“ ja auttamistyön edellytyksistä.

Lähteet: Perheneuvolan työntekijöiden haastattelut; Keski-suomalainen 30.9.2007 ”Arvostettu ja rakastettu perheneuvolan johtaja. Kaija Pänkäläinen.”

lut olivat samankaltaisia ympäri Suomea. Sosiaalijohdajat usein katsoivat, että kasvatusta ja perheneuvontaa on liian itsenäistä ja se tulisi saada kunnan sosiaalitoimen alaisuuteen tai tiiviimpään yhteyteen sosiaalitoimistojen kanssa.<sup>305</sup> Joissakin puheenvuoroissa kuntainliiton luonteen nähtiin olevan ”valtio valtiossa”, mikä saattoi aiheuttaa sisäänpäinlämpiävyyttä. Yhteistyön ei nähty pelaavan riittävän hyvin kuntien sosiaalitoimeen, koulutoimeen ja terveydenhuoltoon.<sup>306</sup> Sosiaalihuollon ja kasvatustieteiden välinen vaikea suhde oli noussut esille jo 1970-luvulla julkaistuissa lukuisissa komiteamietinnöissä. Mietinnöissä esitettiin kritiikkiä erityisesti kasvatustieteiden työtapaista kohtaan. Sosiaalitoimistojen näkökulmasta kasvatustieteissä harrastettiin liikaa asiakkaiden valikointia ja toiminnassa keskityttiin työskentelemään motivoi-

tuneiden asiakkaiden kanssa. Vaikeimmat tapaukset jätettiin sosiaalitoimiston huoleksi.<sup>307</sup>

Lopullisen sysäyksen kuntainliiton purkamiselle antoi lama. Vuonna 1991 alkaneen laman myötä työttömyys kasvoi Suomessa nopeasti yli 300 000:een ja sosiaalitoimistojen työpaine kasvoi entisestään. Vuonna 1992 aloitettiin keskustelut kuntainliiton purkamisesta 1.1.1994 alkaen. Aloitteen takana olivat



Väinönkatu 6:n toimitiloihin perheneuvola muutti 1.7.1991. Toimitilojen vaihdos johtui Jyväskylän kaupungin päätöksestä ottaa Tapionkadun tilat terveystoimen käyttöön. Uuden toimitilan rakentamisessa otettiin huomioon perheneuvolatoiminnan vaatimukset, ja tiloihin rakennettiin muun muassa peilihuone. Kuvälähde: Jussi Jäppinen.



Keski-Suomen suurimpien kuntien sosiaalijohtajat. Keski-Suomen perheneuvolan kuntainliiton valtuusto teki 25.5.1993 lopullisen päätöksen kuntainliiton purkamisesta.<sup>308</sup> Vuoden 1993 kesän ja syksyn aikana neuvoteltiin seutukunnittain palveluiden järjestämisen malleista ja henkilöstön siirrosta kuntainliitosta kuntien hallintaan ja hallintoon. Kaikki kuusi perheneuvola siirtyivät sijaintikuntiansa sosiaalitoimen alaisiksi perheneuvoloiksi Jyväskylässä, Keuruulla, Jämsässä, Saarijärvellä, Viitasaarella ja Äänekoskella.

Lamavuosina perheneuvolatyön paineita lisäsivät hallintouudistusten rinnalla kasvavat työpaineet. Sosiaalitoimistojen tavoin perheneuvolaan hakeutuneiden asiakkaiden määrä kasvoi nopeasti. Asiakkaaksi ilmoittautuneiden perheiden lukumäärää nopeammin kasvoivat vielä asiakaskäyntien määrät. Vuonna 1990 perheneuvolassa kirjattiin 13093 asiakaskäyntiä ja luku kasvoi 19282:een vuoteen 1993 mennessä. Arkielämässä huomattiin nopeasti uusien asiakasryhmien ilmestyminen. Työttömyyden ja taloudellisten huolien puristuksessa vakavammat perhe- ja parisuhdekriisit lisääntyivät.<sup>309</sup> Aiempia vuosia enemmän työntekijät joutuivat kohtaamaan lisäksi perheväkivaltaa ja lasten seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneita asiak-

kaita.<sup>310</sup> Avioerojen määrän kasvaessa lisääntyi myös yksinhuoltajien määrä asiakaskunnassa. Yksinhuoltajaperheiden määrä oli 1980-luvulla noussut noin viidennekseen asiakasperheistä.

Asiakastyön luonteessa ja tarpeessa tapahtuneet muutokset tekevät ymmärrettäväksi sen huolen, jota koettiin taloudellisten säästöjen lisääntyessä. Perheneuvolan johtaja Kaija Pänkäläinen ymmärsi säästöjen tarpeellisuuden, mutta samalla hänen mielestään päätöksentekijöiden oli pidettävä mielessä tuleva kehitys ja tulevat kustannukset:

*”Heikkenevä taloudellinen kehityksemme merkitsee uhkaa lasten ja lapsiperheiden tukipalvelujen saamiselle. On masentavaa, että säästämisestä yhtäkkiä tulee korkein ja tärkein periaate lasten, nuorten ja heidän perheidensä tukemisessa, tutkimuksessa ja hoidossa. [...] Meidän kaikkien tulisi katsoa ei vain vuotta 1992 tai -93 eikä vain 5–10 vuoden päähän vaan 20–30 vuotta eteenpäin. Tämän päivän lapset ja nuoret ovat silloin parhaassa työiässä. Nyt meillä on suurtyöttömyys ja ennusteiden mukaan silloin työvoiman ainakin yhtä suuri vajaus. Nyt olisi kannettava huolta tulevaisuuden työvoimasta ja sen laadusta.”<sup>311</sup>*







୧୦୩

4.

Kaupungin  
Perheneuvola,  
1994–2012

୧୦୪

Perheneuvolan siirtyminen osaksi kaupungin organisaatiota osui ajankohtaan, jolloin koko kunnalliseen palvelujärjestelmään kohdistui laajoja säästöpaineita ja niistä kumpuavia organisatorisia muutostekijöitä. Perheneuvolan asema kaupungin hallinnossa on vaihtunut useaan otteeseen: laajempia muutoksia on tapahtunut esimerkiksi vuosina 1996 ja 2004. Pysyvyyttä perheneuvolatyössä on edustanut vuoden 1982 sosiaalihuoltolaki, johon on kirjattu palvelujen järjestämistä koskevat velvoitteet. Muutoksia on kuitenkin odotettavissa, koska sosiaalihuollon lainsäädäntöä ollaan uudistamassa: toukokuussa 2009 aloitti työnsä sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmä, joka 4.9.2012 luovutti loppuraporttinsa valtiosihteerin Sinikka Näätäsaarelle.<sup>312</sup> Loppuraportin julkistamisen jälkeen STM on esittänyt laajalle joukolle sosiaali- ja terveysalan toimijoita mietintöä koskevan lausuntopyyntöä, ja lakiesityksen valmistelu jatkuu edelleen.

Tässä luvussa huomio kohdistetaan aluksi niihin tapoihin, joilla perheneuvolassa on pyritty sopeutumaan uudenlaisiin taloudellisuus- ja tuloksellisuusvaatimuksiin. Toimintaa on jouduttu sopeuttamaan tilanteessa, jossa samanaikaisesti palveluiden tarve on kasvanut ja asiakkaiden ongelmat vaikeutuneet. Laman jälkeisinä vuosina kasvavaan avuntarpeeseen on vastattu kehittämällä muun muassa vastaanottoprosesseja, varhaisen tuen työmuotoja ja ryhmämuotoista toimintaa. Kuntayhtymän vuosiin verrattuna työ on painottunut yhä puhtaammin asiakastyöhön ja erityisesti työnohjauksen ja julkisen vaikuttamisen, esimerkiksi tiedottamisen rooli, on vähentynyt. Asiakastyön sisällä aikaa vievät yhä enemmän erilaiset yhteistyöneuvottelut, lausuntojen laatiminen ja asiakastyön dokumentointi. Perheiden auttamistyö on muuttunut aiempaa kuormittavammaksi, ja luvussa nostetaan esille, miten työntekijät ovat muutokset kokeneet.

Työpaineen kasvaessa asiakastyössä on jouduttu tekemään strategisia painotuksia. Jyväskylässä vauvoja pikkulapsiperheet on valittu yhdeksi painopistealueeksi, ja luvussa 4.2 tuodaan esille lapsiperheiden kanssa tehdyn työn muotoja. Asiakastyössä on jouduttu havaitsemaan lapsiperheiden eriarvoistuminen, ja muutokset voidaan liittää niin lamavuosien vaikutuksiin kuin työelämän vaateiden kasvuunkin. Perheneuvolatyössä huomiota on kiinnitetty erityisesti vanhemmuuteen ja lasten ja vanhempien vuorovaikutussuhteisiin liittyvien ongelmien kasvuun. Vanhemmille annettava ryhmämuotoinen tuki on muodostunut tärkeäksi työmuodoksi, kuten myös lasten kehitysympäristöihin eli koteihin ja kouluihin tarjottu apu. Tuensaannin mahdollisuuksia on pyritty parantamaan myös tuomalla uusia työvälineitä lasten ja vanhempien vuorovaikutussuhteiden tutkimukseen ja hoitamiseen. Teknologinen kehitys on ollut nopeaa, mikä on tuonut muun muassa erilaiset videointitekniikat osaksi perheneuvolan arkea.

Perheneuvolatyössä on lamavuosien jälkeen jouduttu kohtaamaan yhä vaativampia asiakkuuksia. Tätä käsitellään luvussa 4.3. Asiakastyön piiriin on tullut vakavia perhe-elämän ongelmia ja traumaattisia kokemuksia: vaikeita huolto- ja tapaamisoikeusriitoja, lähisuhdeväkivaltaa ja seksuaalista hyväksikäyttöä. Lakien ja asenteiden muuttuessa ihmiset ovat uskaltaneet tuoda esille monia aiemmin piiloon jääneitä kokemuksia. Työntekijöiden näkökulmasta asiakkaiden ongelmakirjon laajentuminen on luonut tarvetta uudenlaisen asiantuntijuuden ja osaamisen hankkimiseen. Toiminnan laadun ja asiakkaiden oikeusturvan takaamiseksi työssä on pyritty erityisesti yhtenäisten toimintamallien kehittämiseen.

## 4.1. Perheneuvola muuttuvassa toimintaympäristössä

Perheneuvolan asema kaupungin organisaatiossa on muuttunut useampaan otteeseen. Kuntayhtymän lakkauttamisen jälkeen perheneuvola siirtyi sosiaali- ja terveystalokeskuksen alaisuuteen ja yhteispalvelujen tulosityksikön toimintayksiköksi. Jo vuoden 1996 alusta perheneuvola siirtyi omaksi sosiaali- ja terveystalokeskuksen alaiseksi sopimussyksiköksi. Seuraava organisaatiomuutos tapahtui vuonna 2004, jolloin perheneuvola sijoitettiin sosiaali- ja mielenterveyspalvelujen tulosalueeseen ja se muodosti yhdessä alueellisen psykologityön sekä koulukuraattori- ja koulupsykologityön kanssa psykososiaaliset palvelut -palveluyksikön. Vuoden 2006 alusta tulosalueen nimi muuttui sosiaali- ja perhepalveluiksi.

Organisaatiomuutokset kertovat kunnallishallinnon pyrkimyksestä löytää kulloinkin järkeviksi katsottuja tapoja järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. Sosiaali- ja terveystoimen osuus Jyväskylän kaupungin kuntamenoista on noussut lähes 50 prosenttiin.<sup>313</sup> Voimakas väestönkasvu on osaltaan lisännyt palvelujen kysyntää, joten tiukan kuntatalouden oloissa on entistä enemmän kiinnitetty huomiota palvelujen kustannustehokkuuteen.<sup>314</sup> Palvelujen säilyttämiseksi on turvauduttu yhä enenevässä määrin kuntaliitoksiin, näin myös Keski-Suomessa. Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän maalaiskunta ja Korpiolahden kunta päättivät 18.2.2008 uuden Jyväskylän syntymisestä 1.1.2009 alkaen. Kunnallisessa päätöksenteossa perheneuvolatyö kuuluu perusturvalautakunnalle, jonka vastuulla on laajemmin sosiaali- ja terveystalokeskuksen ohjaus.

Hallinnollisten siirtymävaiheiden kuluessa perhe-

neuvola on pyrkinyt pitämään kiinni tietyistä toimintamuodoista ja niiden edellytyksistä. Johto ja työntekijät ovat tehneet työtä keskitetyn toimintayksikön säilyttämiseksi, sillä sen on nähty tarjoavan mahdollisuuksia erikoistumiseen ja työryhmätyöskentelyyn.<sup>315</sup> Organisaatiomuutosten eri vaiheissa onkin ollut tarpeellista tehdä vaikuttamistyötä suhteessa ylempään hallintoon ja päätöksentekijöihin.<sup>316</sup> Kuntayhtymän vuosina perheneuvolan asema oli tässä mielessä vakaampi. Perheneuvolan ensimmäiset askeleet osana kaupunkiorganisaatiota eivät olleet helppoja. Perheneuvola siirtyi vasta perustetun sosiaali- ja terveystalokeskuksen yhteyteen, jonka eri yksiköissä käytiin lävitse vielä omia muutosprosesseja. Organisaatioiden uudistamiseen ja niiden hyväksymiseen sisältyivät omat vaiheensa, ja myös muutosvastarintaa esiintyi.<sup>317</sup>

Perheneuvolatyön perusrakenteet ovat organisaatiomuutoksista säilyneet samana. Perheneuvola on toteuttanut sosiaalihuoltolain mukaisia kasvatus- ja perheneuvonnan lakisääteisiä tehtäviä niin Jyväskylän kaupungille kuin palveluja ostaville sopimuskunnille. Sisällöllisesti työ on edelleen jakautunut karkeasti ja otellen asiakastyöhön, työnohjaukseen ja konsultaatioon sekä tiedotus- ja vaikutustoimintaan (kts. liite 1, taulukko 4). Myöskään työntekijöiden viikkorutiineissa ei tapahtunut dramaattisia muutoksia: asiakastyön lisäksi työviikot täyttyivät päyvästystyöstä, työpaikka- ja tiimikokouksista sekä muiden viranomaisten kanssa käytävistä asiakasneuvotteluista. Kuntayhtymän purkamisesta huolimatta myös yhteydet eri kuntiin säilyivät tiiviinä: tiimit jatkoivat aluevastaanotto päivien tekemistä, jotka palvelivat sopimuskuntien asi-

Perheneuvolan työntekijät ovat aina mielellään järjestäneet juhlia. Juhlahetket ja virkistystilaisuudet ovat tarjonneet vaihtelua arkeen ja samalla ne ovat osaltaan vahvistaneet työpaikan yhteisöllisyyttä ja yhteishenkeä. Juhlat ja kahvihetket ovat liittyneet usein tilanteisiin, joissa työyhteisö on ollut muutoksen edessä. Uudelle työntekijälle järjestetyt tulo-  
kahvit ovat tarjonneet luontevan tavan toivottaa uusi tulo-  
kas tervetulleeksi työpaikalle. Läksiäiskahvit ja -juhlat ovat puolestaan konkretisoineet esimerkiksi eläkkeelle siirtyvän työntekijän lähdön ja antaneet mahdollisuuden muistella työntekijän työtä ja roolia työyhteisössä. Työyhteisöstä ja työkaveruudesta luopuminen voi aiheuttaa monenlaisia tunteita, muun muassa surua. Juhlilla voikin tarkastella myös siirtymäriittinä, joka on tukenut niin työpaikalta lähtevän kuin sinne jäävien työntekijöiden muutoksen käsittelyä. Kuvallähde: Perheneuvolan kuva-arkisto.







akkaita ja viranomaisia.<sup>318</sup> Jyväskylän osuus kaikesta palvelutoiminnasta on ollut noin puolet (kts. liite 1, taulukko 4). Jatkuvuuksista huolimatta kaupungit vuodet ovat tuoneet työhön uudenlaista kiireen tuntua. Palvelujen kysynnän ja asiakaspaineen kasvaessa päivittäinen työtahti on kiristynyt ja työajan hallinta on muuttunut entistä vaikeammaksi.



## Asiakasmäärien kasvu

Asiakasmäärien kasvu on kaupungin vuosina ollut nopeata. Vuosina 1994–1997 asiakkaiden määrä kasvoi 40 prosentilla 2144 asiakkasta 2989 asiakkaaseen. Vuosittaisten asiakkaiden määrä on säilynyt tämän jälkeenkin korkeana (kts. taulukko 6). Asiakasmäärien kasvuun on vaikuttanut sekä avun hakemisen kynnyksen madaltuminen että lapsiperheiden erilaisten ongelmien yleistyminen.<sup>319</sup>

Asiakkaiden ongelmassa on tapahtunut myös laadullista kehitystä ja kuntayhtymän vuosiin verrattuna erityisesti vaativien ja vaikeiden asiakkuuksien määrä on kohonnut. Työpaineen kasvusta huolimatta perheneuvolan henkilöstömäärä on pysynyt lähes samana, joten kasvavaan kysyntään on jouduttu vastaamaan toiminnan tehostamisella. Töiden ruuhkautumisilta ei kuitenkaan ole vältytty, mikä on asiakkaille näkynyt jonotusaikojen pidentymisenä. 1990-luvun loppuun saakka asiakas sai keskimääräisesti ensimmäisen aikansa noin kuukauden sisällä, mutta erityisesti 2000-luvun alussa jonot pidentyivät. Vuosina 2006 ja 2009 keskimääräiset odotusajat nousivat jopa noin 10 viikkoon. Kiireellisille asiakkaille aika on pyritty aina saamaan viikon sisällä.

Jonojen pidentyminen on pakottanut perheneuvolan johdon ja työntekijät organisoimaan uudella

tavalla päivystys- ja vastaanottokäytäntöjä. Tämän lisäksi työntekijät ovat kehittäneet uusia työmuotoja, jotka ovat tarjonneet entistä nopeampaa tukea ja apua työmuotoon soveltuville perheille. Toisaalta palveluiden tarjoamisessa on jouduttu tekemään myös rajauksia ja muun muassa aikuisasiakkaiden osuutta on jouduttu vähentämään.<sup>320</sup> Päätöksien taustalla on nähtävissä myös sosiaali- ja terveystalouden organisoimisen laajemmat muutokset. 2000-luvun puolivälissä on työtä alettu kohdentaa tietoisesti pienten lasten perheisiin ja tämä strateginen linjaus liittyy osaltaan varhaisen tuen kehittämiseen (josta enemmän luvussa 4.2).

Työntekijöille asiakasjonojen kasvaminen ja niiden hallinta on näkynyt työn kuormittavuuden kasvuna. Arkisessa työssä on jouduttu kantamaan entistä enemmän huolta asiakkaiden tilanteesta, ja ruuhkat

TAULUKKO 6. JYVÄSKYLÄN KAUPUNGIN PERHENEUVOLAN ALLE 18-VUOTIAIDEN ASIAKKAIDEN JA ASIAKKAIDEN KOKONAISMÄÄRÄN KEHITYS VUOSINA 1994–2010

Vuosi	Alle 18-vuotiaat asiakkaat	Asiakkaiden kokonaismäärä
1994	715	2144
1995	763	2264
1996	999	2699
1997	1066	2989
1998	1058	2898
1999	998	2647
2000	997	2992
2001	1079	2909
2002	918	2828
2003	881	2760
2004	772	2589
2005	772	2411
2006	683	2656
2007	752	2726
2008	836	2976
2009	787	2722
2010	764	2756



## TIETOLAATIKKO 5. TOIMISTO- JA VASTAANOTTOTYÖNTEKIJÄT PERHENEUVOLAN TUKIPALVELUJEN TOTEUTTAJINA

Kasvatus- ja perheneuvolatyö on aina vaatinut toimivia tukipalveluja. Erityisesti 1970-luvulta lähtien kasvatus- ja perheneuvontatyö on laajentunut voimakkaasti, eikä lisääntyvästä työmäärästä olisi selvitty ilman toimivia talous-, toimisto- ja vastaanottopalveluja.

Kannatusyhdistyksen ja kuntainliiton vuosina talous- ja toimistotyöntekijöitä työllistivät muun muassa kokousten ja budjetin valmisteluun liittyvät tehtävät sekä valtionapuanomusten valmistelu. Konekirjoittajia työllistivät erityisesti asiakassanelujen puhtaaksikirjoittaminen, ja työ saattoi muodostua välillä raskaaksi paitsi kiireen, myös sanelujen sisällön vuoksi.

Työryhmien toimintaa tukevat tehtävät ovat liittyneet puhelinpalveluun, työn tilastointiin ja ja asiakastapausten kirjalliseen dokumentointiin. Teknologian kehitys on näkynyt myös toimistotyössä, mutta työtä helpottavien laitteistojen hank-

kiminen on eri syistä välillä viivästynyt. Esimerkiksi vielä 1990-lopulla perheneuvolan käytössä ei ollut omia tietokoneita, vaan kaikki asiakasasiat saneltiin ja toimistotyöntekijöiden tuli kirjoittaa ne puhtaaksi.

Asiakaspalvelun näkökulmasta tärkeään rooliin nousevat vastaanoton työntekijät, jotka ovat usein asiakkaan ensimmäinen kontakti perheneuvolassa. Palvelusihteerit auttavat myös asiakkaiden ja työryhmien välisessä yhteydenpidossa huolehtimalla soittopyynnöistä ja viesteistä. Vastaanoton työntekijät ohjaavat asiakkaita muille avunlähteille myös silloin, kun asiakkaat soittavat varsinaisten päivystysaikojen ulkopuolella.

Lähteet: Työntekijöiden haastattelut, JPA; Keski-Suomen kasvatuseuvolan toimintakertomus 1972, ; 1; Toimistotyön uudelleen järjestämistä suunnittelemaan asetetun työryhmän raportit, 5. Muille kuin jäsenkunnille lähetetyt kirjeet 1952–1974, JYMA.

ovat tuoneet työpainetta ryhmiin, joissa päätetään asiakkuuksista ja niiden vastaanotosta. Tätä tutkimusta varten tehdyissä haastatteluissa työntekijät jakoivat melko yhtenäisesti kokemuksen työpaineen kasvamisesta. Osa haastateltavista kiinnitti huomiota siihen, että lamavuosien jälkeen on jouduttu päivittäin hoitamaan aiempaa useampia asiakastapaamisia.<sup>321</sup> Työn kuormittavuutta ovat lisänneet osaltaan työtapojen muutokset. Perheterapeuttiseen työskentelyyn kuuluneesta työryhmätyöskentelystä on siirrytty pääosin työparityöskentelyyn, minkä osa työntekijöistä on kokenut ammatillisena menetyksenä.<sup>322</sup> OiVa-työskentelymallin myötä (kts. luvun loppu) on työryhmätyöskentely tosin jälleen palannut yhdeksi työmuodoksi.

Välillä on kuitenkin tilanteita, joissa työntekijä vastaa yksin koko perheestä. Eräs vanhoista työntekijöistä ironisoi tilannetta puhumalla siitä, kuinka kustannustehokkuuden näkökulmasta työryhmätyöskentelyssä voitiin nähdä tuhlattavan ”suoritteita”.<sup>323</sup>

Työajan ja suoritteiden seuraamisesta onkin tullut pysyvä osa perheneuvolan hallintokäytäntöjä. Sopimusyksikkönä toimiessaan perheneuvola hankki rahoituksensa tuottamallaan palveluilla, joita se myi tilaajalle, eli sosiaali- ja terveyslautakunnalle.<sup>324</sup> Muut sosiaali- ja terveyspalvelukeskuksen yksiköt saattoivat käyttää normaaliin tapaan kuitenkin perheneuvolan palveluita. Toimintojen organisointi sopimusyksikkömuotoiseksi mahdollisti periaatteessa kilpailutta-

mismahdollisuuden yksityisen sektorin tarjoamien palveluiden kanssa.<sup>325</sup> Kaupungin eri palveluyksiköiden tuloksellisuutta mitataan vuosittain, ja asiakastyön suoritteiden lisäksi arvioinnissa on huomioitu toiminnan eri osa-alueiden, kuten asiakastyytyvyyden ja työilmapiirin kehitys.<sup>326</sup> Tuloksellisuuden arviointi on osa kaupungin laajempaa johtamisjärjestelmää, jota on pyritty kehittämään vuosien mittaan. Perheneuvolan työntekijät itse sekä ulkopuoliset konsultit ovat tehneet lisäksi erillisiä työn vaikuttavuutta koskevia selvityksiä.<sup>327</sup> Hallinto- ja talousprosessien vaatimat kirjaukset ovat osaltaan lisänneet erilaisen oheistyön määrää: asiakaskontaktien ohella työaika menee yhä enemmän asiakastyön dokumentointiin, lausuntojen laatimiseen ja yhteistyöneuvotteluihin.

Kustannustietoisuuden lisääntymisen ohella<sup>328</sup> organisaatiomuutosten voidaan nähdä lisänneen perheneuvolan palveluhenkisyttä. Asiakaspalautetta on alettu kerätä ja analysoida yhä systemaattisemmin. Kyselyissä on kiinnitetty huomiota muun muassa työntekijöiden vuorovaikutustaitoihin ja heidän käyttämänsä kielen ymmärrettävyyteen.<sup>329</sup> Koko kaupungin tasolla asiakkaat on haluttu ottaa mukaan entistä laajemmin palveluiden suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. Tästä yhtenä osoituksena on muun muassa sosiaali- ja perhepalveluiden yhteydessä toimiva asiakasraati. Raadin toiminta hakee vielä muotoaan, mutta tavoitteena on kuitenkin vaikuttamismahdollisuuksia tarjoamalla lisätä ihmisten osallisuuden tunnetta palveluiden kehittämisessä.<sup>330</sup> Perheneuvola on pyrkinyt parantamaan yhteistyötä myös suhteessa sopimuskuntiin ja yhteistyökumppaneihin, joilta on tiedusteltu suuremmin, minkälaisia palveluita he kaipaavat.<sup>331</sup>



## Työmuotojen kehittämisellä helpotusta asiakkaiden ja työntekijöiden arkeen

Työn kuormittavuuden lisääntyessä työntekijät ovat eri tavoin pyrkineet sopeutumaan tilanteeseen. Perheneuvolan vahvuudesta kertoo, että työpaineista huolimatta käsiä ei ole nostettu pystyyn, vaan ongelmiin on haettu ratkaisua työmuotojen ja -tapojen aktiivisesta kehittämisestä. Seuraavassa alaluvussa paneudutaan tarkemmin muun muassa ryhmämuotoisten palvelujen sekä verkostotyön kehittämiseen. Mihinkään yhteen patenttiratkaisuun ei ole voitu tyytyä, vaan työmuotojen kehittämisessä on täytynyt huomioida perheneuvolan asiakaskirjon laajuus.

Vaikka esimerkiksi vaikeiden ja vaativien tehtävien määrä on ollut nousussa, asiakkaat ovat hakeneet palveluja samanlaisista syistä kuin ennenkin: vanhemmat hakevat edelleen apua parisuhdevaikeuksiin, lasten erilaisiin sopeutumisongelmiin, haastavaan käytökseen, erilaisiin pelkoihin ja vanhemmuuden kysymyksiin. (kts. liite 1, kuvio 3c) Nämä tulokset ovat sellaisia, joihin parhaimmillaan pystytään antamaan apua nopeassakin aikataulussa. Edellä kuvailtu asiakasryhmä otettiin kehittämisen lähtökohdaksi, kun perheneuvolassa ryhdyttiin 2000-luvun loppupuolella kehittämään uutta toimintamallia.

Toimintamallin kehittämisestä vastannut neljän hengen työryhmä koostui eri hoitotiimien edustajista, ja työskentelyä tuki omalta osaltaan perheneuvolan johtaja. Hanke sai nimekseen Oikea-aikaisen Vastanoton (OiVa) työskentely ja projekti toteutettiin ajalla 1.9.2009–31.4.2010. Työryhmä lähti kehittämään ja kokeilemaan uutta työskentelymallia, jonka lähtöajatuksena oli tarjota nopeasti aika sellaisille perheneuvolaan ilmoittautuneille asiakkaille, jotka



## TIETOLAATIKKO 6. SÄHKÖISIÄ PALVELUITA PERHEILLE

2000-luvulla perheneuvolan asiakkaat ovat saaneet tutustua uuden teknologian mahdollistamiin tukimuotoihin. eFamily Coach -hankkeessa tuotettiin usean tahon<sup>339</sup> yhteistyönä mobiilipohjainen työväline, jonka haluttiin nopeuttavan ja tehostavan perheiden ja yksittäisten asiakkaiden auttamista. Perheneuvolassa uutta ohjausmenetelmää kokeiltiin vuoden 2011 ja kevään 2012 aikana. Tuolloin hankkeessa mukana olleet asiakkaat saivat perheneuvolakäyntien välillä matkapuhelimeensa kysymyksiä, joihin koko perhe, myös lapset, vastasivat. Perheiden lähettämiä vastauksia käytiin läpi myöhemmin perhetapaamisissa.

Mobiiliohjausta hyödynnettiin lähinnä lasten ja perheiden tapaamisissa. Sen katsotaankin olevan parhaimmillaan selkeässä kasvatusohjannassa sekä ryhmien ohjauksessa ja ryhmäprosessin ylläpitämisessä. Käytön rutinoituessa se voi vähentää asiakaskontaktien tarvetta, vaikka ainoaksi menetelmäksi mobiiliin ei katsota perheneuvolatyöskentelyssä sopivan. Työntekijät pitivät mobiiliohjausta kiinnostavana, ja asiakkaat suhtautuivat siihen positiivisesti. Perheneuvolan johtaja Päivi Kalilainen näkee työvälineen käyttömahdollisuuksien olevan

keskeisimpiä nuorten tuen ja kasvatuksellisten ryhmien kohdalla.

Perheneuvolan vanhempi sähköinen palvelumuoto on toiminut vuodesta 2002 lähtien. Tuolloin internetsivuilla avattiin sähköpostineuvonta, jonka haluttiin tekevän avun hakemisen nopeammaksi ja helpommaksi. Huolta aiheuttavista asioista voi kirjoittaa perheneuvolan sivuille mihin aikaan tahansa, ja työntekijän vastauksen saa omaan sähköpostiin. Asiakkaiden lähettämissä viesteissä esiin nousseet huolenaiheet ovat olleet perheneuvolan henkilökunnalle heidän työstään entuudestaan tuttuja. Eniten sähköisen neuvontapalvelun kautta on haettu apua lasten pelkoihin, itkuisuuteen, uhmakuuteen ja murrosiän tuomiin ongelmiin. Parisuhteen kriiseissä taas eniten kysymyksiä ovat herättäneet lasten huomioiminen erotilanteessa ja puolison uskottomuus. Vaikka sähköpostineuvonnan rooli ei ole kasvanut niin suureksi kuin ehkä aluksi odotettiin, on sen uskottu madaltavan yhteydenoton kynnystä tuen ja avun hakemisessa.

Tietolaatikon kirjoittaja Viliina Jyrinki.

voisivat hyötyä nopeasta puuttumisesta ja lyhytkestoisesta hoitojaksosta. Työskentelymallin rakentamisessa hyödynnettiin muun muassa niin sanottua Västerås-mallia ja Scot Cooperin yhden kerran terapiamallia, jotka osin ovat olleet pohjana Kotkan, Espoon Leppävaaran ja Tampereen perheneuvoloiden nopean vastaanoton malleissa.<sup>332</sup>

OiVa-työskentelyn ydinajatuksiksi muodostui ensimmäisen asiakasajan saaminen mahdollisimman

pian ilmoittautumisesta, mielellään jo viikon sisällä. Kun asiakkaan kanssa sovittiin uuden työskentelymuodon käynnistämisestä, toimitettiin perheille myös etukäteistehtävä.<sup>333</sup> Kerätyn palautteen pohjalta mallin vahvuus on ollut siinä, että työmuoto on tarjonut asiakkaille selkeän työskentelyrakenteen, jonka he tietävät jo etukäteen. Tämän lisäksi työntekijöiden suorittama ennakkosoitto ja kutsukirje ennakkotehtävineen ovat auttaneet perhettä määrittelemään

ongelmaansa jo ennen perheneuvolaan tuloa. Tällä tavoin työskentely käynnistyy jo ennen ensimmäistä tapaamista. Ratkaisukeskeisen lähestymistavan periaatteita noudattaen tapaamisissa lähdetään liikkeelle nykyhetkestä eikä laajaa ennakkokartoitusta tehdä. Kommunikointi on avointa ja kaikki pohdinnat tehdään asiakkaan kuulleen. Toimivaksi on osoittautunut myös perheen jatkoseuranta ja -motivointi yhteenvetokirjeen ja seurantasoiton avulla.<sup>334</sup>

OiVa-mallin mukainen työskentely on osoittautunut tehokkaaksi työmuodoksi ja sillä on osaltaan onnistuttu lyhentämään asiakasjonoja. Työmuoto onkin vakiintunut perheneuvolan vakituiseksi työmuodoksi, ja se on otettu käyttöön kaikissa perheneuvolan perustiimeissä.<sup>335</sup> OiVa-mallin lisäksi sähköpostineuvonta on muodostunut uudentyyppiseksi perheneuvolan palvelumuodoksi. OiVa-mallin tavoin sähköpostineuvonnalla on haluttu tarjota pikaista apua, mutta palvelu on kohdistunut huomattavasti rajatumpiin perheiden ongelmatilanteisiin. Apua on haettu eniten lasten pelkoihin, itkuisuuteen ja uhmakkuuteen sekä murrosiän tuomiin ongelmiin. Parisuhdekriiseissä neuvoja on kaivattu lasten huomiointiin erotilanteissa ja puolison uskottomuuteen liittyvissä asioissa.<sup>336</sup> Sähköpostineuvonta alkoi vuonna 2002 ja palvelun toteuttamisesta ovat vastanneet tiimit oman päivystysviikkonsa aikana.<sup>337</sup> Ajasta ja paikasta riippumattoman verkkopalvelun on katsottu osaltaan madaltavan yhteydenoton kynnystä tuen ja avun hakemisessa.<sup>338</sup>



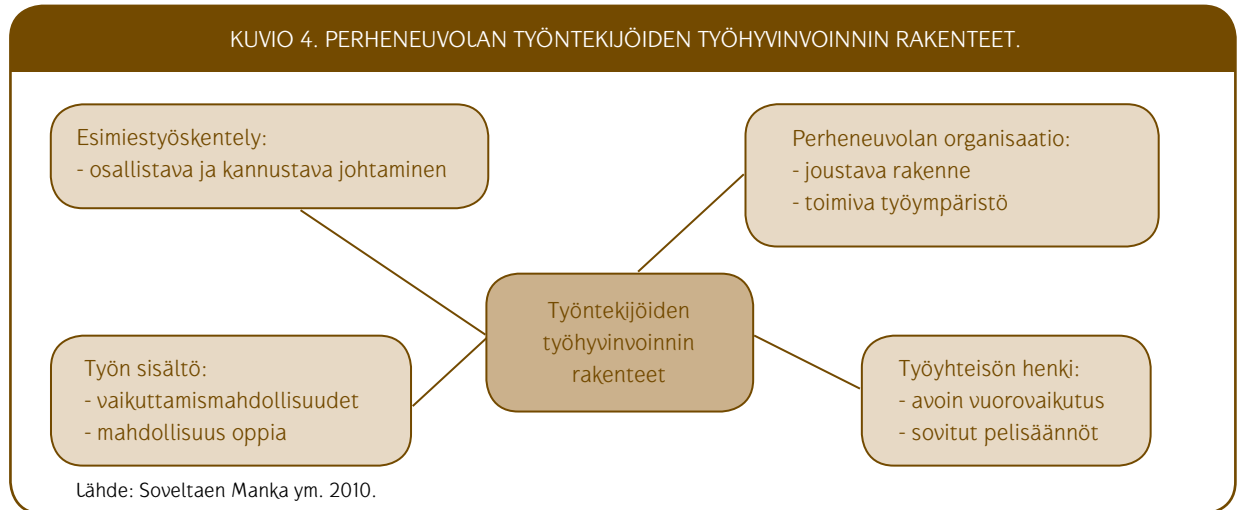
## Työmotivaatio on säilynyt

Työn kuormittavuus on kasvanut kaupungin vuosina, mutta työntekijöiden työhyvinvointi on säilynyt kuitenkin melko hyvällä tasolla. Työntekijät ovat onnistuneet säilyttämään työmotivaation korkeana, mille on osaltaan luonut edellytyksiä organisaation kehittämismyönteinen ilmapiiri. Työpaineista huolimatta työntekijöillä on riittänyt voimia ja rohkeutta kehittää työprosesseja ja -muotoja.<sup>340</sup> Niin edellä käydyn OiVa-mallin kuin vielä myöhemmin käsiteltävien työmuotojen kehittäminen on vaatinut kuitenkin aikaa ja henkilöresursseja. Tässä apua on saatu perheneuvolan johdolta, joka on antanut tukensa hankkeille. Ajatusten vaihdon kannalta tärkeitä foorumeita ovat olleet työpaikka- ja tiimipalaverit, jotka ovat tarjonneet hengähdystaukoja arkirutiinien keskellä.

Työn iloa on saatu luonnollisesti myös hankkeiden onnistuneesta läpiviennistä. OiVa-mallilla toteutetusta työstä saatu asiakaspalaute on ollut hyvää, ja perheissä tapahtuva positiivinen muutos on saatu todistaa aiempaa lyhyemmässä ajassa.<sup>341</sup> Monille työntekijöille palkitsevinta on tunne siitä, että kaikista vaikeuksista huolimatta ihmisiä kyetään edelleen auttamaan.<sup>342</sup> Kun uusia toimintoja on kehitetty, on työntekijät pyrittävä ottamaan mukaan laaja-alaisesti muutoksiin. Näin on pyrittävä varmistamaan myös asiantuntijuuden säilyminen organisaatiossa.<sup>343</sup> Toiminnan kehittämisessä hyötyä on ollut myös siitä, että työyhteisö koostuu eri-ikäisistä ihmisistä, jotka työvuosien varrella ovat omaksuneet erilaisia työmenetelmiä ja viitekehyksiä. Jos esimerkiksi otetaan jälleen OiVa-malli, siinä käytettyjen menetelmien voidaan heijastelevan erilaisia ”historiallisia kerrostumia”.

Tutkimuksessa ”Työ ja terveys Suomessa“ (2006) työhyvinvointi määritellään mahdollisuudeksi kokea

KUVIO 4. PERHENEUVOLAN TYÖNTEKIJÖIDEN TYÖHYVINVOINNIN RAKENTEET.



iloa työn tekemisestä. Tähän vaikuttaa pitkälti se, missä määrin työntekijän työhön kohdistetut ulkoiset odotukset, työntekijän omat tavoitteet ja tehdyn työn laadulliset piirteet vastaavat toisiaan. Mankan ym. (2010) näkemyksen mukaan työhyvinvoinnin kokemiseen vaikuttavat myös organisaation piirteet, esimiestoiminta, työilmapiiri ja työntekijän työn hallinnan tunne (kts. kuvio 4). Toistaiseksi työhyvinvoin-



Perheneuvolan II-työryhmä viikottaisessa palaverissaan. Kuva vuodelta 2012. Kuvalähde: Perheneuvolan kuva-arkisto.

nin rakenteista on kyetty pitämään kiinni, mutta niin työntekijähaastattelussa kuin toimintakertomuksissa on viitattu joihinkin työiloon rapauttavista voimiin.

Vuosien mittaan huolta on tuottanut epävarmuus siitä, mikä on perheneuvolatyön rooli osana laajempia palvelurakenteita. Perheneuvonnan oma perustehtävä on säilynyt pitkään samana ja työntekijöiden roolina on ollut tukea lasten, nuorten ja perheiden psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia ja kehitystä. Lapsiperheiden ongelmien yleistyessä on tullut kuitenkin selväksi, että mikään palveluyksikkö ei onnistu yksin ratkomaan ongelmia, vaan toiminnassa vaaditaan poikkihallinnollisia ratkaisuja ja uudenlaista yhteistyötä järjestösektorin kanssa. Organisaatiouudistusten läpivienti on kuitenkin ollut haastavaa ja muutokset vaativat henkilöstöltä aina sopeutumista.<sup>344</sup> Perheneuvolan johtaja on nykyisin myös psykososiaalisen yksikön johtaja, mikä on puolestaan vaatinut esimiestyöltä entistä enemmän. Viime vuosina varsinaiseen esimiestyöhön varattua aikaa ovat syöneet myös organisaatiomuutosten läpivientiin ja valmisteluun kuuluvat tehtävät.<sup>345</sup>

Joissakin arvioissa on kiinnitetty huomiota siihen, miten kiireen tuntu on ajan mittaan syönyt yhteisöllisyyttä. Kiihtyvä työtahti on vähentänyt luonnollisia

taukoja ja tehnyt ajanhallinnan entistä vaikeammaksi. Isossa työyhteisössä yhteisten tapaamisten määrää on jouduttu vähentämään ja yleisen ilmapiirin on nähty muuttuneen vuosien mittaan myös rauhattomam-

maksi.<sup>346</sup> Yhteisöllisyyden ylläpidossa pienemmät tiimit ovat muuttuneet entistä merkityksellisemmiksi, sillä niissä voidaan purkaa luontevalla tavalla päivittäiset turhautumiset.<sup>347</sup>

## 4.2. Lapsiperheiden aseman ja vanhemmuuden muutokset

Suomalaisten lapsiperheiden hyvinvoinnin tila on 2000-luvulla ollut laajan julkisen keskustelun kohteena. Tutkimusten valossa näyttää siltä, että vaikka suurin osa lapsista voi Suomessa kohtuullisen hyvin, on lapsiperheiden keskuudessa eriarvoistumiskehitys ollut melko nopeaa.<sup>348</sup> Kehitys on ollut nähtävissä myös Jyväskylässä: perheneuvolan palveluja hakevat niin ”hyväosaiset” kuin ”huono-osaiset” perheet. Lapsiperheiden köyhyys on lisääntynyt ja raskaampien erityispalveluiden käyttö on kasvanut nopeasti: kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on pysynyt korkeana kuten myös lastenpsykiatrian asiakkaiden määrä. Muun maan tavoin myös aikuispsykiatrien palveluiden kustannukset ovat olleet voimakkaassa kasvussa. Uusia ongelmia ovat luoneet puolestaan työelämän lisääntyneet vaatteet, jotka tuottavat hankaluuksia perheen ihmissuhteissa ja vanhemmuudessa.<sup>349</sup> Perhe- ja parisuhdeongelmat nousivatkin yleisimmäksi syyksi, jonka takia perheneuvolaan ha-

keudutaan. Vuonna 1996 perhe- ja parisuhdeongelmien osuus ilmoitussyistä nousi 40 prosenttiin, ja on siitä lähtien pysynyt korkeana (kts. liite 1, kuvio 3c).

Perheiden kanssa asiakastyötä tekevien työntekijöiden huomio on kiinnittynyt asiakkaiden elämäntilanteiden ja ongelmien moninaisuuteen.<sup>350</sup> Asiakkaiden ongelmassa on havaittavissa erilaisia ajallisia kerrostumia. Erityisesti 1990-luvun lama loi sekä lyhyt- että pitkäkestoisia vaikutuksia perheisiin. Huono-osaisuuden kasaantumisella voidaan nähdä olevan ylisukupolvisia vaikutuksia. Jenni Leinonen on psykologian alaan kuuluvassa väitöskirjassaan (2004) tutkinut 1990-luvun lamaa ja sen vaikutuksia vanhemmuuteen. Ahtaalla ollessaan vanhemmat saattoivat tulla impulsiivisiksi ja kovakouraisiksi, mikä yhdessä muiden tekijöiden kanssa lisäsi lasten mielenterveysongelmien riskejä. Myöhempi tutkimus tulee varmasti ottamaan kantaa siihen, miten vuosien 2008–2009 taatuma vaikutti perheiden elinympäristöihin. Leino-





Tiedonvälityksen kehittyminen ja nopeutuminen näkyy myös lasten ja nuorten kulttuurissa. Maailmalla syntyvät trendit ja ilmiöt, kuten japanilainen manga-kulttuuri, siirtyvät nopeasti Suomeen ja osaksi lasten ja nuorten maailmaa. Kuvassa 11-vuotiaan tytön piirustus, joka on ollut asiakkaana äitinsä ja veljensä kanssa. Kuvälähde: Perheneuvolan arkisto.

sen väitöskirjan keskeinen huomio kuitenkin on, että vanhemmuuden laatu ei ole mikään vakiona pysyvä vanhemmuuden ominaisuus, vaan siihen heijastuvat monet perheen ulkopuolisetkin tekijät kuten talou-

delliset suhdanteet, työelämän realiteetit ja ihmisten vaihtuva sosiaalinen tuki.

Perheiden ongelmien syventymiseen ovat osaltaan vaikuttaneet lamavuosien leikkaukset, jotka kohdistuivat perheille tukea antaviin palveluihin. Muun muassa perheiden kodinhoitotukea vähennettiin merkittävästi: 1990-luvun alussa kodinhoitoapua sai vuosittain noin 52 000 perhettä, mutta 2000-luvulle tultaessa avunsaajien määrä on tippunut nopeasti reilusti alle 10 000:een (kts. kuvio 5). Perheneuvolatyön piirissä palvelujen karsimiseen liittyvät riskit olivat tiedossa ja valitettavasti riskit realisoituivat perheiden ongelmina.<sup>351</sup> Yhtä vahingollisia olivat vähennykset, jotka kohdistuivat päiväkotipalveluihin ja koulumaailmaan. Lasten kehitympäristöjen kuormittavuus kasvoi päiväkoti- ja kouluryhmien kasvaessa, ja esimerkiksi oppilashuollon resursseja kavennettiin.<sup>352</sup> Säästöt ulottuivat myös kasvatus- ja perheneuvolatyöhön, jonka hoitoviroista vähennettiin vuosina 1993–1994 yhdeksän prosenttia.<sup>353</sup> Laman vaikutukset ulottuivat lapsiin siis sekä kodin, päiväkodin että koulun kautta.

2000-luvulla perheiden arjessa ovat korostuneet yhä enemmän työn ja perhe-elämän välisen suhteen sovittamiseen liittyvät ongelmat. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tuoreessa raportissa nostetaan esille epätyypillisten työaikojen ja pitkien työpäivien yleistyminen.<sup>354</sup> Töiden siirtyminen kotiin, pätkätyöt ja työelämän levottomuus heijastuvat osaltaan lasten elämään. Työn ja koulutuksen perässä tapahtuvat muutot ovat aiempien vuosikymmenten tavoin epävakaistaneet perhe-elämän ympäristöjä, ystäviä ja sukulaisverkostoja.<sup>355</sup> Jyväskylän väestö on kasvanut voimakkaasti 1990-luvulta lähtien, ja erityisesti muuttoliike on ollut voimakasta.<sup>356</sup> Muuttajista monet ovatkin joutuneet rakentamaan uudestaan turvaa antavia sosiaalisia tukiverkostoja. Työelämän vaateiden lisääntymisen ohella ongelmia luovat kasvatusasenteissa ja arvoissa tapahtuneet muutokset.

Perheiden arkea säätelee yhä enemmän kiire, jonka keskellä vanhempien ja lasten yhteinen aika jää vähäiseksi. THL:n suorittamissa kyselytutkimuksissa myös vanhemmat itse ovat tuoneet esille huolensa yhteisen ajan riittämättömyydestä ja toisaalta omasta jaksamisesta.<sup>357</sup>

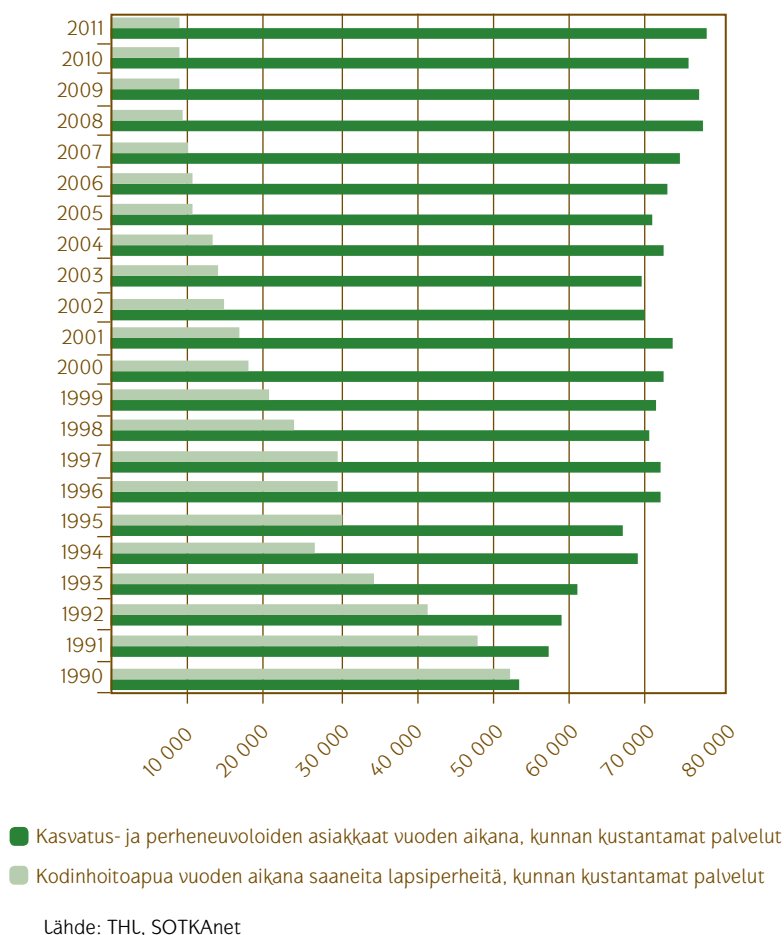


## Huomio lasten kehitysympäristöjen tukemiseen

Perheneuvolassa lapsiperheiden lisääntyviin ongelmiin reagoitiin suuntaamalla apua lasten tärkeimpiin kehitysympäristöihin, eli koteihin ja kouluihin. Koulujen kanssa tehtävää yhteistyötä tarkastellaan lähemmin luvussa 5 Lastentutkimusklinikan toiminnan yhteydessä. Lamavuosien aikaiseen ja jälkeiseen palvelujen kysyntään reagoitiin lisäämällä sekä verkostotyötä että perheiden ryhmämuotoista tukea. Uudeksi ja tärkeäksi työmuodoksi muodostui myös kotona annettava perhetyö, joka toi konkreettista apua perheille. Jyväskylässä perhetyötä kehitti erityisesti Suomen Mielenterveysseura, jonka vetämään projektiin myös perheneuvola osallistui. Hankkeen tiimoilta perheneuvola tarjosi perheille mahdollisuuksia kotona keskusteluun esimerkiksi silloin, kun perheessä oli useita pieniä lapsia, kulkuyhteydet olivat perheen liikkumiseen hankalat, perheeseen oli syntynyt vauva tai joku perheen jäsenistä oli sairaana.<sup>358</sup>

Laajempien asiakasryhmien tavoittamiseksi perheneuvolaan perustettiin erilaisia vanhemmuutta ja kotikasvatusta tukevia ryhmiä.<sup>359</sup> Ryhmämuotoiset työmuodot olivat sekä taloudellisesti että hoidollisesti ajatellen tehokkaita. Vanhemmille suunnatuissa ryhmässä pyrittiin tarjoamaan tukea muun muassa ”vil-

KUVIO 5. LAPSIPERHEIDEN ERITYISPALVELUT SUOMESSA VUOSINA 1990–2011



lien lasten”, tarkkaavaisuushäiriöisten, ylivillkkaiden ja murrosikäisten kasvatukseen. Ryhmätoiminnan taustalla vaikutti ratkaisukeskeinen ajattelu. Vanhempia ja lapsia kannustettiin kehittämään erilaisia vuorovaikutustaitoja ja heitä ohjattiin pääsemään eroon ei-toivotusta käyttäytymisestä.<sup>360</sup> Ryhmät tarjosivat tukea muun muassa yksinhuoltajavanhemmille, joilla ei ollut toista vanhempaa jakamassa kasvatusvastuuta ja -huolia.<sup>361</sup> Vanhempien aktiivinen osallistuminen ryhmämuotoiseen työskentelyyn kertoi paitsi avun tarpeesta, myös tietynlaisesta keskusteluilmapii-

## ASIAKASTAPAUKSET KAUPUNGIN AJALTA: SÄHKÖPOSTINEUVONTAA UUSPERHEEN ÄIDILLE

Hei!

Olen tuoreen uusperheen äiti. Kuulin tästä palvelusta ystävältäni, joka oli ollut teillä lapsensa asioissa. Haluaisin kysyä, jos voisitte neuvoa vaikeassa tilanteessamme. Muutimme jokin aika sitten yhteen uuden mieheni kanssa. Luonamme asuu myös minun 5-vuotias poikani ja joka toinen viikonloppu mieheni 6-vuotias poika ja 11-vuotias tyttö. Poikani on yleensä ollut rauhallinen ja kiltti lapsi, mutta nyt hän on alkanut saada raivokohtauksia, jolloin hän saattaa lyödä minua, huutaa ja paiskoa tavaroita. Näitä kohtauksia tulee lähes päivittäin ja alan olla neuvoton ja väsynyt tilanteeseen. Miehelläni on lisäksi takanaan riitaisa ero ja hänellä on ex-puolisonsa kanssa usein tappeluita lasten tapaamisista. Lasten äiti ei pidä kiinni tapaamisista, mikä aiheuttaa sen, että omatkin aika-taulumme muuttuvat jatkuvasti, ja se taas kiristää myös minun ja mieheni välejä. Mielestäni mies ei ole tarpeeksi tiukka tässä asiassa lapsen äidille. Poikani raivokohtaukset ja riidat lasten tapaamisista todella uuvuttavat ja kiristävät pinnaa. Miten voisimme saada helpotusta tilanteeseen? Miten lapsen kanssa voi toimia, kun hän raivoaa ja lyö meitä aikuisia?

Hei!

Hyvä, että otit yhteyttä ongelmassasi! Poikasi kotiin on tullut kolme perheenjäsentä lisää. Uudessa tilanteessa lapsi kokee hämmennystä, ja saattaa pelätä ettei ole enää yhtä tärkeä sinulle. On tärkeä kertoa lapselle päivittäin, että rakastaa ja välittää

tästä, myös kahdenkeskiselle ajalle kannattaa edelleen varata aikaa. Lapselta voi myös kysyä, mikä häntä kiukuttaa ja kertoa että ymmärtää, miksi hänellä on paha mieli. Selkeiden rajojen pitäminen on tärkeää. Raivarin aikana lasta voi pitää vaikka kiinni sylissä, niin että hän kokee olonsa turvallisiksi. Tärkeää on, että itse pysyy rauhallisena. Jos olet kiinnostunut ohjatusta vertaistuesta, Vanhempana vahvemmaksi -ryhmästä voisit saada tukea ja neuvoja arkeesi pojan kanssa. Ryhmiin voi ilmoittautua perheneuvolan neuvonnassa: puh. (014) 266 3590.

Kerroit myös, että miehelläsi on riitoja lasten tapaamisista ex-puolison kanssa. Joskus huoltajuusasioissa on hyvä olla ulkopuolinen, täysin puolueeton keskustelija mukana, jolloin pelisäännöistä on helpompi sopia. Tavoitteena tulisi aina olla yhteistyövanhemmuus. Miehesi ja hänen lastensa äiti voisivat varata aikaa perheasiainsovitteeluun tänne perheneuvolaan. Meillä pyörii myös Vanhemman neuvo -ryhmä, jossa pohditaan eron jälkeistä vanhemmuutta. Ryhmään voi osallistua kuitenkin ainostaan toinen entisistä avio- tai avopuolisoista. Sinun on parhainta pysyä mahdollisimman etäällä asiasta, sillä se on miehesi ja hänen lastensa äidin välinen asia. Uusperheeksi kasvaminen on pitkä matka, jopa vuosien mittainen. Onnea sinulle ja perheellesi sille tielle!

*Fiktiivisen tyypiesimerkin on koostanut ja kirjoittanut Viliina Jyrinki. Aineistona on hyödynnetty sähköpostineuvonnasta tehtyjä raportteja.*

rin muutoksesta, joka salli avoimemman ongelmien esille nostamisen.<sup>362</sup>

Oman tärkeän työalueensa muodostivat ryhmät, joissa tarjottiin tukea jo eronneille ja toisaalta vasta avioeroa miettiville. Avioliittolaki muuttui vuoden 1988 alusta ja sen myötä avioeron hakeminen helpottui. Lakiin tehtiin myös säädökset perheasioiden sovittelusta, joka kunnissa muodostui sekä perheneuvoloiden että seurakuntien perheasiainkeskusten tehtäväksi. Jyväskylän perheneuvolassa Kari Kiianmaa erikoistui avioero-problematiikkaan ja alkoi kehittää uudenlaisia terapiakäytäntöjä. Teoreettista tukea Kiianmaa haki erityisesti Yhdysvalloista, missä avioeroluvut olivat suuria ja jossa oli kehitetty monia erilaisia auttamismenetelmiä. Erityisen merkitykselliseksi muodostui tutustuminen Bruce Fisheriin ja hänen menetelmiinsä.<sup>363</sup> Kiianmaan kehittelemissä ja Fisherin menetelmiin pohjautuvissa eroseminaareissa oli selkeä rakenne, joka teki eroseminaarista sopivan menetelmän hyvin monille ihmisille. Tiimeissä eroperheiden asiat olivat ensisijaisesti sosiaalityöntekijöiden vastuualuetta, koska näissä kysymyksissä sosiaalityöntekijöiden koulutuksen ja osaamisen ajateltiin kohdentuvan parhaiten.<sup>364</sup> Palaute eroseminaareista oli hyvää.<sup>365</sup> Rakentava valinta -seminaarit suunnattiin vasta avioeroa miettiville ja nekin pohjautuivat Bruce Fisherin kehittämiin työmuotoihin.

Erot ovat prosesseja, jotka synnyttävät vanhemmissa usein ahdistusta ja kielteisiä tunteita. Nämä tunteet välittyvät ja vaikuttavat myös lapsiin. Perheneuvolan ryhmissä tarjottiin apua elämän taitekohdissa oleville aikuisille, mutta myös lapsille. Lasten eroryhmissä tavoitteena oli tukea lapsia vanhempien eron aiheuttaman kriisin käsittelyssä.<sup>366</sup> Lapsille annettiin tietoa siitä, mitä erossa tapahtuu, ja pyrittiin lisäämään keinoja muutoksesta selviytymiseen. Lasten ryhmän rinnalla on kokoontunut myös vanhempien ryhmä, jonka tavoitteena on ollut auttaa

vanhempaa olemaan lapsen tukena ryhmän aikana ja sen jälkeen. Keskeisenä tavoitteena on ollut auttaa vanhempia tunnekuohun keskelläkin huomioimaan lasta ja pohtimaan lapsen asemaa.<sup>367</sup>



## Varhaisen tuen palveluiden kehittäminen

Jyväskylässä havainnot lasten lisääntyvästä oireilusta ovat vaikuttaneet varhaisen tuen palveluiden kehittämiseen.<sup>368</sup> Perheneuvolan johtaja Päivi Kalilainen on nostanut esille, että käyttäytymis- ja sopeutumisvaikeudet ovat lisääntyneet edelleen 2000-luvulla.<sup>369</sup> Erityisesti alakouluikäisten, 7–12-vuotiaiden, lasten ongelmat ovat olleet kasvussa (kts. liite 1, taulukko 2c). Lapset oireilevat niin kotona kuin koulussa, ja usein apua haetaan käytöshäiriöihin, kuten uhmakkuuteen. Koulumaailma tuo omat haasteensa lapsille, jotka joutuvat hakemaan omaa paikkaansa koululaisena ja kaveriryhmissä. Ongelmat voivat liittyä myös tunne-elämän pulmiin, pelkoihin, masentuneisuuteen ja ahdistukseen.<sup>370</sup>

Auttamistyön ammattilaisten julkisissa puheenvuoroissa on nähtävissä tietynlainen tulevaisuutta koskevan odotushorisontin muutos, sillä ongelmia osataan jo odottaa ja tämän takia niihin on puututtava varhain.<sup>371</sup> Asiakastyötä pidempään tehneet työntekijät ovat työssään joutuneet todistamaan lamavuosien pitkäaikaisvaikutuksia. Uusien perheongelmien yleistyminen koetaan huolestuttavana, sillä nykyisin ymmärretään yhä paremmin myös teoreettisemmin lasten ja nuorten suotuisan kehitysympäristön tärkeys myöhemmän hyvinvoinnin näkökulmasta.<sup>372</sup>

Varhaisen tuen palveluiden kehittämiseen ovat vaikuttaneet osaltaan ylempien viranomaistahojen linja-



ukset. Sosiaali- ja terveysministeriö koordinoi vuosina 2001–2005 Varpu-hanketta, jonka tavoitteena oli juurruttaa varhaisen puuttumisen menetelmät erityisesti lasten ja nuorten sosiaalisten ongelmien kanssa työskentelevien käyttöön. „Matalan kynnyksen“ palveluita tarjoavien tahojen kielenkäytössä painotetaan puuttumisen sijaan oikea-aikaisen tuen antamista. Jyväskylässä varhaisen tuen idea onkin noussut 2000-luvun lopulla iskusanaksi, joka on löydettävissä kaupunkiorganisaation eri tasojen strategisista linjauksista.<sup>373</sup> Nimensä mukaisesti varhaista tukea toteuttavien palveluiden punaisena lankana on perheen huolien, ongelmien ja tuen tarpeen ajoissa tapahtuva tunnistaminen. Tunnistamisen ja huolen esille nostamisen suhteen päävastuun voi nähdä olevan niillä tahoilla ja viranomaisilla, jotka ovat tekemisissä lasten ja perheiden arjen kanssa neuvoloissa, päiväkodeissa, kouluissa ja terveyskeskuksissa.

Käytännön yhteistyössä varhainen tuki ei kuitenkaan aina ole helppoa. Keski-Suomen sosiaaliasiamiehen raporteissa on tuotu esille, että esimerkiksi lapsiperheiden kotipalvelusta tiedottaminen on ollut 2000-luvulla puutteellista, eikä palvelua ole sosiaalihuoltolain tarkoittamassa merkityksessä ollut saatavilla.<sup>374</sup> Myös perheneuvolan piirissä on kertynyt kokemuksia siitä, että asiakkaille on ollut vaikeata saada tarpeellista apua riittävän ajoissa.<sup>375</sup> Jyväskylässä tilanne on kuitenkin parantunut vuodesta 2009 eteenpäin, jolloin perhetyön yksikössä aloitettiin uutena palveluna lapsiperheiden tilapäinen kotipalvelu.<sup>376</sup> Perheneuvolasta voidaankin ottaa yhteyttä lasten ja perheiden palveluun, ja pyytää sieltä tukea perheille esimerkiksi perhetyön muodossa. Yleisimmät syyt tilapäisen kotipalvelun hankkimiseen liittyvät väsymykseen sekä raskausaikaan tai synnytyksen jälkeiseen aikaan.

Varhaisen tuen palveluita kehitettäessä perheneuvolan rooli on korostunut moniammatillisessa

yhteistyössä. Esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvoloiden kanssa tehtävä yhteistyö on ollut luontevaa, ja työ on painottunut riskien tunnistamiseen ja varhaisen tuen tarjoamiseen. Työntekijöitä on osallistunut muun muassa synnytyksen jälkeistä masennusta käsittelevän ÄIMÄ-työryhmän toimintaan.<sup>377</sup> Vuonna 2004 perheneuvolassa aloitti oma ”vauvatiimi”, jossa opintopiirin keinoin kehitettiin vauvaperheiden kanssa työskentelyn keinoja. Pikkulapsiperheiden kanssa tapahtuvassa työskentelyssä on huomioitu myös isät, joille on järjestetty ”Isän paikka”-ryhmiä.<sup>378</sup> Vertaistukeen ja ohjauksen perustuvan ryhmätyöskentelyn keskeisenä tavoitteena on ollut antaa isille työvälineitä pikkulapsiperheen arjessa esiintyvien ristiriitojen ratkaisemiseksi.<sup>379</sup> Ryhmästä tehdyn opinnäytteen perusteella asiakkaat ovat kokeneet vertaistukeen perustuvan työskentelyn antoisaksi ja tarpeelliseksi työmuodoksi.<sup>380</sup>

Koulujen kanssa tehtävässä yhteistyössä tärkeään rooliin ovat nousseet moniammatilliset oppilashuoltoryhmät. Alueellisen jaon mukaisesti perheneuvolan kolme työryhmää ovat osallistuneet sopimuskuntien kuukausittaisiin oppilashuoltotapaamisiin. Erityisesti pienemmissä kunnissa, joissa omien koulupsykologien määrä on vähäinen, esiintyy tarvetta myös psykologisiin tutkimuksiin, missä selvitetään muun muassa oppilaiden kouluvalmiutta tai oppimisvaikeuksien syitä. Jyväskylässä koulukuraattorien ja -psykologien määrä on kasvanut 2000-luvulla, mikä on osaltaan vähentänyt psykologisten perustutkimusten tarvetta ja oppilashuoltoryhmiin osallistumista.<sup>381</sup>

Koulupsykologien ja -kuraattorien tekemässä työssä on perheneuvolatyön tavoin painotettu varhaisen tuen merkitystä<sup>382</sup>, mutta työtä ovat vaikeuttaneet resurssivajeet.<sup>383</sup> Perheneuvola on osallistunut koulujen varhaisen tuen työmallien kehittämiseen verkostotyön muodossa.<sup>384</sup> Erityisesti sosiaalityöntekijät pyrkivät kehittämään kouluihin toimintakulttuuria,

joka mahdollistaisi muun muassa kiusaamisesta keskustelun ja siihen puuttumisen ennen ongelmien syventymistä.<sup>385</sup>



## Tutkimuksellisen ja hoidollisen osaaminen kehitys

Lapsiperheiden kanssa tehtävän työskentelyn tiivistyminen on näkynyt myös uusien työmenetelmien kehittämisessä ja omaksumisessa. Asiakastyössä yhä keskeisemmäksi on tullut asiakkaan tarpeiden ja odotusten kuuleminen sekä voimavarojen korostaminen, jolloin työntekijän ja asiakkaan yhteistyölle luo pohjaa tietynlainen kumppanuus. Perheterapeuttisessa työssä vanhempien kanssa tehtävässä työskentelyssä pyritään ylläpitämään avoin asenne; esimerkiksi työparityöskentelyssä työparin kanssa keskustellaan tehdyistä huomioista avoimesti ja tarjotaan näin asiakkaille mahdollisuus ottaa kuuntelijan rooli.<sup>386</sup> Läpinäkyvyys tarjoaa samalla asiakkaalle näkymän työntekijöiden ammatillisen erityisosaamisen taakse. Muutokset ovat tehneet perheneuvolatyöstä entistä asiakaslähtöisempää: työntekijöiden omien viitekehysten sijaan nyt hoidollista työtä ohjaa entistä enemmän asiakkaiden oma ongelmien työstäminen. Asiakaslähtöisyyden painottaminen on näkynyt myös siinä, että työssä on yhä enemmän kiinnitetty huomiota lasten asiakkuuteen.

Lasten asiakkuutta on jouduttu tarkastelemaan uudella tavalla myös lainsäädännöllisten muutosten myötä. Vuoden 2007 lastensuojelulaki korostaa sitä, että esimerkiksi huoltajusriitojen ja huostaanotto-prosessien yhteydessä lapsilla on oikeus tulla kuuluksi päätöksiiä tehtäessä. Perheneuvolan rooli lapsen

kuulemisessa voi olla hänen mielipiteensä selvittämisessä, johon sisältyy esimerkiksi lapsen psykologisen tilanteen ja kiintymyssuhteiden tarkastelu. Lasta kuulevan työntekijän roolit ovat moninaiset, sillä hän hankkii tietoa lapselta tämän ajatuksista ja mielipiteistä, mutta myös lapsesta.<sup>387</sup> Lasten kuulemisessa ja heidän äänensä esille tuomiseksi on kehitetty erilaisia toiminnallisia menetelmiä.

Perheen kriisitilanteissa asiakaslasten voi olla vaikeata nimetä omia tunteitaan, ja tässä toiminnalliset menetelmät voivat tarjota apua.<sup>388</sup> Symbolisen etäisyyden turvin saattaa tulla esille jotain, jolle ei ole aiemmin löytynyt sanoja.<sup>389</sup> Toiminnalliset menetelmät saattavat tarjota myös työntekijälle ja lapselle

### TIETOLAATIKKO 7. PERHENEUVOLAN TOIMINNALLISESSA ASIAKASTYÖSSÄ KÄYTETTYJÄ TYÖKALUJA.

**Piirtäminen:** perhepiirroksot, sukupuoli, verkostokartat, vanhemmuuden roolikartta, aikajanat, tilanteen kuvaukset

**Verkostokartta:** verkostokartta on paperille piirrettävä ympyrä, jonka lohkoiksi voidaan merkitä perhe, suku, ystävät sekä muut perheelle merkittävät henkilöt. Vanhempaa tai koko perhettä pyydetään piirtämään itsensä keskelle ja hänelle tai heille tärkeät ihmiset sitä lähemmäksi, mitä tärkeämpiä he juuri nyt ovat.

**Korttien käyttäminen:** vahvuuskortit, tunnekortit, Nalle-kortit  
Nalle-kortit: koostuvat 48 kortista, joissa on karhujen kuvia. Karhuista voi huomata jonkin tunteen ja persoonallisuuspiirteen. Näiden avulla voidaan käsitellä tunteita ja persoonallisuuspiirteitä

**Tunteiden ilmaisu:** Tunnepyörä, perhelauta, säätilakartta

Lähteet: Perheneuvolan toimintakertomukset; Sosiaaliportti 2012; Naapila 1999, 157; Pesäpuu ry. 2004; Väliavaara 2004.

molempia miellyttävän tavan olla vuorovaikutuksessa keskenään (kts. tietolaatikko 7). Esimerkiksi piirtämällä sukupuun tai perhepiirroksen lapsi voi hahmotella omaa perhetilannettaan konkreettisella tavalla. Ihmissuhdeasiat voivat olla helpompia käsitellä teknisinä kysymyksinä: ketkä piirrän kauas toisistaan, ketkä lähelle toisiaan.<sup>390</sup>

Uusien työvälineiden luomista on edistänyt myös teknologinen kehitys, joka on tarjonnut uudenlaisia välineitä vanhempien ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tutkimukseen ja terapeuttiseen hoitamiseen. Vuonna 1994 perheneuvolassa perehdyttiin Kotiohjaus videon avulla -menetelmään, jonka Mannerheimin lastensuojeluliitto oli tuonut Suomeen. Tallenteita analysoiden ja yhdessä perheiden kanssa katsellen

pyrittiin tukemaan vanhempia heidän kasvatustyössään, ja nostamaan esiin vanhempien kasvattajantaitoja.<sup>391</sup> Päivi Hannele Lehtonen on erityispedagogiikan alalle sijoittuvassa väitöskirjassaan tuonut esille, kuinka videolaitteiden käyttäminen, videokuvan analysointi ja koko visuaalisuuteen perustuvan työotteen opettelu oli suuri muutos työntekijöille, joiden työmetodeissa puheella oli perinteisesti keskeinen asema.<sup>392</sup> Videointitekniikoiden omaksumisessa apua tarjosi varmasti perheterapeuttinen osaaminen, jossa asiakaskeskustelujen havainnointi tapahtui peilihuoneen avulla. Perheneuvolassa videointia on hyödynnetty paitsi asiakastyössä myös ryhmämuotoisessa työnohjauksessa.<sup>393</sup>

### 4.3. Asiakastyön uudet haasteet

Kun perheneuvolassa tehtävää asiakastyötä tarkastellaan pidemmällä aikavälillä, eräs huomattavimmista muutoksista liittyy vaikeiden ja vaativien asiakkuuksien lisääntymiseen.<sup>394</sup> Asiakkaaksi tulevien ihmisten ja perheiden ongelmat ovat syventyneet ja monimuotoistuneet. Vaativien asiakkuuksien yleistyminen näkyy myös tilastoissa. Pikaista vastaanottoaika vaativia asiakkaita on noin kolmannes kaikista asiakkaista. Perheneuvolan työntekijöiltä ongelmien kohtaaminen

on vaatinut erikoistumista ja uudenlaisten toimintamallien luomista. Uudenlaiset asiakkuudet ovat lisänneet myös työntekijöiden työpainetta.<sup>395</sup>

1990-luvun alun jälkeen yhä isompi osa asiakkaita on hakenut apua akuutteihin kriiseihin, erityisesti erilaisiin parisuhteen kriiseihin, jotka liittyvät päihteiden käyttöön ja esimerkiksi eroprosesseihin. Myös lasten ja erityisesti nuorten ongelmat ovat vaikeutuneet. Lapset oireilevat erilaisilla käyttäytymis- ja so-

peutumisasikeuksilla, koulua ja kotoa karkailulla ja päihneiden käytöllä.<sup>396</sup> Perheneuvolassa hoidetaan paljon lastensuojelun asiakkaina olevia lapsia. Oireiden taustalta löytyy usein vanhempien mielenterveys- ja alkoholi-ongelmia. Toisaalta ihmiset ovat asenteiden, lainsäädännön ja tiedon muutosten myötä uskaltaneet hakea apua myös ongelmiin, jotka aiemmin ovat jääneet piiloon.<sup>397</sup> Ihmisiä traumatisoivista kokemuksista tukea on haettu erityisesti lähisuhdeväkivaltaan ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä toipumiseen.<sup>398</sup>

Uusien asiakasryhmien syntyyn ovat vaikuttaneet osaltaan lainsäädännölliset ja yhteiskuntapolitiittiset päätökset. Vuoden 1988 avioliittolain muutosten myötä avioeron hakeminen yksinkertaistui. Tämä näkyi aluksi asiakastyössä parisuhde- ja erokriisien hoitamisen yleistymisenä.<sup>399</sup> Avioliittojen ja eronneisuuden yleistyminen on johtanut myös siihen, että lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevien asioiden käsittely on yleistynyt niin sosiaalitoimissa kuin tuomioistuimissa. Huoltajuusriitojen määrä on yli kolminkertaistunut viimeisten 15 vuoden kuluessa.<sup>400</sup> Samalla vaikeiden huoltoriitojen määrä on kasvanut.<sup>401</sup> Perheneuvolan työntekijät joutuvat osallistumaan riitojen hoitamiseen ja selvittelyyn erilaisissa rooleissa. Kun vanhemmat taistelevat lasten huoltajuudesta, joutuvat lapset riitojen keskellä vaikeaan asemaan ja kaipaavat monesti erityistä apua.<sup>402</sup> Toisaalta sekä oikeus- että sosiaaliviranomaiset kaipaavat usein ulkopuolista apua tilanteiden selvittelyssä. Perheneuvolan työntekijät ovatkin joutuneet kasvavissa määrin laatimaan erilaisia lausuntoja, joissa arvioidaan muun muassa vanhempien kykyä toimia vanhempana.

Väkivaltakokemuksien esille nousuun vaikutti osaltaan perheväkivallan tuleminen yleisen syytteen alaiseksi vuonna 1995. Raiskaus avioliitossa oli kriminalisoitu vasta edellisenä vuotena. Lakiuudistukset voidaan nähdä merkittävinä toimenpiteinä, sillä

ne viestittivät, että ihmisillä on oikeus väkivallasta vapaaseen elämään myös kodin ja perheen piirissä. Suomessa lähisuhde- ja perheväkivalta nousikin yhteiskunnalliseen keskusteluun merkittävästi vasta 1990-luvulla. Vuonna 1997 aloitettiin kansallinen Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti, joka lisäsi tietoisuutta ongelman laajuudesta ja monimuotoisuudesta.<sup>403</sup> Samaten vasta 1990-luvulla alettiin kiinnittää huomiota siihen, että perheväkivallan näkeminen voi vahingoittaa lasta ja aiheuttaa hänelle traumakokemuksia. Lakiuudistusten ja niihin liittyvien tiedotuskampanjoiden myötä myös perheneuvolan asiakkaat alkoivat yleisemmin kertoa kokemaastaan väkivallasta. Tietoisuuden lisääntyminen vaikutti myös työntekijöihin, ja he osasivat tiedustella jo päivystyspuheluissa mahdollisista väkivaltatilanteista.<sup>404</sup>



## Apua kiireellisille tapauksille

Jyväskylässä on jo 1990-luvun alusta saakka toiminut useampia tahoja, jotka ovat tarjonneet kuntalaisille henkistä apua erilaisten kriisien yllättäessä. Sosiaali- ja terveystieteiden keskus on ylläpitänyt ”Henkisen avun kriisiryhmää”, joka on tarjonnut apua perheille, joita on kohdannut äkillinen kuolemantapaus tai onnettomuus. Tähän päivystystä vaativaan työhön osallistui myös osa perheneuvolan työntekijöistä.<sup>405</sup> Hälytys päivystäjälle tuli aluksi poliisilta ja Jyväskylän kriisikeskus Mobilen perustamisen jälkeen sieltä.<sup>406</sup> Mobile antoi kriisitapauksissa myös välittömän ensihoidon. Myös perheneuvolan kannalta Mobilen toiminta oli tärkeää, sillä sinne kyettiin ohjaamaan välitöntä ensiapua tarvitsevia omia asiakkaita, ja toi-



saalta Mobilen kautta ohjautui asiakkaita parisuhde- ja perheongelmien jatkotyöskentelyyn.<sup>407</sup>

Vaikka välitöntä henkistä ensiapua oli Jyväskylässä saatavilla, nousi perheneuvolan piirissä 1990-luvun lopulla huoli omien asiakkaiden avunsaannin viivästyttämisestä. Erityisesti lasten ja nuorten vaikeat tilanteet olisivat usein vaatineet nopeampaa puuttumista, kuin normaalin jonotuksen kautta oli heille mahdollisuus tarjota. Kiireellisiä tapauksia synnyttivät muun muassa perheväkivalta tai sen uhka, itsemurhan uhka, traumaattiset menetykset, koulunkäynnistä kieltäytyminen, seksuaalinen hyväksikäyttö ja muut akuutit kriisit.<sup>408</sup> Jonojen pidentyessä työntekijät huolestuivat asiakkaiden elämäntilanteiden kehityksestä ja toisaalta asiakkaiden priorisointi synnytti vaikeuksia. Perheneuvolassa aloitettiinkin vuoden 2000 alussa projekti, jonka tavoitteena oli kehittää nopeutettua ajanvarausta ja päivystäjien osaamista. Hankkeeseen liitettiin myös verkostotyön tavoitteita. Projektissa etsittiin paitsi keinoja aktivoida lasten ja perheiden tukiverkostoja myös tapoja kehittää eri auttajatahojen välistä yhteistyötä ja vuoropuhelua.



## Traumaattisten kokemusten tutkimus, hoito ja ennaltaehkäisy

Työskentely traumaattisia kokemuksia kärsineiden ihmisten kanssa on perheneuvolatyön vaativimpia alueita.<sup>409</sup> Traumatisoivina tapahtumina voidaan pitää mitä tahansa yksilön kokemaa uhkaavaa tilannetta, joka aiheuttaa voimakkaan reaktion ja häiritsee normaalia elämää. Trauma määritellään fyysiseksi tai psyykkiseksi vaurioksi tai haavaksi. Ihminen voi

traumatisoitua myös esimerkiksi perheväkivaltilanteissa, joissa ei itse ole joutunut väkivallan kohteeksi, mutta on joutunut seuraamaan väkivaltaisia tapahtumia sivusta.<sup>410</sup>

Jyväskylän perheneuvolassa työ seksuaalisen hyväksikäytön parissa nousi selkeäksi työmuodoksi 1990-luvun puolivälin aikoihin. Lasten kanssa työtä tehtiin selvittäessä seksuaalisen hyväksikäytön epäilyjä. Annaliisa Heikinheimo on psykoterapian erikoistumiskoulutuksen lisensiaatintutkimuksissaan (1999) selvittelyt kattavasti selvittelyyn liittyviä työkäytäntöjä. Kun epäilyä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä selvitettiin perheneuvolassa, kestivät tutkimukset keskimäärin hiukan yli kolme kuukautta. Tutkimuksissa pyrittiin luomaan kokonaisvaltainen kuva tilanteesta ja keräämään tietoa laajasti lapsen elämänpiiriin kuuluvilta henkilöiltä.<sup>411</sup> Perheneuvolan piiristä Annaliisa Heikinheimo ja Sirkka Tasola erikoistuvat seksuaalista hyväksikäyttöä koskeviin asiakkuuksiin. Vuoden 2009 alusta lähtien poliisi otti tutkimuksista vastuun, kun laki lapseen kohdistuvan seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä astui voimaan. Samalla tutkimusten vaatima asiantuntija-apu siirtyi Kuopion yliopistollisen keskussairaalan vastuulle.<sup>412</sup> Jyväskylän perheneuvola säilyi kuitenkin yhtenä jatkohoitoa tarjoavana paikkana.

Hyväksikäyttötapauksiin liittyvän julkisen keskustelun yleistyessä perheneuvolaan alkoi hakeutua myös aikuisasiakkaita, jotka halusivat käsitellä lapsuutensa vaikeita kokemuksia ja vapautua koko elämästä varjostavasta vaietusta ongelmasta.<sup>413</sup> Omien yhteydenottojen lisäksi asiakkaita ohjautui eri viranomaistahoilta: mielenterveystoimistoista, sairaaloista ja muista palvelupisteistä. 1990-luvun loppupuolella perheneuvolaan tuli selvitettäväksi vuosittain noin kymmenkunta seksuaalisen hyväksikäytön tapausta.<sup>414</sup>

Koska aikuisten avuntarvitsijoiden määrä nousi melko suureksi, heräsi asiaan paneutuneiden psykolo-

gien, Annaliisa Heikinheimon ja Sirkka Tasolan, mielessä ajatus kehittää ryhmäterapeutin työmenetelmä aikuisten auttamiseksi. Ryhmäterapia osoittautui toimivaksi ja hyödylliseksi työskentelymenetelmäksi, jolla voitiin auttaa useampia asiakkaita samalla kertaa.<sup>415</sup> Keskimäärin ryhmissä työskenteli viidestä yhdeksään henkeä ja kokoontumiskerrat vaihtelivat 15–22 kertaan. Kukin istunto kesti kaksi tuntia.<sup>416</sup> Ryhmän ensisijainen työskentelyväline oli keskustelu, jossa keskeisenä elementtinä ohjaajat käyttivät reflektointia. Keskustelun lisäksi ryhmissä käytettiin jonkin verran toiminnallisia menetelmiä, kuten piirtämistä ja muovailua. Erilaisten työvälineiden käytöllä ohjaajat pyrkivät tarjoamaan ryhmäläisille kullekin parhaiten soveltuvia tapoja tutkia omia hyväksikäyttökokemuksia ja niiden merkitystä ja vaikutusta omaan elämään.<sup>417</sup>

Ryhmiä järjestettiin peräkkäin vuosina 1993–1998 ja tämän jälkeenkin tietoa pyrittiin kartuttamaan erityisen seksuaalisen hyväksikäytön opintopiirin muodossa. Jyväskylän perheneuvolan ja Keski-Suomen muiden perheneuvoloiden yhteisessä hankkeessa on ollut tavoitteena kehittää tutkimiseen ja hoitamiseen liittyviä menetelmiä, toimia työnohjauksellisena forumina ja lisätä yhteistyötä viranomaisten kanssa.

Keski-Suomen Haravaprojektin tuloksena (Lastensuojelun Keskusliitto ja Suomen Kuntaliitto 2000–2004) tuotettiin moniammatilliseen käyttöön tarkoitettu malli lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnistamisesta, puuttumisesta, tutkimisesta ja hoitamisesta. Asiantuntijaryhmän puheenjohtajana toimi perheneuvolan psykologi Sirkku Salminen ja jäsenenä perheneuvolan johtaja Kaija Pänkäläinen. Mallin laadintaan osallistui laaja maakunnallinen ja moniammatillinen asiantuntijaryhmä. Toimintamallien kehittämisessä on tukeuduttu myös valtakunnalliseen yhteistyöhön. Jyväskylän perheneuvola yhdessä Turun ja Kotkan perheneuvoloiden kanssa kehitti ”Las-

ten turvataito“-ohjelmaa, jonka tavoitteena oli seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisy.<sup>418</sup>

Perheneuvolan työntekijät ovat olleet mukana kehittämässä myös perheväkivallan ehkäisyn malleja. Verkostoitunut yhteistyö alkoi Jyväskylässä vuonna 1995. Aloite perheväkivallan hoitomallin kehittämiseen tuli Jyväseudun Mobile -tukiasemalta, joka oli osa valtakunnallista A-klinikkasätiön ja Suomen Mielenterveysseuran kriisityön projektia. Perheväkivallan hoitomalli alkoi miesten ohjelmien kehittämisellä ja yhteistyö Mobilen ja Jyväskylän yliopiston psykoterapian opetus- ja tutkimusklinikan kanssa alkoi.<sup>419</sup> Jyväskylässä kokoontuu nykyään niin sanottu Väki-valtafoorumi, jossa eri tahojen edustajat (muun muassa poliisi, syyttäväviranomaiset, auttamistyön tekijät) ovat tavanneet säännöllisesti ja keskustelleet perheväkivallan ehkäisemisen ja hoitamisen käytännöistä muun muassa siitä, mikä tuntuu toimivalta.<sup>420</sup>



Perheneuvolan työntekijät Teija Lehtinen (oik.) ja Elina Lätti esittelevät perheneuvolatyötä Kaste-hankkeen menetelmäpäivillä keväällä 2012. Kuvallähde: Perheneuvolan kuva-arkisto.



## Muita viranomaistahoja tukeva tutkimus- ja selvitystyö

Lamavuosien jälkeen perheiden ongelmat ovat paitsi syventyneet myös juridisoituneet: riitaiset erot ovat lisääntyneet, ja huolto- ja tapaamisoikeuteen liittyvät selvityspyynnöt ovat lisänneet asiantuntijatiedon ja -tutkimuksen tarvetta. Käräjäoikeus tai sosiaalitoimi voi pyytää huolto- ja tapaamisoikeusriidassa selvityksen liitteeksi perheneuvolalta vanhemmuuden arviointia tai lapsen kuulemislausunnon. Samoin huostaanottoa harkittaessa voidaan pyytää lausuntoa vanhemmuudesta tai lapsen tilanteesta. Lastensuojelulaki painottaa asiantuntija-avun antamista lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa.<sup>421</sup> Tutkimusten ja selvitysten pohjalta laadittavan lausunnon laatiminen on vaativa ja aikaa vievä tehtävä, sillä lausunto on juridinen asiakirja. Jyväskylän perheneuvolassa on 1990-luvun alusta lähtien kehitetty projektimuotoisesti lapsen huollon ja tapaamisoikeuden tutkimusmenetelmiä.<sup>422</sup>

Lukumääräisesti eniten konsultaatiota on annettu lastensuojeluun liittyvissä kysymyksissä. Yhteistyön lisääntymiseen lienee osaltaan vaikuttanut lastensuojelun ruuhkautuminen.<sup>423</sup> Keski-Suomen sosiaalityöntekijöiden yleinen kokemus on, että lastensuojeluongelmat ovat viime vuosina monimutkaistuneet.<sup>424</sup> Esimerkiksi Jyväskylän seutukunnan alueella<sup>425</sup> kodin ulkopuolelle sijoitettujen 0–17-vuotiaiden määrä kaksinkertaistui vuosien 1991–2010 välisenä aikana (THL, SOTKANet). Tutkimus- ja selvittelytyö linkittyy perheneuvolassa sekä lastensuojelun avohoidolliseen työhön että huostaanoton harkintaan. Perheneuvolassa pyritään luomaan ymmärrystä nuoren

oireilusta ja antamaan hoitoa sekä nuorelle että vanhemmille. Samoin voidaan arvioida hoidon ja tuen tarvetta kaltoin kohdeltujen lasten kohdalla.

Huostaanoton tarpeen arviointiin osallistuvat lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden lisäksi eri erityisalojen asiantuntijat. Perheneuvolassa tarkastellaan lapsen oireilun tai häiritsevän käytöksen syitä ja taustoja. Lapsille saattaa epävakaisissa oloissa kehittyä turvaton kiintymyssuhde ja mahdollisesti myös vakavampia kiintymyssuhdehäiriöitä. Huoltajuusriitoja varten laadittavien lausuntojen pohjaksi tehdään monia perhe- ja yksilökäyntejä, joiden kuluessa on tarkoitus selvittää lapsen ja kummankin vanhemman välisiä suhteita, vanhempien kykyä toimia vanhempana, lapsen psyykkistä tilannetta ja omaa toivetta, sisarussuhteita sekä muita tilanteeseen vaikuttavia asioita. Perheneuvolassa on jo pidempään pyritty kehittämään muun muassa vanhemmuuden arviointiin liittyviä työmallia. Useamman vuoden työryhmätyöskentelyn tuloksena vuonna 2009 neuvolassa valmistui Vanhemmuuden arvioinnin ja tutkimisen -käsikirja, johon on koottu menettelyohjeiden lisäksi teoriatietao vanhemmuudesta, käytännön tutkimusmenetelmistä sekä asiantuntijalausuntojen laatimisesta.<sup>426</sup>

Menettelytapojen hiomisen rinnalla perheneuvolan työntekijät ovat pyrkineet ottamaan käytäntöön uusia tutkimus- ja hoitokäytäntöjä. Tutkimusmenetelmien osalta nopeinta kehitys on ollut kenties lapsen ja vanhemman vuorovaikutussuhteiden arvioinnin alueella (kts. tietolaatikko 8). Vuorovaikutushavainnoinnista on tullut käytetty työväline vanhemman ja lapsen välisen suhteen arvioinnissa, jossa perheen ulkopuolinen työntekijä tekee havainnot lapsen ja vanhemman välisen suhteen laadusta. Tämän laadullisen arvioinnin tarkoitus on antaa käsitys vanhemman yleisistä kyvyistä suorittaa vanhemmuuden perustehtäviä ja huolehtia lapsen emotionaalisesta hyvinvoinnista.<sup>427</sup>

TIETOLAATIKKO 8. PERHENEUVOLASSA KÄYTETTYJÄ LAPSEN JA VANHEMMAN VUOROVAIKUTUSSUHTEEEN TUTKIMUKSEEN JA HOITOOON KÄYTETTYJÄ MENETELMIÄ

**Videoavusteinen menetelmä perheiden arjen tueksi, VIG (Video Interaction Guidance)**

Videoavusteinen vuorovaikutuksen ohjaus (VIG) on lyhytkestoinen ja intensiivinen ohjausmenetelmä lasten ja perheiden arkiympäristössä. Lapset, vanhemmat ja VIG-ohjaaja katsovat yhdessä perheestä kuvattuja tilanteita ja keskustelevat niistä. Ohjauksen tavoitteena on vahvistaa lapsen ja vanhempien myönteisiä kanssakäymisen taitoja, lapsen ja vanhempien välistä suhdetta sekä vanhempien itseluottamusta kasvattajina. VIG-ohjaus soveltuu myös lapsen sosiaalisten taitojen tukemiseen ryhmässä sekä ammattihenkilöstön työnohjaukseen.

**Vuorovaikutteinen kehityopsykoterapia DDP (Dyadic Developmental Psychotherapy)**

Daniel Hughesin kehittämä menetelmä, jota käytetään traumaattisista kiintymyshäiriöistä kärsivien lasten hoidossa. Menetelmä pohjautuu kiintymyssuhde-teoriaan. Terapeutin ensisijaisena tehtävänä on rakentaa ja vahvistaa lapsen ja hoitavan aikuisen välistä kiintymystä.

**MIM-vuorovaikutushavainnointi**

MIM-havainnointimenetelmä on Theraplay-vuorovaikutusterapiassa kehitetty videoitava lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen havainnointiväline. Perheneuvolassa toimii tähän työmenetelmään kouluttautuneista työntekijöistä muodostunut työryhmä, jonka tavoitteena on vahvistaa menetelmän käyttöön liittyvää osaamista ja vakiinnuttaa vuorovaikutushavainnointimenetelmä osaksi perheneuvolatyötä.

Lähteet: Perheneuvolan toimintakertomukset; Sosiaaliportti 2012.



## Moninaisten työroolien hallinta

Aiemmin piiloon jääneet ilmiöt, kuten lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja perheväkivalta, nousivat 1990-luvulla osaksi asiakastyötä. Perheneuvolan työntekijöiltä ongelmien kohtaaminen vaati erikoistumista sekä rohkeutta uudenlaisten toimintamallien kehittämiseksi. Apua tähän tarjosi suuri palveluyksikkö, joka mahdollisti työntekijöiden erikoistumisen. Toiminnan kehittämiseen saatiin tukea myös perhe-

neuvolan johdolta.<sup>428</sup> Traumaattisten kokemusten kanssa työskentely on vaativaa, ja vaatii työntekijöiltä valppautta oman hyvinvoinnin huomioimisessa.<sup>429</sup>

Työn kuormittavuutta on omalta osaltaan lisännyt vaativien, moniongelmaisten ja juridisoituvien asiakastapausten määrän kasvu. Eri viranomaistahoilta tulevat selvityspyynnöt ovat pakottaneet jälleen työntekijät ottamaan harteilleen jo osin taakse jätetyn „asiantuntijaroolin“. Terapeuttisessa työskentelyssä asiakkaat on pyritty kohtaamaan entistä enemmän kanssaihmisinä asiakkaiden tarpeita kuunnellen ja heille erilaisia vaihtoehtoisia toimintatapoja tarjo-  
ten.<sup>430</sup> Perheneuvolan keskeinen palveluidea on ollut



tarjota palveluja ihmisille, jotka sitä itse haluavat. Juridista asiakirjaa laadittaessa työntekijän on liikuttava toisenlaisen tiedontuotannon alueella. Kirjaa varten tehdyissä työntekijöiden haastatteluissa tuotiin ilmi, kuinka lausuntojen laatiminen on perheneuvolatyön vaativimpia osa-alueita. Lausuntoja laatiessaan työntekijät tietävät tekevänsä lasten ja vanhempien elämään syvästi vaikuttavia päätöksiä.<sup>431</sup> Aiempaan verrattuna työntekijöiden voi nähdä nykyisin joutuvan vaihtelevaan useammin erilaisten työroolien välillä.

Osaltaan moninaisten työroolien hallintaa vaativat verkostotyöhön ja moniammatilliseen yhteistyöhön perustuvat työmuodot. Esimerkiksi huostaanotto-prosessissa perheet ja perheenjäsenet ovat usein samanaikaisesti monien viranomaistahojen asiakkaina. Monitoimisuus mahdollistaa parhaimmillaan sen, että kukin toimija tuo asiakkaan tilanteeseen oman alansa asiantuntemuksen. Kokonaisvaltaisella hallinnon rajat ylittävällä otteella tavoitellaan asiakasperheiden kohtaamista kokonaisina toimijoina eikä sektoreittain viipaloituina työn kohteina.<sup>432</sup> Perheneuvolan näkökulmasta myös organisaatiouudistuksilla on kyetty luomaan parempia edellytyksiä yhteistyölle. Esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalvelujen alueellistamisen nähtiin selkeyttäneen eri viranomaistahojen työnjakoa.<sup>433</sup>

Toisaalta eri aloja ja palveluyksiköitä edustavien työntekijöiden on oltava yhä tarkemmin selvillä siitä, mitä muut tahot tekevät ja mitkä heidän intressinsä ja tahtotilansa asiakkaan suhteen ovat. Kukin toimijat-aho voi painia omien resurssi- ja aikataulupaineiden kanssa, mikä voi johtaa yrityksiin vyöryttää vastuuta

muille.<sup>434</sup> Ammattilaisilla on – toiminta-alueesta riippuen – mahdollisuuksia edistää tai rajoittaa asiakkaan pääsyä erilaisten aineellisten ja aineettomien resurssien äärelle. Työntekijässä voi aiheuttaa turhautumista se, kun asiakkaalle ei kyetä tai haluta tarjota tiedossa olevaa palvelua.<sup>435</sup> Edellä kuvailtuihin ongelmiin on osaltaan pyritty puuttumaan kehittämällä erilaisia yhteistoiminnan rakenteita ja malleja muun muassa HARAVA-projektien muodossa.

Huoltoriitoihin liittyvien asiantuntijalausuntojen laatiminen on hyvin aikaa vievää, ja tämä osaltaan on vähentänyt mahdollisuuksia panostaa terapeutin työhön. Perheneuvolan piirissä tähän kehityssuuntaan reagoitiin kehittämällä työprosesseja yhteistyössä lastensuojelun sosiaalityön kanssa.<sup>436</sup> Huolto- ja tapausasioita koskevassa kehittämissuunnitelmassa kehitettiin yhteistyötä erityisesti sopimuskuntien sosiaalityöntekijöiden kanssa. Jo tällöin työskentelyyn osallistui käräjäoikeuden tuomareita. Syyskuussa 2012 Jyväskylän perheneuvola aloitti kokeilun, jossa pyritään jo mahdollisimman varhain puuttumaan syntymässä oleviin huoltajuuksiin. Pirkimykseenä on tarjota vanhemmille raskaan oikeudenkäyntiprosessin sijaan sovittelua, jonka tavoitteena on saada kestävä sopimus vanhempien välille. Sovittelu tapahtuu perheasioihin perehtyneen tuomarin johdolla, ja häntä avustaa asiantuntijana lapsiasioihin perehtynyt psykologi tai työntekijä. Projektissa perheneuvola tarjoaa Keski-Suomen käräjäoikeuden käyttöön yhden asiantuntija-avustajan, ja kolme työntekijää tulee osallistumaan käräjäoikeuden sovittelutyöryhmään oman perustehtävänsä ohella.<sup>437</sup>

## 4.4. Perheneuvolatyön tulevaisuudesta

Kasvatus- ja perheneuvolatyön paikka julkisten palveluiden osana on aina ollut liikkuva. Työn moniammatillisesta luonteesta johtuen vetoa on ollut niin sosiaalitoimen, terveydenhuollon kuin koulujen suuntaan. Tämä on tunnettu myös perheneuvolatyön arjessa.<sup>438</sup> Monissa kaupungeissa perheneuvolatyö on sijoitettu selkeästi osaksi terveydenhuollon palveluita, mikä on tuonut toimintaan jälleen lääkäri- ja diagnoosikeskeisyyttä.<sup>439</sup> Jyväskylässä perheneuvola on haluttu pitää sosiaalipalvelujen lähellä, nyt osana psykososiaalisia palveluita.

Jyväskylässä organisaatiouudistusten sarja on jälleen jatkumassa. Uuden sukupolven organisaatiomallissa terveys ja sosiaalinen turvallisuus muodostavat yhden kuudesta kaupunkilaisille tarjottavista palvelukokonaisuuksista. Palvelukokonaisuuden tavoitteena on asukkaiden terveyden, omatoimisuuden, sosiaalisen hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen.<sup>440</sup> Keskeisenä tavoitteena on yhä syvempi terveys- ja sosiaalipalvelujen keskinäinen integrointi, ja mallissa perheneuvola sijoittuu sosiaalisen tuen palveluihin osana psykososiaalisia palveluita. Organisaatiouudistuksessa painotetaan edellisten strategisten linjausten mukaisesti muun muassa varhaisen tuen toimintamalleja.

Perheneuvolan kannalta strategiset linjaukset tukevat jo pitempään käynnissä ollutta kehittämissinjaa. Varhaisen tuen toimintamalleja on rakennettu muun muassa pikkulapsiperheiden kanssa työskentelyyn, kuten luvussa 3.2 tuli ilmi. Verkostomaisten palvelurakenteiden rinnalla on viime vuosina pai-

notettu palvelujen asiakaslähtöisyyttä. Perheiden ja lasten saaman tuen tulisi olla mahdollisimman „sautmatonta“ ja hallinnollisista raja-aidoista vapaata. Asiakkailta saatavan palautteen perusteella viime vuosien työssä ollaan pääosin onnistuttu, mikä on lisännyt työntekijöiden motivaatiota. Vaativien asiakastapausten, kuten pitkittyneiden huoltoriitojen yhteydessä on entistä vaikeampaa saavuttaa samanlaisia onnistumisen tunteita.

Jyväskylän perheneuvolan historiaa tarkasteltaessa on löydettävissä muutamia tekijöitä, jotka ovat tuoneet voimaa ja halua toiminnan kehittämiseen. Yksi perheneuvolan vahvuus on löytynyt sen koosta. Keski-Suomen kasvatusneuvolatyö lähti liikkeelle kolmen hengen työryhmästä, mutta jo alusta lähtien neuvola profiloitui maakunnalliseksi toimijaksi. Suuressa yksikössä asiantuntemuksen, tiedon ja kokemuksen kumuloituminen on ollut mahdollista. Suureen työyhteisöön mahtuu myös erilaisia viitekehyksiä eri tavoin käyttäviä työntekijöitä, mikä osaltaan rikastaa keskinäistä kanssakäymistä ja työskentelyä.

Toinen organisaation keskeinen voimavara on ollut sen kyky sopeutua toimintaympäristön muutoksiin tavalla, joka on mahdollistanut pitää kiinni toimiviksi ja vaikuttaviksi nähdystä työmuodoista. Samanaikaisesti ajan vaatimuksiin on pyritty reagoimaan kehittämällä uusia työmuotoja ja -tapoja. Perheneuvolan työntekijöille on eri vuosikymmeninä kertynyt tietoa, joka on myös uskallettu artikuloida erilaisiksi aloitteiksi ja kehittämishankkeiksi. Ajatus- ja toimintavaihtelun kannalta tärkeitä foorumeita ovat olleet

työpaikka- ja tiimipalaverit, jotka ovat tarjonneet hengähdystaukoja arkirutiinien keskellä. Työntekijöiden aloitteellisuutta on osaltaan ylläpitänyt perheneuvolan johto, joka taloudellisestikin vaikeina aikoina on pyrkinyt varaamaan resursseja tutkimus- ja kehittämistyölle. Työpaineen kasvaessa kehittämistoiminta on ylläpitänyt työntekijöiden työmotivaatiota ja -iloa, joka korjaavassa työssä on aina välillä koetuksella. Töiden ja asiakasjonojen kasautuessa työt seuraavat vapaa-ajalle ja työstä irrottautuminen käy vaikeammaksi. 2000-luvulle tultaessa työntekijöiden keskuudessa on alkanut näkyä yhä useammin stressin ja uupumuksen merkkejä.<sup>441</sup>



## Vastuunkannon ongelmat

Lapsiperheiden eriarvoistuminen on viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana noussut esille perheneuvolatyön arjessa, ja samanlaisia havaintoja ovat tehneet myös muut sosiaali- ja terveystalouden toimijat. Jyväskylässä eri viranomaistahojen tekemiin havaintoihin on reagoitu, ja työtä on tehty entistä vaikuttavampien palvelujen rakentamiseksi. Tämä kertoo myös siitä, että kunnallisten päättäjien taholla edelleen uskotaan kunnallisen palvelutuotannon tulevaisuuteen. Kun perheneuvolatyön tulevaisuutta tarkastellaan koko Suomen näkökulmasta, on huomattavasti vaikeampaa hahmottaa yleiskuvaa. Osassa haastatelluista perheneuvolatyön tulevaisuuteen suhtauduttiin huolestuneesti.<sup>442</sup>

STAKESin lakkauttamisen jälkeen ylimmällä viranomaistaholla ei ole ollut selkeää näkemystä kasvatus- ja perheneuvolapalveluiden tulevaisuudesta. Esimerkiksi kuntien niin sanotuissa Paras-suunnitelmissa ei juurikaan ollut lasten ja nuorten psykososiaalisten

palveluiden järjestämistä koskevia kannanottoja.<sup>443</sup> Erikoistumiskoulutus loi yhtenäisyyttä perheneuvolatyöhön, mutta vuoden 2008 jälkeen ei koulutusta ole järjestetty. Informaatio-ohjaukseen siirtymisen jälkeen on vastuu palveluiden kehittämisestä jäänyt pitkälti kuntien ja toisaalta yksityisten palveluntuottajien vastuulle.

1990-luvun vaihteen lakiuudistusten jälkeen kunnat ovat saaneet järjestää palvelut haluamallaan tavalla. Perheneuvolatyön kenttää ovatkin hajauttaneet palvelurakenteen muutokset. 1990-luvun alkuun saakka perheneuvolat olivat pitkälti joko yhden kunnan perheneuvoloita tai Jyväskylän tavoin kuntayhtymämuotoisia. Nykyisin palveluita ostetaan yhä useammin yksityisiltä palveluntuottajilta tai Jyväskylän tavoin ostopalveluna isäntäkunnalta. Tämänkaltainen tilanne saattaa korostaa alueellisia hyvinvointieroja. Voidaan kysyä, onko pienemmissä kunnissa valmiutta tai mahdollisuuksia panostaa perheneuvontaan esimerkiksi ostopalveluna.

Vastuu perheneuvolatyön kehittämisestä on siirtynyt valtiolta kunnille ja entistä selkeämmin myös ruohonjuuritason työntekijöille.<sup>444</sup> Kuntien vaikeasta taloustilanteesta johtuen perheneuvolatyöhön ei ole saatu uusia henkilöstöresursseja, vaikka palvelujen kysyntä on kasvanut. Asetelma on luonut tilanteen, jossa organisaatioiden on ollut pakko kehittää omia työtapoja ja toimintamalleja. Työn ruuhkautumiselta ei kuitenkaan ole voitu välttyä, mikä on kasvattanut asiakasjonoja. Monissa perheneuvoloissa on Jyväskylän tavoin jouduttu priorisoimaan asiakkauksia, mikä on puolestaan lisännyt asiakkaiden eriarvoisuutta. Kuntalaiset ja perheet ovat joutuneet sinnittelemään vaikeissa tilanteissa omien voimavarojensa ja sosiaalisten tukiverkostojensa varassa. Jyväskylässä on päivystyskäytäntöjä kehittämällä kyetty pitämään huolta akuutti- ja kriisitapauksista.

## TIETOLAATIKKO 9. PALVELUSETELITOIMINNALLA TEHOSTETTUA VARHAISEN TUEN PALVELUUA

Jyväskylän perheneuvola on yhdessä psykososiaalisten palveluiden psykologityön kanssa toteuttanut vuosina 2011–2012 neuvonta- ja terapiapalveluiden palvelusetelikokeilua. Kokeilun tavoitteena on ollut antaa tehostetusti ennaltaehkäisevää, varhaisen tuen palvelua pienten lasten perheille. Kokeilussa perheneuvola on toiminut palveluntuottajan sijaan palvelunohjaajana. Käytännössä tämä on tarkoittanut sitä, että perheneuvola on osallistunut potentiaalisten palveluseteli-asiakkaiden palvelutarpeen arviointiin ja jatko-ohjaukseen. Palvelutarpeen arvioinnista on perheneuvolassa vastannut erityinen palveluohjaaja, jonka työtä on tukenut ohjausryhmä. Asiakasperheet ovat voineet valita palveluntuottajan erityisestä palvelurekisteristä, jota on ylläpidetty yhdessä Jykes Oy:n kanssa ja johon on hyväksytyt ainoastaan vaaditut laatuksiteerit täytäneet toimijat. Palveluntuottajien pätevyysvaatimukset ovat vastanneet perheneuvolatyöntekijöiden pätevyysvaatimuksia.

Palvelusetelitoiminta on kohdennettu asiakkaille, joita voidaan auttaa rajatun työskentelyjakson kuluessa. Asiakkaiden kanssa tehtävän työskentelyn lähtökohtina ovat voimavarakeskeisyys ja perheen omien resurssien aktivointi. Esimerkkejä palvelutarpeista ovat vanhempien kasvatuskysymykset, puolisoitten väliset ristiriidat ja lapsen ja perheen

elämänmuutostilanteet. Palvelusetelitoimintaa ei ole tarkoitettu akuutteihin kriiseihin, moniasiakkuusperheille tai lastensuojelullisten kysymysten käsittelyyn.

Käytettyjä palvelumuotoja ovat olleet muun muassa ohjaus ja neuvonta, vanhemmuusterapia, perheterapia, parisuhdeterapia, lasten lyhytaikainen tukiterapia ja ryhmätoiminta. Ryhmätoimintaan on sisällynyt erilaisia ohjaajia ja hoidollisia ryhmiä muun muassa vanhemmuuden tukemiseen. Tämän lisäksi lapsiasiakkailta on ollut mahdollisuus osallistua tanssi-, musiikki- ja kuvataideterapian kaltaisiin tukimuotoihin. Palvelusetelillä järjestetty neuvonta- ja terapiapalvelu on ollut asiakkaalle maksutonta kuten kaupungin oma vastaava palvelu.

Palvelukokeilu aloitettiin 17.2.2011 ja käynnistämisen jälkeen 338 henkilöä on päässyt avun piiriin (tilanne 25.9.2012). Eniten perheneuvolan ohjaamat asiakkaat ovat hakeneet apua parisuhteen ongelmiin ja perheenjäsenten välisiin ristiriitoihin. Tavoitteiden mukaisesti kokeilussa on kyetty antamaan asiakasperheille varhaista tukea, sillä keskimääräinen jonotusaika palveluihin on ollut ainoastaan 1,4 viikkoa.

Lähteet: Perheneuvolan toimintakertomus 2011; Päivi Kalilaisen suullinen tiedonanto 25.9.2012.

Työntekijöiden näkökulmasta asiakasjonojen kasvu on lisännyt työn kuormittavuutta. Arkisessa työssä tilannetta vaikeuttaa se, että asiakkaat ohjautuvat palveluihin luonnollisen tarpeen mukaan. Välillä asiakkaita saattaa tulla ryöppyinä, mikä synnyttää vaikeasti purettavia jonoja. Vaativat asiakastapaukset

tulevat jatkossakin viemään merkittävän osan asiakastyöhön varatuista resursseista. Asiantuntijalajaus- ja selvitysten osuutta työstä on kuitenkin pyritty vähentämään kehittämällä työprosesseja muun muassa lastensuojelun sosiaalityön kanssa.<sup>445</sup> OiVamallin mukaan toteutetussa työssä on saavutettu hy-



viä tuloksia, mutta työmuotoa voidaan käyttää vain osaan asiakkaista. Perheneuvolatyössä käydään jatkuvaa kilpajuoksua ennaltaehkäisevän ja korjaavan työn välillä, ja varhaisen tuen toimintamuotoja kehittämällä on korjaavan työn määrää koitettu vähentää.

Viime vuosina huolta ovat herättäneet nuorille ja nuorille aikuisille tarjottavien palveluiden vähäinen tarjonta. Jatko-ohjauksen vaikeudet ovat näkyneet erityisesti psyykkisesti oirehtivien nuorten ja heidän perheidensä kohdalla.<sup>446</sup> Vuosikymmenistä riippumatta on yläkouluikäisten auttaminen ollut vaikeata, sillä usein heitä on ollut vaikea saada sitoutumaan hoitosuhteeseen.<sup>447</sup>



## Vaikuttamisen mahdollisuus säilyä

Perheneuvolassa tehdään ruohonjuuritason työtä lasten ja perheiden kanssa, mikä antaa työntekijöille aitiopaikan seurata perhe-elämän yleisiä muutoksia. Asiakaskohtamisesta saatavan tiedon lisäksi perheneuvolaan kerääntyy niin kehittämishankkeisiin kuin yhteistyötahojen kohtaamisiin pohjautuvaa tietoa. Muiden auttamistyötä tekevien yksiköiden tavoin perheneuvolalla on mahdollisuus ja velvollisuus välittää päättäjille kuvaa asiakkaiden ongelmiin vaikuttavista kunnallisen ja yhteiskunnallisen elämän muutoksista. Perheneuvolan historiaa tarkasteltaessa voidaan huomata, että näin on myös tehty. Julkisilla puheenvuoroilla on pyritty vaikuttamaan vanhempien kasvatuserityksiin ja tarjoamaan heille tutkimukseen perustuvaa tietoa toimiviksi katsotuista kasvatuksen toimintamalleista ja -tavoista. Erityisesti kasvatuserityksien alkuvaiheissa koitettiin vakuuttaa niin kuntalaiset kuin päättäjät siitä, että kaikkia kansa-

laisia, niin kehitysvammaisia kuin mielenterveyden häiriöistä kärsiviä, on kohdeltava yhdenvertaisesti. Asenneilmapiirin muuttamisen lisäksi työtä tehtiin myös tutkimus- ja hoitokäytäntöjen kehittämiseksi.

Pioneerien työ tuotti tulosta, ja kasvatuserityksien ja sittemmin perheneuvolatyön resurssit kasvoivat aina 1990-luvulle saakka. Tämän jälkeenkin erityisesti tutkimus- ja hoitomenetelmät ovat kehittyneet osana laajempaa tieteellisen tiedon kasautumista ja syventymistä. Myös asenteiden ja ammattietiikan muutoksessa on säilynyt tietynlainen looginen jatkuvuus 1950-luvulta saakka. Vahvasta asiantuntijaroolista on vaiheittain siirrytty kohti työntekijän ja asiakkaan tasavertaisempaa suhdetta. Asiakaskohtamisessa pyritään entistä enemmän huomioimaan asiakkaiden tarpeet, ja vuorovaikutuksessa on aina korostettu luotamuksellisuutta ja kunnioittavaa kohtelua. Erityisesti 2000-luvulla huomiota on kiinnitetty lasten parempaan ymmärtämiseen ja kuulemiseen.

Perheneuvolatyön kehitykseen liittyvistä historiallisista jatkuvuuksista huolimatta arkityössä työntekijät joutuvat toimimaan lukuisten ristiriitojen keskellä. Niukoiksi koettujen resurssien oloissa työtä ei aina kyetä tekemään halutulla tavalla. Vaativien asiakkuuksien lisääntyessä työssä joudutaan vaihtelevaan erilaisten ammattiroolien välillä. Erilaisia selvityksiä ja lausuntoja laadittaessa työntekijät joutuvat hyppäämään jälleen ulkopuolisen asiantuntijan rooliin. Moniammatillisen ja verkostoihin perustuvan työn kasvaessa työntekijät ovat tekemisissä erilaisten arvokerrostumien ja toimintakäytäntöjen kanssa. Tämä lisää osaltaan työn kuormittavuutta, sillä työssä ei enää voida nojata yhteisesti jaettuun arvoihin ja ammattietiikkaan.

Turhautumista voi tuottaa myös se, että vaikka lapsen hyvän kasvun edellytykset ymmärretään yhä paremmin, näyttävät lasten kasvuympäristöt muuttuvat yhä ongelmallisemmiksi. Näyttääkin siltä, että



auttamistyön ideaalien ja tavoitteiden ja toisaalta arjen realiteettien välinen ero kasvaa yhä suuremmaksi. Tämän ristiriidan kanssa työntekijät joutuvat elämään. Toimintaympäristöjen muutoksista huolimatta auttamistyöhön sisältyy nimensä mukaisesti aina mahdollisuus auttaa ihmisiä eteenpäin heidän elämässään. Työntekijöille on palkitsevaa, kun he omalla tekemisellään ovat voineet kulkea ”pätkän matkaa ihmisten mukana”, olla rakentamassa heidän polkuaan ”hyvinvointia edistävään suuntaan”.<sup>448</sup>



Psykososiaalisten palveluiden henkilöstö kokoontui yhteiskuvaan syyskuussa vietetyn kehittämispäivän yhteydessä. Palveluyksikkö koostuu perheneuvolan, psykologiyön, oppilashuollon sekä lapsioikeudellisen yksikön muodostamasta kokonaisuudesta. Kuvalähde: Jussi Jäppinen.



5.

Perheneuvolan  
maakunnallinen  
ja kansallinen rooli





Jyväskylän perheneuvola on toimintavuosiensa kuluessa vaikuttanut suoraan ja välillisesti kymmenien tuhansien keski-suomalaisien perheiden elämään. Vuosien 1952–2011 välisenä aikana perheneuvola on auttanut muun muassa yli 50 000 lapsiasiakasta. Kasvatus- ja perheneuvolapalveluiden yhtenä laadun takeena on ollut työntekijöiden saama laaja-alainen koulutus. Hakiessaan virkaa kasvatus- ja perheneuvolasta, on jokaisella psykologilla tai sosiaalityöntekijällä ollut vuodesta 1977 lähtien oltava peruskoulutuksen lisäksi koulutusneuvolassa hankittu erikoistumiskoulutus tai sitä vastaava erikoispätevyys. Vuosina 1972–2009 Jyväskylän perheneuvola toimi muiden rooliensa ohessa koulutusneuvolana, jossa työntekijät voivat hankkia lainsäädännön vaatiman erikoistumiskoulutuksen.

Erikoistumiskoulutuksen ydintehtävänä on ollut antaa erikoistuville koulutus, joka luo heille valmiudet tehdä laadukasta kasvatus- ja perheneuvolatyötä. Koska asiakastyön vaatimukset kuitenkin usein muuttuvat, ja myös työmenetelmissä tapahtuu kehitystä, on koulutukseen panostettava myös erikoistumisen jälkeen. Jyväskylän kaltaisessa suuressa yksikössä työntekijöiden hankkima jatko- ja täydennyskoulu-

tus on osaltaan edistänyt asiantuntemuksen, tiedon ja kokemuksen kumuloitumista. Ammattitaitoisen henkilökunnan varassa on ollut mahdollista myös kehittää erilaisia tutkimus- ja hoitokäytäntöjä, jotka ovat vieneet auttamistyötä ja sen työmuotoja eteenpäin. Vuosien mittaan työntekijät ja työryhmät ovat erikoistuneet muun muassa sijaishuollon kehittämiseen, perheväkivallan kanssa työskentelyyn sekä seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien tutkimusten tekemiseen ja terapeuttiseen hoitamiseen.

Keski-Suomen alueella yhdeksi kysytyimmäksi perheneuvolatyön alueeksi on muodostunut oppimisvaikeuksien tutkimus ja kuntouttaminen. Perheneuvolan toimintahistoriassa koulunkäyntiin ja oppimiseen liittyvät vaikeudet ovatkin säännönmukaisesti johdattaneet perheitä palvelujen piiriin. Vuodesta 1985 perheneuvolan yhteydessä toimineen lastentutkimusklinikan työssä on yhdistetty kliininen asiakastyö ja tutkimus, ja yhdistelmän voima on tuottanut merkittäviä tuloksia: lastentutkimuslinikalla tehty työ on edesauttanut oppimisvaikeuksien kuntoutuskäytäntöjen kehittämistä ja konkreettisesti klinikalla on voitu auttaa yli 1250 oppimisvaikeuslasta.



## 5.1. Jyväskylän perheneuvola koulutusneuvolana, 1972–2009

Vuodesta 1972 vuoden 2009 kevääseen Jyväskylän perheneuvola on toiminut koulutusneuvolana, joka on tarjonnut työntekijöille mahdollisuuden pätevyitä kasvatus- ja perheneuvonnan erikoistyöntekijäksi. Valtakunnallisesti tarkasteltuna erikoistumiskoulutuksen on vuosina 1972–2009 suorittanut 1157 henkilöä, joista psykologeja on ollut 648 ja sosiaalityöntekijöitä 509. Koulutusneuvoloiden toiminta on kuitenkin viime vuodet ollut tauolla, sillä STAKESin seuraaja THL ei jatkanut koordinoijan roolia eikä toiminnalle ole löytynyt myöskään muita rahoittajia. Koulutuksen rahoittamiseen liittyvien vaikeuksien ohella avoimeksi on jäänyt kysymys, mihin suuntaan koulutusta tulisi uudistaa.<sup>449</sup> Erikoistumiskoulutuksen korvaajaksi on suunniteltu muun muassa moniammatillista ennakoivan lapsi- ja perhetyön täydennyskoulutusta, mutta ehdotukselle ei toistaiseksi ole löytynyt rahoitusta. Osalle kasvatus- ja perheneuvoloista jumiutunut tilanne on jo luonut työntekijöiden pätevyysvaatimukseen liittyviä ongelmia.

Keski-Suomen koulutusneuvolassa koulutettiin vuosien 1972–2009 välillä 179 psykologia ja 105 sosiaalityöntekijää, eli yhteensä 284 kasvatus- ja perheneuvonnan erikoistyöntekijää. Toimintavuosiensa kuluessa Jyväskylässä onkin koulutettu lähes neljännes kaikista erikoistumiskoulutuksen suorittaneista, ja näin ollen koulutusneuvolatoiminnalla voidaan nähdä olleen myös kansallista merkitystä – merkittävä osa kasvatus- ja perheneuvonnan työntekijöistä on sijoittunut töihin eri puolelle Suomea. Vaikka koulutusneuvolat ovat asettaneet toiminnalleen yh-

teisiä tavoitteita, on koulutusneuvoloiden toiminnassa näkyneet myös paikalliset erityispiirteet.<sup>450</sup> Jyväskylässä koulutukselle ovat antaneet leimansa paitsi perheneuvolan maakunnallinen rooli, myös neuvolan työntekijöiden ja kouluttajien vahva tutkimus- ja kehittämisosaaaminen; (kliinisen) asiakastyön tuottamia havaintoja on hyödynnetty paitsi neuvolan omassa kehittämistoiminnassa, myös yliopistollisessa tutkimuksessa, ja tämän vuoropuhelun tuottamasta lisäarvosta ovat hyötynneet vuosien mittaan myös erikoistumiskoulutukseen valitut koulutettavat.



### Koulutusneuvolatoiminnan aloittaminen

Koulutusneuvolatoiminnan aloittaminen sijoittui ajanjaksolle, jolloin hyvinvointivaltion palvelurakenteet olivat kasvussa. Palveluiden laajentuminen näkyi myös kasvatusneuvolatyössä, ja kuten muualakin Suomessa, myös Keski-Suomessa kasvatusneuvolan työntekijämäärät kasvoivat nopeasti (vrt. luku 2). Muutostilanne lisäsi uusien ja pätevien työntekijöiden tarvetta, ja tähän kysyntään vastattiin koulutusneuvoloiden perustamisella. Kasvatusneuvolalaissa koulutusneuvolatoiminnan tarpeellisuutta perusteltiin ensisijaisesti pätevän työvoiman merkityksellä. Työntekijöiden nähtiin tarvitsevan teoreettisen pe-

ruskoulutuksen lisäksi käytännön työhön valmentavaa koulutusta. Koulutusneuvoloiden kautta tapahtuvaa erikoistumiskoulutusta perusteltiin myös sillä, että ryhmässä annettavan yhteisen koulutuksen nähtiin tulevan edullisemmaksi kuin työntekijäkohtainen jatko- ja täydennyskoulutus. Laadun näkökulmaan on liitetty myöhemmin myös taloudellisia näkökulmia: koulutettujen työntekijöiden on nähty voivan hoitaa avohoidossa myös sellaisista lapsia ja perheitä, jotka muutoin saattaisivat vaatia laitossijoituksia.<sup>451</sup>

Työntekijäpulan välttämiseksi kasvatusneuvolaista annetussa asetuksessa säädettiin vuoden 1976 loppuun ulottuvasta siirtymäajasta, jonka jälkeen virkaan valituilta kasvatusneuvoloiden psykologeilta ja sosiaalityöntekijöiltä vaadittiin koulutusneuvolas- sa saatu erikoistumiskoulutus.<sup>452</sup> Koulutusneuvoloina toimivat siis sosiaalihallituksen hyväksymät kasvatusneuvolat, joiden tehtävänä kasvatusneuvolain mukaan oli kasvatusneuvoloiden työntekijöiden koulutus ja voimavarojen salliessa kasvatusneuvolatyön menetelmien kehittäminen.<sup>453</sup>

Keväällä 1972 sosiaalihallitus lähestyi Keski-Suomen kasvatusneuvola ehdotuksella koulutusneuvolatoiminnan aloittamisesta. Pyyntöön suhtauduttiin kuitenkin aluksi varovaisesti, sillä samoihin aikoihin kasvatusneuvolassa tehtiin kannatusyhdistyksen lakkauttamista koskevia toimenpiteitä ja valmistauduttiin kuntainliittopohjaiseen toiminnan organisointiin; tämän lisäksi vakituksia työntekijöitä kuormittivat tilapäiset työntekijät, jotka lyhyen työkokemuksen vuoksi tarvitsivat usein tiivistä perehdyttämistä. Kouluttajan vastuuseen suhtauduttiin lisäksi vakavasti, ja johtava psykologi ja sosiaalityöntekijä kokivatkin tarvitsevansa tukea kouluttajaksi harjaantumiseen. Kasvatusneuvola hakikin myöhemmin rahoitusta vakituisen työnhajaajan palkkaamiseen.<sup>454</sup> Koulutuksen suunnittelu ja toteuttaminen nähtiin uutena työsarjana, jonka haltuunoton nähtiin vaativan nykyter-

mein kuvattuna työnhajaajakoulutusta.<sup>455</sup>

Epäilyksistä huolimatta koulutusneuvolana toimimisessa nähtiin myös monia hyötyjä: erittäin suurena edistysaskeleena nähtiin se, että erikoistumiskoulutuksen myötä eri ammattikunnat saivat mahdollisuuden kouluttautua saman laitoksen sisällä; tämän nähtiin pienentävän työryhmän eri jäsenten välisiä kommunikointivaikeuksia ja siten parantavan yhteistyötä. Sosiaalihanituksen ehdotukseen sisältyi myös taloudellinen kannustin, sillä koulutusneuvolana toimiminen oikeutti kymmenen prosentin valtionosuuskorotukseen. Päätös koulutusneuvolatoiminnan aloittamisesta tehtiin keväällä 1972, ja jo saman vuoden syyskuussa Keski-Suomen kasvatusneuvola aloitti yhdessä Pirkanmaan kasvatusneuvolan kanssa ensimmäisen valtakunnallisen koulutusjakson.<sup>456</sup>



## Erikoistumiskoulutuksen tavoitteet 1970- ja 1980-luvuilla

Keski-Suomen koulutusneuvolan ydintehtävänä on ollut antaa erikoistuville koulutus, joka luo heille valmiudet tehdä laadukasta kasvatus- ja perheneuvolatyötä. Vaikka koulutuksen rakenteissa on vuosien mittaan tapahtunut jonkin verran muutosta, ovat koulutuksen yleiset tavoitteet säilyneet melko samankaltaisina. Vuodesta toiseen tärkeänä on pidetty, että erikoistuvat harjaantuvat kasvatus- ja perheneuvonnan menetelmäosaamiseen (esim. tutkimus- ja hoitomenetelmiin), hallitsevat ja ymmärtävät työn laajemmat toimintaympäristöt (palveluverkostot, asiantuntija-avun antamisen) sekä osaavat myös välillisen asiakastyön (hallinto- ja toimistotyön, viestinnän, johtamisen). Koulutuksessa keskeiseen rooliin on lisäksi

nostettu työntekijöiden henkilökohtaisten työskentelyvalmiuksien lisääminen. Kasvatus- ja perheneuvonnan kaltaisessa auttamis- ja ihmissuhdetyössä toimitaan pitkälti oman persoonan varassa, minkä on nähty korostavan oman itsetuntemuksen merkitystä.

Koulutuksen alkuvuosina kasvatusneuvoloilla oli työpaineiden johdosta kiire saada erikoistuvat asiakastyöhön, minkä johdosta koulutuksessa painotettiin tulevaan työhön valmentavaa työnopetusta ja harjoituksia.<sup>457</sup> Jyväskylän keskusneuvolan ja sivuvastaanottojen lisäksi erikoistuvat työskentelivät Keski-Suomen kuntainliiton muissa kasvatusneuvoloissa, joiden määrä kasvoi 1970-luvulla nopeasti. Sosiaalivaltio toi omissa yleiskirjeissään esille, että erikoistumiskoulutus oli yksi tapa varmistaa myös asiakkaiden oikeusturva; työntekijät tekivät yksilöiden ja perheiden elämään syvästi vaikuttavia päätöksiä eikä työn luonne sallinut ammattikäytäntöjen opiskelua asiakkaiden avulla – ammattiin kypsymisen tuli tapahtua ohjatusti.<sup>458</sup> Asiakastyön opettelu pyrittiinkin toteuttamaan asteittain. Ajatuksena oli, että alussa opetus olisi pääosiltaan työnopetusta ja kevättä kohden opetus muuttuisi enemmän työnohjaukseksi; työnopetuksella tarkoitettiin tulevaan työhön valmentautumista ja työnohjauksessa siirryttiin jo asiakastilanteiden analysointiin ja ohjeistamiseen.

Työnopetuksessa erityistä huomiota kiinnitettiin terapeutin hoitotyöhön, jonka tekemiseen yliopistollinen peruskoulutus antoi melko vähän valmiuksia. Psykologien ja sosiaalityöntekijöiden koulutukseen sisältyi vain lyhyitä harjoittelujaksoja - jaksojen pituus saattoi olla vain 3–4 kuukautta – ja näin ollen ammattikäytäntöjen harjaannuttamiseen ollut kovinkaan paljon aikaa.<sup>459</sup> Tämän lisäksi muun muassa diagnostisiin taitoihin nähtiin vaadittavan lisäkoulutusta.<sup>460</sup> Työnopetuksessa huomiota kiinnitettiin erilaisten työmenetelmien omaksumiseen, kuten asiakashaastattelujen toteuttamiseen tai

lasten psykologisiin tutkimuksiin. Valmentautuminen tapahtui erilaisten omakohtaisten harjoitusten ja ryhmätöiden avulla: asiakastilanteita harjoiteltiin muiden erikoistuvien tai kouluttajien kanssa; joihinkin koulutusvuosina hyödynnettiin terapiatilanteiden demonstraatioissa myös puolisoita; työnopetukseen sisällytettiin myöskin kokeneempien työntekijöiden työn seuraaminen samassa huoneessa tai peiliin tai videon välityksellä. Eläytymistä vaativat harjoitukset koettiin lisäksi tärkeinä empatiakykyä kehittävinä opetusmenetelminä.<sup>461</sup>

Työnohjausta annettiin sekä yksilöllisesti että ryhmämuotoisesti. Ryhmämuotoisessa työnohjauksessa analysoitiin erikoistuvien alkuhaastattelunauhoja, asiakastilanteita sekä erikoistuvien mahdollisesti itse nauhoittamia perhetilanteita. Erikoistuvat pitivät koulutusneuvolan johtajan kouluttajan Risto Friedin vetämiä työnohjaustilanteita melko rankkoina, mutta samalla antoisina.<sup>462</sup> Useampana vuotena kritiikkiä kohdistettiin siihen, että ryhmätyönohjaustilanteisiin saivat osallistua kaikki neuvolan työntekijät. Erikoistuvat toivoivatkin, että tilanteiden purkamiseen osallistuisivat erikoistuvien lisäksi ainoastaan työnohjaajat.<sup>463</sup> Työnohjauksessa suosittiin ääninauhoituksia ja videonauhoja, sillä niiden nähtiin antavan enemmän ja monipuolisempaa tietoa tilanteista ja lisäävän siten oppimista ja koulutettavan tuntemusta itsestään työntekijänä.

Työskentelyn aikana annettavaa koulutusta nimettiin suoraksi työnohjaukseksi, joka saattoi tapahtua esimerkiksi siten, että kouluttaja joko samassa huoneessa tai peilihuoneen tai videolaitteiston avulla seurasi erikoistuvan asiakas- tai konsultaatiotyötä ja antoi tarvittavia ohjeita tilanteen edetessä. Työtilannetta saatettiin purkaa myös jälkikäteen, jonka yhteydessä työnohjaaja antoi erikoistuvalla työtehtäviä koskevaa opastusta.<sup>464</sup> Suoran työnohjauksen käyttöön ottamisen voidaan nähdä liittyvän osaltaan

perheterapeuttien menetelmien esille tuloon. Peilihuonetta hyödyntämällä nähtiin työnohjaajan kykenevän ottamaan etäisyyttä perheen kanssa käytäviin keskusteluihin; perheterapeuttisen lähestymistavan joissakin teorioissa nähtiin, että perheillä on taipumus vetää terapeutti sisään mukaan omiin rakenteihinsa, ja tämä dynamiikka saattoi estää terapeutin auttamisyrittäjiä.<sup>465</sup>



## Työvälineenä oma persoona

Kasvatus- ja perheneuvolatoiminnan ihmiskeskeinen luonne on nähty vaativan työntekijöiltä oman persoonallisuuden käyttöä työvälineenä. Työtä edistävinä ominaisuuksina on pidetty muun muassa taitoa tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa, hyvän huomiokyvyn omaamista, empaattisuutta sekä herkkyyttä. Erikoistuvien valinnassa onkin painotettu melko voimakkaasti alalle soveltuvuutta.<sup>466</sup> Erinomaistenkaan opinnäytteiden eikä arvosanojen ole nähty aina taanneen sitä, että henkilö olisi sopiva nimenomaan hoitolliseen terapiatyöhön.<sup>467</sup>

Koulutettavien valinnassa onkin hakemusten lisäksi käytetty myös soveltuvuushaastatteluja. Hakijoille Jyväskylän valintaraati saattoi näyttää arvovaltaiselta ja jopa hieman pelottavalta, ja monille kirjan haastatteluille valintatilanne on jäänyt elävästi mieleen.<sup>468</sup> Soveltuvuushaastattelu tehtiin neuvotteluhuoneessa, jossa raati ja hakijat istuivat yhden ison pöydän ympärillä. Joinakin vuosina haastattelussa hyödynnettiin myös peilihuonetta.<sup>469</sup> Soveltuvuutta arvioitaessa raatillaiset tarkastelivat muun muassa hakijasta saatua henkilökohtaista vaikutelmaa ja esimerkiksi sitä, missä määrin hakija ahdistui haastattelutilanteesta

ja minkälaisia puolustuskeinoja, ”defenssejä” hakija käytti selviytyäkseen tästä tilanteesta. Hakijalle saatiin lisäksi esittää esimerkkejä erilaisista käytännön ongelmatilanteista, ja häntä pyydettiin kuvailemaan tapaa, jolla hän nämä tilanteet ratkaisisi.<sup>470</sup>

Hakijoiden soveltuvuudella ammattiin haluttiin varmistaa se, ettei perheneuvontaan tahtomattakaan tulisi ”autoritaarisia” ja ”tukahduttavia” sävyjä. Kasvatus- ja perheneuvontaa tekevien työntekijöiden tuli tiedostaa omat arvonsa ja asenteensa sekä ne ihmiskäsitykset, jotka vaikuttivat toiminnan taustalla. Roolileikkien ja muiden harjoitusten avulla koulutettavien olikin mahdollista työstää omia arvojaan sekä asenteitaan perhe-elämää ja lasten kasvatusta kohtaan.<sup>471</sup> Koulutusneuvoloille annetussa ohjeistuksessa nostettiin esille myös asiakkaiden kohtaamiseen liittyviä neuvoja. Koulutettavien haluttiin oman itsetuntemuksen lisäksi sisäistävän myös ajatuksen siitä, että jokaisella perheellä ja yksilöllä on omat vahvat alueensa ja voimavaransa. Tämänkaltainen voimavaraajattelu heräsi 1970-luvun alussa sosiaalityön piirissä, ja sen voi nähdä pitävän sisällään nykyisen asiakaslähtöisyys-ajattelun ideoita. Koulutuksessa korostettiin, että toimivan perheneuvonnan edellytyksenä oli perheiden omien ratkaisujen kunnioittaminen.<sup>472</sup>

Vuosina 1972–1993 erikoistuvilla oli mahdollisuus syventää omaa itsetuntemustaan koulutukseen kuuluvien terapioiden avulla. Koulutusterapian tarpeellisuutta perusteltiin sillä, että työntekijän tapaan tehdä työ vaikuttivat paitsi hänen oma persoonansa myös hänen elämäkokemuksensa; selkeyttämällä työntekijöiden ”omaa minäkuvaa” luotiin erikoistuville paremmat valmiudet kohdata hoitotilanteen mahdolliset ongelmat.<sup>473</sup> Koulutusterapia antoikin koulutettavalle mahdollisuuden olla myös asiakkaan roolissa.<sup>474</sup> Jyväskylässä oli vuodesta 1977 lähtien mahdollisuus saada joko analyttiseen teoriaan pohjautuvaa terapiaa Risto Friediltä tai oppimisterapiaan



pohjautuvaa terapiaa Antero Toskalalta.<sup>475</sup> Henkilökohtaisen terapian tavoitteena oli lisäksi antaa realistinen kuva erilaisten terapioiden mahdollisuuksista. Terapia antoi myös erikoistuville mahdollisuuden käsitellä niitä ongelmia, joita koulutusjaksoon ja työnohjaukseen kenties liittyi. Vuosien mittaa koulutusterapiaa antoivat Risto Friedin ja Antero Toskalan lisäksi Asko Hietala, Kauko Julma, Hannu-Olavi Piilinen, Jahl Wahlström, Ritva Ahvenainen ja Seija Karvala.

Yksilöterapian lisäksi koulutettavat saivat ryhmäterapiaa noin kerran viikossa. Ryhmäterapian tarkoituksena oli oppia ryhmädynamiikkaa ja kommunikatiivisia taitoja omien kokemusten jakamiselle ja edistää avointa kommunikointia ihmissuhteissa.<sup>476</sup> Ryhmäterapiaa antoivat muun muassa Ahti Simola ja Annele Turunen. 1990-luvun lama loi säästöpainetta myös koulutusneuvolatoimintaan, ja vähitellen koulutettavien yksilö- ja ryhmäterapia lakkautettiin.<sup>477</sup>



## Erikoistumiskoulutuksen rakenteet muuttuvat, 1994–2009

Koulutuskaudella 1993–1994 pidettiin välivuosi erikoistumiskoulutuksesta kuntainliiton purkamiseen liittyvien hallinnollisten järjestelyjen johdosta. Väli vuoden jälkeen koulutusta jatkettiin uudistuneena; vuodesta 1994 lähtien pääosa erikoistumiskoulutuksessa olevista suoritti koulutuksen oman toimen ohella, ja seuraavana vuonna otettiin käyttöön myös oppisopimuskoulutus.<sup>478</sup> Koska oman toimen ohessa erikoistuvat työskentelivät muualla, siirtyi myös osa koulutusvastuusta Jyväskylän perheneuvolan ulkopuolelle; oman toimen ohessa erikoistuvien oli hankittava oma työnohjaaja, jonka edellytettiin olevan

erikoistumiskoulutuksen tai työnohjaajakoulutuksen tai erityistason terapiakoulutuksen saanut henkilö.<sup>479</sup>

Koulutettavien taustat ja tavoitteet monipuolistuivat, mikä oli otettava huomioon myös koulutuksessa. Kouluttajina toimivilta uudistukset edellyttivät uudenlaisten koulutuksen suunnittelua ja toteutusta.<sup>480</sup> Koulutuksessa annettavaa kontaktiopetusta jouduttiin vähentämään, mikä merkitsi sitä, että perheneuvolassa toteutettavia koulutuspäiviä oli 2–3 päivää kuukaudessa ja koko koulutuskaudella yhteensä 15–18 päivää. Muutoksista huolimatta koulutus pyrittiin järjestämään tavalla, joka olisi tukenut erikoistuvien keskinäistä vuorovaikutusta; yleisempänä tavoitteena oli luoda koulutuksesta prosessinomainen kehittämis- ja oppimisprosessi. Kontaktiopetuksen vähentyessä korostui erilaisten etukäteis- ja ennakkotehtävien merkitys.

Kouluttajat saivat uuden työväliseen kartoituksesta, joka vuosina 1999–2000 laadittiin kasvatus- ja perheneuvonnan ydinosaamisen alueista. Kartoitus tehtiin STAKESin kouluttajakoulutuksen yhteydessä ja sitä testattiin vuosina 1999–2000; yhteenvedon kartoituksesta laati Heljä Hätönen Educa-instituutista.<sup>481</sup> Kartoitusta hyödynnettiin jo koulutusvuonna 2000–2001, jolloin erikoistuville annettiin tehtäväksi jo ennen koulutukseen tuloa tutustua ydinosaamisen alueisiin. Koulutettavien tuli arvioida omaa osaamistaan suhteessa erilaisiin osaamistasoihin ja tämä prosessi muodosti pohjan oman henkilökohtaisen oppimissuunnitelman luomiselle. Erikoistuvien oppimissuunnitelmia käsiteltiin ensimmäisten koulutuspäivien aikana ja tavoitteiden toteutumista tarkasteltiin erilaisten ”välipysäkkien” avulla. Oppimissuunnitelmat toimivat myös koulutukseen kuuluvan henkilökohtaisen työnohjauksen tukena.<sup>482</sup>

Uudistuksiin kuului myös koulutusterapiasta luopuminen, mutta edelleen pidettiin kuitenkin tärkeänä työntekijän henkilökohtaisten työskentelyvalmiuksi-

en lisäämistä; yksilö- ja ryhmäterapian sijaan työntekijöiden itsetuntemusta pyrittiin lisäämään työhajauksen lisäksi erilaisten vuorovaikutusryhmien avulla. Yhden välineen työskentelyyn tarjosi muun muassa uniryhmä, jossa erikoistuvat opettelivat jakamaan omaa sisäistä maailmaansa unia käsittelemällä.<sup>483</sup> Uudistusten myötä koulutus linkittyi aiempaa tiivimmin työnopetukseen ja asiakastyössä käytettyjen menetelmien harjoittamiseen.

Työnopetuksesta vastasivat perheneuvolan omat työntekijät ja koulutusvastuun jakamisessa huomioitiin työntekijöiden omat vahvuusalueet. Suurena yksikkönä perheneuvolan työntekijöillä on ollut mahdollisuus erikoistua tietyille työalueille ja tästä on ollut luonnollisesti hyötyä koulutusneuvolatoiminnassa. Erikoistuvilla on kyetty tarjoamaan luentoja ja koulutusta muun muassa seksuaalisen hyväksikäytön hoitamisesta, verkostotyöstä ja oppimisvaikeuksien tutkimuksesta. Pitkäaikaisia kouluttajia ovat olleet muun muassa sosiaalityöntekijöistä Sirpa Klemola, Marja-Leena Ollikainen, Eeva Laukkanen ja psykologeista Sirkka Tasola, Eija Himilä-Mälkki, Kaija Lajunen, Annaliisa Heikinheimo ja Sirkku Salminen (nyk. Rahikkala).

Koulutuksessa on 2000-luvulla painotettu ajallisesti eniten perheiden kanssa tehtävän työn opiskeluun (erityisesti perheterapiaan) sekä tutkimusten ja hoidon tarpeen arvioinnin koulutukseen. Tämän lisäksi koulutuksessa on edelleen panostettu yksilöterapeuttisen työn opetukseen, muun muassa lasten psykoterapiaopetukseen. Edellisten lisäksi koulutuksessa on pyritty nostamaan esille niitä osaamisalueita, joita asiakastyössä on kulloinkin havaittu vaadittavan. Huomiota on kiinnitetty muun muassa erotyöskentelyyn, vanhemmuuden tukemiseen sekä varhaisten vuorovaikutussuhteiden tarkasteluun.<sup>484</sup>

2000-luvun puolivälissä asiakaslähtöisen näkökulman voidaan nähdä edenneen koulutusohjelmiin.

Luennoissa ja koulutuksissa on korostettu lasten aseman huomioimista asiakastyön eri vaiheissa ja aikuisten kanssa tapahtuvaan työskentelyyn on tuotu reflektiivinen työote.<sup>485</sup> Koulutuksen loppuvuosina harjoiteltiin myös uudenlaisia terapeuttisia menetelmiä, kuten narratiivisuutta terapeuttisen muutoksen mahdollistajana.



## Koulutusvuoden henkilökohtaiset merkitykset

Erikoistuvat ovat vuosittain kirjanneet omia kokemuksiaan koulutuskertomuksiin, ja kuvauksista on löydettävissä tietyt vuosikymmenestä toiseen toistuvat perusteemat. Ensinnäkin on nähtävissä, että kriittistä huolimatta koulutuksen monipuolisuutta ja kouluttajien sitoutuneisuutta on lähes aina pidetty hyvänä. Toisaalta henkilökohtaisella tasolla monet ovat kokeneet koulutusjakson olevan ajankäytöllisesti vaativa: arkisen työn ohessa ei aika ole aina riittänyt vaadittavien osa-alueiden oppimiseen. Koulutuksen alkuvuosina erikoistuvat joutuivat nopeasti ottamaan vastuulleen melko suuria asiakasmääriä. Sosiaalihuolluksen suosituksena oli, että erikoistumisaikana erikoistuvalla tulisi olla 7–10 terapiasuhdetta, mutta määrä ylittyi usein.<sup>486</sup> Varsinkin alkuvuosina asiakasmäärät olivat huimia, esimerkiksi vuonna 1973 yhtä koulutettavaa kohden oli 52 perhettä; vielä koulutusvuonna 1985–1986 erikoistuvilla oli keskimäärin 14–18 asiakasperhettä. Ennen oman toimen ohessa tapahtuvaa koulutusta asiakastyöhön käytetty aika vaihteli 50:stä 30 prosenttiin.<sup>487</sup> 1980-luvulla erikoistuvat joutuivat ottamaan vastuulleen koulukypsyyden ryhmämuotoiset tutkimukset, mikä osaltaan lisäsi koulutettavien työtaakkaa.<sup>488</sup>



Koulutuksen keskeinen ominaispiirre on ollut sen rakenne, joka on kohdistanut samat vaatimukset psykologeille ja sosiaalityöntekijöille. Tämä on jonkin verran heijastunut myös koulutuskokemuksiin. Sosiaalityöntekijöistä osa on kokenut, että esimerkiksi joidenkin terapeuttisten menetelmien yhteydessä heidän on ollut pakko perehtyä laajemmassa mittakaavassa uuteen teoreettiseen ainekseen. Joinakin vuosina palautteissa onkin ehdotettu koulutuksen eriyttämistä.<sup>489</sup> Koulutusvuodet ovat heränneet erikoistuvissa monenlaisia tunteita, jotka ovat vaihdelleet innostuksesta pettymykseen ja hämmennyksestä onnistumisen iloon. Koulutettavat ovat olleet osa laajempaa työyhteisöä ja samalla joutuneet jakamaan ja kokemaan työyhteisön mahdolliset jännit-



Koulutusneuvolassa erikoistuvien tehtäviin kuului myös ohjelman järjestäminen pikkujouluihin. Kuvassa erikoistuvat koulutusvuodelta 1985–86. Kuvälähde: Perheneuvolan kuva-arkisto.

teet.<sup>490</sup> Erikoistuvien työhistoriassa ja osaamistasossa on ollut vaihtelua ja tämä on näkynyt myös kokemuksena. Jo pitempään asiakastyötä tehneiden saattoi olla välillä vaikeata asettua ”tyhmäksi ja avuttomaksi”<sup>491</sup> ja toisaalta taas koulutettavat välillä kaipasivat tarkempaa ohjausta. Koulutusterapian läpikäyneet pitivät omaa terapiaa pääsääntöisesti koulutuksen rannikpana, mutta myös merkittävimpänä kokemukse-

HENKILÖKUVA 3. PROFESSORI RISTO FRIED (1930–2000)  
– KLIINISEN PSYKOLOGIAN OPETTAJA, PSYKOANALYYTIKKO, KONSULTTI JA TYÖNOHJAAJA

Professori Risto Fried oli kysytty konsultti ja työnohjaaja ja hänen osaamisestaan sai hyötyä myös Keski-Suomen kasvatusneuvola. Friedin tutkimuspaikaksi muodostui Jyväskylän yliopiston psykologian laitos, jossa hän oli professorina vuodesta 1974. Hänen työssään keskeistä oli unen ja perhepatologian tutkimuksen lisäksi keskittyminen kliinisen psykologian opetukseen. Vuodesta 1985 lähtien Fried hoiti perheterapian professuuria.

Christopher (hän muutti nimen myöhemmin Ristoksi) Fried syntyi vuonna 1930 Pariisissa juutalaiseen perheeseen, mutta kasvavan antisemitismin takia hän joutui äitinsä mukana muuttamaan vuonna 1938 Yhdysvaltoihin. Hänen isänsä Theodor jäi kuitenkin Eurooppaan ja otti osaa muun muassa ranskalaisen vastarintaliikkeen toimintaan. Hänen äitinsä Anne Fried oli kirjailija, joka vaikutti pitkään myös Suomessa. Yhdysvalloissa Risto Fried opiskeli psykologiaa Swarthmoren yliopistossa ja ja vuonna 1957 hän väitteli psykologian alalta Harvardin yliopistossa aiheesta “The Psychogenesis of Paranoid Delusions in Women”<sup>492</sup>.

Vuonna 1960 Fried tutustui Posiolla järjestelyllä kansainvälisellä leirillä tulevaan vaimoonsa Arjaan, jonka kanssa hän muutti Suomeen vuonna 1968. Suomeen kotiuduttuaan Fried paneutui psykoanalyttiseen psykoterapiaan ja hankki psykoterapeutin

koulutuksen, jonka pohjalta hän aloitti työskentelyn Jyväskylässä. Hän toimi konsulttina ja työnohjaajana monissa psykiatrisissa hoitoyhteisöissä, joista yksi oli kasvatusneuvola. Fried oli kiinnostunut kliinisestä asiakastyöstä, sillä hän halusi löytää löytää tietoa, joka auttoi kehittämään erilaisia psykoterapeuttisia hoitomuotoja.

Fried toimi pitkään kasvatusneuvolan terapia-konsulttina ja hän teki merkittävän työn koulutusneuvolatoiminnan kehittäjänä. Koulutusneuvolan alkuvuosina Risto Fried kantoi johtajavan kouluttajan vastuun ja hänen viikottainen työaikansa oli alkuvuosina 8-10 tuntia. Friedin asiantuntemusta pystyttiin hyödyntämään paitsi perheterapian koulutuksessa, myös erilaisten tutkimusmenetelmien koulutuksessa. Fried antoi koulutusta muun muassa projektiivisten persoonallisuustestien tulkinna, ja hän oli kansainvälisestikin tunnettu Rorschach-asiantuntija. Hän tunsu myös syvällisesti TAT-testin, jota hän oli opiskellut Yhdysvalloissa testin kehittäjän Henry Murrayn oppilaana.

Lähteet: Davidkin, Kaj J. (2005) Risto Fried in Memoriam. In International Forum of Psychoanalysis (63) 2005:14; Helsingin Sanomat 23.10.2004 „Psykoanalyysin teoreetikko oli myös taiteen tuntija”. Antero Toskalan Risto Friedistä kirjoittama muistokirjoitus; Korhonen, Tapani (2004) Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen alkuvaiheet. <https://www.jyu.fi/ytk/laitokset/psykologia/historiaa>, luettu 12.9.2012.

na. Oman työnohjaajan tai lähikouluttajan merkitys olikin suuri koulutettavissa heräävien tunteiden ”iskunvaimentajana”.<sup>492</sup>

Koulutuskertomusten pääasiallinen viesti on ollut, että puutteistaan huolimatta koulutus on täyttä-

nyt tehtävänsä; varsinkin uransa alkuvaiheessa olevat työntekijät ovat hakeneet ja saaneet tukea omalle ammatilliselle kasvulleen ja itseidentiteetilleen. Erikoistuvat ovat saaneet tukea myös konkreettisten työtilanteiden ohjaukseen, mikä on tuonut uskal-



lusta erilaisten menetelmien käyttämiseen. Jyväskylän koulutusneuvolan ominaispiirteenä on ollut työyhteisön suuruus ja siihen liittyvä erikoisosaamisen kehittyminen; erikoistuville tämä on tarjonnut tilaisuuden päästä seuraamaan pitkän kokemuksen ja vahvan osaamisen omaavien henkilöiden työskentelyä.<sup>493</sup> Monille erikoistumiskoulutus on muodostunut merkitykselliseksi ajanjaksoksi myös siinä suhteessa, että koulutusjakson kuluessa erikoistuvat loivat ystävyyssuhteita, jotka ovat jatkuneet 9 kuukauden yhteisen ajan ylitse.<sup>494</sup>

Koulutusneuvolatoiminnan voidaan nähdä rikastuttaneen myös perheneuvola kokonaisuudessaan.

Koko työyhteisö joutui joka syksy melkoiseen muutosprosessiin, kun neuvolaan tuli 6–10 uutta koulutettavaa. Koulutusvuosi kokonaisuudessaan rytmitti osaltaan myös työvuotta ja toi siihen omia juhlahetkiään – esimerkiksi pikkujouluihin sisältyi erikoistuvien laatima ohjelmanumero.<sup>495</sup>

Kouluttajien näkökulmasta koulutusohjelman suunnittelu on luonut mahdollisuuksia tarkastella kasvatus- ja perheneuvolatoimintaa kokonaisuudessaan ja antanut tilaa pohtia ja selkeyttää kuvaa tehtävästä työstä.<sup>496</sup> Kouluttajan työ ja siihen liittyvä työnohjaus on nähty vaativana ja vastuullisena, mutta samalla se on antanut virikkeitä työntekijänä kehittymiseen.

## 5.2. Lastentutkimuslinikka – kouluikäisten lasten oppimisvaikeuksien tutkija ja kuntouttaja

Perheneuvolan toimintahistoriassa koulunkäyntiin ja oppimiseen liittyvät vaikeudet ovat säännönmukaisesti johdattaneet perheitä palvelujen piiriin. Varsinkin toiminnan alkuvuosina, 1950- ja 60-luvuilla, koulut muodostuivat paikaksi, jossa erityisesti poikien oppimisen ja tarkkaavaisuuden vaikeudet nousivat esille. Koulunkäynnin vaikeudet olivat usein myös syy, jonka perusteella kasvatusneuvolassa tehtiin lasten kehitystason määrittelyjä (kts. liite 1, kuvat 3a-c). Nykyisin lasten kehitykseen ja op-

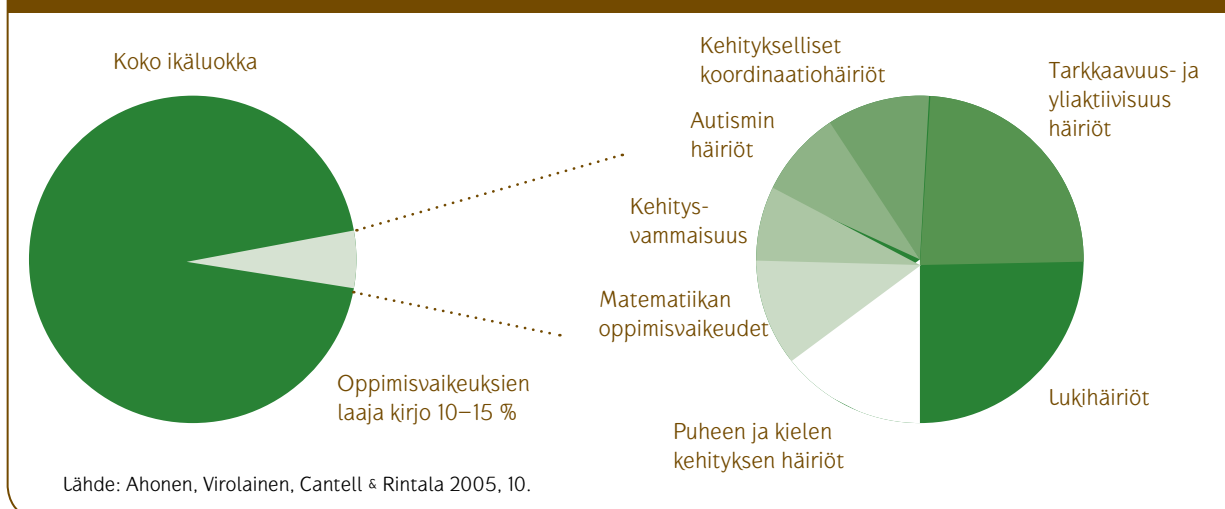
pimiseen liittyvät vaikeudet tunnistetaan yhä varhaisemmin lastenneuvoloiden psykologipalveluiden johdosta. Oppimiseen liittyvät vaikeudet ovat olleet vuosikymmenestä toiseen hyvin yleisiä. Vuonna 2000 tehdyn selvityksen mukaan ensimmäisten luokkien opettajat kertoivat joka neljännellä keskisuomalaisella lapsella olevan hankaluuksia, jotka vaikeuttavat koulunkäyntiä. Suurimpia lasten pulmia olivat kielelliset ja keskittymisvaikeudet.<sup>497</sup>

Kouluiässä oppimisvaikeuksien voidaan nähdä ilmenevän pääasiassa lukemisessa, kirjoittamisessa ja laskemisessa sekä tarkkaavaisuudessa. Arviot oppimisvaikeuksien väestöllisestä ilmenemisestä vaihtelevat, näkökulmasta riippuen, 5 ja 20 prosentin välillä. Osan koulunkäynnin ongelmista voidaan nähdä liittyvän opiskelumotivaation ja -tottumusten heikouteen tai lasten perhe- ja tunne-elämän ongelmiin. Tämänkaltaisissa ongelmissa lapsia voidaan auttaa tukemalla heidän koulunkäyntiään ja perhe-elämänsä suhteita.<sup>498</sup> Koulunkäynnin ongelmista osa selittyy suoranaisilla oppimisvaikeuksilla, jotka liittyvät lasten yksilöllisen kehityksen ja geneettisen taustan eroihin. Arviolta 5–8 prosenttia lapsista voidaan nähdä kärsivän niin sanotuista erityisistä oppimisvaikeuksista, joiden nähdään johtuvan keskushermoston erilaisesta toiminnasta.<sup>499</sup> Erityisten oppimisvaikeuksien taustalla olevien ongelmien ymmärtäminen ja kuntouttaminen vaatii erikoistunutta osaamista ja diagnostiikkaa. Edellä kuvailtuja palveluja on vuodesta 1985 tarjonnut Lastentutkimuskeskus, jonka toimintaa ylläpitävät Jyväskylän perheneuvola ja Niilo Mäki Instituutti. Toimintavuosiensa kuluessa Lastentutkimuskeskus

on tarjonnut apua yli 1250 lapselle.<sup>500</sup>

Kun oppimisvaikeuksia tarkastellaan laajasta näkökulmasta, voidaan Lastentutkimuskeskuksen nähdä jatkaneen perheneuvolan pitkiä perinteitä oppimisvaikeuksien tutkimuksen ja kuntoutuksen saralla. Kasvatusneuvolan hallituksessa istunut professori Arvo Lehtovaara teki 1950-luvulla yhteistyötä kasvatusneuvolan psykologien kanssa luodessaan standardeja Terman-Merrill-Hällström-koulukypsyyssysteemille.<sup>501</sup> Niilo Mäki ja Aito Ahto puolestaan työskentelivät samoihin aikoihin kehitysvammaisten parissa, ja diagnoosimenetelmien kehittämisen ohella he painivat kuntouttamiseen liittyvien kysymysten parissa. Kuten luvussa 2 on tuotu esille, Ahto ja Mäki olivat kiinnostuneita asiakkaiden toimintakykyjen vahvistamisesta, ja tämän työalueen piirissä myös oppimiseen liittyvät kysymykset nousivat vahvasti esille. Niilo Mäki työskenteli jo sotavuosina ja sotien jälkeen aivoinvalidien parissa, ja hän henkilökohtaisesti näki ja koki, kuinka monet vaikeastikin vammautuneet sotainvalidit kykenivät oppimaan uudelleen jo menettämänsä taidot. Ennen työtään kasvatusneuvolalääkärinä ja -psykiatrina Ahto puolestaan työskenteli muun mu-

KUVIO 6. OPPIMISVAIKEUKSIEN LAAJA KIRJO



assa nuorisorikollisten parissa, ja kerätyt kokemukset herättivät hänessä kiinnostuksen käyttäytymishäiriöiden neuropsykologisiin taustoihin.<sup>502</sup>

Kuten edellä on tuotu esille, perheneuvolan piirissä on tarkasteltu hyvin eri näkökulmista oppimiseen liittyviä vaikeuksia. Oli kyse sitten erityisistä oppimisvaikeuksista tai kehitysvammaisuudesta (kts. kuvio 6), on perheneuvolan auttamistyössä joka tapauksessa tähdätty asiakkaiden tukemiseen, jotta he voisivat kukin kykyjensä mukaan integroitua osaksi yhteiskunnallista elämää. Yhteiskunnallisten palvelurakenteiden kehittyessä Lastentutkimusklinikan toiminta-alueelle ovat jääneet erityiset oppimisvaikeudet, joihin voidaan sisällyttää myös tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriöt.



## Lastentutkimusklinikan perustamisvaiheista

Lastentutkimusklinikan asiakastyö alkoi vuonna 1985 silloisen Keski-Suomen perheneuvolan ja Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen yhteistyönä. Asiakastyön aloittamista edelsi kokeiluvaihe, jota valmisteltiin vuodesta 1984 lähtien.<sup>503</sup> Hankkeen valmistelusta vastasivat psykologi Timo Ahonen silloisesta kasvatustieteiden laitoksesta ja dosentti Heikki Lyytinen Jyväskylän yliopiston psykologian laitokselta. Yhden sysäyksen kokeilun aloittamiselle antoi Ahosen ja Lyytisen tekemä havainto siitä, että vaikka yhteiskunta resurssoi huomattavasti esimerkiksi erityis- ja puheopetukseen, olivat yliopistojen mahdollisuudet kuntoutustoiminnan tieteelliseen kehittämiseen melko rajalliset. Samanaikaisesti kansainvälinen oppimisvaikeuksien tutkimus eteni kuitenkin kovaa vauhtia tarjoten myös paljon uusia sovellusmahdollisuuksia.

Kasvatustieteiden laitoksen lapsiasiakkaista noin kolmasosalla oli erilaisia oppimiseen liittyviä ongelmia<sup>504</sup>, ja näiden lasten auttamisessa haluttiin myös hyödyntää uusin- ta tutkimustietoa. Lastentutkimusklinikan ideana oli yhdistää neuropsykologinen asiakastyö ja tutkimus ja hankkeen valmisteluun Ahonen ja Lyytinen saivat tukea opetusministeriöltä, työvoimaministeriöltä ja Jyväskylän yliopistolta.<sup>505</sup>

Hankkeen valmistelupapereissa tutkimusklinikan hyödyt esitettiin monitahoisina. Kasvatustieteiden laitoksesta hankkeen tarkoituksena oli kehittää psykologista ja neuropsykologista diagnostiikkaa, joka kohdistui lasten oppimisvaikeuksien ja erilaisten kehityksellisten ongelmien erityisopetuksen ja kuntoutuksen suunnitteluun.<sup>506</sup> Asiakkaiden näkökulmasta klinikan nähtiin mahdollistavan erityispalveluiden saamisen saman organisaation sisältä silloin, kun lisätutkimukset nähtiin tarpeellisina. Tutkimusklinikan nähtiin hyödyttävän myös kliinisesti orientoitunutta perustutkimusta, sillä asiakastyö tuotti tutkimustyölle välttämättömiä tutkimusaineistoja, jotka puolestaan mahdollistivat muun muassa entistä laadukkaampien diagnostisten menetelmien kehittämisen. Asiakastyön ja tutkimuksen yhdistäminen onkin vuosien mittaan tuottanut hyviä tuloksia, mutta tämä ei ole tapahtunut vaikeuksista. Asiakastyössä lasten tarpeet ja lähteen kysymyksenasettelut ovat olleet ensisijaisia suhteessa tutkimusaineiston keruuseen, mikä on luonut aineistolle joitakin rajoituksia.<sup>507</sup>

Toiminnan käynnistämisessä nähtiin paljon vaivaa kansainvälisten yhteyksien ja tukiverkostojen luomiseksi; vaativaksi osoittautui myös tarvittavien psykologien ja neuropsykologisten tutkimusmenetelmien hankkiminen ja käyttöönotto. Tutkimusvälineiden ja laitteistojen hankintakustannuksista vastasi psykologian laitos. Tutkimuksissa hyödynnettiin muuan muassa lukemisen ja muiden kognitiivisten suoritus- videonauhointusta sekä tietokoneohjattua psykofy- sio-

logisen tarkkaavaisuuden tutkimuslaitteistoa. Vuosina 1985 ja 1986 otettiin käyttöön laaja kouluikäisten lasten tutkimiseen tarkoitettu neuropsykologinen arviointimenetelmä, jonka valmistelusta vastasivat psykologi Timo Ahosen ja dosentti Heikki Lyytinen lisäksi psykologi Merja Hakala.<sup>508</sup>

Tutkimusklinikan henkilöstöresurssit olivat alkuvuosina vähäiset; kasvatusneuvolasta mukana oli aluksi ainoastaan Timo Ahonen, joka kykeni käyttämään työajastaan kaksi päivää Lastentutkimusklinikan toimintaan. Vahvaa tukea järjestelyille Ahonen sai kasvatusneuvolan johtajalta Kaija Pänkäläiseltä, joka perusteli poikkeusjärjestelyjä kuntainliiton hallitukselle. Myös yliopiston puolella jouduttiin turvautumaan erilaisiin tilapäisiin ja määräaikaisiin henkilöstöjärjestelyihin, ja muun muassa professori Isto Ruoppila ja professori Lea Pulkkinen antoivat hankkeelle tuensa.<sup>509</sup>

Klinikan toiminnan kehittämisen kannalta tärkeä tapahtuma oli Niilo Mäki Säätiön perustaminen 21.6.1990. Säätiön perustajina olivat Jyväskylän yliopistoyhdistys, Jyväskylän kaupunki ja Haukkalan

lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kannatusyhdistys. Keski-Suomen perheneuvolasta säätiön hallinnassa ovat mukana johtaja Kaija Pänkäläinen hallituksen jäsenenä ja psykologi Timo Ahonen hallituksen varajäsenenä. Säätiön perustamisen myötä käynnistyi Niilo Mäki Instituutin toiminta, jonka myötä myös Lastentutkimuslinikalle avautuivat entistä paremmat mahdollisuudet hankkia rahoitusta erilaisiin tutkimus- ja kokeiluhankkeisiin. Tutkimustoiminnan rahoittamisessa tärkeä rooli on ollut Raha-automaattiyhdistyksellä, jonka osuus alkuvuosien rahoituksesta nousi 80 prosenttiin. 2000-luvulle tultaessa rahoituksen osuus laski 40 ja 55 prosentin välille ja tämän tuen jälkeen tuen määrä on vakiintunut noin 20–25 prosenttiin kokonaisrahoituksesta.<sup>510</sup>



Lastentutkimuslinikalla on käynyt oppimisvaikeuksien vuoksi tutkimuksissa yli tuhat lasta. Tutkimuksista saatu tieto auttaa oppimista helpottavien tukitoimien suunnittelua. Lavastetussa kuvassa vuodelta 1992 arvioidaan lapsen nimeämisen taitoja. Kuvalähde: Lastentutkimuslinikka.







## Lastentutkimusklinikan toimintamallin kehittyminen

Varsinainen asiakastyö käynnistyi valmistelujen jälkeen vuosina 1985 ja 1986. Lasten tutkimuskokonaisuus käsitti alusta alkaen varsin laajan psykologisen ja neuropsykologisen tutkimuksen, jonka läpiviennin kesti noin 8–12 tuntia sisältäen 3–4 käyntikertaa. Tutkimuksiin otettiin lapsia, jotka olivat jo käyneet perheneuvolan perustutkimuksissa ja joiden nähtiin (niin vanhempien kuin työryhmän mielestä) tarvitsevan vielä lisätutkimuksia. Pyrkimyksenä oli, että lisätutkimuksiin tullessa lapsesta oli jo saatavilla psykologisten perustutkimusten antamat tiedot, sillä tämä

edesauttoi laajempien neuropsykologisten tutkimusten suunnittelua ja tekoa.<sup>511</sup> Lisäksi diagnostiikan tueksi tutkimusvaiheessa kerättiin varsin monipuolista anamnestista ja pulmien luonnetta kuvaavaa tietoa vanhemmilta ja opettajilta.

Tutkimusmenetelminä on alusta lähtien käytetty kysymyksiin, kirjoittamiseen ja piirtämiseen perustuvien testien lisäksi myös tietokonepohjaisia testejä. Tämän lisäksi kognitiivisten suoritusten analysoinnissa hyödynnettiin videonauhoitusta sekä tietokoneohjattuja psykofysiologisia tutkimuslaitteistoja (kts. testeistä tietolaatikko 9).<sup>512</sup> Lapsille tutkimustilanteet saattavat olla jännittäviä ja jopa pelottavia, ja tutkimustilanteiden helpottamiseksi on lapsille pyritty tarjoamaan erilaisia motivoivia elementtejä; alkuvuosina lapsille tarjottiin muun muassa mahdollisuutta pela-

### TIETOLAATIKKO 10. LASTENTUTKIMUSKLINIKALLA KÄYTETTYJÄ OPPIMISVAIKEUKSIEN TUTKIMUSMENETELMIÄ

#### **Yleinen älykkyyden**

WISC-IV-testi (Wechsler Intelligence Scale for Children-IV): testi on tarkoitettu antamaan yleinen kuva älykkyydestä, ja tämän johdosta testi koostuu useista osatesteistä.

#### **Lukeminen**

Lukilasse-testi (Häyrinen, Serenius-Sirven & Korkman): 1-6-luokkalaisen testin avulla saadaan kuva lapsen lukemis-, kirjoittamis- ja laskemisvalmiuksen tasosta suhteessa luokka-asteeseen; luettavien sanojen osatestissä lasta pyydetään lukemaan listalla näkyviä sanoja niin nopeasti ja tarkasti kuin mahdollista.

#### **Nimeäminen**

Kielellisen sujuvuuden NEPSY-osatesti (Korkman, Kirk & Kemp): testissä lapsen tulee tuottaa mahdollisimman nopeasti tietyllä kirjaimella alkavia sanoja tietyn aikarajauksen sisällä.

#### **Visuospatiaaliset taidot**

Bentonin visuaalinen muistitesti: Testissä asiakkaalle näytetään 10 sekunnin ajan kuvaa, jossa on kuvia tai kuvioita, minkä jälkeen hänen on piirrettävä näkemänsä kuviot muististaan paperille.

#### **Ongelman ratkaisu ja toiminnanohjaus**

Wisconsinin korttien lajittelu (Wisconsin Card Sorting Test, WCST): mittaa kognitiivisten strategioiden joustavuutta; tehtävässä lapsen on lajiteltava kortteja erilaisten lajittelusääntöjen mukaan, jotka vaihtuvat odottamatta.

Lähteet: Psykologien kustannus Oy; Pennington 2009; Närhi 2002; Luotoniemi 1999 ja 1997.

ta tutkimusten välissä tietokonepelejä, joka 1980-luvulla oli monelle uutta.<sup>513</sup>

Laajojen neuropsykologisten tutkimusten merkitys on ollut siinä, että niiden avulla on kyetty saamaan eritellympää tietoa oppimisvaikeuksien luonteesta, mikä puolestaan on helpottanut kuntoutuksen suunnittelua ja toteuttamista (vrt. tietolaatikko 11). Voidaan kuitenkin nähdä, että jo tutkimusvaihe itsessään on monesti toiminut perheille terapeuttisena interventiona. Lisätutkimusten tarjoaminen on vies-



Lastentutkimuslinikalla käy lapsia kuntoutuksessa. Lavastettu kuva vuodelta 2008 esittää Aikamatkalla-ryhmän tilannetta, jossa harjoitellaan tavujen sujuvaa tunnistamista. Kuvalähde: Lastentutkimuslinikka.

#### TIETOLAATIKKO 11. TARKKAAMATTOMAN, YLIVILKKAAN JA IMPULSIIVISEN KÄYTÖKSEN TARKASTELU JA DIAGNOSOINTI ERI VUOSIKYMMENINÄ

- 1940 pahantapaisuus, kurittomuus
- 1960 lievä aivovaurio ja siihen liittyvät erikoisvaikeudet
- 1960– lievä aivotoiminnan häiriö (Minimal Brain Dysfunction, MBD)
- 1980– tarkkaavaisuushäiriö (Attention Deficit Disorder, ADD)
- 1987– tarkkaavaisuus-ylivilkkaushäiriö (Attention Deficit Hyperactivity Disorder, ADHD)
- 1994– tarkkaavaisuus/ylivilkkaushäiriö (Attention Deficit / Hyperactivity Disorder, AD/HD)
- 1995– hyperkineettinen häiriö (Hyperkinetic Disorder, HDK)

Lähteet: Käypä hoito 2012; Michelsson ym. 2003, 17; Luotoniemi 1997, 2–3.



TIETOLAATIKKO 12. PERHENEUVOLASSA JÄRJESTETTYJÄ  
KUNTOUTUSRYHMIÄ OPPIMISVAIKEUS-  
JA TARKKAAVAISUUSHÄIRIÖISILLE LAPSELLE JA HEIDÄN PERHEILLEEN

**Vanhempana vahvemmaksi** -ryhmä, 1993–

– aiemmin muun muassa ”Villien lasten vanhempien ryhmä”-nimellä kulkenut kuntoutusryhmä on suunnattu keskittymisvaikeuksista kärsivien, levottomien ja ylivilkkaiden noin 4–10 vuotiaiden lasten vanhemmille

**”Perhekoulu”**-ryhmät haastaville/ylivilkkaille lapsille ja heidän vanhemmilleen (Niilo Mäki Instituutti), 2001–

– kesto 10 viikkoa, 3 tuntia viikossa; perhekoulun aikana vanhemmat kokoontuvat omaan koulutukselliseen ryhmäänsä ja lapset toimivat omassa kasvatuksellisessa ryhmässä

Lähteet: Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomukset.

tittänyt perheille ensinnäkin siitä, että heidän lapsensa ja perheen ongelmista ollaan kiinnostuneita ja että heitä ollaan valmiita tukemaan. Tämän lisäksi luottamuksen saavuttamisessa etua on ollut myös siitä, että Lastentutkimuslinikalla on ollut suora yhteys Niilo Mäki Instituuttiin ja Jyväskylän yliopistoon.<sup>514</sup>

Alkuvuosina työajasta merkittävä osa kului tutkimusvälineiden ja -menetelmien kehittämiseen, mutta jo 1990-luvun alussa painopistettä kyettiin siirtämään yhä enemmän kuntoutuksen ja konsultaation suuntaan.<sup>515</sup> Tässäkin suhteessa Niilo Mäki Instituutin merkitys oli huomattava. Tutkimushavaintojen informoinnissa ja kuntouttamissuunnitelman laadinnassa voidaan työntekijöiden nähdä soveltaneen verkostomaisia työtapoja. Tutkimusjakson jälkeen tapana on ollut järjestää neuvotteluja, joiden avulla tutkimustietoa on siirretty varsinaista kuntoutus- ja opetustyötä tekeville tahoille, esimerkiksi luokanopettajille, erityisopettajille tai puheterapeuteille.<sup>516</sup> Erittäin tärkeänä on pidetty myös vanhem-

pien sitouttamista kuntouttamiseen. Jo tutkimusvaiheessa vanhemmilta tiedustellaan arvioita siitä, miten he näkevät lapsen ongelmat, ja tämän tiedon pohjalta voidaan keskustella esimerkiksi vanhempien näkemys- ja suhtautumiserosta.<sup>517</sup>

Kliinisessä työssä on havaittu, että toistuvat epäonnistumiset ja omaan osaamattomuuteen liittyvät häpeän tunteet heikentävät merkittävästi oppimisen edellytyksiä. Lapsen taidot, motivaatio ja käsitys itsestään oppijana kehittyvät vastavuoroisesti toisiinsa vaikuttaen. Tämän johdosta tärkeänä onkin nähty, että niin vanhemmat kuin opettajat auttavat lapsia katkaisemaan kielteiset epäonnistumisen kehät. Positiivisten oppimiskokemisten aikaan saamiseksi on tarpeellista tarjota oppimisvaikeuslapsille sopivan kokoisia haasteita, jotka mahdollistavat onnistumisen kokemuksia. Kun lapsi ymmärtää, että hänellä on vaikeuksien lisäksi myös vahvuuksia, luo se mahdollisuuksia terveen itsetunnon rakentamiselle. Nämä vaatimukset on koitettu huomioida kuntoutuksen järjestämisessä.<sup>518</sup>



## Kuntoutuksen suunnittelu ja toteuttaminen

Neuropsykologisten tutkimusten jälkeen Lastentutkimuslinikan työntekijöiden vastuulla on arvioida, onko asiakkaana olevalla lapsella tarvetta esimerkiksi erityisopetukseen tai muuhun erityistukeen. Lastentutkimuslinikalla on valmiuksia tarjota muun muassa yksilö- ja ryhmämuotoista kuntoutusta. Esimerkiksi oppimisvaikeuksien kuntoutuksessa harjoitetaan suoraan niitä taitoja, joiden hallitseminen tuottaa lapsel-

le vaikeutta. Tämän lisäksi lasta ohjataan käyttämään niitä voimavaroja, joita hänellä jo on.<sup>519</sup> Tuen antamisen mahdollisuudet ovat vuosien mittaan kasvaneet, ja nyt lapsia kyetään auttamaan muun muassa lukemaan ja kirjoittamaan oppimisessa, luetun ymmärtämisessä, matematiikan oppimisvaikeuksissa ja kielen, näönvaraisen hahmottamisen, tarkkaavuuden ja työskentelytaitojen ongelmissa. Tarkempien taitojen harjaannuttamisen ohessa kuntoutuksessa harjoitellaan myös aina yleisiä opiskelutaitoja, kuten oman toiminnan suunnittelua ja arviointia.<sup>520</sup>

Tietolaatikoissa 11 ja 12 on kuvailtu lyhyesti niitä moninaisia kuntoutusryhmiä, joita perheneuvola ja Lastentutkimuslinikalla on järjestetty (kts. myös liite 5). Kuntoutusryhmien kehittäminen aloitettiin 1990-luvun alussa, jolloin käynnistyi useita oppimisvaikeuksien kuntoutusmentelmien kehittämiseen tähtäviä hankkeita.<sup>521</sup> Yksi kysytyimmistä palveluista on ollut tarkkaavaisuushäiriöistä kärsiville lapsille ja heidän perheilleen järjestetyt ryhmät. Tarkkaavaisuushäiriöt ovat 1990-luvun alusta muodostaneet yhden tavallisimmista perheneuvolaan haikutumissyistä. Tästä seurasi osaltaan tarve kehittää mahdollisimman tehokkaita psykologis-pedagogisia vaikuttamiskeinoja, jotka kohdistuivat näiden lasten keskeisiin vaikeuksiin.<sup>522</sup>

Tarkkaavaisuuden ja ylivilkkauden häiriöt muodostavat usein suuren haasteen vanhemmuudelle, sillä tavalliset lastenkasvatuskeinot eivät useinkaan johda onnistumisiin; tehottomat kasvatuskeinot johtavat puolestaan vanhempien avuttomuuden tunteisiin, ärtymiseen ja suuttumiseen, mikä taas saattaa aiheuttaa syyllisyyttä. Lapsi saa enemmän kielteistä kuin myönteistä huomiota, minkä taas voidaan nähdä vaurioittavan lapsen itsetuntoa.<sup>523</sup> Samankaltaiset tilanteet saattavat toistua myös päiväkotij- ja koulu- maailmassa, lapsen ja hänen hoitajiensa / opettajiensa välisissä suhteissa. Tarkkaavaisuushäiriöt vaikutta-

vatkin laajalti lapsen kehitysympäristöltään saamaan palautteeseen.

Kuntoutuksen suunnittelussa päädyttiin siihen, että tuloksiin päästään vain lapsen koko ympäristön huomioivalla johdonmukaisella ja jatkuvalla yhteistyöllä.<sup>524</sup> Kuntoutus aloitettiin vuonna 1993 Villien lasten vanhempien ryhmä -nimellä ja vanhempien valmennusohjelma perustui pääasiassa sosiaalisen oppimisen teoriaan. Vanhempien kanssa tehtävän työskentelyn menetelminä olivat vanhempien kanssa käytävät keskustelut, kirjalliset tiedotteet, harjoit-

TIETOLAATIKKO 13. LASTENTUTKIMUSKLINIKALLA JÄRJESTETTYJÄ KUNTOUTUSRYHMIÄ OPPIMISVAIKEUS- JA TARKKAAVAISSUUSHÄIRIÖISILLE LAPSI- JA HEIDÄN PERHEILLEEN

**Aikamatkalla-ryhmä, 2003–**

– on suunnattu 3–5 -luokkalaisille lapsille, joilla lukivaikeuden taustalla on nimeämisvaikeus; ryhmän tavoitteena on sujuvoittaa lukemista ja nimeämistä sekä vahvistaa oikeinkirjoitusta

**Tarkkaavaisuuden ja oman toiminnan ohjaamisen kuntoutusryhmä, 2003–**

– on kehitetty 8–11 -vuotiaille lapsille, kohderyhmänä ovat lapset, joilla on tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen ongelmia; Malti -kuntoutusprosessin ensisijaisena kokonaistavoitteena on edistää lasten toimintakykyä koulumaisissa tehtäväntekotilanteissa.

**Näönvaraisen hahmottamisen ja oman toiminnan ohjaamisen ryhmä, 2004–**

– on suunnattu 3–4 -luokkalaisille lapsille, joilla on oman toiminnan ohjaamisen vaikeutta ja hitautta työskentelyssä. Ryhmässä tuetaan toiminnanohjaamista ja työskentelyn sujuvuutta sekä kehitetään näönvaraisen havaitsemisen taitoja.

Lähteet: Perheneuvolan toimintakertomukset 1993–2011, Kultti-Lavikainen ym. 2007; Lajunen 2007.



telu, kotitehtävät ja vanhempien tekemät muistiinpanot.<sup>525</sup> Valmennusohjelman tavoitteena oli ohjata vanhempia tehokkaampien kasvatustieteen menetelmien käyttämiseen. Nykyisin perheneuvolan järjestämässä ”perhekouluissa” työskentely perustuu vanhempien ja lasten rinnakkaisiin ryhmiin, ja ryhmiin ohjaututaan eri tahoilta: toiminnasta on tiedotettu avaintahoil-

le kuten päivähoiton toimijoille, lastenneuvoloihin, aluepsykologeille, perheneuvolaan ja Keski-Suomen keskussairaalan lasten neurologian osastolle.<sup>526</sup> Palveluille on ollut kysyntää, sillä erityisesti alakouluikäisten lasten erilaiset sopeutumisvaikeudet ovat olleet kasvussa koko 2000-luvun.<sup>527</sup>

## VIITTEET

## JOHDANTO

- 1 Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen vuosikertomus 1982, 2-3.
- 2 Hyvönen 2008, 186.
- 3 Keski-suomalainen 7.11.1953 "Emme voi jättää lapsia torppiin kuolemaan liikaan sekä kurjuuteen".
- 4 Kts. Glover 2003, 42. Ajattelutavan kiteyttäjä ja tunnetuin edustaja on Immanuel Kant (1724-1804).
- 5 Kts. Tarvainen 1958, 714-715.
- 6 Arajärvi 1996, 21; Västi 1954, 49.
- 7 Vuoden 1937 valtiopäivät, Liitteet I-XII, Toivomusaloite 37, kts. J. H. Tunkeon lausunto.
- 8 Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen perustamisvuosia: Helsinki 1938 (lastensuojelulautakunnan alainen), Helsinki 1939 (Samfundet Folkhälsan i svenska Finland), Helsingin maalaiskunta 1940 (terveydenhuoltolautakunta), Turun suomenkielinen kasvatustieteiden tutkimuskeskus 1939 (MLU), Turun ruotsinkielinen kasvatustieteiden tutkimuskeskus 1939 (Föreningen Folkhälsan i Åboland), Tampere 1943 (MLU), Tampereen ympäristökuntien kasvatustieteiden tutkimuskeskus 1949 (kunnat), Hämeenlinna 1945 (MLU), Vaasa 1947 (Finlands Röda Kors i Svenska Österbotten yhdessä Samfundet Folkhälsanin kanssa).
- 9 Asetukset 75/1950 ja 336/1957.
- 10 Horn 2004, 156; Korppi-Tommola 1990, 171-171.
- 11 Paakkonen 2012.
- 12 Kts. esim. Sosiaalihuoltokomitea 1949:7, 38; Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen mietintö A 1967:1, 23; Suojelukasvatustieteiden tutkimuskeskuksen mietintö B: 135, 76-78; Perhekasvatustieteiden tutkimuskeskuksen mietintö 1976: 42; Sosiaalihuoltokomitea 1982/70 ja sosiaalihuoltoasetus 1986/607.
- 13 Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen kannatusyhdistys 1.4.1953 kunnahallitukselle, Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen asiakirjoja toiminnan alkua ajoilta, Jyväskylän perhekasvatustieteiden tutkimuskeskuksen arkisto (JPA).
- 14 Pöytäkirja Keski-Suomen Maakuntaliiton maakunta- ja kunnallispäiviltä 9.-10.3.1951, Ca:1, Keski-Suomen liiton arkisto (KLA). Vaasaan vuoden 1947 alussa perustettu kasvatustieteiden tutkimuskeskus oli Suomen Punaisen Ristin ylläpitämä.
- 15 Pöytäkirja Keski-Suomen Maakuntaliiton hallituksen kokouksesta 13.7.1951, 4§, Cc:1, KLA.
- 16 Pöytäkirja Keski-Suomen Maakuntaliiton työvaliokunnan kokouksesta 1.9.1951, 6§, Cd:1, KLA.
- 17 Kts. Keski-suomalainen 29.1.1952 "Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen perustamista kaupunginhallitus kannattaa".
- 18 Kts. Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen toimintakertomus vuodelta 1952, 1-2.
- 19 Pöytäkirja Keski-Suomen Maakuntaliiton työvaliokunnan kokouksesta 1.9.1951, 6§, Cd:1, KLA.
- 20 Keski-Suomen Maakuntaliitto 12.1.1952 kunnanhallitukselle, Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen asiakirjoja toiminnan alkua ajoilta, JPA.
- 21 Keski-suomalainen 8.10.1951 "Kasvatustieteiden tutkimuskeskukset" (pääkirjoitus)
- 22 Keski-suomalainen 9.10.1951, 5.11.1951, 11.11.1951, 13.11.1951; Työn Voima 4.11.1951 ja 11.11.1951.
- 23 Kts. esim. Keski-suomalainen 10.11.1951 "Varhaislapsuuden merkitys mielen-terveydessä", Martti Paloheimo.
- 24 Pöytäkirja Keski-Suomen Maakuntaliiton työvaliokunnan kokouksesta 16.11.1951, 6§, Cd:1, KLA.
- 25 Väisänen 1982, 2.
- 26 Pöytäkirja Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen perustamista suunnittelevasta kokouksesta 19.12.1951, Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen asiakirjoja toiminnan alkua ajoilta, JPA.
- 27 Väisänen 1982, 2.
- 28 Pöytäkirja Keski-Suomen Maakuntaliiton työvaliokunnan kokouksesta 8.1.1952, 5§, 7§, 14§, Cd:1, KLA.
- 29 Keski-suomalainen 8.3.1952 "K.-S:n Kasvatustieteiden tutkimuskeskus perustettiin eilen".
- 30 Pöytäkirja Keski-Suomen Maakuntaliiton hallituksen kokouksesta 29.3.1952, 7§, Cc:1, KLA.
- 31 Pöytäkirja Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen kannatusyhdistyksen hallituksen kokouksesta 9.8.1952, Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen asiakirjoja toiminnan alkua ajoilta, JPA.
- 32 Pöytäkirja Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen johtokunnan kokouksesta 12.9.1952, Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen asiakirjoja toiminnan alkua ajoilta, JPA.

## KANNATUSYHDISTYKSEN AIKA, 1952-1973

- 33 Pöytäkirja kannatusyhdistyksen hallituksen kokouksesta 2.12.1952, 4§, Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen asiakirjoja toiminnan alkua ajoilta, JPA.
- 34 Kts. esim. Kannatusyhdistys Jämsän kunnanhallitukselle 19.2.1953, D. Jäsenkunnille lähetetyt kirjeet, JYMA.
- 35 Pöytäkirja Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen johtokunnan kokouksesta 19.3.1952, Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen asiakirjoja toiminnan alkua ajoilta, JPA.
- 36 Kuvauksen laadinnassa on hyödynnetty Maija Haukkamaan (14.11.1984) ja Ritva Hiekkasen (12.10.1984 ja 20.11.1984) haastatteluja, JPA.
- 37 Kts. esim. vuoden 1959 johtosääntö.
- 38 Salminen 1956, 7.
- 39 Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen mietintö 1967 A:1, 55.
- 40 Kts. esim. Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen toimintakertomus 1958, 3.
- 41 Kts. esim. Maija Haukkamaan haastattelu 14.11.1984, 4, JPA.
- 42 Kts. esim. Salminen 1956 ja Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen toimintakertomus 1971, 1.
- 43 Ahto 1956, 3. Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen toimintakertomus vuodelta 1955.
- 44 US 18.4.1956 "Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskus monitahaisen tieteellisen työn ahjona".
- 45 Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen toimintakertomus vuodelta 1960, 1.
- 46 Kts. esim. Maija Haukkamaan haastattelu 14.11.1984, 7, JPA.
- 47 Kts. esim. Kannatusyhdistys jäsenkunnille 29.11.1954, D. Jäsenkunnille lähetetyt kirjeet, JYMA; Kannatusyhdistys Jyväskylän kaupunginvaltuustolle 12.9.1953, D. Jäsenkunnille lähetetyt kirjeet, JYMA.
- 48 Vrt. Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen mietintö 1967 A:1.
- 49 Kannatusyhdistys 2.2.1955 Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen korkeakoulun opettajaneuvostolle, D. Muille kuin jäsenkunnille lähetetyt kirjeet 1952-1974, JYMA.
- 50 Kannatusyhdistys 28.9.1955 Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen korkeakoulun opettajaneuvostolle, D. Muille kuin jäsenkunnille lähetetyt kirjeet 1952-1974, JYMA.
- 51 Kts. Ritva Hiekkasen haastattelu 12.10.1984, JPA; US 18.4.1956 "Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskus monitahaisen tieteellisen työn ahjona", Aito Ahto.
- 52 Sainio 1959, 15.
- 53 Kts. Lauri Väisäsen haastattelu 4.11.1984, 8, JPA.
- 54 Kts. Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen toimintakertomus 1957, 2.

- 55 Kts. Ritva Hiekkasen haastattelu 12.10.1984, kohta 3.6. JPA. Elonen antoi työnohjausta sekä psykologille lasten leikkiterapiasta että sosiaalityöntekijälle vanhempien haastattelemisesta.
- 56 Kannatusyhdistys 15.10.1965 Kasvatusopillisen korkeakoulun hallintokollegiolle, D. Muille kuin jäsenkunnille lähetetyt kirjeet 1952-1974, JYMA.
- 57 Kts. esim. Ahto 1956, 4. Kasvatusneuvolan vuosikertomus 1955.
- 58 Kts. Ritva Hiekkasen haastattelu 12.10.1984, kohta 3.4. JPA.
- 59 Niilo Mäki valittiin 4.11.1953 Mannerheim-liiton Keski-Suomen piirin puheenjohtajaksi. Samassa kokouksessa uudeksi jäseneksi valittiin Aito Ahto ja V. A. Niininen.
- 60 Niininen kuului myöskin kasvatusneuvolan johtokuntaan vuosina 1952-1965, puheenjohtajana hän toimi vuodet 1952-1953. Kansakouluntarkastajana hän toimi vuodet 1946-1964. Jyväskylän kaupunginvaltuuston jäsen hän oli vuosina 1948–1956.
- 61 Kts. Kasvatusneuvolan johtokunta 21.3.1956, 10§, JYMA.
- 62 Kasvatusneuvolan johtokunta 21.10.1955, 8§, JYMA. Ahvenainen oli asian-  
tuntijajäsenä vuodet 1956-1963.
- 63 Kts. kasvatusneuvolakomitean mietintö 1967 A:1, 41.
- 64 Kasvatusneuvolan toimintakertomuksissa puhutaan "hermostollisista herkkyysoireista".
- 65 Keski-suomalainen 24.3.1963 "Koulu, lääkärit ja sosiaaliviranomaiset pitävät kasvatusneuvolatyötä suuressa arvossa.
- 66 Kts. esim. Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomukset 1956, 3; 1957, 3.
- 67 Louhivuori 1994, 35-36.
- 68 Kirjeissään laitokset kiittelivät Ahtoa hänen tekemästään asiantuntijatyöstä. Kts. esim. Kuhankosken tyttökoti 4.2.1956 ja 9.2.1956 tohtori Aito Ahdolle, 5. Muut saapuneet, JYMA.
- 69 Kts. Maija Haukkamaan haastattelu 14.11.1984, JPA.
- 70 Kts. Louhivuori 1994, 36; Stolt 1989, 93.
- 71 Niininen 1958. Apua kaivattiin mm. seuraavien päätösten tekemiseen: suositus lastentarhaan, siirrot lastenkotiin, hoitokotiin ja koulukotiin. Lähin koulukoti Jyväskylän seudulla sijaitsi Laukaan Pernasaassa.
- 72 Lastensuojelulaki 62/1936. Lastensuojelulain piiriin kuuluivat muun muassa orvot, vaikeasta ruumiillisesta viasta tai vammasta kärsivät lapset ja lapset joiden vanhemmat olivat kyvyttömiä hoitamaan ja kasvattamaan heitä. Tämän lisäksi oppivelvollisuuden laiminlyöminen tai lapsen väkivaltaisuus toi hänet lastensuojelun piiriin.
- 73 Lastensuojelulaki 62/1936, 3§, 1 mom. Lastensuojelulain 5§:ssä säädettiin seuraavasti: "Huoltolautakunnan tulee olla tarpeen mukaan yhteistoiminnassa muiden kuntain huoltolautakuntain kanssa sekä mikäli mahdollista muidenkin sellaisten viranomaisten ja järjestöjen kanssa, joiden toiminnalla ja lastensuojelulla on keskinäistä yhteyttä". Huolto- ja suojelutoimenpiteitä olivat varoitus lapselle, nuorelle tai vanhemmille, määräys erilaisista hoitotoimenpiteistä, suojeluvalvojan asettaminen ja rajuimpana toimenpiteenä huostaanotto.
- 74 Västi 1954, 75-76.
- 75 Keski-Suomen Iltalehti 20.11.1967 "Tri Aito Ahto", kuolinilmoitus.
- 76 Ahto 1960.
- 77 Kts. esim. Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomus 1956, 3. Ukonniemen lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen ensimmäisen hallituksen puheenjohtajana oli apulaiskaupunginjohtaja V. Talamo, varapuheenjohtaja Lauri Väisänen, sihteeri ja rahastonhoitaja Veikko Tuominen, muut jäsenet Niilo Mäki, toimitusjohtaja Lauri Noronen, V. A. Niininen, tohtorit Aito Ahto ja E. K. Ahvenainen, Veikko Hyytiäinen ja Vilho Maaniemi.
- 78 Kasvatusneuvolan johtokunta 19.11.1954, 9§, JYMA. V. A. Niininen toimi Ukonniemen kannatusyhdistyksen puheenjohtajana vuodet 1955-1967. E. K. Ahvenainen osallistui samoin tiivistä Ukonniemen toimintaan, hän oli muun muassa hoitolaitoksen johtokunnan puheenjohtaja vuosina 1956-1960.
- 79 Kts. Auvinen 2009.
- 80 Lakäi nuorista rikoksentehtäjäistä 262/1940.
- 81 Piirainen 1974, 225, 353-354.
- 82 Kts. esim. Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomus 1956, 4.
- 83 Aito Ahto 21.5.1955 kansakoulujen johtokunnalle, D. Muille kuin jäsenkunnille lähetetyt kirjeet, JYMA.
- 84 Harjula 1996, 200.
- 85 Jyväskylän Sanomat 24.9.1959 "Vajaamieliskysymys katsotaan meillä vain huolto-ongelmaksi".
- 86 Keski-suomalainen 28.9.1958 "Jyväskylässä aloitti viime kuussa työnsä aivovauriolasten lastentarha".
- 87 Kts. esim. Jyväskylän Sanomat 6.12.1960 "Poikkeavan lapsen edellytykset helposti joko liioitellaan tai aliarvioidaan", Niilo Mäki.
- 88 Jyväskylän Sanomat 23.9.1959 "Vajaamielisyiden ilmitulo riippuu suuressa määrin kulttuurimuodosta, jonka piirissä asianomainen yksilö elää". Niilo Mäki.
- 89 Kts. Ahto 1960, 3. Keski-Suomen kasvatusneuvolan vuosikertomukset 1958 ja 1959.
- 90 Kts. Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomus 1961, 1-2.
- 91 Kts. Asplund 1960, 8.
- 92 Keski-suomalainen 16.12.1956 "'Potilas, joka ei pääse sairaalaan". Jyväskylän b-mielisairaalakysymyksestä", Aito Ahto
- 93 Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomus 1960, 1.
- 94 KM 1947:2, 34.
- 95 kts. V. A. Niininen, Keski-suomalainen 6.11.1953.
- 96 Jyväskylän Sanomat 2.2.1957 "Aivovauriolasten hyväksi toimivan yhdistyksen toiminta aloitetaan myös Jyväskylässä".
- 97 Jyväskylän Sanomat 1.9.1955 "Vajaallikeisiä lapsia koskeva tutkimus käynnissä".
- 98 Kts. Kiviluoto 1963, 11; Niininen 1958.
- 99 Psykologin osalta tehtävänjako määriteltiin jo kasvatusneuvolan vuoden 1959 ohjesäännön 14§:ssä, momentit 1-6.
- 100 Kiviluoto 1963.
- 101 Kts. esim. Kasvatusneuvola 24.11.1961 tri Salme Wierheimolle, D. Muille kuin jäsenkunnille lähetetyt kirjeet, JYMA; Suomen kasvatusneuvolain liiton kirje sosiaaliministeriön ylitarkastaja Kotilaiselle, 1961, E. Muut saapuneet, JYMA.
- 102 Kts. Maija Haukkamaan haastattelu 14.11.1984, 10, JPA.
- 103 Västi 1954, 83.
- 104 Keski-Suomen kasvatusneuvola 16.12.1952 kansakoulujen johtokunnalle, D. Muille kuin jäsenkunnille lähetetyt kirjeet 1952-1974, JYMA. Koulut tekivät siirtoja apukouluun, tarkkailuluokille ja käsitelivät luokkaympäristöön sopeutumattomien oppilaiden tilanteita.
- 105 Peltonen 1989, 116. Apukoulu oli tarkoitettu henkisesti kehityksessä viivästyneille ja lievästi kehitysvammaisille lapsille, jotka eivät kyenneet seuraamaan normaalia kansakouluopetusta.
- 106 32/1952, annettu 18.1.1952.
- 107 Kansakouluasetus 321-323/1958, 28-29§, 32§.
- 108 Kts. Mäki 1950, 9.
- 109 Aito Ahto 21.5.1955 kansakoulujen johtokunnalle, D. Muille kuin jäsenkunnille lähetetyt kirjeet, JYMA.
- 110 Kts. Ritva Hiekkasen haastattelu 12.11.1984, kohta 4.3., JPA.

- 111 Västi 1954, 72.
- 112 Kasvatusneuvola 24.11.1961 tri Salme Wiherheimolle, D. Muille kuin jäsenkunnille lähetetyt kirjeet, JYMA.
- 113 Kts. Kiviluoto 1963, 21.
- 114 Niininen 1958.
- 115 Kts. Hiekkänen 12.11.1984, kohta 3; Hännikäinen 1956; Salminen 1956. Helsingin Sanomat 26.2.1958 "Kasvatusneuvolat ovat lasten psykiatrisia poliklinikoita"
- 116 Niininen 1958.
- 117 Salminen 1956, 6
- 118 Salminen 1956, 6. Kts. tarkemmin Kamphaus & Campbell 2006, 266.
- 119 Salminen 1956, 6.
- 120 Esim. koulunkäynnin aloittamisen siirtäminen, koulun tai luokan vaihto, si-  
joitus erikoisluokille, yksityisopetus tai vapauttaminen koulunkäynnistä.
- 121 Kts. Ritva Hiekkasen haastattelu 12.11.1984, kohta 2.6., JPA.
- 122 Uusi-Suomi 30.9.1958 "Vajaaliikkeisten aivovauriolasten erityiskasvatuksen  
tarve - Uudelle Suomelle prof. Niilo Mäki".
- 123 Keski-Suomen kasvatusneuvola 21.5.1955 kansakoulujen johtokunnalle, D.  
Muille kuin jäsenkunnille lähetetyt kirjeet 1952-1974, JYMA.
- 124 Peltonen 1989, 195-196.
- 125 Tietoa kerättiin lisäksi lapsen unesta ja ruokahalusta, kodin taloudellisesta  
asemasta, nukkumisolosuhteista, ravinnosta, vapaa-ajan vietosta ja harras-  
tuksista. Kts. Salminen 1956, 7.
- 126 Kts. Maija Haukkamaan haastattelu 14.11.1984, 7, JPA.
- 127 Lakijärjestöjen ja lastenneuvoloista 224/1944.
- 128 Kts. esim. kasvatusneuvolakomitean mietintö 1967: A1, 40.
- 129 Salminen 1956, 6.
- 130 Helsingin Sanomat 14.3.1955 "'Vaikeille lapsille" apua Ukonniemessä".
- 131 Kts. esim. Kasvatusneuvola 24.11.1961 tri Salme Wiherheimolle, D. Muille  
kuin jäsenkunnille lähetetyt kirjeet, JYMA.; Ritva Hiekkasen haastattelu  
12.11.1984, kohta 3.4, JPA.
- 132 Keski-suomalainen 23.12.1960 "150-paikkaista lastenpsykiatrista sairaalaa  
suunnitellaan Haukkalaan"
- 133 Västi 1954, 67.
- 134 Työn Voima 6.11.1952 "Mielenterveyden vaarantaminen johtuu usein kasva-  
tusvirheistä. Tri Martti Paloheimo esitelmöi Jyväskylässä".
- 135 Västi 1954, 75.
- 136 Kts. esim. Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomus 1963, 4.
- 137 Kts. esim. Achté 1991, 285-286.
- 138 Helsingin Sanomat 2.4.1955 "Kasvatusvaikeuksien selvittely neuvoloissa  
hyvin tuloksetta".
- 139 Kts. Maija Haukkamaan haastattelu 14.11.1984, 8, JPA.
- 140 Ronkainen 2008, 393; Kivimäki 2007.
- 141 Maija Haukkamaan haastattelu 14.11.1984, 17, JPA.
- 142 Maija Haukkamaan haastattelu 14.11.1984, 7, JPA. Haukkamaa auttoi esi-  
merkiksi kehitysvammaisten lasten vanhempia laatimaan erilaisia hoitoa ja  
kuntoutusta koskevia hakemuksia.
- 143 Keski-suomalainen 23.12.1960 "150-paikkaista lastenpsykiatrista sairaalaa  
suunnitellaan Haukkalaan".
- 144 Kasvatusneuvola liito kirje valtioneuvostolle 17.10.1967., 5. Muut saapu-  
neet, JYMA.
- 145 Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomus 1965, 1.
- 146 Kts. Katsaus Keski-Suomen kasvatusneuvolan [...] 1972, 3.
- 147 Kts. Uotila 2004 läänin perustamisvaiheista.
- 148 1960-luvun lopulla tehtiin myös merkittäviä kuntien valtionapuun liittyviä  
uudistuksia, luotiin mm. kuntien kantokäytännöt. Kts. Kuntien valtion-  
osuuskomitean mietintö 1968:A8.
- 149 Ala-Haavisto 2000, 116.
- 150 Kts. esim. Aito Ahto 9.12.1960 Keski-Suomen vajaanmielisten huolto- ja hoi-  
toa sekä psykiatrista hoitoa suunnittelevan toimikunnan asettamalle työva-  
liokunnalle, D. Muille kuin jäsenkunnille lähetetyt kirjeet, JYMA.
- 151 Auvinen 2007, 31-34.
- 152 Kts. Keski-Suomen kasvatusneuvolan vuosikertomus 1966, 1-2.
- 153 KM 1967:A1, 41.
- 154 Kts. esim. Ritva Hiekkasen haastattelu 12.10.1984, kohta 3.9., JPA; Keski-  
suomalainen 24.3.1963 "Koulu, lääkärit ja sosiaaliviranomaiset pitävät kas-  
vatusneuvolatyötä suurella arvolla".
- 155 Keskussairaalan lisäksi asiakkaita lähettivät kunnanlääkärit, mutta terveystyö-  
sarten lähettämien asiakkaiden määrä jäi pieneksi. Kts. Ahto 9.12.1964 kas-  
vatusneuvolakomitean lausunto, 5. Muut saapuneet, JYMA.
- 156 Yliääkäri Ahvenainen ja hänen toiminnastaan kts. Louhivuori 1994, 36.
- 157 KM 1967 A:1, 42.
- 158 Kts. polkuriippuvuudesta tarkemmin Mahoney 2000.
- 159 KM 1967 A:1, 41.
- 160 Jallinoja 1985, 251-253.
- 161 Paino oli vielä osapäiväisessä toiminnassa - lapset olivat hoidossa vain muu-  
taman tunnin päivässä.
- 162 Onnismaa 2010, 30-31.
- 163 Roiko-Jokela 1997, 57.
- 164 Sosiaaliviranomaiset olivat eri jäsenkunnissamme tyytyväisiä juuri siihen,  
että oli mahdollisuus saada seikkaperäinen lausunto erityishuollon tarpees-  
sa olevasta lapsesta. Kts. esim. Kannatusyhdistys Jämsän kunnanhallituk-  
selle 19.2.1953, D. Jäsenkunnille lähetetyt kirjeet, JYMA.
- 165 Kasvatusneuvolan lääkärin, Anna-Liisa Rinteen kirje Jyväskylän kaupungin  
sosiaalilautakunnalle 31.8.1970, D. Jäsenkunnille lähetetyt kirjeet, JYMA;  
Ritva Hiekkänen Jyväskylän kaupungin sosiaalilautakunnalle 2.9.1970, D.  
Jäsenkunnille lähetetyt kirjeet, JYMA.
- 166 Kasvatusneuvola Jyväskylän kaupunginhallitukselle 10.9.1971., 5. D. Jäsen-  
kunnille lähetetyt kirjeet, JYMA.
- 167 Kts. tyypillisenä kirjoituksena esim. Uusi Suomi 28.10.1971 "Jos näette lap-  
sen olevan kehossa päivähoitossa - tehkää ilmoitus".
- 168 Väisänen 1982, 2.
- 169 Keski-suomalainen 28.11.1958 "Perhekasvatuksen tarve on lisääntynyt"; vrt.  
Uusi Suomi 2.10.1966 "Perhekasvatus on osa lastensuojelutyötä".
- 170 Vesikansa 2009, 131.
- 171 Kts. esim. apul. prof. Reino Salon puheenvuoro Uudessa Suomessa 2.10.1966.
- 172 Pulkkinen 1984, 40. Kts. myös Kujala 2003, 113-114.
- 173 Kts. esim. Kirves 2010.
- 174 Kts. Esittely Keski-Suomen kasvatusneuvolan toiminnasta Keski-Suomen  
Mielenterveystoimikuntaa varten 1971, s. 5, JPA.
- 175 Maija Haukkamaan haastattelu 14.11.1984, 12, JPA.
- 176 Kts. Keski-Suomen kasvatusneuvolan vuosikertomus 1969.; Maija Haukka-  
maan haastattelu 14.11.1984, 4, JPA.
- 177 Kts. Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomukset 1970-1972; Kts.  
myös Suomen kasvatusneuvola liitto 13.3.1967., 5. Muut saapuneet, JYMA.
- 178 Keski-Suomen kasvatusneuvolan hallitukselle 29.5.1973, 5. Muut saapu-  
neet, JYMA.
- 179 Kts. Esittely Keski-Suomen kasvatusneuvolan toiminnasta Keski-Suomen  
Mielenterveystoimikuntaa varten 1971, s. 7, JPA.



## KUNTAINTUON VUODET, 1974–1993

- 180 Tämän lisäksi kasvatusneuvola tuli saamaan koulutusneuvolana toimimisesta erikseen myönnettävän 10 prosentin korotuksen.
- 181 KM 1976:42, 15; Kts. esim. sosiaalihuollon yleiskirje B 21/1974.
- 182 Kts. Taskinen 1980, 16.
- 183 Uotila 2004, 78.
- 184 Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomus 1975, 14.
- 185 Huttunen 2001, 164-165.
- 186 Karisto 1985, 88.
- 187 Maija Haukkamaan haastattelu 14.11.1984, 15-16, JPA.
- 188 Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomus 1975, 13.
- 189 Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomus 1975, 13.
- 190 Kortteinen 1982. Alkoholin käyttöä lisäsi osaltaan keskioluen myynnin vapauttaminen vuonna 1968.
- 191 Sirkka Tasolan haastattelu 7.11.2011, 4, JPA; Annikki Hillskan suullinen tiedonanto 3.4.2012.
- 192 Karisto 1985, 10.
- 193 Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomus 1979, 10.
- 194 Kansanterveyslaki 66/1972, Laki lasten päivähoitosta 36/1973, Kasvatusneuvolalaki 568/1971.
- 195 Timo Ahosen haastattelu 10.11.2011, 8, JPA.
- 196 Tiuraniemi 1990, 36.
- 197 Annikki Hillskan suullinen tiedonanto 3.4.2012.
- 198 Eeva Nybergin haastattelu 25.11.2011, 11, JPA.
- 199 Sirkka Tasolan haastattelu 7.11.2011, 3, JPA.
- 200 Koivumäki 1977, 21.
- 201 Maija Haukkamaan haastattelu 14.11.1984, 22, JPA.
- 202 Huhtala 1992, 35.
- 203 Maija Haukkamaan haastattelu 14.11.1984, 16, JPA.
- 204 Korkiasaari 1986, 15.
- 205 Kts. myös KM 1976:42, 19.
- 206 Sirpa Klemolan haastattelu 15.11.2011, 6, JPA.
- 207 Keski-Suomen Lääninhallitus, kouluosasto 17.12.1971; kasvatusneuvolan ja koulujen välisen yhdysopettajaverkoston luominen., E. Muut saapuneet.
- 208 Sirkku Rahikkalan haastattelu 21.11.2011, 10, JPA.
- 209 Eeva Nybergin haastattelu 25.11.2011, 9, JPA.
- 210 Koulun ja kasvatusneuvolan yhteistyö 1976.
- 211 Sirkka Tasolan haastattelu 7.11.2011, 4, JPA.
- 212 Pulkkinen 1979, 72.
- 213 Pulkkinen 1979, 73; Päivähoidon kasvatustavoitekomitean mietintö 1980:31.
- 214 Munukka 1970, 78.
- 215 KM 1982:67, 12.
- 216 Kts. Keski-suomalainen 28.3.1976 "Psykiatri Kirsti Knuuttila: Sijoituskoteja ei vielä ole tarpeeksi".
- 217 Kts. Keski-Suomen Ilta-lehti 20.11.1967 "Tri Aito Ahto".
- 218 Kts. Istanmäki 1979, 1; Keski-suomalainen 28.3.1976 "Psykiatri Kirsti Knuuttila: Sijoituskoteja ei vielä ole tarpeeksi".
- 219 Ihalainen 1979, 44.
- 220 Sijaishuollon [...] 1979, 1.
- 221 Pietiläinen 1978, 22.
- 222 Kirsti Knuuttilan haastattelu 18.11.2011, 8, JPA.
- 223 Pietiläinen 1978, 75-76.
- 224 Kts. Kuntakohtaiset tiedot palvelutoiminnasta 1993, 6. Vuonna 1993 kaikesta asiakastyöstä Jyväskylän toimiston osuus muodosti noin kolmanneksen.
- 225 Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomus 1976, 6; Kasvatusneuvolan vaiheista [...] 1977, 7.
- 226 Sirkku Rahikkala 21.11.2011, 11, JPA.
- 227 Kirsti Knuuttilan haastattelu 18.11.2011, 4, JPA.
- 228 Kirsti Knuuttilan haastattelu 18.11.2011, 7, JPA.
- 229 Kts. Keski-suomalainen 15.9.1974 "Perheterapiassa selvitetään sotkeutuneita ihmissuhteita", erityisesti psykiatri Kirsti Knuuttilan osuus. Tematiikka nousi myös varsin laajasti julkisen keskustelun piiriin, kts. esim. Kainuun Sanomat 29.8.1968 "Isän osuutta perheessä pohdittiin MLUn toimihenkilöpäivillä Sotkamossa"; Keski-suomalainen 1.10.1968 "Isän merkitys unohdettu kotiin ja lapsen kasvuympäristön luojana", Tauno Laes; Keski-Suomen Ilta-lehti 1.10.1968 "Isän rooli", Joel; Aamulehti 9.11.1974 "Lasten vaikeudet perheestä lähtöisin".
- 230 Savolainen 1975.
- 231 Kirjonen 1982.
- 232 KM 1976:42, 21.
- 233 Taskinen 1980, 16.
- 234 Pietiläinen 1978, 11.
- 235 Rönkä et. al. 1975, 32-36.
- 236 Kinanen 1976, 74, 107.
- 237 Eeva Nybergin haastattelu 25.11.2011, 4, JPA.
- 238 Karttunen 1996, 16; Timo Ahosen haastattelu 10.11.2011, JPA.
- 239 Kirjonen 1982, 21.
- 240 Maija Haukkamaan haastattelu 14.11.1984, 4; Ritva Hiekkasen haastattelu 12.11.1984, 14, 16.
- 241 Kts. esim. Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomus 1975, 18 ja 1978, 13.
- 242 Piilinen 1996, 191;
- 243 Auvinen 2007, 75.
- 244 Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomus 1979.
- 245 Sirkka Tasolan haastattelu 7.11.2011, 11, JPA.
- 246 Kts. luku 2.3.
- 247 Sirkka Tasolan haastattelu 7.11.2011, 13, JPA.
- 248 Kirjonen 1982, 21.
- 249 Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomus 1972, 2; Toimintakertomukset 1972-1980.
- 250 Maija Haukkamaan haastattelu 14.11.1984, 22, JPA.
- 251 Kirsti Knuuttilan haastattelu 18.11.2011, 11, JPA.
- 252 Sirpa Klemolan haastattelu 15.11.2011, 6, JPA.
- 253 Sirkku Rahikkala 21.11.2011, 12, JPA.
- 254 Kirsti Knuuttilan haastattelu 18.11.2011, 13, JPA.
- 255 Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomus 1984, 19; Sirkka Tasolan haastattelu 7.11.2011, 14, JPA; Sirpa Klemolan haastattelu 15.11.2011, 5, JPA.
- 256 Eeva Nybergin haastattelu 25.11.2011, 5, JPA.
- 257 Schein 1991.
- 258 Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomus 1974, 6.
- 259 Sirkka Tasolan haastattelu 7.11.2011, 5, JPA; Kirsti Knuuttila 18.11.2011, 11, JPA.
- 260 Eija Savolaisen haastattelu 22.11.2011, 4, JPA.
- 261 Kirsti Knuuttilan haastattelu 18.11.2011, 11, JPA.
- 262 Sirpa Klemolan haastattelu 15.11.2011, 14-15, JPA.
- 263 Eeva Nybergin haastattelu 25.11.2011, 7, JPA.
- 264 Keski-Suomen perheneuvolan toimintakertomus 1985, 20. Sirkku Rahikkala 21.11.2011, 12, JPA.
- 265 Kirsti Knuuttilan haastattelu 18.11.2011, 9, JPA.

- 266 Vrt. Taskinen 1987, 30, 82.
- 267 Kirsti Knuutilan haastattelu 18.11.2011, 12, JPA.
- 268 Maija Haukkamaan haastattelu 14.11.1984, 18, JPA.
- 269 Eeva Nybergin haastattelu 25.11.2011, 6, JPA.
- 270 Eeva Nybergin haastattelu 25.11.2011, 3, JPA.
- 271 Sirpa Klemolan haastattelu 15.11.2011, 6, JPA.
- 272 Kirsti Knuutilan haastattelu 18.11.2011, 14, JPA.
- 273 Kirsti Knuutilan haastattelu 18.11.2011, 5, JPA.
- 274 Ritva Hiekkasen haastattelu 12.11.1984, 14. Vrt. Leiman 1991, 16.
- 275 Sirkka Tasolan haastattelu 7.11.2011, 2, JPA.
- 276 Eeva Nybergin haastattelu 25.11.2011, 10, JPA.
- 277 Vrt. Schein 1991, 79.
- 278 Leiman 1991, 12; Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomus 1983, 10.
- 279 Sirkka Tasolan haastattelu 7.11.2011, 6, JPA.
- 280 Leiman 1991, 1.
- 281 Leiman 1991, 11.
- 282 Linde 2009.
- 283 Tasola 1990, 61.
- 284 Leiman 1991, 61; Sirpa Klemolan haastattelu 15.11.2011, 10, JPA.
- 285 Sirkku Rahikkalan haastattelu 21.11.2011, 5, JPA; Sirpa Klemolan haastattelu 15.11.2011, 4, JPA.
- 286 Tasola 1990, 60.
- 287 Vrt. Linna 1988, 88.
- 288 Kts. esim. Aamulehti 30.3.1982 "Kasvatusneuvolat pitäisivät oman lain"; Suur-Jyväskylän lehti 11.2.1982 "Perheneuvonnan uudet haasteet"; Suur-Jyväskylän lehti 7.4.1982 "Kasvatusneuvola tekee arvokasta avohoitotyötä"; Sirkku Rahikkalan haastattelu 21.11.2011, 6, JPA.
- 289 Kts. Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomus 1982, 2.
- 290 Linna 1988, 165-166.
- 291 Kts. Sirkka Tasolan haastattelu 7.11.2011, 16, JPA.
- 292 Virallinen nimenmuutos tapahtui 13.12.1984 muotoon Keski-Suomen perheneuvolan kuntainliitto.
- 293 Möttönen & Niemelä 2005, 33-34.
- 294 Pääministeri Harri Holkerin hallitusohjelma 30.4.1987.
- 295 Niemelä & Salo 1993, 9.
- 296 Niemelä & Salo 1993, 9.
- 297 KM 1986:12, 186-187.
- 298 Kröger 1996, 42-43.
- 299 Keski-Suomen perheneuvolan toimintakertomus 1987.
- 300 Keski-Suomen perheneuvolan toimintakertomus 1990, 5.
- 301 Keski-Suomen perheneuvolan toimintakertomus 1990, 5.
- 302 Keski-Suomen perheneuvolan toimintakertomus 1985, 21. Valtionosuus suoritettiin sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelua ja valtionosuutta koskevan lain (SVOL, 677/1982) mukaan; valtionosuus menoihin määräytyi jäsenkunnan kantokytlyluokan mukaan ja ennako suoritettiin kuukausittain vahvistettuun toteuttamissuunnitelmaan sisältyvän arvion mukaan.
- 303 Kts. Keski-Suomen perheneuvolan toimintakertomus 1988, 6.
- 304 Erkki Torpan haastattelu 30.4.1987, 3, JPA.
- 305 Kts. Taskinen 1995, 31-32.
- 306 Jyväskylän maalaiskunnan sosiaalijohtajan Reijo Siekkisen haastattelu 5.3.1987, 3, JPA.
- 307 Esim. KM 1971: A25, KM 1976: 42, KM 1977:37, KM 1982:67.
- 308 Keski-Suomen perheneuvolan toimintakertomus 1993, 4.
- 309 Sirpa Klemolan haastattelu 15.11.2011, 15-16, JPA.
- 310 Eeva Nybergin haastattelu 25.11.2011, 15, JPA.
- 311 Keski-Suomen perheneuvolan toimintakertomus 1991, 1.
- KAUPUNGIN PERHENEUVOLA, 1994–2012**
- 312 Kts. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti 2012.
- 313 Hyvinvointikertomus 2011, 7.
- 314 Kts. esim. Jyväskylän kaupungin talousarvion yleisperustelut 2010, 2.
- 315 Sirkka Tasolan haastattelu 7.11.2011, 17, JPA; Sirpa Klemolan haastattelu 15.11.2011, 15, JPA; Kaija Pänkäläisen puheenvuorot.
- 316 Sirkku Rahikkalan haastattelu 21.11.2011, 3, JPA.
- 317 Nakari 2003, Möttönen & Laakso 2000.
- 318 Sirkku Rahikkalan haastattelu 25.11.2011, 10, JPA.
- 319 Kts. avun hakemisen kynnyksen madaltumisesta esim. Aarno Laitila 11.11.2011, 9, JPA; Sirkku Rahikkala 21.11.2011, 8, JPA; Keski-suomalainen 11.11.2007.
- 320 Kts. esim. Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 1998, 2; Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 1999, 2; Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 2000, 2.
- 321 Aarno Laitilan haastattelu 11.11.2011, 9-10, JPA; Sirkku Rahikkalan haastattelu 25.11.2011, 8, JPA.
- 322 Aarno Laitilan haastattelu 11.11.2011, 10, JPA; Sirkku Rahikkalan haastattelu 25.11.2011, 9, JPA; Perheterapeuttisen työskentelyn yleistymisestä kts. Sirkka Tasolan haastattelu 7.11.2011, 12-13, JPA; Työryhmämuistio 26.10.2011.
- 323 Timo Ahosen haastattelu 11.11.2011, 3.
- 324 Määttä 2010, 74.
- 325 Näsi ym. 2001, 52.
- 326 Vaikuttavuusnäkökulma (perheneuvolan suoritteet, perheneuvolaan 1. aika kuukauden kuluessa, %-osuus): Asiakasnäkökulma (asiakastytytyväisyys: yleisarvosana palveluista, asiakas koki saaneensa apua ongelmaansa, asiakas koki odotusajan sopivaksi); Prosessinäkökulma (perheneuvolan suoritehinta); Henkilöstönäkökulma (työilmapiiri, stressin kokeminen), Voimavarat (henkilöstön lukumäärä)
- 327 Kts. esim. Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 1994, 3.
- 328 Kts. esim. Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 1995, 3.
- 329 Lajunen, Laukkanen & Rantasila 1994, JPA.
- 330 Reponen 2012.
- 331 Sirkku Rahikkalan haastattelu 21.11.2011, 3, JPA; Sirkka Tasolan haastattelu 7.11.2011, 5, JPA.
- 332 Janhunen ym. 2011.
- 333 Janhunen ym. 2011, 26.
- 334 Janhunen ym. 2011, 27-29.
- 335 Kts. Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 2011, 7.
- 336 Keski-suomalainen 26.1.2002.
- 337 Työryhmäkeskustelu 26.10.2011, 2, JPA.
- 338 Keski-suomalainen 27.3.2003; Anu Huovinen 18.7.2003 / STT.
- 339 Jyväskylän kaupunki, Muuramen kunta, Jyväskylän yliopiston Perhetutkimuskeskus, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Movila Oy.
- 340 Sirpa Klemolan haastattelu 15.11.2011, JPA; Aarno Laitilan haastattelu 11.11.2011, 9, JPA; Moilanen 1997, 12.
- 341 Janhunen ym. 2011, 31.
- 342 Sirkku Rahikkalan haastattelu 25.11.2011, 21, JPA; Aarno Laitilan haastattelu 11.11.2011, JPA.
- 343 Sirkka Tasolan haastattelu 7.11.2011, 13, JPA.
- 344 Kts. esim. Laakso & Möttönen 2000, Eeva Nybergin haastattelu 25.11.2011, 6, JPA.
- 345 Kts. Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 2011, 11.
- 346 Aarno Laitilan haastattelu 11.11.2011, 9-10, JPA; Eeva Nybergin haastattelu 25.11.2011, 21, JPA; Eija Savolaisen haastattelu 22.11.2011, 9, JPA; Sirkku Rahikkalan haastattelu 25.11.2011, 16-17, JPA.

- 347 Aarno Laitilan haastattelu 11.11.2011, 11, JPA; Eeva Nybergin haastattelu 25.11.2011, 9, JPA.
- 348 Myllyniemi 2008, 20.
- 349 Hyvinvointikertomus 2005, 76 ja 2011, 34.
- 350 Kts. esim. Eeva Nybergin haastattelu 25.11.2011, 24–25, JPA.
- 351 Vrt. edellisen luvun lopun Kaija Pänkäläisen siteeraus.
- 352 Jyväskylän mielenterveytyön suunnitelma 2004, 16; VP 1996, Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 3, 2
- 353 Salmi ym. 1996, 153.
- 354 THL 2012, 31.
- 355 Järventie & Sauli 2001, 8.
- 356 Hyvinvointikertomus 2011, 8.
- 357 Perälä ym. 2011 / THL.
- 358 Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 1998, 12.
- 359 Eeva Nybergin haastattelu 25.11.2011, 18, JPA.
- 360 Lajunen & Tasola 1997, 7.
- 361 Sirpa Klemolan haastattelu 15.11.2011, 16, JPA.
- 362 Eeva Nybergin haastattelu 25.11.2011, 11, 18, JPA.
- 363 Kiianmaa 1994, 177–188.
- 364 Työryhmämuistio 19.10.2011.
- 365 Sirpa Klemolan haastattelu 15.11.2011, 18, JPA.
- 366 Kts. esim. Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 1999, 13.
- 367 Kiviniemi 2007.
- 368 Keski-suomalainen 4.10.1997 "Lapsella on lupa olla lapsi".
- 369 Keski-suomalainen 29.11.2011 "7-12-vuotiaat oirehtivat".
- 370 Kts. Jyväskylän perheneuvolan johtajan Sirkku Salmisen puheenvuoro, Keski-suomalainen 11.11.2007 "Mielen ongelmiiin apua jonottamatta".
- 371 Kts. esim. Keski-suomalainen 17.2.2012 "Levottomuus haastaa kodit".
- 372 Kts. esim. Paakkonen 2012.
- 373 Varhainen tuki on nostettu esille kaupunkiorganisaation eri tasoilla, niin sosiaali- ja perhepalveluiden asiakirjoissa (Jyväskylän kaupungin talousarvion käyttöosa 2009, 117) kuin psykososiaalisen yksikön eri osissa (Jyväskylän kaupungin talousarvion käyttöosa 2010, 46). Psykososiaalisissa palveluissa painotetaan tuen tarpeen varhaisista tunnistamista, oikea-aikaista puuttumista sekä ongelmien vaikeutumisen ehkäisyä, kts. Jyväskylän kaupungin talousarvion käyttöosa 2009, 122; Käyttöosa 2010, 52; Käyttötalousosa 2012, 111.
- 374 Sosiaaliamiehen raportti 2008, 10; Sosiaaliamiehen raportit 2004–2007.
- 375 Eeva Nybergin haastattelu 25.11.2011, 22–23, JPA.
- 376 Sosiaali- ja terveystalouden toimintakertomukset 2009–2011; Sosiaaliamiehen raportti 2009.
- 377 Kts. esim. Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 2000, 4.
- 378 Isän paikka-ryhmä toteutettiin osana Jyväskylän seudun Perhe-hanketta.
- 379 Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 2008, 8.
- 380 Kts. Laitila & Lindholm 2009, 34–35.
- 381 Työryhmämuistio 19.10.2011.
- 382 Kts. esim. Jyväskylän kaupungin talousarvio 2008, 119.
- 383 Sosiaali- ja terveystalouden kokous 12.6.2008, §95, Oppilashuollon resurssointitarpeet.
- 384 Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 1996, 13; Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 1998, 15.
- 385 Kts. Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 1996, 13; Haapasalo & Häkkinen 1997, 46. Verkostokousten käyttöä kehittivät muun muassa Annaliisa Heikinheimo ja Sirpa Klemola.
- 386 Aarno Laitilan haastattelu 11.11.2011, 15, JPA; Eeva Nybergin haastattelu 25.11.2011, 4, JPA.
- 387 Karttunen 2010, 172, 179.
- 388 Vuorinen 2004, 14.
- 389 Riihelä-Palmu 2008, 65.
- 390 Karttunen 2010, 171.
- 391 Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 1994, 4. Projektissa mukana olivat psykologit Annikki Hilska ja Kaija Lajunen sekä lääkäri Riitta Teittinen.
- 392 Lehtonen 2011, 155.
- 393 Kalilainen ym. 1998.
- 394 Kts. arvioista esim. Keski-suomalainen 9.5.2006 ja työntekijöiden puheenvuorot.
- 395 Kts. esim. Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 1997, 5; Sirkku Rahikkalan haastattelu 21.11.2011, 7, JPA.
- 396 Kts. perheneuvolan työntekijöiden arvioista mm. Keski-suomalainen 4.10.1997; Keski-suomalainen 4.2.1998.
- 397 Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 2001, 9; Keski-suomalainen 21.1.1996.
- 398 Heikinheimo 1999, 30–31.
- 399 Sirkku Rahikkalan haastattelu 25.11.2011, 8, JPA; Sirpa Klemolan haastattelu 15.11.2011, 15, JPA.
- 400 Lasola 2008, 1.
- 401 Asiantuntija-avusteista [...] 2012, 16; Auvinen 2006, 9.
- 402 Karttunen 2010, 155; Auvinen 2006.
- 403 Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 2001, 9. Projektin taustoista kts. Keskinen 2005, 14.
- 404 Kts. Aarno Laitilan haastattelu 11.11.2011, 16, JPA.
- 405 Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 1994, 5. Perheneuvolasta asiantomaiseen työhön osallistuivat pitkään muun muassa johtaja Kaija Pänkäläinen, psykologi Sirkka Tasola ja sosiaalityöntekijä Marja-Leena Ollikainen.
- 406 Ollikainen 2011.
- 407 Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 1994, 5; Aarno Laitilan haastattelu 11.11.2011, 16, JPA; Eija Savolaisen haastattelu 22.11.2011, 6, JPA.
- 408 Päivystyskäytännön projekti, JPA.
- 409 Heikinheimo & Tasola 2004, 133–134.
- 410 Huhtala, Kuhanen, Pyykkö 2003.
- 411 Heikinheimo 1999, 70.
- 412 Lakijärjestöjen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä (1009/2008), säädetty 19.12.2008; Työryhmämuistio 19.10.2011.
- 413 Heikinheimo & Tasola 2004, 7; Eeva Nybergin haastattelu 25.11.2011, 13, JPA.
- 414 Keski-suomalainen 28.10.1998.
- 415 Heikinheimo & Tasola 2004, 7.
- 416 Heikinheimo & Tasola 2004, 86; Keski-suomalainen 28.10.1998.
- 417 Heikinheimo & Tasola 2004, 88.
- 418 Kts. Lajunen ym. 2002.
- 419 Holma & Laitila 2002, 43.
- 420 Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 2001, 9; Holma & Laitila 2002, 45.
- 421 Kärki 2009, 36.
- 422 Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 1994, 5. Esim. Hilska, Lajunen, Ollikainen, Kalilainen 1994–.
- 423 Keski-suomalainen 21.4.2009.
- 424 Metsäranta 2003, 14.
- 425 Käsittää seuraavat kunnat: Hankasalmi, Jyväskylä, Laukaa, Muurame, Peitävesi, Toivakka, Uurainen.



- 426 Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 2010, 5.  
427 Niinikoski 2008, 32.  
428 Sirkku Rahikkalan haastattelu 25.11.2011, 7, JPA.  
429 Kts. esim. Heikinheimo & Tasola 2004, luku 9.2.  
430 Moilanen 1997, 8; vrt. Sirkku Tasolan haastattelu 7.11.2011, 7, JPA.  
431 Sirkku Rahikkalan haastattelu 25.11.2011, 20, JPA; Aarno Laitilan haastattelu 11.11.2011, 12, JPA.  
432 Määttä 2007, 28-29.  
433 Kts. esim. Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 1998, 6.  
434 Kts. esim. Moilanen 1997, 6; Möttönen & Niemelä 2005, 92-93.  
435 Eeva Nybergin haastattelu 25.11.2011, 23; Seikkula & Arnkil 2009, 170.  
436 Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 2006, 3.  
437 Perusturvalautakunta 31.5.2012.  
438 Aarno Laitilan haastattelu 11.11.2011, 21, JPA.  
439 Sirpa Klemolan haastattelu 15.11.2011, 21, JPA; Sirkku Rahikkalan haastattelu 25.11.2011, 19, JPA.  
440 Terveys- ja sosiaalinen turvallisuus palvelukonaisuus 30.5.2011.  
441 Lajunen 2001; Aarno Laitilan haastattelu 11.11.2011, 19-20, JPA.  
442 Aarno Laitilan haastattelu 11.11.2011, 21-22, JPA; Sirkku Rahikkalan haastattelu 25.11.2011, 21, JPA.  
443 Lääninhallitusten arvio peruspalvelujen tilasta 2007.  
444 Valtion ja kuntien välisen suhteen muutoksista kts. esim. Möttönen & Niemelä 2005, luku 2.7.  
445 Kts. Jyväskylän kaupungin talousarvion käyttötalous 2006, 107.  
446 Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 2011, 11.  
447 Kts. Eeva Nybergin haastattelu 25.11.2011, 21, JPA.  
448 Aarno Laitilan haastattelu 11.11.2011, 20, JPA.
- PERHENEUVOLAN MAAKUNNALLINEN JA KANSALLINEN ROOLI**
- 449 Kts. koulutuskertomus 2008-2009, 3.  
450 Koulutusneuvolatoiminnan koordinoimisen näkökulmasta tärkeitä tilaisuuksia ovat olleet vuosittaiset koulutusneuvoloiden neuvottelu- ja koulutuspäivät.  
451 Kts. esim. Koulutusneuvolatoiminnan kehittäminen 1981, 2.  
452 778/71, 3§; muutettu 832/74, 9§ ja 959/80, 3§. Psykologilta ja sosiaaliryhtymätyöntekijältä, joka ennen 1.1.1977 oli toiminut kasvatusneuvolassa yhden vuoden tai joka oli kasvatusneuvolalain voimaan tullessa vakituinen sosiaaliryhtymätyöntekijä tai psykologi, ei siis vaadittu koulutusneuvolassa saatua koulutusta.  
453 568/71, 1 §, 2 mom.  
454 Koulutustoimikunnan kirje 29.5.1973 Keski-Suomen kasvatusneuvolan hallitukselle, 5. Muualta saapuneet kirjeet 1953-1973, JYMA.  
455 Keski-Suomen kasvatusneuvolan kirje 28.4.1972 sosiaalihalitukselle, 5. Muille kuin jäsenkunnille lähetetyt kirjeet 1952-1974, JYMA.  
456 Koulutusneuvoloiden opetustyön [...] 1981, 5.  
457 Työpaineista kts. muun muassa Sirpa Klemolan haastattelu 15.11.2011, 2, JPA.  
458 Koulutusneuvolatoiminnan [...] 1981, 2.  
459 Kts. esim. Koulutuskertomus 1976, 7.  
460 Koulutusneuvoloiden opetustyön [...] 1981, 11.  
461 Kts. Koulutuskertomukset 1972-1981, JPA.  
462 Kts. esim. Koulutuskertomus 1973, 8.  
463 Sirkku Tasolan haastattelu 7.11.2011, 14-15, JPA.  
464 Kts. esim. Koulutusneuvolatoiminnan kehittäminen 1981, 10.  
465 Heikinheimo 1992, 5; Koulutuskertomus 1983, 5.  
466 Munukka 1981; 30; Sirkku Tasolan haastattelu 7.11.2011, 14, JPA; Timo Ahosen haastattelu 11.11.2011, 2-3, JPA; Koulutusneuvoloiden opetustyön [...] 1981, 21.  
467 Kts. huomioista esim. Koulutustoimikunnan kirje 13.8.1973 Keski-Suomen kasvatusneuvolan hallitukselle, 5. Muualta saapuneet kirjeet 1953-1973, JYMA.  
468 Kts. muun muassa Timo Ahosen haastattelu 11.11.2011, 2-3, JPA; Sirpa Klemolan haastattelu 15.11.2011, 2, JPA; Aarno Laitilan haastattelu 11.11.2011, 2, JPA.  
469 Kts. esim. Aarno Laitilan haastattelu 11.11.2011, 2, JPA.  
470 Koulutustoimikunnan kirje 13.8.1973 Keski-Suomen kasvatusneuvolan hallitukselle, 5. Muualta saapuneet kirjeet 1953-1973, JYMA.  
471 Sosiaalihuoltolain mukaisen [...] 1983, 58.  
472 Kts. esim. Sosiaalityön koulutuskomitean mietintö 1972:A 7.  
473 Koulutuskertomus 1974, 7.  
474 Heikinheimo 1992, 4; Koulutuskertomus 1973, 4.  
475 Kts. Koulutuskertomus 1977, 1; Heikinheimo 1992, 4.  
476 Kts. esim. Koulutuskertomus 1988, 4-5.  
477 Kts. Koulutuskertomus 1992, 3.  
478 Kts. Koulutuskertomus 1995, 1.  
479 Kts. Koulutuskertomus 1995, 2.  
480 Kts. Koulutuskertomus 1994, 1.  
481 Kts. Kasvatus- ja perheneuvontatyön osaamisalueet 2000, 2; Sirpa Klemolan haastattelu 15.11.2011, 4, JPA.  
482 Kts. Koulutuskertomus 2000, 2.  
483 Kts. koulutuskertomukset 1994-1998.  
484 Koulutuskertomus 2001.  
485 Kts. esim. Koulutuskertomus 2004; 2007.  
486 Koulutusneuvoloiden opetustyön [...] 1981, 17.  
487 Koulutuskertomus 1972, 4-5; Koulutuskertomus 1973, 5; Koulutuskertomus 1974, 5; vrt. Aarno Laitilan haastattelu 11.11.2011, 5, JPA.  
488 Heikinheimo 1992, 5.  
489 Kts. Koulutuskertomus 2000, 3.  
490 Kts. esim. Eeva Nybergin haastattelu 25.11.2011, 2, JPA; Sirpa Klemolan haastattelu 15.11.2011, 2-3, 4, JPA; Sirkku Rahikkalan haastattelu 21.11.2011, 4, JPA.  
491 Koulutuskertomus 1985, 7.  
492 Kts. esim. Aarno Laitilan haastattelu 11.11.2011, 4, JPA.  
493 Kts. esim. koulutuskertomus 1987, 9.  
494 Kts. esim. Aarno Laitilan haastattelu 11.11.2011, 5-6; JPA; Timo Ahosen haastattelu 11.11.2011, 3, JPA.  
495 Sirkku Tasolan haastattelu 7.11.2011, 5, JPA; Sirpa Klemolan haastattelu 15.11.2011, 7, JPA; Sirkku Rahikkalan haastattelu 21.11.2011, 2, JPA.  
496 Kts. esim. Sirkku Rahikkalan haastattelu 21.11.2011, 4, 14, JPA; Tasola 1990, 62; Koulutuskertomus 1974, 9.  
497 Mistä apua [...] 2006; Adenius-Jokivuori 2001.  
498 Lyytinen 2005, 10.  
499 Lyytinen 2005, 10.  
500 Nina Kultti-Lavikaisen kirjallinen tiedonanto 12.9.2012.  
501 Saarinen 1996, 256.  
502 Piilinen 1996, 193.  
503 Alkuvuosina toiminnassa käytettiin nimeä Lasten tutkimusyksikkö.  
504 Esimerkiksi lukemis- ja kirjoittamisvaikeuksia, matemaattisia oppimisvaikeuksia, tarkkaavaisuushäiriöitä (impulsiivisuus, keskittymättömyys, levottomuus) ja erilaisia kehityksellisiä häiriöitä (esim. kielellisen tai motorisen kehityksen viivästyminen.)



- 505 Kirje Keski-Suomen lääninhallitukselle 29.10.1986, JPA.
- 506 Kirje sosiaalihuollitukselle 1988, JPA.
- 507 Kts. tematiikasta laajemmin Närhi 2002, 96-97.
- 508 Perheneuvolan toimintakertomus 1984, 17; Aarno Laitilan haastattelu 11.11.2011, 7, JPA.
- 509 Sirkkä Rahikkalan haastattelu 21.11.2011, 7, JPA; Timo Ahosen haastattelu 11.11.2011, 12, JPA; Kirje sosiaalihuollituksen suunnitteluosastolle 1989, JPA.
- 510 Niilo Mäki Instituutin taloudenhoitajan Kirsi Kantolan suullinen tiedonanto 25.9.2012; Aho ym. 2003, 30.
- 511 Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 1999, 8.
- 512 Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 1984, 17.
- 513 Timo Ahosen haastattelu 11.11.2011, 17, JPA.
- 514 Timo Ahosen haastattelu 11.11.2011, 16, JPA.
- 515 Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 1993, 17.
- 516 Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 1985, 11; Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 1987, 18; Ahonen 11.11.2011, 15.
- 517 Timo Ahosen haastattelu 11.11.2011, 15, JPA.
- 518 Kts. Katri Kiianmaan haastattelu Jyväskylä-lehdessä 2009:2.
- 519 Kts. Katri Kiianmaan haastattelu Jyväskylä-lehdessä 2009:2.
- 520 Kts. Nina Kultti-Lavikaisen haastattelu Jyväskylä-lehdessä 2009:2.
- 521 Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomus 1991, 25. Esim. tarkkaavaisuushäiriöiden kuntoutus, hyperaktiivisten lasten vanhempain ohjaus, lukemisvaikeuksien neuropsykologinen kuntoutus, Feursteinin kognitiivisen kuntoutuksen menetelmä.
- 522 Luotoniemi 1992, 23.
- 523 Luotoniemi 1992, 26.
- 524 Luotoniemi 1992, 23.
- 525 Luotoniemi 1992, 26.
- 526 Katajisto & Tuominen, 2006, 11-12.
- 527 Kts. Keski-suomalainen 29.11.2011 "7-12-vuotiaat oirehtivat"; Keski-suomalainen 11.11.2007 "Mielen ongelmiin apua jonottamatta"; Keski-suomalainen 4.10.1997 "Lapsella on lupa olla lapsi".

## LÄHTEET

## I. PAINAMATTOMAT LÄHTEET

## Arkistolähteet

*Jyväskylän maakunta-arkisto (JYMA)*

Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskus ry:n arkisto

- C. Pöytäkirjat
- D. Toisteet
- E. Saapuneet asiakirjat

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Keski-Suomen piiri ry:n arkisto

Järjestämätön arkisto

*Jyväskylän museon arkisto (JMA)*

Niilo Mäen arkisto

- III. Konseptit
- IV. Aiheenmukainen aineisto

*Jyväskylän perheneuvolan arkisto (JPA)*

Arkistokaappiin koottu historia-aineisto:

- Esitteet
- Harjoittelukertomukset
- Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen asiakirjoja toiminnan alkuvuosilta
- Johto- ja ohjesäännöt vuosilta 1959, 1968, 1973, 1984, 199
- Sanomalehtileikkeet
- Valokuvat

Jyväskylän perheneuvolan historiaa varten kerätty aineisto:

- Työntekijöiden haastattelut
  - Sirkka Tasola 7.11.2011
  - Timo Ahonen 11.11.2011
  - Aarno Laitila 11.11.2011
  - Sirpa Klemola 15.11.2011
  - Kirsti Knuuttila 18.11.2011
  - Sirkku Rahikkala 21.11.2011
  - Eija Savolainen 22.11.2011
  - Eeva Nyberg 25.11.2011
- Työryhmämuistiot
- Lastentutkimuskeskuksen aineisto, 2 mappia

Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen toimintakertomukset 1952-1973

Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen toimintakertomukset 1974-1984

Keski-Suomen perheneuvolan kuntainliiton toimintakertomukset 1985-1993

Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomukset 1994-2011  
Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen toimintakertomukset 1972-1993

Jyväskylän perheneuvolan kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen toimintakertomukset 1994-2009

*Keski-Suomen liiton arkisto (KLA)*

Keski-Suomen maakuntaliiton arkisto

- C. Pöytäkirjat
- D. Konseptit ja toisteet
- J. Sekalaiset asiakirjat

### Opinnäytteet, harjoitteluraportit, monistheet ja verkkosivumateriaali

Asplund, Sirkka-Liisa (1960) Ukonniemen lastenpsykiatrisen hoitolaitos. Tutkielma yhteiskunnallisen korkeakoulun sosiaalihuoltajatutkintoa varten. Helsinki.

Ehdotus kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen toimintakertomuksen alueella (1974) Moniste.

Hännikäinen, Helmi (1956) Harjoittelukertomus Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskukselta 1.11.-31.12.1956.

Huttunen, Arja (1983) Sosiaalipsykologian työ kasvatustieteiden tutkimuskeskuksessa. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Istanmäki, Armas (1974) Alaikäisten sijaishuollon neuvottelupäivä 1.11.1974.

Katsaus Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen toimintaan vv. 1951-1972 (1972) Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen moniste.

Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen toimintasuunnitelma 1981-85 (1980) Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen kuntainliitto.

Katajisto, Outi & Tuominen, Eila (2006) ”Kyllä sitä välillä ollaan niin nokat vastakkain”. Tutkimus koskien ylivilkkaiden leikki-ikäisten ja muiden samanikäisten lasten vanhemmuutta sekä perhekoulu-intervention vaikuttavuutta. Psykologian pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Kirjonen, Marjo (1982) Keski-Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen terapia-asiakkaita ja hoidon keskeyttäneistä. Psykologian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Kiviniemi, Niina (2008) Lasten eroryhmä Jyväskylän perheneuvolan työmuotona. KASPER.

Kohvakka, Minna (2008) Vauhtia ja villejä tilanteita. Haastavasti käyttäytyvän lapsen kodin arki vanhempien kuvamana. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

- Koivumäki, Risto (1977) Kasvatusneuvolan ja sosiaalitoimen yhteistyö. Paikallisena esimerkkinä Kankaanpään seudun kasvatusneuvolakuntainliitto. Tampereen yliopisto.
- Kokkonen, Terhi (1973) Vanhempien kasvatusneuvolakokemukset. Tutkimus Keski-Suomen kasvatusneuvolan vuoden 1970 uusien lapsiasiakkaiden vanhemmista. Tampereen yliopisto.
- Koulun ja kasvatusneuvolan yhteistyö (1976). Moniste.
- Käypä hoito (2012) [www.kaypahoito.fi](http://www.kaypahoito.fi), luettu 5.8.2012.
- Laitila, Heidi & Lindholm, Roosa (2009) Isien kokemuksia vertaistuesta Jyväskylän kaupungin perheneuvolan Isän paikka -ryhmässä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Lajunen, Laukkanen & Rantasila (1994) Keskustelu ulkopuolisen ihmisten kanssa avaa uusia näkökulmia - palautetta perheneuvolapalveluista. Moniste.
- Lasola, Marjukka (2008) Lasten huoltoriidat tuomioistuimissa. Lapsiasiainvaltuutetun vuosikirja 2008. [www.lapsiasia.fi/julkaisut/julkaisu/view/1565283](http://www.lapsiasia.fi/julkaisut/julkaisu/view/1565283).
- Luotoniemi, Arja (1997) Kun lapsen itsenäinen työskentely ei suju ja ajatukset lähtevät kulkemaan omia teitään - Lapsen tarkkaavaisuushäiriön neurokognitiivinen kuntoutus. Psykologian ammatillinen lisensiaatintutkimus. Jyväskylän yliopisto.
- Markkanen, Leea & Pollari, Paula (1990) Sijaishuoltotyö Keski-Suomen perheneuvolassa.
- Martikainen, Katri (2006) Visuaalisten taitojen ja oman toiminnan ohjailun kuntoutusryhmä. [www.suomenkasper.fi/binary/file/-/id/7/fid/144/](http://www.suomenkasper.fi/binary/file/-/id/7/fid/144/). Luettu 12.9.2012.
- Mistä apua koulunkäyntiin? (2006) Mistä apua koulunkäyntiin? Lasten ohjautuminen tutkimuksiin Keski-Suomessa vuosiluokilla 1-6. Jyväskylän kaupungin perheneuvola, Lastentutkimuslinikka.
- Moilanen, Johanna (1997) Raportti Jyväskylän perheneuvolan työntekijöiden haastatteluista 24.6. - 1.7.1997. Jyväskylän perheneuvola.
- Määttänen, Matti (1958) Lastenpsykiatrisesta hoitotyöstä Ukonniemessä. SAY:n yhdistyslehti N:4, Jyväskylän numero 1.10.1958. Suomen apukoulu yhdistys.
- Niinikoski, Aila (2008) Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen laadun arviointi osana perheneuvolatyötä. Pro gradu -tutkielma, Kuopion yliopisto.
- Munukka, Helmi (1982) Sosiaalityöntekijä kasvatusneuvolassa. Moniste.
- Ollikainen, Marja-Leena (2011) Verkostotyö. Tuloste.
- Paavolainen, Helena (1945) Kasvatusneuvonta osana lapsen kasvatuksessa ja yhteiskunnallisessa huollossa. Tutkielma sosiaalihuoltajan loppukintoa varten. Helsinki.
- Panhelainen, Olli (2005) Lastensiirtojen toteutuminen Jyväskylässä vuosina 1939-1945. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Partti, Sanna (2002) Kun neuvolassa poikettiin. Äitiys- ja lastenneuvolapalveluiden tuki lapsiperheille Jyväskylässä vuosina 1950-1971. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Pesäpuu ry (2004). Toiminnalliset välineet. Lupaus lapselle -työkalupakki. <http://www.pesapuu.fi>
- Pietiläinen, Tarja (1978) Kasvatusneuvola moniongelma-perheen tukipalveluna. Tampereen yliopisto.
- Psykologien Kustannus Oy (2012) [http://www.psykologienkustannus.fi/lasten\\_testit.php](http://www.psykologienkustannus.fi/lasten_testit.php), luettu 12.9.2012.
- Psykonet (2012) Psykonetin klinikkaopetus - testikortisto. [Http://www.psykonet.helsinki.fi/psykonet/Klinikka/Klinikka.nsf/Psykonetin+klinnikkaopetus/Testikortisto?OpenView](http://www.psykonet.helsinki.fi/psykonet/Klinikka/Klinikka.nsf/Psykonetin+klinnikkaopetus/Testikortisto?OpenView).
- Rautakivi, Seppo (1962) Apukoulun ja varsinaisen kansakoulun vaikutus apukoulutusoisten myöhempiin elämäntilanteisiin Jyväskylän alueella. Seminaariesitelmä suojelu- ja parantamiskasvatusopin cum laude -arvosanaa varten huhtikuussa 1962.
- Reponen, Mirjam (2012) Selvitys Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja perhepalveluiden asiakasraadin ensimmäisestä toimintavuodesta 2011-2012. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Salminen, Hilka (1956) Keski-Suomen kasvatusneuvolan maaseutumatoista. Harjoittelukertomus suojelu- ja parantamiskasvatusopin cum laude -arvosanaa varten. Harjoittelu suoritettu Keski-Suomen kasvatusneuvolassa 6.2.-3.3.1956.
- Savolainen, Eija (1975) Kasvatusneuvolan asiakasperheiden sosiaalinen tausta ja perheen sisäinen vuorovaikutus. Jyväskylän yliopisto.
- Sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden työalue Keski-Suomen perheneuvolan kuntainliitossa (1989)
- Soininen, Marja-Liisa (1974) Malliehdotelma sijaishuollon järjestämiseksi Keski-Suomen kasvatusneuvolakuntainliitossa.
- Sosiaaliamiehen raportit (2004-2008). <http://www.koskeverkko.fi/public/default.aspx?nodeid=32097>, luettu 20.8.2012.
- Sosiaali- ja terveystieteiden toimintakertomukset (2009-2011). <http://www.jyvaskyla.fi/hallinto>, luettu 20.8.2012.
- Tarjamo, Kerttu (2000) Häiriön hallintaa hyvinvointivaltiossa: Viranomaisien nuorisoriikollisuuskeskustelu 1950- ja 1960-luvun Suomessa. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Vuorinen, Seija (2004) Perheen resilienssin vahvistaminen. Erytistason perheterapiakoulutuksen lopputyö. Keski-Suomen perheterapiakouluttajien yhdistys ry.
- Västi, Maire (1954) Katsaus kasvatusneuvolatoiminnan syntyyn ja kehitykseen. Tutkielma suojelu- ja parantamiskasvatusopin laudatur-arvosanaa varten. Jyväskylän kasvatusoppilinen korkeakoulu.



## II. PAINETUT LÄHDEJULKAISUT

### Asetuskokoelmat

Suomen Asetuskokoelma (AsK)

Äitiys- ja lastenneuvoloita koskeva asetus 393/1944

Valtioneuvoston päätös kasvatusneuvoloille myönnettävästä  
valtioneuvosta 75/1950

Apukouluasetus 18.1.1952, 32/1952

Valtioneuvoston päätös kasvatusneuvoloille myönnettävästä  
valtioneuvosta 336/1957

Kansakouluasetus 23.7.1958, 321/1958

Kasvatusneuvola-asetus 778/1971

### Lainsäädäntö

Laki oppivelvollisuudesta 101/1921

Lastensuojelulaki 62/1936

Laki nuorista rikoksentehtävistä 262/1940

Laki kunnallisista äitiys- ja lastenneuvoloista 224/1944

Laki sosiaalihuollon hallinnosta 34/1950

Kansakoululaki 247-251/1957

Kasvatusneuvolalaki 568/1971

Kansanterveyslaki 66/1972

Laki lasten päivähoidosta 36/1973

Sosiaalihuoltolaki 710/1982

Sosiaalihuoltoasetus 607/1983

Lastensuojelulaki 417/2007

Laki lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen  
järjestämisestä (1009/2008)

### Valtiopäivät

Valtiopäivät 1937 pöytäkirjat, asiakirjat ja liitteet

### Komiteamietinnöt

Vajaakykyisten lasten huoltokomitea 1947:2

Sosiaalihuoltokomitea 1949:7

Kansakoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II. Varsinaisen kansakoulun opetussuunnitelma. Komiteamietintö 1952:3

Erityisopettajain koulutuskomitean mietintö 1958:4

Kasvatusneuvolakomitean mietintö A 1967: 1-2.

Kuntien valtionosuuskomitean mietintö A 1968:8.

Sosiaalihuollon periaatekomitea A 1971: 25

Sosiaalityön koulutuskomitean mietintö A 1972:7

Suojelukasvatustoimikunnan mietintö B 1972: 135

Sosiaalihuollon periaatekomitea 1973: 86 II

Perhekasvatustoimikunnan mietintö 1976:42

Lasten ja nuorten sosiaalihuoltotoimikunnan mietintö 1977:37

Päivähoidon kasvatustavoitekomitean mietintö 1980:31

Lastensuojelutoimikunta II: mietintö 1982:67

Hallinnon hajauttamiskomitean mietintö 1986:12

## III. SANOMA- JA AIKAKAUSLEHDET

### Sanomalehdistö ja maakunnalliset julkaisut

Aamulehti

Helsingin Sanomat

Jyväskylän Sanomat

Kansan Uutiset

Keskisuomalainen

Keski-Suomen Iltalehti

Keski-Suomen Työ

Kotimaa

Maakuntaviesti

Satakunnan Kansa

Työn Voima

Uusi Suomi

### Aikakausjulkaisut

Huoltaja

Lastentarha

Pelastakaa Lapset

Sairaanhoitajalehti

Suomen Kuvalehti



## IV. KIRJALLISUUS- JA ARTIKKELIT

- Aaltonen, Jukka & Jaakkola, Leena & Luutonen, Sinikka & Pölonen, Ritva & Riikonen, Eero (2009) Masennuspotilaan psykoterapiat. *Duodecim* (125) 16, 1787-1794.
- Achté, Kalle (1991) Psykiatrisia näkökohtia lääkärin työssä. Teoksessa Kalle Achté et. al. (toim.) *Psykiatria 2*. WSOY.
- Adenius-Jokivuori, Merja (2001) Esi- ja alkuopetusluokkien oppilaiden oppimisvaikeuksiin liittyvän erityisen tuen tarpeen kartoitus Jyväskylän seudulla syksyllä 2000. Lapsitutkimuskeskuksen julkaisuja. Jyväskylän yliopisto.
- Aho, Jouko, Harjunpää, Nina & Risteli, Leila (2003) RAY-rahoitteisen tutkimuksen arviointi. Avustustoiminnan raportteja 8. Oulun yliopisto.
- Ahonen, Timo, Virolainen, Helena, Cantell, Marja & Rintala, Pauli (2005) Motoriikka ja oppimisvaikeudet. Teoksessa Rintala, Pauli, Ahonen, Timo, Cantell, Marja & Nissinen, Anu (toim.) *Liiku ja opi. Liikunnasta apua oppimisvaikeuksiin*. PS-kustannus.
- Ahto, Aito (1960) Keskisessä Suomessa toivotaan omaa lasten psykiatrista sairaalaa. *Pelastakaa Lapset* 1960:1.
- Ala-Haavisto, Raili (2000) 150 vuotta - muuttuuko ihminen? Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kuntainliiton julkaisuja 86/1994. Kopijyvä, Jyväskylä.
- Arajärvi, Terttu (1996) Helsingin kaupungin avohoito. Teoksessa Arajärvi, Terttu et. al. (toim.), *Pahantapaisista pojista ja tytöistä itkeviin vauvoihin – yli 100 vuotta lasten mielenterveystyötä. Lastenpsykiatrian tutkimussäätiön julkaisusarja, n:o 6, 252–257*. Kivipaino Oy, Tampere.
- Asiantuntija-avusteista [...] (2012) Asiantuntija-avusteista huoltoriitojen sovittelua koskeva kokeilu käräjäoikeudessa 1.1.2011–31.12.2012. Väliraportti. Selvityksiä ja ohjeita 2/2012. Oikeusministeriö.
- Auvinen, Maija (2006) Huoltoriidat tuomioistuimissa. Suomalainen lakimiesyhdistys, Helsinki.
- Auvinen, Timo (2007) "Vaikeasti käsiteltävät lapset" hoidon piiriin – Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kannatusyhdistys 50 vuotta. Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kannatusyhdistys ry. Jyväskylä.
- Borg-Sundman, Margit (1948) Uusimmista virtauksista lastenkasvatuksessa. *Lapsi ja nuoriso* 6-7 (7), 111-115.
- Bredenberg, Thor-Björn (1993) Kasvatus- ja perheneuvonta Tampereella 1943-92. Tampere.
- Dunder, Marjaliisa (1988) Kasvatus- ja perheneuvolan asema ja tehtävät päivähoidon, lastensuojelun, koulutoimen ja terveydenhuollon näkökulmasta. Teoksessa Dunder, Marja-Liisa (toim.) *Kasvatus- ja perheneuvolan asema ja tehtävät*. Suomen kasvatusneuvola liiton tutkimus, osa III. VAPK, Helsinki.
- Duodecim (1969) Onni Hokkanen 80-vuotias. *Personaliala*. *Duodecim* (85), 786-787.
- Exner, John E. (2003) *The Rorschach. A Comprehensive System*. Volume 1. John Wiley & Sons.
- Forsberg, Hannele (1998) Perheen ja lapsen tähden. Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki.
- Glover, Jonathan (2003) *Ihmisyys: 1900-luvun moraali-historia*. Like Kustannus Oy.
- Haikari, Janne (2009) *Latu auki elämään*. Sippolan koulukodin historia 1909-2009. Kariston kirjapaino, Hämeenlinna.
- Hailuoto, Ahti (1951) *Uusi kasvatusvaatimus*. *Lapsi ja nuoriso* 1951:3 (10), 3-4.
- Harjula, Minna (1996) *Vaillinaisuudella vaivatut: vammaisuuden tulkinnat suomalaisessa huoltokeskustelussa 1800-luvun lopulta 1930-luvun lopulle*. *Bibliotheca historica* 15. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Havila, Marjo (1997) *Koulukaupunki*. Teoksessa Ilkka Nummela (toim.) *Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle*. Jyväskylän kaupunki., 36-45.
- Heikinheimo, Annaliisa (1999) *Perheneuvolan työkäytännöt selvitettyä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyä*. Jyväskylän yliopisto.
- Heikinheimo, Annaliisa & Tasola, Sirkka (2004) *Vain muistamalla voi unohtaa*. Seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ryhmäterapia. Kopijyvä, Jyväskylä.
- Heikinheimo, Annaliisa (1992) *Perheneuvolapalvelut koulutuksen valossa*. 20 vuotta koulutusta: Mikä säilyy, mikä muuttuu? *Koulutusta 20 vuotta Keski-Suomessa*. *Koulutusjulkaisu* 1/1992, 3-8. Jyväskylä: Keski-Suomen perheneuvolan KL.
- Holma, Juha & Laitila, Aarno (2003) *Irti väkivallasta - Jyväskylän malli: auttajaverkosto toimijuuden palauttajana*. Teoksessa Toivakka, Heikki (toim.) *Perheterapien kehittyvä ammattikäytäntö*. Suomen perheterapiayhdistys.
- Horn, Margo (2004) *Child Guidance*. Teoksessa Paula S. Fass (ed.) *Encyclopedia of Children and Childhood in History and Society*. Vol. 1. Macmillan Reference USA., 156-157.
- Huhtala, Väinö (1992) *Työnohjaus perheneuvolassa*. Teoksessa Antikainen, Jorma (toim.) *Palveleva kasvatus- ja perheneuvola*. Sosiaali- ja terveyshallitus. Oppaita 15. Helsinki.
- Huhtala, Pekka, Kuhanen, Jarkko & Pyykkö, Esa (2003) *Kotona turvassa*. *Katkaise väkivallan kierre*. Suomen mielenterveysseura, Helsinki.
- Huttunen, Jouko (2001) *Isänä olemisen uudet suunnat*. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Juva.
- Huttunen, Reino (1952) *Mielenterveydestä, mentaalihygieniasta ja mentaalihygienisestä valistustyöstä*, *Lapsi ja nuoriso* 1952:6 (11), 5-7, 25.
- Hyssälä, Kaisa (1999) *Turun kaupungin kasvatus- ja perheneuvolan historiikki*. Teoksessa Kaisa Hyssälä (toim.) *Turun kasvatus- ja perheneuvola vuosina 1939-1989*. Turun kaupungin kasvatus- ja perheneuvolan 50-vuotisjuhlavuosi. Turku., 33-125.

- Hyvinvointikertomus (2011) Onnellinen ja tyytyväinen - kumpaakin, jompaakumpaa, ei kumpaakaan? Jyväskylän kaupungin hyvinvointikertomus 2011. Jyväskylän kaupunki.
- Hyvinvointikertomus (2005) Hyvinvoinnin kuva ja suunta. Jyväskylän kaupungin hyvinvointikertomus 2005. Jyväskylän kaupunki.
- Hyvinvointikertomus (2002) Hyvinvoinnin palapeli. Jyväskylän kaupungin hyvinvointikertomus 2002. Jyväskylän kaupunki.
- Hyvönen, Juha (2008) Suomen psykiatrinen hoitojärjestelmä 1990-luvulla historian jatkumon näkökulmasta. Kuopion yliopiston julkaisuja D. Lääketiede 440. Oulun yliopisto.
- Ihalainen, Paula (1979) Huostaanotettujen lasten ja nuorten perhehoitoprojekti 1978-1980. Sijaishuolto lastensuojelussa: kuntakohtaisen kyselyn tulokset lastensuojelulain mukaisesta sijaishuollosta Suomessa 21.5.1979. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen tutkimuksia 1979:23. Jyväskylä.
- Jallinoja, Riitta (1985) Miehet ja naiset. Teoksessa Tapani Valkonen, Risto Alapuro, Matti Alestalo, Riitta Jallinoja, Tom Sandlund (toim.), Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana, Juva: WSOY.
- Janhunen, Mika, Laitila, Aarno, Lehtinen, Teija, Lähti, Elina & Nuutinen, Annikki (2011) Uusi vastaanottokäytäntö perheneuvolaan. Perheterapia 4/2011, 25-34.
- Jauhiainen, Arto (1993) Koulu, oppilaiden huolto ja hyvinvointivaltio. Turun yliopiston julkaisuja 98. Turun yliopisto, Turku.
- Johansson, Juhani (2002) Haasteena vanhemmuus : Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry 50 vuotta 1952-2002.
- Joensuu, Matti (1975) Perheneuvonta, tavoitteet ja arvot. Teoksessa Kehittyvä perheneuvonta. Perheneuvoston seminaariraportti 1/1975. Helsinki.
- Jyväskylän mielenterveystyön suunnitelma (2004) Ei yksin – vaan yhdessä. Jyväskylän mielenterveystyön suunnitelma 2004. Jyväskylän kaupunki.
- Järventie, Irmeli & Sauli, Hannele (2001) Johdanto. Teoksessa I. Järventie & H. Sauli (toim.) Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WSOY, 7–17.
- Kajanoja, Jouko (1999) Lasten päivähoito investointina. VATT-tutkimuksia 50. Helsinki.
- Kalilainen, Päivi, Kolari, Heli, Rantasila, Leena & Wahlström, Jarl (1998) Videoreflektointi -kuvaäänikirje ryhmätyöohjauksen tuotoksena. Perheterapia 4/1998, 26-41.
- Kalliopuska, Mirja (1996a) Henkilökuva. Psykiatri, LKT Aito Ahto. Teoksessa Arajärvi, Terttu et. al. (toim.), Pahantapaisista pojista ja tytöistä itkeviin vauvoihin – yli 100 vuotta lasten mielenterveystyötä. Lastenpsykiatrian tutkimussäätiön julkaisusarja, n:o 6, 252–257. Tampere: Kivipaino Oy.
- Kalliopuska, Mirja (1996b) Henkilökuva. Suojelu- ja parantamiskasvatustieteen professori, FM Niilo Mäki. Teoksessa Arajärvi, Terttu et. al. (toim.), Pahantapaisista pojista ja tytöistä itkeviin vauvoihin – yli 100 vuotta lasten mielenterveystyötä. Lastenpsykiatrian tutkimussäätiön julkaisusarja, n:o 6, 252–257. Tampere: Kivipaino Oy.
- Karisto, Antti (1985) Elinolojen muutossuunnat Suomessa. Selvitys sosiaalihuollon suunnittelun taustaksi. Sosiaalihuollon julkaisuja 3/1985. Helsinki.
- Karttunen, Risto (2010) Isän ja äidin välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa. Tampereen yliopisto.
- Karttunen, Risto (1996) Lapsen psykologinen asiakkuus perheneuvontakeskustelussa. Tampereen yliopisto.
- Kamphaus, Randy W. & Campbell, Jonathan M. (2006) Psychodiagnostic Assessment of Children. Dimensional and Categorical Approaches. John Wiley & Sons.
- Käven, Pertti (2010) Humanitaarisuuden varjossa. Poliittiset tekijät lastensiirroissa Ruotsin sotiemme aikana ja niiden jälkeen. Historian tohtoriväitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Kellerman, Henry & Burry, Anthony (2007) Handbook of Psychodiagnostic Testing. Analysis of Personality in the Psychological Report. Springer.
- Keskinen, Suvi (2005) Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Tampereen yliopisto.
- Kiianmaa, Kari (1994) Kiipeä jälleenrakennuksen vuorelle. Kuvaus Fisherin eroseminaari-menetelmästä ja sen kokeilusta Suomessa v.1992–94. Taskinen, Sirpa (toim.) ”En ole katkera, mutta kuitenkin...”. Avioerosta selviytyminen ja perheasiain neuvottelu. Stakes Raportteja 166, 117–132. Helsinki: Stakes Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Kinane, Kalervo (1976) Ihmissuhteiden terapia. Jyväskylä.
- Kirves, Jenni et. al. (2010) Sodassa kasvaneiden tunnepäiväkirja. Teoksessa Sari Näre, Jenni Kirves, Juha Siltala (toim.) Sodan kasvattamat, Helsinki: WSOY, 387-410.
- Kiviluoto, Hillevi (1963) Koulupsykologinen työ Suomessa. Kansalaiskasvatuksen keskuksen julkaisuja 1. Otava, Helsinki.
- Kivimäki, Ville (2010) Sodan rampauttama vanhemmuus. Teoksessa Sari Näre, Jenni Kirves, Juha Siltala (toim.) Sodan kasvattamat, Helsinki: WSOY, 192–193, 196–198.
- Kivirauma, Joel (1989) Erytisopetus ja suomalainen oppivelvollisuuskoulu vuosina 1921-1985. Turun yliopiston julkaisuja 74. Turun yliopisto, Turku.
- Korppi-Tommola, Aula (1990) Terve lapsi–kansan huomen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto yhteiskunnan rakentajana 1920–1990. Gummerus, Jyväskylä.
- Kortteinen, Matti (1982) Lähiö: tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Helsinki: Otava.
- Korkiasaari, Jouni (1986) Muutto lapsen ongelmatilanteesta. Siirtolaisuus (13) 3, 13-18.

- Kotilainen, Niilo (1949) Lastensiirron jälkikaikuja. Lapsi ja nuoriso 1949:8 (8), 1-2, 22. Koulutusneuvoloiden ope-  
tustyön työryhmän muistio (1981) Sosiaalihal-  
litus.
- Koulutusneuvolatoiminnan kehittäminen (1981) Sosiaalihal-  
litus.
- Kouvalainen, Kauko (1995) Neuvolatoimintojen haasteet ja  
uhat. Duodecim 1995;111(1):32.
- Kröger, Teppo (1996) Kunnat valtion valvonnassa? Teok-  
sessa Sipilä, Jorma (toim.) Sosiaalipalvelujen Suomi.  
Juva: WSOY.
- Kultti-Lavikainen, Nina, Katajamäki, Johanna, Aro, Tuija  
& Aro, Mikko (2007) Aikamatkalla - Sujuvan lukemisen  
ja oikeinkirjoittamisen harjoitusohjelma. Kummi 5. Niilo  
Mäki Instituutti.
- Kujala, Erkki (2003) Sodan pojat. Sodanaikaisten pik-  
kupoikien lapsuuskokemuksia isyyden näkökulmasta.  
Jyväskylän yliopisto.
- Kärki, Jarmo (2010) Kasvatus- ja perheneuvonnan  
asiakastiedot. Teoksessa Väinälä, Anna, Kärki, Jarmo,  
Suhonen, Ari & Väyrynen, Riikka (toim.) Selvitys palvelu-  
kohtaisista asiakastiedoista. THL 2010:1. Helsinki.
- Kärki, Jarmo (2009) Kasvatus- ja perheneuvonnan  
asiakastiedot sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmässä.  
THL.
- Laakso, Kirsi & Möttönen, Sakari (2000) Henkilöstön osal-  
listuminen onnistuneen muutoksen edellytys- tapaus-  
tutkimus Jyväskylän sosiaali- ja terveystoimen yhdis-  
tämisestä. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 3/2000,  
205-219.
- Laamanen, Elina (2007) Vapaaehtoiset pakkoliitokset? Dis-  
kurssanalyttinen tutkimus kuntarakennetta koskevasta  
julkisesta keskustelusta. Tampereen yliopisto.
- Lajunen, Kaija & Tasola, Sirkka (1997) Vanhempana vah-  
vemmaksiksi. Kopijyvä Oy, Jyväskylä.
- Lajunen, Kaija, Andell, Minna, Jalava, Leena, Kalske, Timo,  
Kalilainen, Päivi & Kemppainen, Kaija (2004) Lasten  
turvataito - seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisyhanke.  
Teoksessa Toivakka, Heikki (toim.) Perheterapian kehiti-  
tyvä ammattikäytäntö. Suomen perheterapiayhdistys.
- Lappalainen, Ann (1975) Lastenneuvolan ja kasvatus-  
neuvolan yhteistyö. Teoksessa Kehittyvä neuvolatyö.  
Käsikirja terveystieteiden lastenneuvoloitten toiminn-  
an kehittämisestä. Lapsiraportti A 11. Mannerheimin  
lastensuojeluliitto.
- Lehtinen, Teija & Lähti, Elina (2011) Entäs minä? Erosurun  
palasista ehjäksi tarinaksi. Lasten eroryhmän käsikirja.  
Kopijyvä Oy, Jyväskylä.
- Lehtonen, Päivi Hannele (2003) Kodin korkea kynnyks :  
videoavusteisen perheohjausmenetelmän tulo perhe-  
työntekijöiden ammattikäytäntöihin. Jyväskylän yliopisto.
- Lehtovaara, Arvo (1951) Uusi kasvatusvaatimus, Lapsi ja  
nuoriso 1951:3 (10), 3-4.
- Leiman, Mikael (1991) Käsitteet kehittyvät murtuessaan.  
Raportti Keski-Suomen perheneuvola työn kehittäm-  
isprojektista. Sosiaali- ja terveyshallitus. Raportteja  
5/1991.
- Leinonen, Jenni (2004) Families in Struggle - Child Men-  
tal Health and Family Well-being in Finland During the  
Economic Recession of the 1990s: The Importance of  
Parenting. University of Helsinki.
- Linde, Charlotte (2009) Working the Past. Narrative and  
Institutional Memory. Oxford University Press.
- Linna, Pirkko (1988) Kasvatus- ja perheneuvolan asema  
ja tehtävät: Suomen kasvatusneuvolain liiton tutkimus.  
Helsinki. Vapok.
- Louhivuori, Pekka (1994) Lastenosaston toimintaa keskus-  
sairaalan alkuvuosikymmeninä. Teoksessa Stolt, Eva  
(toim.) Vanhaa, uutta, tulevaa. Keski-Suomen keskus-  
sairaala 40 vuotta. Keski-Suomen sairaanhoitopiirin  
kuntainliiton julkaisuja 43/1994. Gummerus, Jyväskylä.
- Luotoniemi, Arja (1999) Lasten tarkkaavaisuushäiriöt -  
haaste tutkimukselle ja kuntoutukselle. NMI-Bulletin  
1999:1 (9), 9-21.
- Luotoniemi, Arja (1992) "Haaveesta vai pakosta". Uuden  
työmenetelmän kehittäminen perheneuvolassa. Teokses-  
sa Koulutusta 20 vuotta Keski-Suomessa. Koulutusjulkai-  
suja 1/1992. Keski-Suomen perheneuvolan kuntainliitto.
- Lyytinen, Heikki (2005) Neurokognitiivisten häiriöiden  
tutkimus. Teoksessa Lyytinen, Heikki, Ahonen, Timo,  
Korhonen, Tapio, Korkman, Marit & Riita, Tytti (toim.) Op-  
pimisvaikeudet. Neuropsykologinen näkökulma. Wsoy.
- Lyytinen, Heikki & Ahonen, Timo (2005) Erityiset oppimis-  
vaikeudet. Teoksessa Lyytinen, Heikki, Ahonen, Timo,  
Korhonen, Tapio, Korkman, Marit & Riita, Tytti (toim.) Op-  
pimisvaikeudet. Neuropsykologinen näkökulma. Wsoy.
- Mahoney, James (2000) Path Dependence in Historical  
Sociology. Theory and Society (29), 507-548.
- Manka, Marja-Liisa, Hakala, Liisa, Nuutinen, Sanna & Harju,  
Riitta (2010) Työn iloa ja imua - työhyvinvoinnin ratkaisuja  
pientyöpaikoille. Tampereen yliopisto.
- Melander, Sylvi (1948) Särkyneet kodit ongelmalasten kehiti-  
tjänä. Lapsi ja nuoriso 1 (7), 10-12.
- Mielonen, Marja-Leena (2000) Psykiatrinen hoito: mistä ja  
mihin suuntaan? Oulun yliopistollisen sairaalan psykiat-  
rian klinikan muutoksen historia ja sen arviointi. Oulun  
yliopisto, Oulu.
- Munukka, Helmi (1970) Kasvatusneuvolan, kodin ja lasten-  
tarhan yhteistyöstä. Lastentarha 1970:4, 77-78.
- Munukka, Helmi (1974) Kasvatusneuvola etsimässä suun-  
taansa. Lapset ja Yhteiskunta 3, 69-72.
- Myllyniemi, Sami (2008) Tilasto-osio. Teoksessa Autio,  
Minna, Eräranta, Kirsi & Myllyniemi, Sami (toim.) Polari-  
soituvuoruus? Hakapaino Oy, Helsinki.
- Mykkänen, Johanna & Aalto, Ilana (2010) Isyyden ihan-  
teet, arki ja kokemukset. Raportti isyyden tutkimuksesta  
Suomessa. Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja  
34:2010.
- Mäki, Niilo (1947) Kasvatusvaikeuksissa syyn rauhallinen  
selvitys ei ole "pahan" suosimista". Lapsi ja Nuoriso 8-9  
(6), 176-178.
- Mäki, Niilo (1950) Mitä on 'sanasokeus', Lapsi ja nuoriso 4  
(9), 9-10.

- Mäki, Niilo (1953) Uusien työmuotojen soveltamisvaikeuksista eri kulttuuriympäristöön, *Lapsi ja nuoriso* 1953:1 (12) 27-28.
- Määttä, Juhani (2010) Hybridioorganisaatioiden ja niiden konsernijohtamisen muutoutuminen. Tutkimus Jyväskylän, Oulun, Tampereen ja Turun hierarkkisten ja markkinasuuntautuneiden toimintatapojen ja niiden konsernijohtamisen muutoksista 1993-2006. Suomen kuntaliitto. Suomen kuntaliitto.
- Möttönen, Sakari & Niemelä, Jorma (2005) Kunta ja kolmas sektori. Otava, Keuruu.
- Nakari, Maija-Liisa (2003) Työilmapiiri, työntekijöiden hyvinvointi ja muutoksen mahdollisuus. Jyväskylän yliopisto.
- Nevalainen, Vesa (2010) Kasvatus- ja perheneuvolatyö. Teoksessa Nieminen, Pirkko et. al. (toim.) Psykologin ammattikäytännöt. Edita, Helsinki.
- Niemelä, Pauli & Salo, Riitta (1993) Palveluorganisaation alueellistaminen kunnassa. Seurantatutkimus Jyväskylän sosiaalitoimen alueellistamisesta. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 6. Kuopio.
- Nurminen, Raili (1974) Lääkäriin työnsä keski-Suomessa. Keski-Suomen Lääkäriyhdistyksen 50-vuotisjuhla-julkaisu. Keski-Suomen museoyhdistyksen julkaisuja 13. Jyväskylä.
- Närhi, Vesa (2002) The Use of Clinical Neuropsychological Data in Learning Disability Research. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 193. Jyväskylän yliopisto.
- Näsi, Salme & Hokkanen, Arja & Latvanen, Jaana (2001) Johdon laskentatoimen hyväksikäyttö ja kehittämistarpeet erilaisissa kunnallisissa toimintayksiköissä. Tampereen yliopisto.
- Ojakangas, Mika (1998) Lapsuus ja auktoriteetti. *Tutkijaliiton julkaisu* 85. Helsinki.
- Onnismaa, Eeva-Leena (2010) Lapsi, lapsuus ja perhe varhaiskasvatusasiakirjoissa 1967–1999. Helsinki, Helsingin yliopisto.
- Paakkonen, Tarja (2012) Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujärjestelmä vaikeahoitoisuuden näkökulmasta. *Dissertation in Social Sciences and Business Studies* No 36. Kuopion yliopisto.
- Paananen, Mika, Aro, Tuija, Kultti-Lavikainen, Nina & Ahonen, Timo (2005) Oppimisvaikeuksien arviointi: psykologin, opettajien ja vanhempien yhteistyötä. *Kummi* 4.
- Pennington, Bruce F. (2009) *Diagnosing Learning Disorders. A Neuropsychological Framework. Second Edition.* The Guilford Press.
- Perheneuvonnan kehittäminen sosiaalihuollossa (1990) Sosiaalihuollituksen opasvihko 3/1990. Helsinki.
- Piha, Jorma & Almqvist, Fredrik (1994) Child psychiatry as an academic and clinical discipline in Finland. *Nordic Journal of Psychiatry* (48), 3-8.
- Peltonen, Martti (1989) Jyväskylän kansakoulun historia. Gummerus, Jyväskylä.
- Piilinen, Hannu Olavi (1996) Lastenpsykiatriaa Keski-Suomessa. Teoksessa Arajärvi, Terttu et. al. (toim.), *Pahantapaisista pojista ja tytöistä itkeviin vauvoihin – yli 100 vuotta lasten mielenterveystyötä. Lastenpsykiatrian tutkimussäätiön julkaisusarja, n:o 6, 252–257.* Tampere: Kivipaino Oy.
- Piirainen, Veikko (1974) Piirainen, Veikko 1974: Vaivashoidosta sosiaaliturvaan. Sosiaalihuollon ja sen työntekijäjärjestöjen historiaa Suomen itsenäisyyden ajalta. *Sosiaaliturvan laitoksen julkaisuja* 4. Arvi A. Karisto Osakeyhtiö: Hämeenlinna.
- Pulkkinen, Lea (1984) Nuoret ja kotikasvatus. Otava.
- Pulkkinen, Lea (1979) Koti ja yhteiskunnallinen kasvatus. Teoksessa Koskela, Kaj (toim.) *Lapsi ja tutkimus. Puheenvuoroja lasta koskevan tutkimuksen kehittämistä. Lastensuojelun keskusliiton julkaisuja* 59. Kuopio.
- Pulma, Panu & Turpeinen, Oiva (1987) Suomen lastensuojelun historia. Helsinki. Lastensuojelun keskusliitto.
- Raninen, Tarja (1997) Karjalaisille kotoinen kaupunki. Teoksessa Ilkka Nummela (toim.) *Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle. Jyväskylän kaupunki.*, 20-21.
- Rantala, Anja (2002) Perhekeskeisyys- puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. *Jyväskylän yliopisto.*
- Reinikainen, Minna-Maija (1992) Oulun kasvatus- ja perheneuvolan kuntainliiton historiikki. Oulu.
- Roiko-Jokela, Jokela (1997) Sosiaali- ja terveystyö. Teoksessa Ilkka Nummela (toim.) *Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle. Jyväskylän kaupunki.*, 48-65.
- Ronkainen, Suvi (2008) Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 4 (73), 388-401.
- Rutter, Michael (1986) Psykososiaalinen stressi ja vastatoimintatavat - suojaavat ja parantavat tekijät. Teoksessa Matti Kaivosoja (toim.) *Lapsen etu - 30 vuotta lastenpsykiatriasta työtä ja tutkimusta Suomessa.* Gummerus, Jyväskylä.
- Rönkä, Toivo & Halonen, Ilkka & Kanninen, Auli & Kuusimäki, Merja & Pirskanen, Tuula (1975) Perheterapia ja vanhempainneuvonta. *Oppimispsykologian näkökulmasta. Jyväskylä.*
- Saari, Erkki (1952) Sielullisesti poikkeavat lapset. K. J. Gummerus Osakeyhtiö, Jyväskylä.
- Saarinen, Pirkko (1996) Lapsielutieteen pioneeriä Jyväskylässä. Teoksessa Arajärvi, Terttu et. al. (toim.), *Pahantapaisista pojista ja tytöistä itkeviin vauvoihin – yli 100 vuotta lasten mielenterveystyötä. Lastenpsykiatrian tutkimussäätiön julkaisusarja, n:o 6, 252–257.* Tampere: Kivipaino Oy.
- Sainio, Matti A. (1959) Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu 1934-1959. Jyväskylä.



- Salmi, Minna, Huttunen, Jouko & Yli-Pietilä, Päivi (1996) *Lapset ja lama*. Stakes raportteja 197. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Schein, Edgar H. (1991) *Organisaatiokulttuuri ja johtaminen*. Jyväskylä.
- Seikkula, Jaakko & Arnkil, Tom Erik (2009) *Dialoginen verkostotyö*. Esa Print Oy.
- Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko (2004) ”Hirveesti tekijänsä näköistä” Koulukuraattorin työ peruskoulun yläluokilla. Tampereen yliopisto.
- Sillman, Mia (1999) *Kunnes rakkaus väliltämme kuolee*. Avioero eroseminaarilaisten silmin. Jyväskylän yliopisto.
- Sosiaalihuollon asettaman asiantuntijaryhmän alustava ehdotus kasvatusneuvolaverkoston kehittämiseksi (1972) Sosiaalihuolto. Helsinki.
- Sosiaalihuollon asettaman koulutusneuvolatoimintaa selvittävän asiantuntijaryhmän muistio. (1972) Sosiaalihuolto. Helsinki.
- Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti (2012). STM:n raportteja ja muistioita 2012:21.
- Sosiaalihuoltolain mukaisen kasvatus- ja perheneuvonnan työryhmän muistio (1983) Helsinki.
- Stolt, Eeva (1989) *Keski-Suomen keskussairaala*. Keskussairaala sairaanhoitopiiriksi. Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kuntainliiton julkaisuja 18/1989. Gummerus, Jyväskylä.
- Stolt, Eeva & Kantanen, Pertti (1990) *Terveys ja Jyväskylä*. Jyväskylän terveydenhuollon kehittyminen kaupungin perustamisesta nykypäiviin. Jyväskylä.
- Strandén, Pirjo (1979) *Huostaanotettujen lasten ja nuorten perhehoitoprojekti 1978-1980: Keski-Suomen läänissä toteutettavan toimintatutkimuksen lähtökohtia*. Jyväskylän yliopisto.
- Tarvainen, Lauri (1958) *Vajaamielishuolto*. Huoltaja (23), 714-715.
- Taskinen, Sirpa (1995) *Kasvatus- ja perheneuvonta*. Teoksessa Taskinen, Sirpa (toim.) *Miten käy lasten palvelujen*. Koulun psykososiaalisen oppilashuollon, kouluterveydenhuollon ja kasvatus- ja perheneuvonnan virkaselvitys 1993–1994. Aiheita. 6/1995. Stakes.
- Taskinen, Sirpa (1987) *Kasvatus- ja perheneuvoloiden geneettis-historiallinen selvitystyö*. Sosiaalihuollon raporttisarja 1987/10.
- Taskinen, Sirpa (1980) *Kasvatusneuvoloiden perheneuvonta projekti*. Sosiaalihuollon julkaisuja 2/1980. Helsinki.
- Tasola, Sirkka (1990) *Työntekijä oman työnsä peräsimessä*. Keski-Suomen perheneuvolan työntekijöiden arvio ammattikäytännön kehittämisprojektin vaikutuksista nykyiseen työkäytäntöön viisi vuotta projektin päättymisestä. Teoksessa Leiman, Mikael (1991) *Käsitukset kehittyvät murtuessaan*. Raportti Keski-Suomen perheneuvola työn kehittämisprojektista. Sosiaali- ja terveyshallitus. Raportteja 5/1991.
- THL (2012) *Terveiden ja hyvinvoinnin tulevaisuuksia 2012*. THL.
- Tiuraniemi, Juhani (1990) *Kasvatusneuvolan psykologin toimintaorientaation muutoksista kouluikäisten asiakastyössä*. Psykologian tutkimuksia 88. Turun yliopisto.
- Tuosa, Pirjo (1998) *Keltaisen talon tarina*. Jyvässeudun Mobile Tukiasema 1995–1998. Moniste.
- Työ ja terveys Suomessa (2006)* Työ ja terveys Suomessa 2006. Työterveyslaitos, Helsinki.
- Uotila, Merja (2004) *Maakunnan asialla*. Keski-Suomen liitto 75 vuotta. Keski-Suomen liitto, Saarijärvi.
- Valanne, Eero (1952) *Kasvatusneuvola – mitä se on, miten se toimii, mihin se pyrkii*, *Lapsi ja nuoris* 1952:12 (11), 12-13.
- Valta, Juha (2002) *Ongelmaoppilaat Oulun kansakoulussa vuosina 1874 - 1974*. Oulun yliopisto, Oulu.
- Vesikansa, Saari (2009) *Kuka kasvattaa, kuka opettaa? Genealoginen tutkimus perheen ja koulun välisen kasvatusvastuun politiikasta*. Helsingin yliopisto, Sosiologian laitoksen julkaisuja 261. Helsinki.
- Väisänen, Lauri (1982) *Keski-Suomen kasvatusneuvolan perustamisvaiheet*. Jyväskylä. Keski-Suomen kasvatusneuvolakuntainliitto.



## LIITTEET

## LIITE 1. TILASTOJA

TAULUKKO 1. ALLE 18-VUOTIAAT VUODEN AIKANA TUTKITUT ASIAKKAAT (1953–2010) JA ASIAKKAIDEN KOKONAISMÄÄRÄ (1972–2011)

	Vuosi	Alle 18-vuotiaat vuoden aikana tutkitut	Asiakkaiden kokonaismäärä vuosina 1972–2010		Vuosi	Alle 18-vuotiaat vuoden aikana tutkitut	Asiakkaiden kokonaismäärä vuosina 1972–2010
Kannatusyhdistys 1952–1973	1953	466		Kaupungin perheneuvola 1994–	1984	706	1738
	1954	517			1985	1128	2505
	1955	485			1986	977	2273
	1956	555			1987	897	2266
	1957	626			1988	868	2317
	1958	675			1989	1053	2465
	1959	740			1990	1084	2574
	1960	750			1991	1193	2637
	1961	851			1992	1285	3011
	1962	920			1993	1106	3040
	1963	800			1994	715	2144
	1964	747			1995	763	2264
	1965	701			1996	999	2699
	1966	836			1997	1066	2989
	1967	734			1998	1058	2896
	1968	932			1999	998	2647
	1969	847			2000	997	2992
1970	687		2001	1079	2909		
1971	939		2002	918	2828		
1972	1023	1691	2003	881	2760		
1973	862	1393	2004	772	2589		
1974	1013	2056	2005	772	2411		
1975	1159	2479	2006	683	2656		
1976	1183	2606	2007	752	2726		
1977	993	2385	2008	836	2976		
1978	977	2188	2009	787	2722		
1979	1228	2587	2010	764	2756		
1980	965	2358	2011		2684		
1981	1075	2566					
1982	1270	3918					
1983	866	2053					
Kuntainliitto 1974–1993							

Lähde: Keski-Suomen kasvatus- ja perheneuvolan sekä Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomukset ja tietokannat 1953–2011.

**TAULUKKO 2A. KASVATUSNEUVOLAN ALLE 18-VUOTIAIDEN ASIAKKAIDEN IKÄJAKAUMA VUOSINA 1953–1973, PROSENTTEINA**

Vuosi	Ikä 0-6	Ikä 7-15	Ikä 16-	Lukumäärä
1953	23	74	3	466
1954	25	73	2	517
1955	22	77	1	485
1956	26	72	2	555
1957	32	64	4	626
1958	20	78	2	675
1959	21	79	0	740
1960	31	69	0	750
1961	37	63	0	851
1962	21	78	1	920
1963	23	76	1	800
1964	31	69	0	747
1965	37	62	1	701
1966	27	71	2	836
1967	37	62	1	734
1968	33	66	1	932
1969	34	65	1	847
1970	27	73	0	687
1971	23	76	1	939
1972	23	76	1	1023
1973	17	81	2	862

Lähde: Keski-Suomen kasvatusneuvolan toimintakertomukset vuosilta 1953-1973.

**TAULUKKO 2B. KASVATUSNEUVOLAN ASIAKKAIDEN IKÄJAKAUMA VUOSINA 1974–1993, PROSENTTEINA**

Vuosi	Ikä 0-6	Ikä 7-15	Ikä 7-12	Ikä 13-15	Ikä 16-	Lukumäärä
1974	23	72			5	1013
1975	20	77			4	1159
1976	16	79			5	1183
1977	20	72			8	993
1978	29	66			5	977
1979	28	66	40	26	6	1228
1980	20	75	50	25	5	965
1981	20	76	50	26	4	1075
1982	20	74	50	24	6	1270
1983	24	71	47	24	5	866
1984	21	74	51	23	5	706
1985	27	67	49	18	6	1128
1986	25	69	51	18	6	977
1987	31	64	50	14	5	897
1988	28	63	50	13	9	868
1989	23	67	53	14	10	1053
1990	21	63	50	13	17	1084
1991	29	66			5	1193
1992	28	69			4	1285
1993	17	75			8	1106

Lähde: Keski-Suomen kasvatus- ja perheneuvolan toimintakertomukset vuosilta 1974-1993.

TAULUKKO 2C. KASVATUSNEUVOLAN ALLE 18-VUOTIAIDEN ASIAKKAIDEN IKÄJAKAUMA VUOSINA 1996–2011. PROSENTTEINA

Vuosi	Ikä 0-6	Ikä 7-12	Ikä 13-15	Ikä 16-17	Alle 18-vuotiaiden asiakkaiden kokonaismäärä
1996	43	39	15	3	999
1997	29	55	14	3	1066
1998	26	57	15	1	1058
1999	26	57	14	2	998
2000	28	59	11	2	1211
2001	28	58	12	1	1099
2002	29	57	12	2	1091
2003	28	57	13	2	1045
2004	29	58	11	2	945
2005	28	60	11	2	899
Vuosi	Ikä 0-6	Ikä 7-12	Ikä 13-15	Ikä 16-21	Alle 22-vuotiaiden asiakkaiden kokonaismäärä
2006	24	61	12	4	980
2007	21	59	16	4	1057
2008	21	59	17	4	1151
2009	18	62	17	3	1056
2010	21	63	14	3	1100
2011	21	61	16	3	1070

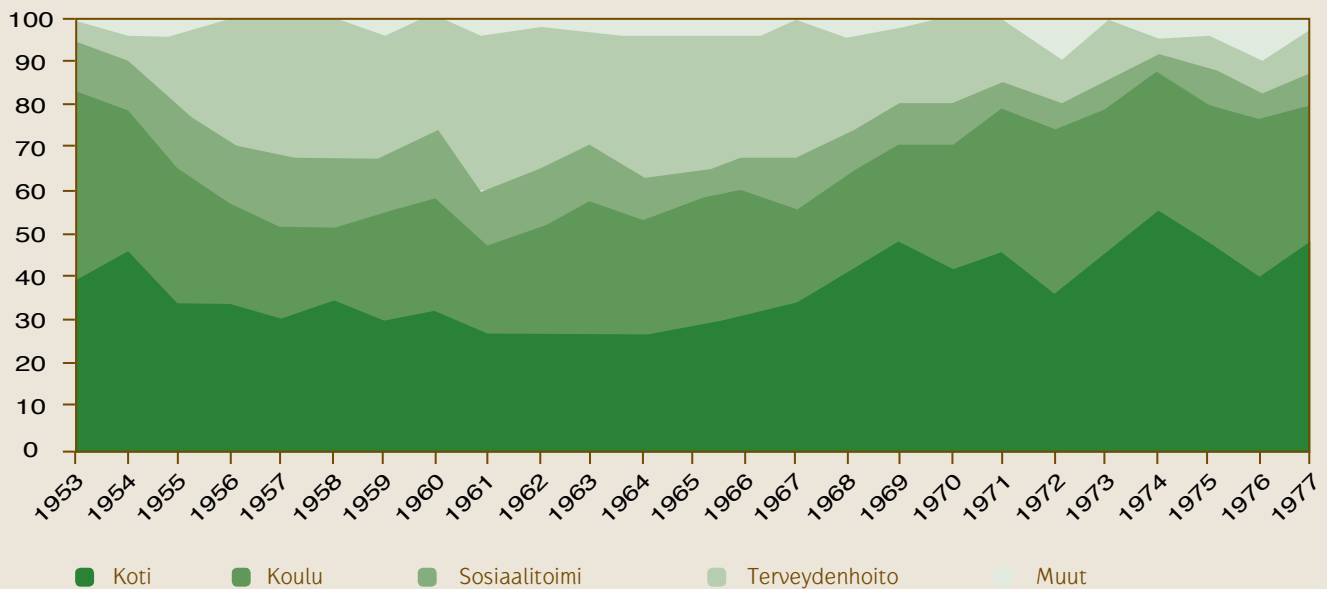
Lähde: Jyväskylän perheneuvolan tietokannat 2000-2011. Vuosien 1996-1999 asiakasmäärät koskevat varsinaisia, ilmoitettuja, asiakkaita. Vuosien 2000-2005 luvut sisältävät kaikki perheneuvolan alle 18-vuotiaat asiakkaat, vuosien 2006-2011 luvut sisältävät lisäksi 16-21-vuotiaat asiakkaat.

TAULUKKO 3. LASTEN JA NUORTEN (1953–2001) SEKÄ AIKUISTEN ASIAKKAIDEN (1992–2001) SUKUPUOLIJAKAUMA

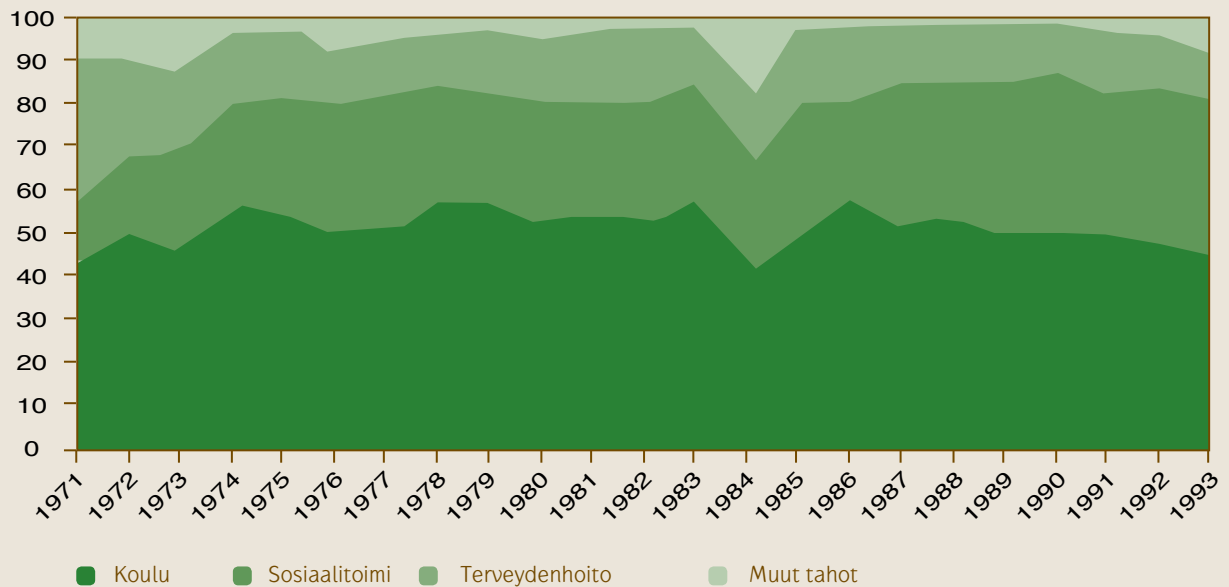
Vuosi	pojat	tytöt	Vuosi	pojat	tytöt	naiset	miehet
1953	63	37	1979	66	34		
1954	63	37	1980	68	32		
1955	64	36	1981	64	36		
1956	65	35	1982	66	34		
1957	61	39	1983	70	30		
1958	61	39	1984	67	33		
1959	59	41	1985	63	37		
1960	61	39	1986	65	35		
1961	58	42	1987	66	34		
1962	63	37	1988	65	35		
1963	66	34	1989	64	36		
1964	64	36	1990	62	38		
1965	59	41	1991	62	38		
1966	63	37	1992	60	40	64	36
1967	60	40	1993	59	41	63	37
1968	60	40	1994	57	43	64	36
1969	58	42	1995	0	0	64	36
1970	64	36	1996	57	43	63	37
1971	65	35	1997	60	40	63	37
1972	62	38	1998	61	39	63	37
1973	66	34	1999	63	37	64	36
1974	68	32	2000	0	0	0	0
1975	62	38	2001	61	39	63	37
1976	67	33					
1977	67	33					
1978	65	35					

Lähde: Keski-Suomen kasvatus- ja perheneuvolan sekä Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomukset vuosilta 1953–2001.

KUVIO 1. ASIAKKAIDEN ILMOITTAJATAHOJEN SUHTEELLUSET PROSENTTIOSUUEDET VUOSINA 1953–1977, PROSENTEINA



KUVIO 2. ASIAKKAITA KOSKEVIEN KONSULTAATIONEUVOTTELUJEN JAKAUTUMINEN ERI VIRANOMAISTAHOJEN SUHTEEN VUOSINA 1972–1993, PROSENTEINA (N=37768).



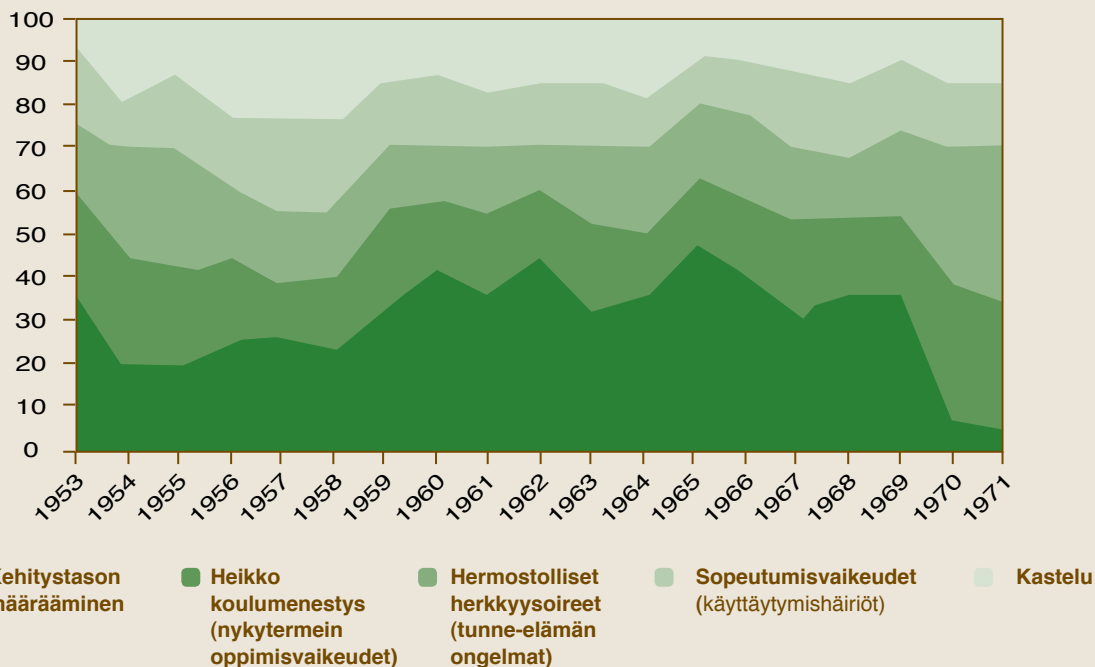
TAULUKKO 4. JYVÄSKYLÄN PERHENEUVOLATYÖN JAKAUTUMINEN TYÖN ERI OSA-ALUEIDEN KESKEN VUOSINA 1994–2011

## Jyväskylän kaupunki, sopimuskunnat ja muut ostopalvelut

	Asiakastyö	Työnohjaus ja konsultaatio	Tiedotus-, koulutus- ja vaikutustoiminta	Jyväskylän osuus palvelutoiminnasta
1994	88	9	3	53
1995	81	7	13	-ei lukuja-
1996	84	8	8	45
1997	84	7	9	50
1998	85	7	9	46
1999	85	10	5	46
2000	84	6	11	47
2001	82	9	9	50
2002	84	9	7	47
2003	86	8	6	49
2004	87	7	5	45
2005	86	7	7	48
	Asiakastyö	Muu työ (työnohjaus ja konsultaatio, tiedotus-, koulutus- ja vaikutustoiminta)		
2006	84	16		51
2007	86	14		50
2008	90	10		49
2009	90	10		49
2010	94	6		-ei lukuja-
2011	92	8		-ei lukuja-

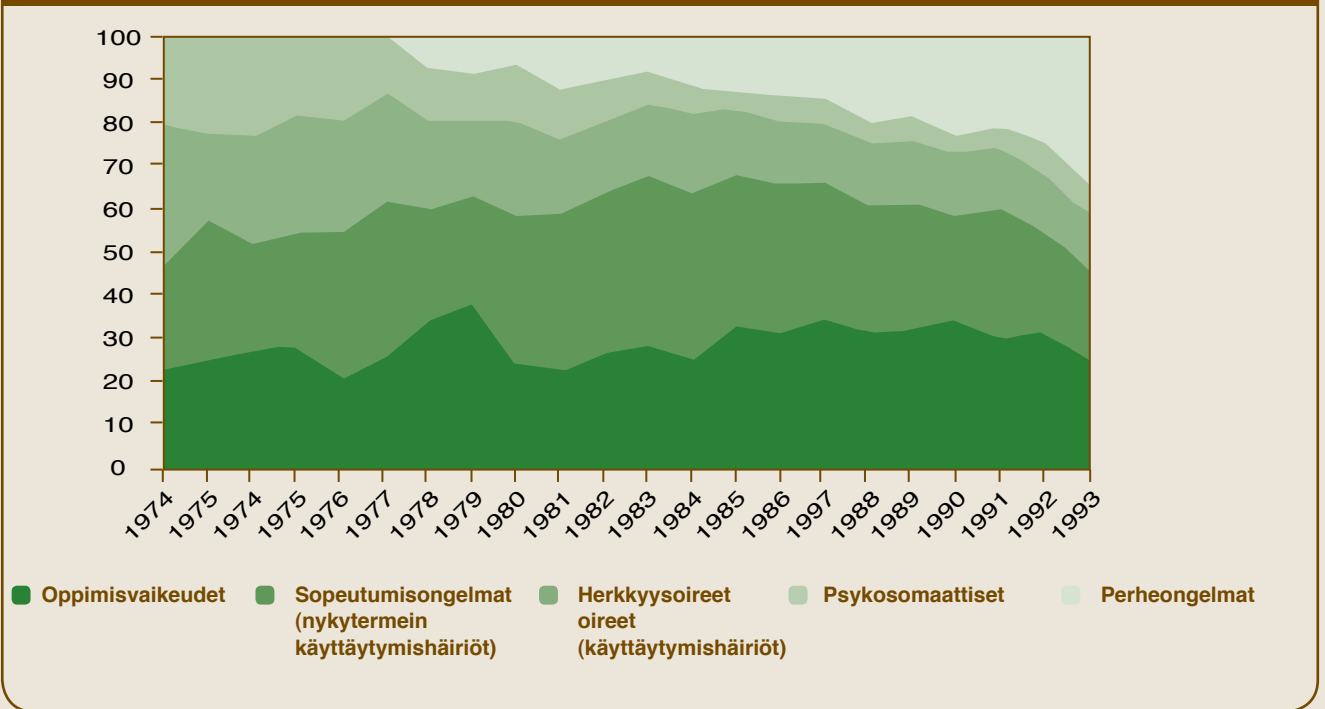
Lähde: Jyväskylän perheneuvolan toimintakertomukset vuosilta 1994–2011.

KUVIO 3A. KASVATUSNEUVOLAAN ILMOITTAUTUMISEN VIISI YLEISINTÄ SYYTÄ VUOSINA 1953–1971, PROSENTEINA

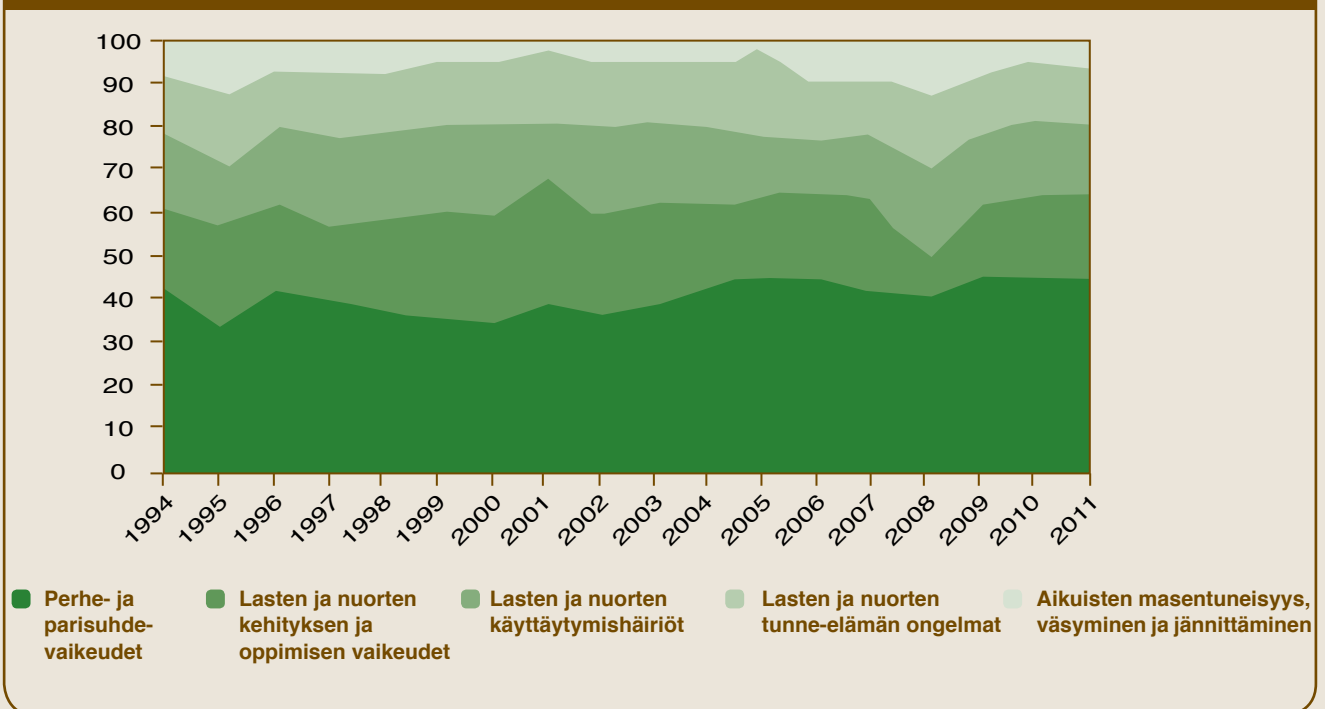




KUVIO 3B. KASVATUSNEUVOLAAN ILMOITTAUTUMISEN VIISI YLEISINTÄ SYYTÄ VUOSINA 1972–1993, PROSENTEINA



KUVIO 3C. KASVATUSNEUVOLAAN ILMOITTAUTUMISEN VIISI YLEISINTÄ SYYTÄ VUOSINA 1994–2011, PROSENTEINA





## UIITE 2. KESKISUOMALAISEN KASVATUS- JA PERHENEUVONNAN MERKKIETAPPEJA VUOSILTA 1951–2012

- 1951
- 25.1. Kasvatusneuvolan perustamista koskeva neuvottelutilaisuus Jyväshovissa: paikalla kanslianeuvos Erik Mandelin, Mannerheimin lastensuojeluliiton Keski-Suomen piiri ja Keski-Suomen maakuntaliitto.
- 9.-10.3. Lääninlääkäri Hokkasen luento "SPR ja kunnat" Keski-Suomen maakuntapäivillä herätti huolen siitä, että Keski-Suomessa ei ole laitosta, jonka puoleen kääntyä lasten ja perheiden ongelmissa.
- 12.12. Neljän kasvatusneuvolan perustamiseen myötämielisesti suhtautuneen kunnan neuvottelutilaisuus.
- 1952
- 12.1. Keski-Suomen maakuntaliitto lähetti kirjelmän kunnille, joilta toivottiin tukea kasvatusneuvolan perustamista varten.
- 18.1. Säädettiin kansakoulujen erikoisopetusta koskeva apukouluasetus 1952/32  
Maaliskuu: Keski-Suomen maakuntapäivät: perustettiin kasvatusneuvolan kannatusyhdistys
- 26.5. Kannatusyhdistyksen perustamisasiakirjan allekirjoitus.
- 9.8. Kannatusyhdistyksen hallitus kokoontuu ensimmäisen kerran: johtokuntaan valittiin V. A. Niininen, Aune Salama, Vilho Maaniemi ja Lauri Väisänen
- 9.10. Johtokunta valitsi Ritva Tuomisen (myöh. Hiekkasen, AM) ensimmäisen psykologin virkaan
- 5.11. Lääk.lis. Heikki Kalpa aloitti työnsä kasvatusneuvolan ensimmäisenä lääkärinä.
- 11.11. Kasvatusneuvola aloitti toimintansa suppeammassa muodossa jo 11.11.1952 ja täydellisenä 27.11.1952.
- 27.11. Virallinen avajaispäivä 27.11., jolloin myös lääkäri Heikki Kalpa aloitti työskentelyn
- 1.12. Maija Haukkamaa aloittaa työnsä kasvatusneuvolan ensimmäisenä sosiaalityöntekijänä.
- 1953
- 29.3. Ukonniemen lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen asia ensimmäisen kerran esille Mannerheim-liiton Keski-Suomen piirin työvaliokunnan kokouksessa.
- 1.9. Aito Ahto aloittaa työnsä kasvatusneuvolan lääkärinä ja psykiatrina.
- 1954
- 5.2. Keski-Suomen Maakuntaliiton huoltopäivät Jyväskylän maalaiskunnan valtuustosalissa; Mannerheim-liitto vastaanotti Ukonniemen lahjoituksena  
Maaliskuu: Jyväskylässä perustettiin Pelastakaa Lapset ry., jonka ensimmäiseen hallitukseen valittiin tri Aito Ahto puheenjohtajaksi, ja jäseneksi mm. Maija Haukkamaa.
- 29.5. Niilo Mäki valittiin Mannerheim-liiton liittoneuvostoon.
- 18.12. 17.12.1954 pidettiin kasvatusneuvolassa Ukonniemen lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kannatusyhdistyksen perustava kokous.
- 1955
- 2.1. Ukonniemen lastenpsykiatrisen hoitolaitos aloittaa toimintansa.
- 10.1. Ensimmäiset asiakkaat Ukonniemeen.
- 1956
- 9.1. Kasvatusneuvolan toiminta Kasvatusopillisen korkeakoulun instituuttirakennuksen tiloissa alkaa
- 26.2. Suomen kasvatusneuvolain liiton hallitus hyväksyi 26.2.1956 pidetyssä kokouksessa kannatusyhdistyksen liiton jäseneksi.
- 1.9. puolipäiväinen toimistoapulainen aloitti työnsä.
- 1957
- 2.2. Vajaaliikkeisten Kunto ry. asetti paikallisen toimikunnan: pj. Niilo Mäki ja jäsenet Aito Ahto, E. K. Ahvenainen, ylilääkäri Ensio Lehtovaara, johtajatar Liisa Kasurinen ja kasvatus. kand. Maire Västi.
- 10.10. Annettiin uusi päätös kasvatusneuvoloille myönnettävästä valtionavusta.
- 1958
- Elokuu: Uusi kansakoululaki ja asetus astuivat voimaan ja toivat mukanaan erityisopetuksen järjestämisvelvollisuuksien.
- 1959
- 9.6. Kasvatusneuvolan kannatusyhdistyksen hallitus hyväksyi Keski-Suomen kasvatusneuvolan ohjesäännöt.
- 22.11. Tri Aito Ahto valittiin Mannerheimliiton piirihallituksen puheenjohtajaksi.
- 22.12. Jyväskylän kaupunginvaltuusto luovutti Haukkalan tilan.
- 1960
- 1.3. Keski-Suomen lääni aloittaa toimintansa.
- 1962
- 5.4. Sosiaali- ja terveystalvelujen kuntaliittopohjaisen organisoinnin aloittaa Vajaamielislaitoksen kuntainliitto.
- 1965
- 1.10. Kasvatusneuvolan toiminta alkoi Haukkalan hoitolaitoksen tiloissa
- 1967
- 30.1. Kasvatusneuvolakomitea julkaisee mietintönsä.
- 1970
- 24.9. Kasvatusneuvola muuttaa osoitteeseen Kauppakatu 26.
- 1972
- 1.1. Kasvatusneuvolakäki (568/1971) astuu voimaan.  
Kasvatusneuvola aloittaa toimintansa koulutusneuvolana. Lisätiloja saatiin Ilmarisenkatu 4 A:sta.
- 1.9. Keski-Suomen kasvatusneuvola vietti 20-vuotisjuhlaansa hotelli Laajavuoressa.
- 1973
- 1.4. Laki lasten päivähoitosta (37/1973) astui voimaan.
- 1974
- 1.1. Keski-Suomen kasvatusneuvolakuntainliitto aloittaa toimintansa ja sivuneuvolat perustetaan Jämsään ja Viitasaa-reen.

- 1975 Saarijärven sivuneuvola perustetaan.
- 1977 Äänekosken sivuneuvola perustetaan.
- 1980 Keuruun sivuneuvola perustetaan.
- 1982 Keski-Suomen kasvatusneuvola vietti 30-vuotisjuhlaansa
- 15.10. 1983 maaliskuu: Mikael Leimanin kanssa aloitetaan neuvottelut Keski-Suomen kasvatusneuvolan työn kehittämisprojektin aloittamisesta.
- 1984 Työn kehittämisprojekti jatkuu koko vuoden. Lastentutkimuskeskuksen toiminta alkaa aluksi Lasten tutkimusyksikkö -nimisenä hankkeena.
- 1.1. Kasvatusneuvolalaki kumoutui ja sosiaalihuoltolaki (710/1982) tuli voimaan.
- 1.10 Kasvatusneuvola muuttaa osoitteeseen Tapionkatu 7.
- 13.12. Kasvatusneuvolan nimi muutettiin muotoon Keski-Suomen perheneuvolan kuntainliitto.
- 1985 syyskuu: Työn kehittämisprojekti saadaan päätökseen. Lastentutkimuskeskuksen ottaa vastaan ensimmäiset asiakkaansa vuoden lopussa.
- 1990 21.6. Niilo Mäki säätiön perustaminen. Perustajatahoina olivat Jyväskylän yliopistoyhdistys, Jyväskylän kaupunki ja Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kannatusyhdistys.
- 1991 1.7. Perheneuvola aloittaa toimintansa Väinönkatu 6:n tiloissa.
- 1992 keväät: Keski-Suomen suurimpien kuntien sosiaalijohtajat tekivät aloitteen kuntainliiton purkamisesta 1.1.1994 alkaen.
- 5.10.-6.10. Koulutusneuvolatoiminnan 20-vuotisjuhlaseminaari.
- 7.10. Keski-Suomen perheneuvola juhli 40-vuotista toimintaansa.
- 1993 Kuntien valtiosuuslaki (688/1992) astui voimaan. Koulutusneuvolatoiminnassa tauko kuntainliiton purkamiseen liittyvien toimien takia.
- 1994 1.1. Kuntayhtymän aikainen Jyväskylän keskusneuvola ja sivuneuvolat siirtyvät kuntiensä sosiaalitoimen alaisiksi toimipisteiksi.
- 1996 1.1. Perheneuvola aloittaa toimintansa omana sopimus- ja tulosyksikkönä: Jyväskylän kaupungin lisäksi sopimuskuntina olivat Hankasalmi, Joutsa, Jyväskylän mlk., Laukaa, Leivonmäki, Luhanka, Muurame, Petäjävesi, Toivakka ja Uurainen.
- 1997 3.10. Jyväskylän perheneuvola vietti 45-vuotisjuhlaansa.
- 1998 maaliskuu: Lastentutkimuskeskuksen muutti Kramsunkadulta klinikkaa varten remontoituihin tiloihin Kalevankadulle. joulukuu: Toimistotyön kehittämisprojekti alkoi.
- 2000 1.1. Perheneuvolassa aloitettiin päivystyksen ja nopeutetun vastaanottokäytännön kehittämisprojekti.
- 2002 1.2. Sähköpostineuvonta otetaan käyttöön perheneuvolan uutena palvelumuotona.
- 20.11. Perheneuvola juhli 50-vuotispäivää.
- 2004 Vuoden alusta perheneuvola sijoittui uudessa organisaatiossa sosiaali- ja mielenterveyspalvelujen tulosalueeseen ja muodosti yhdessä alueellisen psykologityön sekä koulukuraattori- ja koulupsykologityön kanssa psykososiaaliset palvelut -palveluyksikön. Sirkku Salminen (nyk. Rahikkala) aloittaa perheneuvolan johtajana.
- 2009 1.1. Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän maalaiskunta ja Korpi-lahti muodostavat uuden kunnan, jonka nimeksi tuli Jyväskylä.
- 1.1. Päivi Kalilainen aloittaa työnsä psykososiaalisten palveluiden ja perheneuvolan johtajana.
- 19.5. Toistaiseksi viimeinen erikoistuvien ryhmä valmistui ja koulutusneuvolatoiminta jäi tauolle.
- 1.9. Perheneuvolassa aloitettiin Oikea-aikaisen vastaanoton (Oiva) -projekti.
- 2010 Oiva-malli otetaan käyttöön perheneuvolan kaikissa perustiimeissä.
- 2011 17.2. Perheneuvola aloitti yhdessä psykologityön kanssa neuvonta- ja terapiapalveluiden kaksivuotisen palvelusetelikokeilun yhdessä kehitysyritys Jykesin kanssa.
- 2012 1.9. Oikeusministeriön koordinoima Asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen sovittelu -kokeilu alkaa, ja kokeiluun osallistuvat Jyväskylän perheneuvola ja Keski-Suomen käräjäoikeus.
- 20.11. Jyväskylän perheneuvola juhli 60-vuotista taivaltaan laajavuonna.

KESKI-SUOMEN KASVATUSNEUVOLAN TOIMINTA-ALUE JA TOIMIPISTEET VUONNA 1982.



LIITE 3. JÄSENKUNTIEN MÄÄRÄ, KUNTIEN ASUKASLUKU JA KESKI-SUOMEN KASVATUSNEUVOLAN  
 HENKILÖKUNTA VUOSINA 1952–1972

Vuosi	Kasvatusneuvolan henkilökunnan kasvu	Kuntien asukasluku	Jäsenkuntien määrän muutokset
1952	lääkäri Heikki Kalpa (15.11.1952-5.3.1953), psykologi Ritva Hiekkänen, sosiaalihoitaja Maija Haukkamaa	107611	Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän maalaiskunta, Viitasaari, Saarijärvi, Laukaa, Säynätsalo, Muurame, Korpilahti, Jämsänkoski (9)
1953	Lääkäri Gunnar Lindqvist (15.4.-15.6.1953), lääkäri Aito Ahto (1.9.1953-15.11.1967), psykologin sijaisena Maire Västi (18.11.1953-31.3.1954)	108777	9
1954	-	112018	9
1955	-	115033	Kannonkoski (10)
1956	II psykologi Lauri Kokkonen (1.8.1956-1.8.1957), toimistoapulainen Irma Kyöstiö	119662	10
1957	-	120059	10
1958	-	121066	10
1959	-	121969	10
1960	-	124228	10
1961	-	123676	Jämsänkoski erosi, Konginkangas tilalle (10)
1962	-	125471	10
1963	toimistoapulainen Raili Halinoja (15.9.-31.12.1963, 1964-)	127660	10
1964	-	128432	10
1965	-	128555	10
1966	II lääkäri Kirsti Knuuttila (1.5.1966-31.12.1966), II psykologi Annikki Makkonen, II sosiaalityöntekijä Helmi Munukka toimistoapulainen Pirkko Eriksen (1.9.1967-)	194940	Hankasalmi, Jämsä, Karstula, Keuruu, Konnevesi, Petäjävesi, Sumiainen, Suolahden kauppa- Äänekoski (19)
1967	III psykologi Katriina Romunen,	201930	Multia (20)
1968	III sosiaalityöntekijä Seija Kirjonen vs. lääkärinä Anna-Liisa Rinne	204333	20
1969	III psykologi Sirkka Tasola, III sosiaalityöntekijä Seija Kujala	207354	Kivijärvi (21)
1970	lääkärinä Kirsti Knuuttila (15.3.1970 saakka), vs. lääkäri Anna-Liisa Rinne, IV psykologi Liisa Tiusanen, IV sosiaalityöntekijä Eila Kujala, terapiakonsulttina Christopher Fried, kanslisti Pirkko Eriksen, toimistoapulaaisena Leena Toskala	207214	21
1971	vastaanottoavustaja Aila Repo	206783	21
1972	Yhteensä 6 uutta työntekijää, III psykologia ja II sosiaalityöntekijää	221121	Kinnula, Kivijärvi, Pihtipudas, Toivakka (24)

Lähteet: Kasvatusneuvolan vuosikertomukset 1952-1972





LIITE 4. KESKI-SUOMEN KASVATUSNEUVOLAN KANNATUSYHDISTYKSEN, KUNTAINUIITON JA KESKI-SUOMEN PERHENEUVOLAN  
KUNTAINUIITON JA KUNTAYHTYMÄN LUOTTAMUSHENKILÖSTÖ VUOSINA 1952–1993

Keski-Suomen kasvatusneuvolan kannatusyhdistyksen luottamushenkilöstö 1952–1973

**Hallitus**

Ahto, Aito	1966-1967		Maaniemi, Vilho	1952-1965	
Airaksinen, Kalervo	1965-1969		Minkkinen, Otto	1965-1966	
Eerola V. 1	1953-1957		Manninen, Elsa	1965-1966	
Ennevaara, Matti 1	1970-1973		Mustonen, Pekka	1966-1969	
Eriksen, Pirkko	1968-1973		Mustonen, Unto	1969-1970	
Hintikka, Veikko	1958-1965		Niininen, V.A.	1952-1964	pj.1952-1964
Hintikka, Ester	1959-1965		Nurmela, Eino	1970-1973	
Hokkanen, Vilho	1952-1958		Reinilahti, Kalevi	1961-1965	
Heiskanen, Veikko	1967-1969		Rinne, Anna-Liisa	1970-1973	
Holm, Hanna	1958-1966		Saari, Erkki	1969-1973	pj.1970-1973
Järvinen, Kauko	1965-1973		Salama, Aune	1952-1973	
Johansson, Senja	1952-1964		Salmela, Lauri	1970-1973	
Kaikkonen, Inkeri	1964-1966		Sarkki, Taimi	1955-1973	
Keravuori, Keijo	1965-1970	pj.1965-1970	Soini, Eini	1957-1966	
Kettunen, Antti	1973		Starck, Lauri	1952-1961	
Knuuttila, Kirsti	1968-1970		Tulkki, Santeri	1952-1953	
Kolehmainen, Evert	1952-1958		Vesterinen, M	1958-1966	
Lepola, Evert	1952-1955		Veijo, Edith	1955-1959	
			Väisänen Lauri	1952-1968	sihteeri 1952-1966

.....

**Johtokunta 1952-1966**

Halinoja, Raili	1964-1966	sihteeri	Niininen, V.A.	1952-1965	pj.1952-53
Hiekkanen, Ritva	1963-1964	sihteeri	Maaniemi, Vilho	1952-1965	
Johansson, Senja	1953-1965		Salama, Aune		1952-1966
Järvinen, Kauko	1965-1966		Sarkki, Taimi		1957-1966
Keravuori, Keijo	1965-1966		Väisänen Lauri	1952-1966	pj. 1953-1966

.....

**Johtokunnan asiantuntijajäsenet** (pitkäaikaiset), 1966- hallituksen asiantuntijajäsen

Ahto, Aito	1954-1967		Kumpulainen, Irene	1957-	
Ahvenainen E.K	1956-1963		Louhivuori, Pekka	1963-	
Haukkamaa, Maija	1968-		Mäki, Niilo	1952-1956	
Hiekkanen, Ritva	1967		Mäkinen, Toivo	1953-1954	
Häkkinen, Aaro	1957-		Tasola, Sirkka	1971-	
			Vasunta, Pentti	1953-1973,	Koulutoimen tarkastaja

.....

Keski-Suomen kasvatusneuvolakuntainliiton luottamushenkilöstö 1974–1993

**Liittohallitus 1974-1976**

Ennevaara, Matti		Nurmela, Eino
Keski-Lusa, Eero		Rintanen, Pentti
Käppi, Pekka pj.		Ruoranen, Sally
Laakso, Kirsti		Salminen, Tuulikki



**Liittovaltuusto 1974-1976**

Boman, Vilho  
 Ennevaara, Matti  
 Etelämäki, Arvo  
 Haapala, Pentti  
 Hokkanen, Risto  
 Hämäläinen, Eero  
 Juhola, Raili  
 Jämsén, Heikki  
 Järvelin, Leena  
 Järvinen, Otto  
 Kangas, Eeri  
 Kinnunen, Paavo  
 Kotilainen, Hannes

Kuusela, Erkki  
 Liimatainen, Maija  
 Linnaranta, Raili  
 Luomala, Sanni  
 Ohra-aho, Saara  
 Pajunen, Usko  
 Pellinen, Pauli  
 Rantanen, Helka  
 Rasinaho, Eila  
 Rantanen, Veikko  
 Riihiaho, Tauno  
 Rintanen, Pentti  
 Ruoranen Sally  
 Saarinen, Anneli

Saksa, Juhani  
 Salminen, Anja  
 Salminen, Lauri  
 Samula, Eila  
 Sikjö, Markku  
 Siren-Tiusanen, Helena  
 Suokas, Mauno  
 Taavitsainen, Hannu  
 Tiainen, Eeva-Sisko  
 Tervanotko, Heikki pj.  
 Torro, Tarmo  
 Viitala, Tenho



**Liittohallitus 1977-1980**

Ihanainen, Pekka  
 Lintulahti, Tapio  
 Pietiläinen, Pentti

Salunen, Ritva  
 Siekkinen, Reijo  
 Tervanotko, Heikki pj.



**Liittovaltuusto 1977-1980**

Airas, Hannu  
 Asikainen, Kaarina  
 Haapamäki, Jouko  
 Hakala, Helga  
 Hankaniemi, Pirkko  
 Heikkilä, Anna-Liisa  
 Häkkinen, Eila  
 Heinonen, Markku  
 Heimonen, Tapio  
 Hokkanen, Maila  
 Hokkanen, Risto  
 Järvinen, Otto A  
 Kauppinen, Lauri

Kautto, Tapani  
 Kettunen, Antti pj.  
 Kinnunen, Paavo  
 Korhonen, Lea  
 Kuukkanen, Unto  
 Lehtomäki, Vesa  
 Leppänen, Eero  
 Lindqvist, Pirkko  
 Luomala, Sanni  
 Mäntynen, Taito  
 Ohra-aho, Saara  
 Parkkonen, Jouni  
 Patamaa, Tuula  
 Pesonen, Jaakko

Pellinen, Pauli  
 Rantanen, Helka  
 Rekki, Kaija-Liisa  
 Riihiaho, Tauno  
 Ruoranen, Sally  
 Salminen, Anja  
 Samula, Eila  
 Sikjö, Markku  
 Suokas, Mauno  
 Tervanotko, Heikki  
 Timonen, Marja-Leena  
 Viitala, Tenho



**Liittohallitus 1981-1984**

Häkkinen, Eila  
 Parry, Sirkka  
 Pietiläinen, Pentti  
 Rönkä, Liisa

Santanen, Seppo  
 Siekkinen, Reijo  
 Turpeinen, Tuula pj.  
 Turunen, Hille



**Liittovaltuusto 1981-1984**

Airas, Hannu  
 Asikainen, Kaarina  
 Eronen, Hilda  
 Hautamäki, Raija  
 Hautamäki, Tuula  
 Heikkilä, Anna-Liisa  
 Heikkilä, Tuula  
 Heimonen, Tapio  
 Heinäkenkä, Matti

Huhta-aho, Anja  
 Häkkinen, Eila  
 Jäppinen, Marita  
 Kallio, Marja  
 Kautto, Kyllikki  
 Kettunen, Antti pj.  
 Kivijärvi Eila  
 Kivitalo, Sally  
 Kuusimäki, Ritva  
 Kähärä, Maija

Liikala, Rauha  
 Liukka, Antti  
 Luomala, Sanni  
 Ohra-aho, Saara  
 Oikari, Anna-Liisa  
 Parkkonen, Jouni  
 Pekkarinen, Kalle J  
 Pellinen, Pauli  
 Pesonen, Jaakko  
 Pylväinen, Eino



Räsänen, Vuokko  
Saarinen, Matti  
Samula, Eila  
Sikjö, Markku

Suokas, Mauno  
Ståhlberg, Helmi  
Temisevä, Liisa  
Tervonen, Veijo

Timonen, Marja-Leena  
Turunen, Hille  
Viitala, Tenho

#### Liittohallitus 1985-1988

Häkkinen, Eila  
Mäkinen, Terttu pj.  
Parry, Sirkka  
Siekkinen, Reijo

Siirilä, Raija  
Timonen, Kalle H  
Turpeinen, Tuula  
Turunen, Hille

#### Liittovaltuusto 1985-1988

Asikainen, Eila  
Asikainen, Kaarina  
Eronen, Hilda  
Karttunen, Saara  
Kettunen, Antti  
Kuusimäki, Ritva  
Heikkilä, Tuula  
Honkimäki, Kirsti  
Hänninen, Eira  
Häyrinen, Esko  
Jäppinen, Marita  
Järvinen, Hannu  
Kaartinen, Mauno

Kallio, Marja  
Kastikainen, Liisa  
Kauppinen, Markku  
Kautto, Anita  
Kivitalo, Sally  
Laine, Arja/Heikkilä A-L  
Lauttamäki, Marja-Leena  
Lehto, Kerttu  
Liimatainen, Jouko  
Lindell, Outi  
Liukka, Antti  
Luomala, Sanni  
Mäntynen, Eila  
Ohra-aho, Saara

Ojala, Marketta  
Paavilainen, Tuula  
Parkkonen, Jouni  
Peutere, Kaarina  
Rossi, Emmi  
Rossi, Marja-Liisa  
Räihä, Juhani  
Räsänen, Vuokko  
Salmi, Terttu  
Sikjö, MarkkuViitala, Tenho  
Tani, Marja-Leena  
Turunen, Hille  
Viitala, Tenho

#### Liittohallitus 1989-1992

Ahonen, Erkki  
Korpinen, Eira  
Hanhinen, Aulis  
Laine, Eero

Rekonen, Sirkka  
Rissanen, Airi pj.  
Turunen, Kirsti  
Turunen, Veikko

#### Liittovaltuusto 1989-1992

Ahonniska, Jaana  
Hakasalo, Marjatta  
Heikkilä, Tuula  
Hirvonen, Vuokko  
Honkanen, Eeva-Liisa  
Honkimäki, Kirsti  
Järvelä, Ritva-Liisa  
Jäppinen, Marita  
Kaartinen, Mauno  
Kastikainen, Liisa  
Kautto, Anita  
Kettunen, Antti  
Kultanen, Kaarina

Kuusimäki, Ritva  
Kytölä, Tarja  
Laine, Arja/ Vuoristo, Veli-Jukka  
Lampinen, Meeri  
Levänen, Marja  
Lindell, Outi  
Liukka, Antti  
Luomala, Sanni  
Mattila, Veikko  
Mäntynen, Eila  
Nietosvaara, Raija  
Pakkanen, Lauri  
Puoliväli-Kananen, Leena  
Puumalainen, Anita

Pääkkönen, Tiina  
Rossi, Emmi  
Rossi, Marja-Liisa  
Ruuska, Lea  
Räihä, Juhani  
Räsänen, Paavo  
Salunen, Ritva  
Sikjä, Markku  
Sironen, Marja  
Soidinmäki- Peuraniemi Pirkko  
Tolvanen, Irmaa  
Turunen, Hille  
Turunen, Kirsti  
Viitala, Tenho



## KESKI-SUOMEN PERHENEUVOLAN KUNTAYHTYMÄN LUOTTAMUSHENKILÖSTÖ

**Yhtymähallitus 1993**

Laine, Eero pj.  
Korpinen, Eira  
Kuosmanen, Maria

Oksanen, Varja  
Pakkanen, Lauri  
Temisevä, Liisa  
Turunen, Kirsti

**Yhtymävaltuusto 1993**

Heikkilä, Lea  
Jussila, Pekka  
Järvinen, Tuula  
Laaksonen, Laila  
Lampinen, Meeri  
Lehtonen, Kalervo  
Levänen, Marja  
Liehu, Tuula  
Luhanko, Martti  
Luomala, Sanni  
Kainu, Jorma  
Koivisto, Tuija  
Koskimaa, Anja

Kuosmanen, Maria  
Kuusimäki, Ritva  
Kytölä, Marja-Liisa  
Kytölä, Tarja  
Maksimainen, Riitta  
Mäntynen, Eila  
Nieminen, Elli  
Pakkanen, Lauri  
Pietiläinen, Pentti  
Puoliväli-Kananen, Leena  
Pääkkönen, Tiina  
Pöyhönen, Eila  
Reijonen, Pirjo  
Ranta, Maarit

Räihä, Juhani pj.  
Räsänen, Paavo  
Rossi, Marja-Liisa  
Rossi, Emmi  
Saraste-Kautto, Anita  
Sironen, Marja  
Suomalainen, Viljo  
Turunen, Hiille  
Turunen, Kirsti  
Vesteri, Kyllikki  
Viinikainen, Liisa  
Weijo, Hilikka



## UIITE 5. PERHENEUVOLAN RYHMÄTOIMINTA VUONNA 2011

## PERHENEUVOLAN RYHMÄT

## PERHEKOULU

Perhekoulu on ryhmämuotoinen tukimuoto perheille, joissa on ylivilkas tai muutoin haasteellinen alle kouluikäinen lapsi. Perhekoulu on aloittanut Jyväskylän perheneuvolan palveluna keväällä 2011 ja se toteutettiin yhteistyössä pikkulapsiperheiden psykologien kanssa. Keväällä 2011 ryhmä kokoontui yhteensä 10 kertaa ja lisäksi oli seurantatapaaminen syksyllä 2011.

Perhekoulu toteutui samanaikaisesti kokoontuvina lasten ja vanhempien ryhminä. Vanhempien ryhmään osallistui viisi perhettä, lasten ryhmään viisi lasta. Ryhmätapaamisten lisäksi perhekoulun aikana järjestettiin verkostoilta, johon perheet kutsuivat itselleen ja lapsille läheisiä ihmisiä, kuten sukulaisia ja päivähoidon henkilöstöä.

Vanhempien ryhmässä käytiin läpi Perhekoulun käsikirjan teemoja. Ryhmän tavoitteena on saada aikaan myönteisiä muutoksia suhteessa lapseen ja opetella tehokkaita kasvatuskeinoja. Vertaistuen merkitys on oleellinen osa ryhmän toimintaa. Lasten ryhmän tavoitteena on saada lapselle myönteisiä kokemuksia ryhmätoiminnasta, harjoitella keskittymistä, yllykkeiden hallintaa, oman toiminnan kielellistämistä, sääntöjen mukaan toimimista ja sosiaalisia taitoja. Ryhmässä pyritään löytämään yksilöllisesti lapselle sopivat tukikeinot.

Vanhempien ryhmän vetäjänä toimivat perheneuvolan psykologi Satu Korhonen ja pikkulapsiperheiden psykologi Pirkko Lepänen. Lasten ryhmän vetäjänä toimi Lastentutkimusklinikan psykologi Johanna Heinonen. Lasten ryhmässä oli lisäksi avustajia, joihin kuului oman yksikön harjoittelijoita sekä alan opiskelijoita.

## VANHEMPANA VAHVEMMAKSI -RYHMÄ

Ryhmässä pohditaan yhdessä muiden vanhempien ja ohjaajien kanssa vanhemman ja lapsen välistä myönteistä vuorovaikutusta ja vanhemmuuden ja kasvatuksen kysymyksiä. Ryhmän tavoitteena on tukea vanhemman jaksamista, edistää vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta sekä vahvistaa vanhemman auktoriteettia ja uskottavuutta. Ryhmässä on pohdittu myös vanhemmuutta tunneasiana. Työmenetelminä on käytetty alustuksia ryhmän rakenteen mukaisista teemoista, yhteisiä keskusteluja, toiminnallisia demonstraatioita, videoita vuorovaikutustilanteita ja niistä keskusteluja sekä kotitehtäviä.

Ryhmän aikana käydään läpi kahdeksan askeleen ohjelma, joka perustuu Vanhempana vahvemaksi käsikirjaan. Ryhmä kokoontui 8 kertaa. Vuoden 2011 aikana toteutui yksi ryhmä, johon osallistui yhteensä 8 vanhempaa. Ryhmien vetäjinä toimi psykologi Satu Korhonen ja psykologi Laura Holopainen.

## ISÄN PAIKKA -RYHMÄ

Ryhmä on tarkoitettu pienten lasten isille, jotka ovat kiinnostuneita pohtimaan omaa isyyttään ja vanhemmuuttaan isäryhmässä. Ryhmässä on mahdollisuus saada vertaistukea omaan isänä kasvamiseen. Vuonna 2011 toteutui yksi ryhmä ja siihen osallistui viisi henkilöä. Ryhmän ohjaajana toimi psykologi Mika Janhunen.

## SURURYHMÄ LAPSENSA MENETTÄNEILLE VANHEMMILLE

Ryhmän tavoitteena on tukea ja auttaa menetyksen käsittelyä ja mahdollistaa siihen liittyvien tunteiden ja reaktioiden tunnistaminen ja jakaminen turvallisella tavalla. Ryhmä kokoontui 7 kertaa.

Vuonna 2011 toteutettiin yksi ryhmä yhteistyössä Jyväskylän kaupunkiseurakunnan sairaalasielunhoidon kanssa. Ryhmässä oli 9 vanhempaa ja sitä ohjasi sairaalateologi Heikki Lepoaho ja sosiaalityöntekijä Eeva Nyberg.

## MURROSikäISTEN LASTEN VANHEMPIEN -RYHMÄ

Ryhmän tavoitteena on ollut auttaa vanhempia jaksamaan murrosikäisen kasvattamisen tehtävässä. Ryhmän aihealueet on jaettu teemoihin: murrosiän kehitystehtävä ja oma murrosikäiseni, oma tapani olla vanhempi, mihin asetan rajat ja millä keinoilla, kohti parempaa vuorovaikutusta nuoren kanssa, miten osoitan välittämistä ja hyväksyntää sekä oma jaksamiseni. Käsiteltävien aiheiden tarkennus tapahtuu ryhmän jäsenten toiveita ja tarpeita kuunnellen. Vuonna 2011 toteutui yksi ryhmä ja siihen osallistui 9 vanhempaa. Ryhmä kokoontui 8 kertaan. Ryhmän ohjaajana toimi sosiaalityöntekijä Marjo Makkonen.

## TAHDOLLA JA TAIDOLLA -RYHMÄ

Tahdolla ja taidolla parisuhteen parhaaksi kurssi koostuu viidestä tapaamiskerrasta. Kerrat rakentuvat lyhyistä parisuhdetta käsittelevistä teoriaosuuksista sekä oman puolison kanssa työskentelystä. Kurssilla ei ole ryhmätyöskentelyä. Kurssi pohjautuu



Väestöliiton kehittämään malliin, jonka tavoitteena on auttaa pareja kehittämään valmiuksiaan rakkauden vaalimiseen, puolison huomioimiseen, keskinäisen vuorovaikutussuhteen ylläpitämiseen ja vahvistamiseen arjen keskellä sekä ristiriitojen ratkaisemiseen. Kurssi soveltuu pareille, jotka ovat halukkaita tutkimaan itseään osana parisuhdetta, tutkimaan omaa suhdettaan puolisoon, oppimaan uutta, kehittämään puolisoina omia taitojaan parisuhteessa. Vuoden 2011 aikana toteutui yksi kurssi ja siihen osallistui seitsemän pariskuntaa. Kurssin vetäjinä toimivat sosiaalityöntekijät Eeva Nyberg ja Marjo Makkonen.

#### RYHMÄ EROPERHEIDEN LAPSILLE

Ryhmän tavoitteena on antaa lapselle tilaa perheen hajoamiseen liittyvien kokemusten ja tunteiden käsittelyyn. Ryhmän työskentelyssä korostuvat erityisesti tiedon antaminen, selviytymistaitojen opettelu, tarinallisuus ja tunteiden kanssa työskentely. Lastenryhmä kokoontuu 8 kertaa. Vuoden 2011 aikana toteutui kaksi ryhmää ja niihin osallistui yhteensä 10 lasta. Ryhmän vetäjinä toimivat psykologit Teija Lehtinen ja Elina Lätti.

Samanaikaisesti lasten ryhmän rinnalla kokoontuivat vanhempien ryhmät 3 kertaa. Vanhempien ryhmien tavoitteena on antaa vanhemmille tietoa lapsen reagoinnista eron yhteydessä ja auttaa vanhempia tukemaan lasta eroon liittyvissä asioissa. Vanhempien kanssa tehtävään työskentelyyn osallistui 16 vanhempaa. Ryhmiä ohjasivat psykologit Teija Lehtinen ja Elina Lätti.

#### VANHEMMAN NEUVO -RYHMÄ

Vanhemman Neuvo on ammatillisesti ohjattu vertaistukiryhmä eropäätöksen tehneille ja eronneille alaikäisten lasten vanhemmille. Ryhmän tavoitteena on tukea oman ja yhteisen vanhemmuuden säilymistä sekä vanhempien välistä kasvatuskumppanuutta perheen erotilanteessa. Lapsen tarpeiden huomioiminen ja lapsen hyvinvoinnin turvaaminen toimivat työskentelyn lähtökohdina. Vanhemman Neuvo -ryhmässä vanhempi voi tarkastella omaa eron jälkeistä vanhemmuuttaan sekä aikuisen että lapsen näkökulmasta.

Ryhmässä pyritään löytämään uusia toimivampia tapoja ratkaista ongelmatilanteita vanhempien yhteistyövanhemmuudessa. Apunaan ryhmään osallistuva vanhempi voi käyttää ryhmän tarjoamaa tietoa, muiden ryhmäläisten kokemuksia ja vertaistukea. Myös omien vuorovaikutustapojen tarkasteleminen ja kehittäminen kuuluvat ryhmän toimintaan. Ryhmässä pyritään suuntautumaan menneestä nykyhetkeen ja tulevaisuuteen. Ryhmä kokoontui kahdeksan kertaa ja siihen osallistui kuusi vanhempaa. Ryhmän vetäjinä toimivat psykologi Tuija Kuusinen ja sosiaalityöntekijä - lastenvalvoja Mirja Laitinen.

#### EROSEMINAARI -EROPÄÄTÖKSEN JÄLKEEN

Eroseminarin tavoitteena on auttaa sen osanottajia selviytymään erokriisistä ja tukea heitä eron jälkeisen elämän jälleenkennuksessa. Työskentelyllä pyritään siihen, että jokainen osanottaja voisi jatkossa ottaa enemmän vastuuta elämästään ja onnellisuudestaan. Fisherin eroseminaariin kuuluu 10 kolmen tunnin tapaamista. Lisäksi perheneuvolassa on järjestetty 11. kerta, jossa teemana on vanhemmuus ja lapset. Jokainen osanottaja osallistuu myös FDAS-testiin, jolla eroon sopeutumista mitataan ennen ja jälkeen seminaarin.

Vuoden 2011 aikana toteutettiin kaksi seminaaria, joihin osallistui yhteensä 45 henkilöä. Seminaarien vetäjinä toimivat keväällä sosiaalityöntekijät Maaret Korhonen ja Merja Kerola. Syksyllä vetäjänä toimi yksityinen palveluntuottaja psykologi Kari Kiiänmaa ja sosiaalityöntekijä Raili Bäck-Kiiänmaa.

#### VUONNA 2011 TOTEUTUNEET PERHENEUVOLAN ASIAKKAISTA KOOTUT TERAPIARYHMÄT

##### MUSIIKKITERAPIARYHMÄ LAPSILLE

Ryhmää ohjasi musiikkiterapeutti Hannu Manninen.

##### LASTEN TOIMINNALLINEN (LATO) RYHMÄ.

Ryhmä toteutui 1–2- luokkalaisille lapsille, joilla on pulmia tunteiden ilmaisussa ja ryhmätaidoissa. Ryhmä koottiin yhteistyössä perheneuvolan, koulupsykologien ja koulukuraattorien kanssa. Ryhmässä oli viisi lasta. Ryhmän tavoitteena on lasten sosiaalisen ja emotionaalisen kehityksen tukeminen. Ryhmässä käytettiin toiminnallisia menetelmiä sovellettuina lasten tarpeisiin: psykodraama, sosiodraama, tarinateatteri, roolileikit, sadut, kuvat, symbolit, lasten omat tarinat, musiikki, piirtäminen, maalaaminen ja muovailu.

Lasten ryhmä kokoontui 12 kertaa. Vanhemmille pidettiin vanhemmuuden tueksi ryhmä, joka kokoontui 6 kertaa. Vanhempien ryhmän tavoitteena on vertaistuen tarjoaminen ja vanhemmuuden tutkiminen yhdessä toisten kanssa. Lisäksi ryhmän toimin-



taan liittyä yhteistyötä koulun ja muiden lasta tukevien tahojen kanssa. Vuonna 2011 toteutui yksi ryhmä. Ryhmän vetäjinä toimivat erityisopettaja, psykodraamaohjaaja Kaija Parviainen ja koulupsykologi Jaana Siekkinen.

#### VUONNA 2011 TOTEUTUNEET KUNTOOUTUSRYHMÄT OPPIMISVAIKEUS- JA TARKKAAVAISUUSHÄIRIÖISILLE LAPSIKILLE

##### AIKAMATKALLA -RYHMÄ

Aikamatkalla -ryhmä on suunnattu 3–5 -luokkalaisten lapsille, joilla lukivaikeuden taustalla on nimeämisen vaikeus. Ryhmässä tehtävät harjoitukset tähtäävät lukemisen ja nimeämisen sujuvoitumiseen sekä oikeinkirjoituksen vahvistamiseen. Näitä ryhmiä oli kaksi vuonna 2011.

Ryhmien ohjaajina toimivat: psykologi Ulla Leppänen, psykologiharjoittelijat Auri Savolainen ja Marketta Mäntylä

##### MINÄ OPPIJANA -RYHMÄ

Minä oppijana-ryhmässä tuetaan 4–5 -luokkalaisten lasten oman toiminnan ohjaamisen taitoja kielellistämisen avulla. Lisäksi ryhmässä vahvistetaan lasten itsetuntoa oppijana. Vuonna 2011 oli kaksi Minä oppijana-ryhmää.

Ryhmien ohjaajina toimivat: psykologi Ulla Leppänen ja Nina Kultti-Lavikainen

##### MALTTI -RYHMÄ

MalTTi-ryhmässä 3–5 -luokkalaisten lapset harjoittelevat itsesäätelyä ja toiminnanohjaamisen taitoja. Ryhmän tavoitteena on tehtävätilanteissa tarkkaavaisena olemisen ja toiminnanohjaamisen vahvistaminen sekä sosiaalisten taitojen harjoittelu. Näitä ryhmiä oli kaksi vuonna 2011. Ryhmän ohjaajina toimivat psykologit Johanna Heinonen, Satu Peitso ja Sira Määttä.

##### ETSIVÄRYHMÄ

Etsivä -ryhmä on suunnattu 3–4 -luokkalaisten lapsille, joilla on oman toiminnan ohjaamisen vaikeutta ja hitautta työskentelyssä. Ryhmässä tuetaan toiminnanohjaamista ja työskentelyn sujuvuutta. Näitä ryhmiä oli kaksi vuonna 2011. Ryhmän ohjaajina toimivat psykologit Nina Kultti-Lavikainen ja Johanna Heinonen ja harjoittelija Tytti Ropponen.

*Lapsen asialla aikuisten maailmassa* on kirja keskisuomalaisen kasvatus- ja perheneuvonnan historiasta. Keski-Suomen kasvatusneuvola perustettiin vuonna 1952, ja toiminnan aloittaminen käynnisti samalla uuden ajanjakson lasten ja perheiden auttamistyössä. Kasvatusneuvolatyön perustan muodosti psykiatrin, psykologin ja sosiaalityöntekijän työryhmätyöskentely. Moniammatillisuus toi tutkimukseen ja hoitoon kokonaisvaltaisuutta, johon myös perheet alkoivat nopeasti luottamaan. Kasvatusneuvola muodostuikin paikaksi, josta vanhemmat alkoivat hakea apua muun muassa lasten kehitykseen, oppimiseen ja käyttäytymiseen liittyviin huolenaiheisiin.

Vuosikymmenten kuluessa kasvatusneuvolan nimi on vaihtunut Jyväskylän perheneuvolaksi, mutta sen ydintehtävä on säilynyt samana: tarjota matalan kynnyksen asiantuntijapalveluja lapsille ja perheille. Tämä kirja kertoo paitsi lasten ja perheiden auttamistyön historiasta, myös laajemmin keskisuomalaisen perhelämän muutoksista ja haasteista.

ISBN 978-952-5847-23-9



9 789525 847239